GERARDI IOANNIS VOSSI

RHETORICES CONTRACTÆ, *SIVE* PARTITIONVM ORATORIARVM.

Libri V.

Ex decreto Illustr: ac Pot. HOLLANDIÆ, & WESTFRISIÆ DD. ORDINUM *in usum Scholarum ejusdem Provinciæ excusi.*

OXONIÆ,

Excudebat HEN: HALL, Impensis JOS: GODWIN. 1651.

Perillustri viro,

BENJAMINO AUBERIO MAURERIO FONTIDANGÆO.

Christianissimi Regis in sanctiore consistorio Consiliario,

Et ejusdem in fœderata Belgica Legato.

Illustrissime Domine,

ETSI præsentem Galliarum, et fœderatæ Belgicæ statum cogitanti, non difficile esset conjicere, quantopere, si unquã nunc publica tenegotia distinerent fiducia nihilominus fuit compellandi tui, atque id nõ aliâ de causâ, quàm ut Rhetorices hos libellos quinq; tibi de manu in manum traderem. Parùm id verecundè à me factum esse, dixerit aliquis: sed tamen multa erant, quæ ad illud impellerent. Nã

obverſabatur animo primùm ſingularis planè, ac prope divina, in tanta dignitate humanitas tua. Simul occurrebat, te, magni Mæcenatis exemplo, literatos nõ minùs, quàm literas ſolitum amare, virum utiq; exquiſitiſſimæ doctrinæ ſucco non leviter modò tinctum, ſed penitus imbutũ. Neq; olim duntaxat hic ardor tuus, ſed nunc etiã occupationes graviſſimas elegantiſſimè diffindis Palladis ac Muſarum ſacris. In mentem quoq; veniebat, eo in ſtudiorũ genere verſari hunc laborem meum, quo cives tui fortiſſima Gallorũ natio, ab omni prope gentis memoriâ, commendari non minùs, quàm armis, ſolet. Memineram enim ab antiquo illo Catone* proditum eſſe, *pleramque Galliã duas res induſtrioſiſſimè per ſecutam, rem militarẽ, & argutè loqui.* Sciebam, urbem, terrarũ olim dominam, Gallos dicendi magiſtros habuiſſe: atq; hujus etiam gentis fuiſſe L. Plotium illum, qui, extremis.

* *Apud Soſipatrum l. 2. ex Originum libris. Ac puto eodem reſpexerit B. Hieronym. adverſ. Vigilantium, cùm ait: Sola Gallia monſtra nõ habuit; ſed virũ ſemper fortiſſimis & eloquentiſſimis, abundavit. Atq; idem epiſt. ad Ruſticũ laudat ubertatem Gallici nitoremque ſermonis.*

* *Hieron. in Chron.*

mis L. Craſſi temporibus, primus dicendi artem Romæ intulit: idq; magno concurſu, quòd ſtudioſiſſimus quiſq; apud eũ exerceretur, teſte ad M. Titinnium Cicerone*. Offerebant ſe etiam, tum Narbonenſis † Votienus, magni ſub Auguſto nominis Rhetor, quẽ poſtea à Tiberio in Baleares fuiſſe inſulas relegatum, Tacitus*auctor eſt: tũ illi, qui ſub Nerone floruerunt, Domitius Afer Nemauſenſis, Clodius Quirinalis Arelatenſis, L. Statius Urſulus Toloſanus. Et quis enumerat omnes Galliæ Rhetores, atq; Oratores; præſertim ſi ad poſteriora etiam tempora deveniendum ſit; quorum multos referunt Burdigalenſis Auſonius, ac B. Hieronymus. Ad hæc cogitabam, à veteri gloriâ nõ deſciviſſe Galliã tuam, an qua, & hæc & patrũ ætas, tot excellentes in arte noſtrâ viros protulerit, quorũ nomina tabulis æternitatis Fama inſcripſit. Omnes illos dicere ſi velim, nõ patietur in-

*apud Sueto. de claris Rhetor.
†Martialis lib. 8. & Hieron. in Chron.
*lib. 4. Annal.

gens numerus: & si possim, negotia tua vetabunt. Unum tamen præterire non sinit præsens instituti ratio. Est is, vir summus, Jacobus Auberius, patruus tuus, qui primùm magnâ cum eloquentiæ laude in supremâ Parisiensium curiâ advocatus vixit: ac postea virtutis & honoris etgò præturæ urbanæ præfectus fuit, atq; in eâ ita se gessit, ut ob singulares animi dotes admirationi esset omnibus: unde & hoc inter alia virtutis suæ pretium tulit, quòd rex ipse Henricus II. rarâ ejus prudentiâ, & Nestoreâ facundiâ motus, miserit eum ad regem Britanniæ legatum. Quâ in dignitate, regis sui, civiumq; summam de se exspectationem etiam vicit, faciléque ostendit, non alteri justiùs convenire, quod de Cethego dixit Ennius *,

*Lib. 9.

Flos in libatus populi, Suadaq́, medulla.

Neq; istam domûs tuæ gloriam pateris obscurari, vir illustrissime: sed eam nominis tui luci, quâ lõgè latèque

latéque omnia implêſti, potiùs adauges. Quippe quaſi viva & ſpirans quædam patrui tui, vel potiùs Pithûs ipſius, imago, ita prudẽtiæ juxtà, ac facundiæ laudem pariter es cõlpexus, aut Chriſtianiſſimo Regi nõ alius æquè idoneus viſus ſit, qui apud præpotẽtes fœderatæ Belgicæ Ordines legati munus, nomine regio, obiret. Quantopere hîc, Domine, alterius triũpharet oratio in dicendis laudibus tuis. Atq; id ſatis intelligunt, quos minimè fugit, ut in legatorum non paucis ſæpe deſideratũ fuerit facundiæ decus. Quæ ubi penitus abeſt, quid niſi ἄφωνον ῥήτορα* dixeris cum Antiphane*? Sin potiùs manca mutiláque ſit, quàm nulla. Scio, aſſumi ſolere συναγορεύοντας†, ut verbo utar, quo Halicarnaſſenſis Dionyſius * hanc rem expreſſit: ubi id feciſſe ait Tarentinorum, ac Nolanorum legatos, cùm in Neapolitano ſenatu dicendũ eſſet. Ac quorundam judicium eſſe video, non magis id illis

*Oratorem mutum.

* Apud Athenaum lib. 12.

† Patronos.

* In excerptis de legationibus.

vitio verti debere, quàm acri, & ſtrenuo viro, Lyſandro, cùm orationem edidicit * ſcriptam ſibi à Cleone Halicarnaſſeo. Tibi verò, Ampliſſime Legate, nihil alienâ opus facundiâ, qui judicio tanti Regis omnes implèſti numeros, ut conſiliarii prudentiſſimi, ita diſertiſſimi oratoris. Cujus rei etſi, & antea in Gallia, & multis inde annis in fœderata hac Belgica, maxima dederis argumenta: non tamen latiſſimam hanc aream ingrediar oratione meâ, quâ laudibus tuis tenebras potiùs quã lucem affunderem. Sublimes enim curæ illæ de moderandis regnis & rebus publ. captum meum, meíque ſimilium, hominum quippe umbraticorum, longiſſimè tranſcendunt. Atque ne iſta quidem pauca, quæ hactenus delibavi, alio à me fine dicta ſunt, quàm ut viderent omnes, non me potuiſſe meliùs certiùſque tutelæ, ac patrocinio cujuſquam commendare hos

*Plutarch. in Lyſand.

hos libellos meos, quibus oratorem formo, & firmo: quàm illi, qui & ſummus ipſe eſſet orator, & ea ex familia, quæ facundiæ decus quaſi proprium ſibi vindicâſſet: & non ejus tantùm nationis Rege orator ad Belgas miſſus, quæ eloquentiæ laude Græcos pariter, ac Romanos, provocaret. Quamvis verò magna ſint iſta, & talia planè, quæ optimo jure plurimùm me moverint: tamen aliud præterea acceſſerit, & quidem quod me propiùs tangat. Nempe præclarum de me judicium tuum, ſummáque erga me benevolentia: quàm cùm ex aliis, tum præſens ipſe nuper ſatis perſpexi: ac potiſſimùm ex eo, quòd egregiæ indolis eximiíque ingenii liberos tuos, cariſſima ſanè pignora apud me potiſſimum vivere voluiſti. Quare omnino putavi, rectè me facturum, ſi eâdem operâ oſtenderem, & quanti faciam affectum hunc erga

me tuum, & quibus præceptis existimem juvari posse liberos tuos, quò cum ætate paulatim ad eloquentiæ, virtutísque paternæ gloriam adsurgant. Hoc, scio, voves ipse, illustrissime Domine, atque adeò, ut vel patris nomen, si fieri possit, vincãt. In quo tuo, & omniũ nostri voto (æternus Deus audiat nos, atque exaudiat) felici omine desino Lugduni Bat. ∞ Iɔcxxi. xii. Kal. Septembris.

Illustrissimo nomini tuo

devotissimus

GERARDUS JOANNES VOSSIUS

SERIES CAPITUM.

Libri Primi.

Cap. 1. *De natura Rhetorices.*
Cap. 2. *De inventione generatim.*
Cap. 3. *De generibus cauſſarum.*
Cap. 4. *De genere demonſtrativo.*
Cap. 5. *De genere deliberativo.*
Cap. 6. *De genere juridiciali, ac univerſè de ſtatibus.*
Cap. 7. *De ſtatu conjecturali.*
Cap. 8. *De ſtatu finitivo.*
Cap. 9. *De ſtatu qualitatis.*
Cap. 10. *De ſtatibus legalibus.*
Cap. 11. *De ſtatu quantitatis.*
Cap. 12. *De argumentis inartificialibus.*

Libri Secundi

Cap. 1. *De affectibus generatim.*
Cap. 2. *De metu.*
Cap. 3. *De confidentia.*
Cap. 4. *De pudore.*
Cap. 5. *De lætitia.*
Cap. 6. *De gratia.*
Cap. 7. *De ira.*
Cap. 8. *De lenitate.*

Cap. 9. *De amore.*
Cap. 10. *De odio.*
Cap. 11. *De indignatione.*
Cap. 12. *De invidiâ.*
Cap. 13. *De misericordiâ.*
Cap. 14. *De æmulatione, & contẽtu: item epilogus doctrinæ de affectibus.*
Cap. 15. *De moribus.*
Cap. 16. *De inventionis parte speciali universè, ac distinctè de orationibus panegyricis & aliis, quæ iis sunt adfines.*
Cap. 17. *De oratione nuptiali, item de epithalamiis.*
Cap. 18. *De oratione natalitiâ, ac funebri.*
Cap. 19. *De oratione gratulatoriâ, gratiarũ actione, & lamentatoriâ.*
Cap. 20. *De oratione, qua discedentes, vel domum redeuntes utimur, vel alium discedentem prosequimur.*
Cap. 21. *De monitione, & commendatione.*
Cap. 22. *De concitatione, & conciliatione.*
Cap. 23. *De adhortatione, & dehortatione.*

Cap.

Cap.24. *De consolatione.*
Cap.25. *De petitoria.*
Cap.26. *De invectiva, & objurgatione.*
Cap.27. *De expostulatione, exprobratione, & deprecatione.*

LIBRI TERTII.

Cap.1. *De dispositione universè.*
Cap.2. *De exordij duplici officio, & utriusque locis generatim.*
Cap.3. *De specialibus exordiorum locis.*
Cap.4. *De exordij* οἰκονομία.
Cap.5. *De narratione.*
Cap.6. *De propositione.*
Cap.7. *De confirmatione.*
Cap.8. *De confutatione.*
Cap.9. *De epilogo.*

LIBRI QUARTI.

Cap.1. *De elocutione universè, ac particulatim de priori elegantiæ parte, quæ in Latinitate consistit.*
Cap.2. *De perspicuitate.*
Cap.3. *De dignitate, ac tropis generatim.*
Cap.4. *De metaphora.*

Cap.

Cap. 5. *De metonymia.*
Cap. 6. *De ſynecdoche.*
Cap. 7. *De ironia.*
Cap. 8. *De metalepſi, antonomaſia, & ea, quæ λιτότης dicitur.*
Cap. 9. *De allegoria, catachreſi, & hyperbole.*
Cap. 10. *De ſarcaſmo, aliiſque irriſionis ſpeciebus, etiam onomatopœia, antiphraſi, & hypallage.*
Cap. 11. *De ſchematibus generatim: deque iis ſpeciatim, quæ defectu, aut exceſſu figurant orationem.*
Cap. 12. *De ſchematibus λέξεως, quibus eadem vox repetitur.*
Cap. 13. *De ſchematibus in verbis ſimilis ſoni.*
Cap. 14. *De occupatione, ſubjectione, confeſſione, & conceſſione.*
Cap. 15. *De ſententia, noëmate, & diſtributione.*
Cap. 16. *De ætiologia, diatypoſi, & hypotypoſi.*
Cap. 17. *De aſſimulationis ſpeciebus & diſſimilitudine.*
Cap. 18. *De ſchematibus, quibus oppoſita junguntur.* Cap.

Cap. 19. *De digreſſione, & epiphonemate.*
Cap. 20. *De ſchematibus quibus res exaggerantur.*
Cap. 21. *De figuris pertinentibus ad argumenta* παθητικὰ.
Cap. 22. *De tranſitione, rejectione, & digreſſione.*

LIBRI QUINTI.

Cap 1. *De prima alteráque compoſitionis parte, quæ ſunt junctura, & ordo.*
Cap. 2. *De inciſis, membris, periodis.*
Cap. 3. *De numero.*
Cap. 4. *De triplici charactere, & ſpeciatim de magnifico, ac vitio ejus.*
Cap. 5. *De charactere tenui, ac vitio ejus: item charactere mediocri, vitioque oppoſito.*
Cap. 6. *De venuſtate, vitióque ei adverſante.*
Cap. 7. *De gravitate, & vitio, quod ei opponitur.*
Cap. 8. *De pronunciatione generatim, deque voce particulatim.*
Cap. 9. *De corporis motu.*

FINIS.

In

RHETORICAM CONTRACTAM

Clarissimi viri

GERARDI VOSSII.

DUm pereunt artes, dum se facundia nobis
Eripit, & sensim barbara turba sumus,
Quàm bene quòd, Vossi, fugientem, maximus
Sistis, & errantem sub tua signa vocas. (autor
Haud tibi cum trivio quicquã est, inventa pelas-
pandi, & ex imis fontibus hausta doces. (gũm
Miramur pariter, parit érque addiscimus omnes:
Nec tantùm obstricta est nostra juventa tibi.
Plus quoque venturi debebit temporis ætas,
Soli barbaries nec metuenda tibi est.
Vt pereant artes, pereat facundia tota,
Et redeat, paulò quod fuit antè, chaos,
Dum solos discátque tuos, relegátque libellos,
Addiscet pro te postera turba loqui.

DANIEL HEINSIUS.

GERARDI

GERARDI IOANNIS VOSSII RHETORICES CONTRACTÆ, *sive* PARTITIONUM ORATORIARUM Liber Primus.

CAP. I.

De Natura Rhetorices.

1 § Hetori *nomen impositum est à dicendo, quod Græcis est* ῥεῖν. *Vnde bene dicendi scientia* Rhetorice *vocatur.*

RHETORICEN alii dictam volunt ab ἐίρω id est *dico*, quia docebat benè dicere: alii à ῥέω id est *fluo*, quia ejus beneficio, fluminis instar, procurrat oratio. Sed etymologia neutra est vera.

Nam

Nam ἐίρω quidem quia præterito deſtituitur, mutuari illud cogitur ab ἐρέω unde ἐρήτωρ, non ῥήτωρ ἀναλόγως diceretur. Ἀῤῥέω autem quod *fluo* ſignificat, foret ῥεῦτωρ, & ῥευτικὴ, quod alia verbalia oſtendunt, ut ſunt ῥεῦμα *, ῥεῦσις, † ῥευτὸς *. Quare omnino venit à ῥέω, id eſt *dico*; unde & ῥῆμα *, ῥῆσις † ῥητὸς *. Hoc ῥέω autem κατ' ἀφαίρεσιν factum eſt ex ἐρέω quo pro εἴρω utuntur, Homerus, Lucianus, alii.

* Humor affluens. † Fluendi actus. * Fluidus. * Verbum, vocabulum. †, Dictum, ſententia. * Dicendus.

2 §. *Differunt* rhetor, *&* orator, *quòd* rhetor *ſit*, *qui bene dicendi præcepta tradit*: orator *qui accommodatè ad perſuadendum poteſt dicere.*

Quamquam enim, ſi propriam ſignificationem attendas, qui Græcis eſt ῥήτωρ, Latinis fuerit orator: tamen diſcrimen aſſignatum jam Ciceronis ævo obtinuit; ut cognoſcimus ex primo ejus de oratore. At pro eodem accipi ſolent, *orator dicendi peritus, facundus, diſertus, eloquens.* Niſi quòd *eloquentis* nomen videatur auguſtius, quàm *diſerti**.

* Cic. lib. 1. de Orat, pag. 93. edit. Ald. & in Bruto p. 198.

3 §. *De-*

3 §. *Definitur* Rhetorice *ab Aristotele, facultas utendi in unaquaque re, quod in ea est ad persuadendum idoneum.*

Aristot. lib. 1. Rhet. cap. 11. Ἔστω δ' ἡ ῥητορικὴ, δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν. Genus in hac definitione est δύναμις sive *facultas*: quam Aristoteles potiùs genus statuit, quàm *artem*, quia in definitione accuratâ genus proximum adferri debet: *ars* autem est genus remotum, *facultas* proximum. Nam illæ tantùm artes facultatis nomen obtinent apud Peripateticos, quæ æquè respiciunt utrumque contrarium: quomodo Dialectice, & interrogantè instruit, & respondentem: Rhetorice item, & actorem, & reum: quæ duæ idcirco propriè facultates dicuntur. Differentia in allatâ definitione petitur à fine, officio, & materia: quæ tria distinctè explicbaimus.

4 §. *Finis Oratoris ultimus est persuadere.*

Hoc est, disertâ oratione aliquem impel-

impellere ad agendum, ſive ad perſequendum bonum, & fugiendum malum. At Rhetoris finis alius eſt: nempe, inſtruere futurum Oratorem.

5 §. *Officium oratoris eſt videre, quid ad perſuadendum conducat, ſive dicere ad perſuandendum accommodatè.*

† Cognitionis.
* Actionis.
† videre, quid aptũ ſit ad perſuadendum.
* Videre.

Officium oratoris, vel θεωρίας † ratione conſideratur, vel πράξεως *. Priori modo conſiderat Ariſtoteles, cùm officium eſſe dicit θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανὸν †. ubi θεωρίας rationem haberi, indicat vox θεωρῆσαι *. At * πράξιν ſpectarunt Cicero, & alii: quando nunc generatim dicunt, officium illud eſſe bene dicere, ſive dicere ad perſuadendum oppoſitè; nunc ſpeciatim, officium eſſe aiunt docere, conciliare, & permovere: item cum officium vocant, invenire quid dicas, inventa diſponere, deinde ornare verbis, pòſt memoriæ mandare, tum ad poſtremum agere ac pronunciare. At differt ab hoc officio officiũ Rhetoris, quod eſt tradere præcepta bene dicendi.

6 §. *Ma-*

6 §. *Matria eſt* τὸ ἔνσον, *ſive unaquæque res. Sed ita verſatur circa res omnes, ut magis occupetur circa civiles: & ex his ipſis magis circa hypotheſin, quàm theſin. Eſt verò theſis quæſtio infinita, ſive univerſalis: ut*, an bellum ſit gerendum, *Hypotheſis autem eſt quæſtio finita, ſive ſingularis: ut*, an utile ſit Athenienſibus, bellum gerere cum Peloponneſiis aut ſuccurrere Corcyræis.

Matria ſive ſubjectum, circa quod ſe occupat orator, eſt res quælibet, quæ ſi per interrogationem proponatur, *Quæſtio* dicitur.

Dividitur autem Quæſtio quadrifariam.

Primum in quæſtionem ſimplicem, & conjunctam.

Simplex eſt unius & ſimplicis thematis, quod ad popularem notitiam explicatur: ut, *de Deo, paradiſo, virtute*, &c.

Conjuncta eſt pronunciati alicujus, quo argumentis probatur: ut, *an ducenda ſit uxor*.

Deinde

Deinde quæſtio vel theoretica eſt, vel practica.

Theoretica inſtituitur cognitionis gratiâ: ut, *quæ cauſa ſit Lunaris defectûs*.

Practica tractatur propter actionem: ut, *an vim vi liceat repellere.*

Prætera vel infinita eſt quæſtio, vel finita.

Infinita quærit univerſè: ut, *an quapiam de cauſa homini hominem liceat interficere.* Hæc Græcis θέσις, Latinis* *propoſitum* & *conſultatio* dicitur.

* Cic. in Topicis.

Finita reſtringit quęſtionem univerſalem ad perſonam, aut rem ſingularem: ut, *an jure Clodium occiderit Milo.* Hæc Græcis ὑπόθεσις, Latinis vocatur *cauſa*, aut *controverſia.*

Denique quæſtio vel principalis, vel incidens eſt.

Principalis eſt, quæ præcipuè in controverſiam venit: ut, *an Opimius Gracchum, aut Milo Clodium jure interfecerit.*

Incidens vocatur, quæ propter aliud tractatur: ut, *num Reip: conſervanda cauſâ civem liceat occidere, ſeditioſum quidem, ſed indemnatum.* Item *num Gracchus vel Clodius, cives fuerint ſeditioſi,*

ditioſi.

Quæſtio ſimplex, item theoretica, nec non infinita, plurimùm quæſtiones ſunt inſidentes. At quæſtio principalis ſolet eſſe conjuncta, practica, finita. & ex conjunctis magis verſatur Orator circa practicam; ex practicis, magis circa finitam. Unde liquet, triplicem eſſe ejus materiam, communem, magis propriam, & maximè propriam: communem eſſe, rem quamvis: magis propriam, res civiles: maximè propriam, quæſtionem ſingularem, ſive hypotheſin.

7 §. *Duabus rebus* * *eloquentia paratur, natura, & cura: quarum hæc in duobus occupatur, artis præceptis, & uſu ſive exercitatione. Natura incipit, ars dirigit, uſus perficit. Sed arti comes eſſe debet magnarum rerum ſcientia, ſine qua non tam eloquentia acquiritur, quàm linguæ volubilitas, & inanis loquacitas.*

* Fabius lib. 2. ca 9. & lib. 11.

Maximam ad dicendum vim adfert natura. Nam * & animi, atque ingenii celeres quidam motus eſſe debent; qui

* Craſſus apud Cic. lib. 1. de orat.

Lib. 1. de Orat,

qui ad cogitandum acuti, & ad explicandum, ornandúmque ſint uberes, & ad memoriam firmi, atque diuturni. Cujuſmodi εὐφυία ſi adſit, facili labore eloquentiam adipiſcimur. Sin natura obtigerit planè infelix, ſupervacua erit omnis doctrina. Unde vulgò dici ſolet, eloquetiam (mediocrem ſaltem) aut cito parari, aut nunquam. Quanquam, non, ſi bonitate naturæ præcellant alii, deſperare ſtatim oportet. Natura enim invaleſcit, ſi curâ adjuvetur. Cura verò hæc in duobus conſiſtit, artis præceptis, & uſu. Quibus aliqui adjungunt multijugam doctrinam, abſque quâ loquentia potiùs fuerit, quàm eloquentia. Quod ne contingat, operam dare oportet, tum philoſophiæ civili, hiſtoriis, & aliis, quæ prudentiam adferunt oratori: tum etiam ſcientiæ rerum naturalium, unde ſæpe ſimilitudines petuntur: item poëtarum fabulis, aliiſque; unde ornatûs multum accedit orationi. Nec propteria damnamus eos qui tria duntaxit ſtatuunt artis principia, naturam, artem, uſum. Nam illa variarum diſciplinarum notitia non eſt de Rhetorice artis ἕξις, ſed extra artis cancellos petenda eſt, ut quam

quam nec rhetor doceat, quà rhetor: nec orator, ſciat, quà orator. Sunt qui ſuperiorbus Imitationem adjiciant: ſed ea ſub uſu continetur: quippe qui in præſtantium oratorum cùm lectione & auditione, tum imitatione conſiſtat. Vel ſi per Imitationem intelligimus doctrinam, unde & quos, & quomodo imitari oporteat, hauriamus, jam ad præcepta artis pertinebit.

8 §. *Pro quatuor verò officii oratorii partibus, qua ſunt argumenta invenire, inventa diſponere. diſpoſita exornare, & exornata pronunciare: totidem ſunt partes Rhetorices, doctrina inventionis, diſpoſitionis, elocutionis, & pronunciationis.*

Hunc partim numerum, alii augent, alii minuunt. Augent, qui cum Cicerone, atque aliis antiquorum, addunt Memoriam. Nos Ariſtoſtelem ſequimur, quia, quæ memoriam juvant, ad diſtinctam artem pertinent, quæ μνημονευτικὴ dicitur.

Qui numerum & hunc imminuunt, hi Inventionem & Diſpoſitionem omit-

tunt, tanquam Logicæ partes.

Verùm & Inventio & disposítio Dialectica plurimùm distat à Rhetorica. Nam primùm differunt fine, quia Rhetorices finis est persuasio: Dialectices autem, probabilis disputatio ac victoria. Dialecticæ quæstiones cognitionis gratiâ instituuntur: at Retoricæ, actionis causâ.

Propter hanc finium diversitatem etiam materia, ac forma est diversa.

Materia quidem, quia tota Inventio Dialectica est generalis, ut quæ tractet quælibet argumenta ἔνδοξα, sive probabilia: Rhetorica, si propriam materiam spectes, est specialis, quia tractat πιθανὰ, sive persuasibilia.

*Top. cap. 1.

Ἔνδοξον autem sive probabile cum Aristotele appello, quod probatur, vel omnibus, vel pluribus vel sapientibus, iisque vel omnibus, vel pluribus, vel maximè probatis.

At πιθανὸν seu persuasibile illud tantùm vocatur, quod vel omnibus hominibus, vel pluribus probatur: non item quod sapientibus solis verisimile sit.

Adhæc, Dialectica versatur tantùm circa argumenta docentia; t quibus id quod in quæstione est, vel explicatu ve

vel probatur; Rhetorica insuper instruit argumentis, tum amplificantibus, tum conciliantibus, & permoventibus; quæ ἠθικὰ, καὶ παθητικὰ appellantur. Formâ etiam differunt, sive spectes locos Dialectico, & Rhetori communes; sive Rhetori peculiares, qui ex prioribus derivantur. Communes utriusque artis à Logico considerantur absolutè, & quatenus utiles sunt ad mentem instruendam; à Rhetore verò restringitur hæc consideratio ad popularem notitiam, & voluntatis atque affectuum motionem. Logici quoque accuratè locos illos pertractant in Topicis: Rhetores autem, quia nemo nisi Logicis imbutus ad Rhetoricen admitti debet, doctrinam hanc omittunt, vel solum pinguiori docent Minervâ, contenti in his locis considerare, quomodo argumenta ex illis petita ad voluntatem movendam applicentur.

Quod ad locos probationum speciales, qui Rhetorices proprii sunt fluunt, hi quidem ex locis communibus, & sub iis, ut genus sub specie, continentur. Veruntamen Dialecticus considerat argumenta πιθανὰ, quatenus sunt ἔνδοξα; Rhetorice verò, quà πιθανὰ

Clariùs dicam: Dialectice considerat argumenta persuasibilia generatim, & in communi natura, quatenus nimirum sunt probabilia: cui simile fuerit, si quis hominem spectat, quatenus est animal: Rhetorice speciatim hoc agit, quatenus ad persuadendum idonea sunt: cui simile est, si quis hominem consideret, quatenus est homo.

Itidem plurimùm differunt Dispositio Logica & Rhetorica. Logica docet rectè disponere utrumque terminum cum medio, ut bonus fiat syllogismus: item, quâ methodo quæstiones simplices, aut conjunctæ, debeant tractari: ac denique quâ serie ordinare oporteat disciplinas. Rhetor autem ostendit, quo ordine collocari debeant partes orationis πρακτῆς: quomodo item argumenta eum disponere conveniat, tum qui adstruit, tum qui refellit: atque ut Orator ordinem partium in syllogismo ferè emutet, ac quandoque etiam planè invertat.

CAP.

CAP. II.

De Inventione generatim.

INVENTIO, quatenus materia Rhetorices eſt τὸ ἕκαστον *, non tantùm extendit ſe ad quæſtiones conjunctas, ſed etiam ad res ſimplices. Atque hoc reſpectu definiri poteſt, excogitatio eorum, quæ vel expoſitioni rei ſimplicis, vel probationi quæſtionis conjunctæ conducunt.

* Res unaquæque.

Explicatio rei ſimplicis vel narratio eſt, vel deſcriptio. Narratio eſt facti, vel quaſi facti. Hæc continet fabulam, ſive apologum, narrationem preſſiùs ſumtam, (quæ poëticam, civilem, & hiſtoricam comprehendit:) & ethopœiam, quâ alicujus dicta, aut facta, pro perſonæ, & circumſtantiarum ratione, veriſimiliter effingimus.

Cum verò narratio, ut diximus, ſit facti, aut quaſi facti; deſcriptio erit quævis alia ſimplicis rei explicatio. Nec enim refert, utrùm quid ſubſtantia ſit, an accidens; univerſale, an individuum; totum, an pars; abſolutum, an relatum; ſimplex, an collectivum; abſtractum, an concretum; poſitivum aliquid,

an privatio; ac denique res vera, an imago rei, uti picturæ, aut ſtatuæ, quales ſunt deſcriptiones Calliſtrati.

Quomodo autem res ſimplex, vel deſcriptione, vel narratione explicetur; partim rhetorum præceptis addiſcitur, partim oratorum exemplis. Ac de utroque, quod ſatis eſt, cognoſcere fuit ex progymnaſmatis: quæ repetere hoc loco nihil attinet. Nam veterum conſilium perplacet, apud quos juventus progymnaſmatis, tanquam juſtæ orationis particulis, grandi præludere operi ſolet declamandi. Quia igitur, quæ ad ſimplicem quæſtionem pertinent, ſatis illic explicantur: jure optimo de ſolâ quæſtione conjunctâ agere antiqui ſolent in ſuis de arte oratoria commentariis: ad quos progymnaſmata ſunt manuductionis loco. Quanquam altera etiam ratio acceſſit. Nam ſophiſtis quidem conſtituere orationem integram ſolet deſcriptiuncula quæpiam, ethopœia, vel aliud ſimile: ſed germani oratores illa potius aſſumunt in tractatione quæſtionis conjunctæ ad aliquid vel probandum, vel ornandum, aut amplificandum. Quare & qui juſtum artis

σύσημα

σύστημα * Perſcriberent, iſta olim inſerebant vel inventionis, vel diſpoſitionis, vel elocutionis doctrinæ; conſiderantes ea, quatenus, vel huic, vel illi, vel iſti inſervirent; ac Propterea tractantes de illis in ea parte, cujus gratiâ ſolent aſſumi. Nos quoque, etſi iuniorum conſilium non Penitus damnamus: tamen, quia ratio ſatis gravis non eſt, cur recedamns ab antiquis, exemqlum horum imitabimur. Eſto itaque etiam nobis materies Oratoriæ inventionis Quæſtio conjuncta, & ſuperior Inventionis deſcriptio hunc in modum reſtringatur.

* Corpus ſive compagem.

1 §. *Inventio eſt excogitatio argumentorum, quæ ad perſuadendum idonea ſunt.*

Intellige autem, quà argumenta iſtæc ſunt iſtiuſmodi. Hoc eſt, quatenus ſunt πιθανὰ: Nam hac conſiderandi formâ differt inventio Rhetorica à Dialectica, ut paulò ante diximus.

2 §. *Argumentum eſt probabile inventum ad faciendam fidem:*

Prout Cicero definit 1.de Invent. ſive ut in Top. ait, eſt *ratio, quæ rei dubiæ facit fidem.* Vel ut Fabius deſcribit lib. v. cap. x. eſt *ratio probationem præſtans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ, quod eſt dubium, per id, quod non eſt dubium, confirmat.* Juniorum aliqui laxiùs hac voce utuntur: ut quibus argumentum dicatur, non tantùm quod ad conjunctæ quæſtionis probationem adfertur; ſed etiam quod ſimplicium explicatoni inſervit. Nobis cum veteribus, ut ſapere, ita ut loqui, animus eſt.

3 §. *Argumenta petuntur è Locis. Loci ſunt ſedes ac nota argumentorum, quarum admonitu invenitur, quid in quaque re aptè ad perſuadendum dici queat. Horum alii ſunt Rhetoricæ cum Dialectica communes: alii verò Rhetoricæ peculares. Loci utriuſque facultatis communes è Topicis petuntur.*

Eſtque locus ambarum communis, vel Artificialis, vel inartificialis. Artificialis eſt vel vocis, vel rei. Locus vocis, vel eſt notationis, vel conjugatorum.

Locus

Locus rei vel primus est, vel ortus è primo. Primus est vel Internus, vel externus. Internus est generis, & speciei; materiæ, & formæ; totius, & partis; subjecti, & accidentis. Externus partim est causæ efficientis, & finalis, ac effectus: partim circumstantiæ, & objecti, & signi. Locus ortus est definitionis, quæ ὅσιαν indicat: discriptionis, quæ petitur ab accidentibus, effectis, vel partibus: divisionis, quæ species exponit, aut partes, sive per se, sive per accidens insint: comparationis, quæ est majorum, minorum, parium, aut similium: oppositionis, quæ est disparatorum, relatorum, contrariorum, privantium, & contradicentium. Atque his ex locis petitur argumentum, quod opinionem pariat, & quandoque etiam scientiam. At locus inartificialis, sive assumtus, est argumenti gignentis fidem. Estque testimonii, vel divini, vel humani. Quæ omnia exemplis illustraremus. nisi istbæc notissima forente è Logicis: quorum intelligentem priùs esse oportet, siquis seriò rhetoricari volet.

4 §. *Quemadmodum autem opus est ingenio ad inveniendum, ita etiam*

judicium requiritur ad ſeligendum. Nam licet univerſos locos precurrere animo debeat orator: non tamen utitur omnibus; ſed aptis: non à cauſa alienis, non levibus, non illis etiam, quæ parum idonea ſunt ad captum popularem.

Uti inter alia ſunt perfectæ Logicorum definitiones, quales parcè adhibet orator: ut qui non ſubtili, & ſicco, ſed populari, & fuſo, delectetur genere dicendi. Nôſſe tamen eas debet, ne inanibus verbis fruſtra luxuriet oratio.

5 §° *Loci Rhetorum proprii ſunt triplices, alij argumentorum docentium, alij conciliantium, alii permoventium. Græci ea vocant,* λόγους, ἤθη, καὶ πάθη*.

* rationes, mores, & affectus.

Optimè hanc rem expreſſit Ariſtoteles 1. Rhet. & ex eo Cicero lib. 1. de Orat. ubi inquit: *Ratio omnis dicendi tribus ad perſuadendum rebus eſt nixa; ut probemus vera eſſe ea, quæ defendimus; ut conciliemus nobis eos, qui audiunt; ut animos eorum, ad quemcunque cauſa*

cauſa poſtulabit, motum vocemus. Et ibidem: *Mea totius orationis, & iſtius ipſius quam modo Craſſus in cœlum verbis extulit, tres ſunt rationes, ut antè dixi: una conciliandorum hominum; altera docendorum; tertia concitandorum. Harum trium partium prima lenitatem orationis, ſecunda acumen, tertia vim deſiderat. Nam neceſſe eſt, ut is qui nobis cauſam adjudicaturus ſit, aut inclinatione voluntatis propendeat in nos, aut defenſionis argumentis adducatur, aut animi permotione cogatur.*

6 §. *Omnis ea de triplici hoc argumentorum genere doctrina dividitur in partes duas, primariam unam, ac magis ſimplicem; alteram verò ex priori ortam.*

Prior illa ſeorſim exponit λόγους, quibus probatur quæſtio finita: ſeorſim item de ſingulis affectibus agit: ſeorſim quoque ἠθολογίαν tractat. Eſtque hæc pars planè neceſſaria, unde ab Ariſtotele, & veterum aliis, accuratè explicatur. At poſterior applicat ſuperiorem doctrinam ac ſpecies quaſdam minores:

ut

ut ſunt gratulatio, gratiarum actio, conſolatio, & ſimiles. Hanc partem Ariſtoteles non tractat ex profeſſo, eò quòd ratio de iſtis agendi, modò uſus aliquis acceſſerit, non ita magno negotio ex iis quæ dixerat, cognoſcatur. Propterea nos quoque de priori majore cum curâ dicemus, alteram ſtrictiùs, nec negligenter tamen, exponens.

7 §. *In parte principe auſpicandum ac argumentis* ἀποδεικτικοῖς, *ſive docentibus. Sunt hæc vel* ἔντεχνα, *ſive artificialia: vel* ἄτεχνα, *ſive inartificialia.* ἔντεχνα, *& inveniendaſunt, & tractanda oratori:* ἄτεχνα *non inveniuntur ab oratore, ſed foris allata tantummodo ab eo tractantur.*

Artificialia Ciceroni dicuntur *inſita:* 19 Partit. in artificialia autem *aſſumta.* Ita cauſæ inſunt argumenta, quæ probant aliquem eſſe cædis auctorem, quia habuerit occidendi animum, item vires ad eam rem, atque occaſionem: & quia ſigna exſtent cædis ab ei patratæ. At illa foris aſſumuntur, quæ petuntur à confeſſione ſervi, rumore vulgi, aut ſimilibus.

8 §. *Loci*

8 § *Loci arificialium argumentorum vel generales ſunt, vel ſpeciales.*

9 §. *Loci generales ſunt domicilia argumentorum tribus cauſarum generibus communium.*

10 §. *Ejuſmodi ſunt duo. Prior eſt poſſibile, & impoſſibile. Nam ſive inſtituatur ſuaſio, vel diſſuaſio; ſive laus, vel vituperatio; ſive accuſatio, vel defenſio: ſemper probandum eſt, aliquid potuiſſe fieri.*

11 §. *Aler eſt magnum, & parvum: quo pertinent Comparatorum loci: ut cum oſtenditur aliud alio utilius, vel inutilius; honeſtius, vel inhoneſtius; aquius. vel iniquius.*

Hec planiora fient, ex iis, quæ de tribus dicendi generibus infrà, cum univerſè, tum ſpetiatim, dicemus.

12 §. *Loci ſpeciales ſunt domicilia ac ſedes argumentorum ſingulis cauſarum generibus propriorum Itaque pro varietate eorundem variant.*

CAP. II.

CAP. III.

De Generibus Cauſarum.

1 §. *Sunt verò tria genera cauſarum* ἐμπροσθίων, *demonſtrativum, deliberativum, & juridiciale.*

2 §. *Demonſtrativum eſt, quo laudamus, aut vituperamus, deliberativum, quo ſuademus, aut diſſuademus: juridiciale, quo accuſamus, aut defendimus.*

3 §. *In docendo demonſtrativum habet finem propoſitum honeſtatem: deliberativum, utilitatem: juridiciale, juſtitiam, & aquitatem.*

4 §. *At in movendo, orationis finis eſt affectus, ad quem præcipuè impellit animos auditorum: ut in demonſtrativo eſt delectatio: in deliberativo, ſpes aut reformidatio: in juriditiale, clementia, aut ſævitia.*

5 §. *Qui laudat, aut vituperat, fere tractat præſentia: qui ſuadet, aut diſſuadet, verſatur circa futurum: qui accuſat, aut defendit, conſiderat præterita.*

6 §. *In demonſtrativo auditor eſt* ὁ θεωρὸς, *ſive ſpectator: in deliberativo, ſi cauſa*

cauſa eſt publica, ſenator: in juridiciali judex.

7 §. *Sæpe autem fit, ut eâ dẽ in oratione, & laudet, & conſulat, & defendat orator: ſed cujus generis oratio ſit, ſtatui tunc debet ex principali fine, ſive quæſtione eâ, ex quâ aliæ naſcuntur. Aut ſi parilis omnium partium ratio ſit, ut in cauſa multiplici contingere poteſt; pro diverſis partibus, unde conflatur oratio, ad aliud, atque aliud, dicendi genus pertinebit.*

Atque hæc univerſe naturam periunt trium dicendi generum. Deinceps ſpeciatim de iis videbimus.

Ordiemur autem à genere demonſtrativo. Nam etſi dignius eſt deliberativum; unde & ab eo Ariſtoteles cœpit: tamen alterum illud facilius eſt. Adde quod hoc genere non ingenia tantùm adoleſcentum excoluntur, ſed etiam mores; dum ea, quę laude digna ſunt, jam primâ illâ ætate à turpibus diſcernere, &, quæ honeſta ſunt, laudare probaréque adſueſcunt.

CAP. IV.

CAP IV

De Genere Demonstrativo.

1 §. Ἐπιδεικτικὸν, *sive demonstrativum genus ita dicitur, quia solùm demonstrat personæ vel ve naturam; nec per se intendit auditorum actionem, uti in aliis generibus fit. Vocatur quoq; ἐγκωμιαστικὸν, aut παντηγυεικὸν: quæ nomina, à parte nobiliori, universo indunt generi.*

Nam propriè ἐγκώμιον est laudatio facti instituta coram tribulibus ἐν ταῖς πόλεσι † παντηγυεικὸς λέγω propriè laudatio est, ac interdum etiam suatio, instituta ἐν τῇ παντηγύρει *.

† in vicis.

* totius gentis celebritate.

2 §. *Continet hoc genus, uti diximus, laudationem & vituperationem. Illa exponit bona, quæ alicui insunt: hæc contrarium facit.*

3 §. *Utraq; tam latè patet, quam rerum natura. Nisi quòd in aliquibus alterum illorũ solum habet locũ. Nam in Deũ, aut divina non cadit vituperatio. Præcipuè verò occupari solent oratores in laude, aut vituperatione personæ, facti,*

cti, aut rei.

4 §. *In* Perſona *laudandâ, aut vituperandâ, duplex eſt ordinis ratio. Nam aut temporum gradus ſervantur, aut generum diſtributiones.*

5 §. *In temporum ordine orationem dividimus in ea, quæ ſpectant ortum, vitam, & mortem.*

6 §. *In ortu conſideramus genus, & patriam.*

7 § *Per genus autem intelligo, parentes, avos, conſanguineos, affines. Ac vel honeſtum obtigit genus, vel infame. Infame ſatius eſt præterire. Honeſtum vel illuſtre eſt, vel obſcurum. Si illuſtre ſit, dicemus aliquem reſpondiſſe ejus ſplendori:* quomodo agendum eſſet in laudatione Ariſtotelis, qui ex gente erat Aſclepiadarum. *Sin fuerit obſcurum, dicemus eum illuſtrâſſe genus virtute ſuâ. Addemus hoc eſſe majoris virtutis argumentum, quòd quis ſine commendatione natalium, ſine opibus ullis ad tantum decus pervenerit.*

8 §. *Patriæ nomine ſigno natale ſolum, ac interdum etiam, ubi diu quis commodè acceptéq; vixit. Ab hac quoque bifariam laudamus. Si enim patria*

preclara

præclara eſt, hoc ipſum in laude ponitur: ut quod Xenophon fuerit Atheniensis: *Sin humilis, dicemus patriam ab eo fuiſſe illuſtratam atque exornatam*: quomodo Stagiram nobilitavit Ariſtoteles.

9 §. *Iſtis ſubjiciemus, ſiquid ſingulare nativitatis tempore acciderit, aut ſi quid in ſomnis viſum, vel auditum, quod de naſcituro infante haberi poſſet præſagium.*

10 § *Invita ſpectamus naturam, fortunam, inſtitutionem, actiones, & honores.*

11 §. *Natura vel corporis eſt, vel animi. Corporis ſunt ſanitas, robur, agilitas, & pulchritudo.*

12 §. *Animi ſunt ingenium, judicium, memoria, ſtudium: tum etiam mores faciles, ac ſuaves.*

Nam hæc omnia quodammodo naturâ inſunt: non item eruditio, quæ ſtudeo comparatur, eóque hujus loci non eſt.

13 §. *Fortunæ ſubjiciuntur opes; quæ vel privatæ ſunt, vel cum imperio.*

14 §. *Inſtitutio naturæ fidem facit, & eandem*

eandem perficit. Huc refer, apud quos educatus quis fuerit, ac quibus ſtudiis & à quibus imbutus, ſub quo genere Reip.

15 §. *Inſtitutionem verò perficiunt actiones: quæ ſpectandæ ſunt ſecundùm ſingulas virtutes,*

16 §. *His ſubjunge honores, quos quis virtutis ergò adeptus fuit.*

17 §. *In morte conſideratur cùm genus et cauſa mortis: ut quòd aliquis, pro patria pugnans fortiter, occubuerit: aut quod defunctus ſit pro ſtudio veritatis poſt exantlatos maximos labores.*

18 §. *Poſt mortem, conſideranda ſunt, pompa funebris, jactura Reipublicæ, luctus bonorum. Potiſſimùm autem commemorari debent honores, ſiqui ſint habiti defuncto:* ut quod Ariſtoteli ſtatua fuerit erecta, cum inſcriptione iſtiuſmodi, ARISTOTELES PHILOSOPHORUM OPTIMUS.

19 §. *His omnibus, ſiquis recens defunctus eſt, ſubjicitur conſolatio. Imò et, cùm ea locum non habet, additur de liberis, poſteris, diſcipulis. Item illius quem laudamus, comparatio cum aliis*

aliis : ut ſi Ariſtotelem conferamus cum Platone, eumque oſtendimus præferri oportere.

Hunc temporis ordinem ſequitur Iſocrates oratione funebri, quâ Evagoram, Salaminis Cypriç regem, laudavit.

I. Nam primùm explicat genus, quod à Jove & Æaco uſque arceſſit.

II. Deinde ait, præterire ſe velle omnia, vaticinia, ſomnia, quæ anteceſſere ejus nativitatem, & oſtenderunt humanâ illum ſorte fore majorem.

III. Poſtea exponit, quæ in puero eluxere, formam, modeſtiam, viris.

IV. Hinc virilem ad ætatem accedit; quam excellens fortitudo, ſapientia, & juſtitia exornavit.

V. Denique magnitudinem rerum geſtarum explicat: nempe quàm pie, & ſtrenuè recuperârit regnum; quàm præclarè item illud adminiſtrârit; quantâ virtute defenderit contra Perſas. Poſt quæ omnia, Nicoclem ad paternæ hujus virtutis imitationem adhortatur.

Alterum etiam exemplum Paulò poſt adducemus in laude & vituperatione Julii Cæſaris.

Nec ab ordine iſto multum abit Tullius.

lius in vituperando Antonio.

20 §. *Est verò ordo hic facilis, sed vulgaris, & scholam redolens ac plerumq; languidus nimis, nisi verborum sententiarumq; floribus conspergatur, & acutis excitetur sententiis: uti factum à Plinio in Panegyrico suo.*

Ubi Trajanum laudaturus, ab adoptione ejus orditur, ac deinde provehitur ad virtutes illius, & res præclarè gestas. Quæ venustè adeò, atq; argutè & cum majestate quadam tractat, ut pro optimo haberi exemplo ea debeat oratio.

21 §. *Alter ordo erat, cum generum sequimur distributionem, nulla temporum habitâ ratione.*

Ita Cicero in Maniliana ait, summo Imperatori quatuor res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem: atq; ad quatuor ista omnes Pompeii laudes reducit. Hic ordo plus artis habet, quàm prior.

22 §:

22 §. *Est præterea ordo ex duobus his mixtus. Ut si à naturalibus & puritiâ exorsus, ubi ad virilem ætatem fuerit perventum, actiones omnes digeras secundùm proprias virtutes.*

23 §. *In omni autem laudatione personæ quatuor ista observabimus. Primùm, ne ad fictitias, et ementitas laudes recurramus. Nam hujusmodi non decus adferunt orationi, sed in veris etiam fidem derogant Oratorri.*

Quod illustrare possumus Lysippi exemplo. Apellem * reprehendit, quia Alexandrum Magnum pinxisset fulmen gestantem: at ipse eum hastam manu tenentem affinxit. Nam facilè videbat, Posteros non credituros de fulmine: imò propriam quoque hastæ gloriam ignoraturos fuisse, nisi ea monumentis fieret testata: nunc, tot veram ejus laudem prædicantibus, fore omnino, ut nulla illam secula conticescant.

* Plutarchus in Iside & Osiride.

24 §. *Alterum est, ut ne in meliorum copiâ res consectemur exiles, factáq; leviora. Nam videbimur ejus quidem amantes esse, quem volumus laudare: sed reperire vix posse, quod laudem magno*

magnopere mereatur.

Propterea ſcitè dicebat Phavorinus Philoſophus, *turpiùs eſſe exiguè, atq; frigidè laudari, quàm inſectanter, et graviter vituperari*, Vide Gellium lib. XIX. cap. III.

25 §. *In magnis tamen viris quandoque etiam minutias commemorare conducit.*

Fecit hoc in Apollonio ſuo Damis: eoq; nomine reprehenſus, argutè reſpondit *, de menſis Deorum analecta quoque ſedula colligi debere, ne ambroſiæ illius aliquid depereat.

* Philoſtr. lib. 1. c. 4.

26 § *At cavendum tunc, ne exigua quæ ſunt immodicè extollamus. Satius enim eſt, ut quæ parva ſunt, contenti ſimus attigiſſe, dum id prudenter et loco ſuo fiat.*

Siquidem plus valet verbum prudenter dictum, quàm omnes puerilium hyperbolarum ineptiæ.

27 §. *Tertium eſt, ut non tam conſectemur*

mur laudes multis competentes, quàm proprias, aut communes cum paucis: vel saltem posterioribus his magis immorabimur. Interim concessum est, præsertim si argumentum jejunius sit, atque aridius, excurrere in locum communem, ac hypothesin transferre ad thesin.

Ut si in encomio formosæ, aut castæ, laudes bonum formæ, vel castitatis. Aut si in laudatione artificis extollas artem, quam exercuit.

28 §. *Etiam digredi interdum licet, vel in discriptionem aliquam, vel alicujus reprehensionem.*

Ut si describas urbem, aut regionem, cui quis præfuit; aut Senatum, cujus quis pars fuit; aut Academiam, in qua docuit. Item si reprehendas, aut eos, qui extollunt laude indignos, atque ita fidem adimunt aliis etiam vera dicentibus: aut eos, qui occupantur in laudandis illis, quos nemo vituperat, aut quorum nomen satis est clarum: aut qui reprehendunt eos, quos ipsi laudandos suscepimus: aut qui vitio laborat

rat contrario virtuti, quam in aliquo prædicamus: quæ collatio multum facit ad exaggerendum. Hujuſmodi digreſſionum exemplum non unum ſuggerit Iſocrates in laudatione Helenæ, & Buſiridis. Ac poëtæ multò etiam hac parte ſunt liberiores, non in laudationibus modò, ſed quandocunque materia exilior eſt. Quomodo Maro in Culice minimum habet de culice, longéque maxima carminis pars conſumitur in laudibus vitæ ruſticæ, arborum diſcriptionibus, inferorum argumentis. Et Catullus, Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis, minimùm agit de nuptiis, ac totus propemodum eſt in deſcriptione pulvinaris, querelis Ariadnes, & carmine Parcarum. Sed hujuſmodi non exiguum in imitando judicium deſiderant.

29 §. *Et hæc de laudatione perſonarũ: ex quibus ſimul cognoſcere eſt, quomodo inſtitui debeat perſonæ vituperatio: quippe ubi omnia debeãt inverti.*

Nempe eiiſdem ex locis petitur & laus & vituperatio perſonæ; quod luculento illuſtrat exemplo Empotius, Rhetor antiquus. Verba ejus, etſi dictio

duriuſcula ſit adſcribam:

I. *Si dicemus in Cæſarem, laudabimus* à genere, *quod Romanus, quòd patricius fuerit, quod vſq; ab Æneæ, & Iuli gente, deſcenderit.*

Vel ſi reprehendetur, quòd nihil ad laudem attineat ipſius, ſi urbe magnâ, aut genere nobili procreatus, ſi originem ſuam vitæ flagitiis coinquinaverit.

Quanquam mihi videtur hæc mentio generis tota partiùs eſſe augenda, cùm in cujuſquam poteſtate non ſit, quemadmodũ natus ſit: ſed uſurpanda potiùs ex intervallo, & pro opportunitate. Alioquin & hoc in vitio contrahemus, ut in diverſis materiis vniformiter auſpicemur.

II. *Exin* nomen *tractabitur, quòd Julius à familiæ ſuæ principe ipſo, Julo, ſit nominatus, & Cæſar, ex eo, quòd nemini majorum ſuorum hoc nomen adſcitum ſit, occiſo in acie alephanto, qui* cæſar *vocabatur* †.

† Spartianus in Ælio Vero. Servius in 1 Æn.* Idem ibidem, item Plinius lib. 7. cap. 9. Servius in 10.* Æn. Nonius, Iſidorus lib. 9. c. 3.

Vel contrà irridebitur tam vanæ appellationis aſſumptio; quando æquè ſit nomen hoc totum falſum, ferùm, abortivum, cùm ipſi, qui defunctarum matrum utris exſecantur, cæſares* *nominentur.*

Sed hoc ipſum omne nimium remotum eſt, ac penè ridiculum, & tale certè, u

ra

*rarò perſonæ repræhenduntur, in quibus cauſas nominum mereri † poſſumus. Ac ſi quid eſt, quod de Cicerone, quod de Cæſare, quod de Servilio fortè dicatur: ſcio quid præbeat diſputationis nomen Numæ, Gracchi, Piſonis *, Cethegi.*

Forr. leg. *invenire*, vel *mereri*, more ſecundi illius dixit, pro *conſequi*.

* De Piſonis nomine nõ videtur minus dici aliquid poſſe quã Ciceronis. Nim uti hoc à cicere, ita illud à piſis. Vide Plin. lib. 18. cap. 3.

III. *Sequitur* educatio, *quam hoc pacto præferimus in Cæſare, ut illum, cùm eſſet puer relictus à mortuo patre, dicamus cum matre vixiſſe; quæ in eo hoc diligentior, ac ſeverior fuerit, quòd in illa ſola manſerit etiam patris officium.*

Aut è contrario, nõ probabimus educationẽ in contubernio mulieris, et matris.

IV. *Item ab* inſtitutione, *quam plurimùm infacundia & dicendi ſtudio fuiſſe probet, & quod primum eſt, gloriam è forenſi præſtantia conſecutus* †.

† Ita hic ſcribere malui, ubi vulgo apud Emporium legitur, *Et quod primã & gloria, & forenſis præſtantia conſecuta.*

Itemq; culpabitur, quòd adeo non adeptus, ſit formam oratoriæ facultatis, ut eum Græca exornationis expertem fuiſſe manifeſtum ſit.

V. *Hinc* forma corporis *prædicabitur tanquam eminens, & decora.*

Hinc dicetur, ejuſdem bonum pudicitiæ proſtitutione violatum, quam Nicomedi ſubjecerit, Bythynia regi.

VI. *Tũ* facta *omnia, quæcunq; poterunt, in partẽ utramq; ducentur. Dicetur*

enim accusatione Dolabellæ famã magnã eloquentiæ consecutus.

Negabitur eandem meruisse, cùm is quem accusabat, evaserit.

VII. *Dicetur* honoribus *per ordinẽ functus esse.*

Intenditur & quæsturam cruentam, & præturam habuisse turbulentam, adeò ut senatus consultis notaretur.

VIII. *Dicetur* consul *fuisse popularis, & benignus in plebem, qui etiam agros putaverit dividendos.*

Item; & cum collega dissensisse, & hostili terrore * *usus in eundẽ, & contra morem majorem in perferendis seditionibus perseverâsse.*

* Apud Emporium est *hostiliter usus*: unde feci, *hostili terrore usus*. Vel scripserat, *hostilivi usus*. Nisi magis placet, post *hostiliter* deesse *viribus*, Vel simile aliquid.

IX. *Gessisse illũ* bella *magnifica, pertinebit ad laudem; uti Gallias subegisse.*

At in eodem ipso objicietur, quod eadem provincias, non civili modo, nec more majorũ, decerni sibi per quinquenniũ elaboraverit, & quod tempore potiùs quàm virtute, superaverit.

X. Bellum civile *quòd gesserit, inimicis illius objicietur*; Clementia *verò ejus in eodẽ adeò memorabitur, ut appareat illum minimè arma voluisse.*

Contrà, nullam unquam fuisse causam tam magnam quæ illum impellere ad bellum civile debuerit, Ut

Vt maximè in eo lenior fuerit, non posse videri bellum clemens esse, quod tale sit.

XI. *Mors quoq; atrox, & impia, & tanquã ipsis rebus humanis luctuosa: & tamen ex hoc honesta dicetur, quòd sit occisus in curia, & manibus senatorum.*

E diverso, hostem humani generis, & tyrannum civitatis, dignum sceleribus suis tulisse suppliciũ, multis vulneribus trucidatũ, & in ipsa Pompeianâ curiâ, tanquam Pompeii manibus, jugulatum.

XII. *Posteà verò declarabitur, quàm* commota illius morte respublica; *quàm planè status civetatis eversus; quàm denique ipsis percussoribus suis malo fuerit illud parricidium peregisse.*

Itẽ contrà, usq; ad eo illius exitũ fuisse optabilẽ civitati, ut penè placuerit ejusdem acta rescindi, & hostem judicari, qui eadem tuebatur.

Ad hoc felicitas, quæ in illa potest facilè laudari, extenuabitur eo, quòd liberos non habuerit.

30 §. *Nunc videamus de laude & vituperatione* FACTORUM; *quæ cum personarum demonstratione conjuncta est, quia etiam in facti laudatione persona à facto laudatur. Locorum*

autem, unde laus petitur, alii quidem sunt probationis, alii verò amplificationis.

31 §. *Loci prioris generis sunt, honestũ utile, difficile. Honesti quatuor sunt partes: decorum, quod personã decet; legitimũ, quod legibus & consuetudini est consentaneum, justum sive æquum, quod est primũ in Deum, atq; homines; glorioſũ, quod cum egregia nominis fama est conjunctum.*

32 §. *Utilis gemina est ratio: vel enim prodest adferendo aliquid boni; vel depellendo aliquid mali.*

33 §. *Difficilis natura ex facili cognoscitur: facile verò est quod sine magno labore aut sumptu, & brevi tempore confici solet.*

34 §. *Loci amplificationis sunt octo. Nam ad facti laudem pertinet, quod quis primus fecerit, vel solus, vel cũ paucis, vel præcipuè, vel tempore maximè necessario, vel sæpe, vel rem spectantem imprimis laudem civitatis, vel quòd eo novos acquisiverit honores.*

35 §. *Nec propterea singulis ex locis istis argumenta semper peti debent, sed otiosa rescindere oportet.*

Exemplo

Exemplo esto Lucretiæ factum, propter illatum stuprum se interimentis. Laudare hoc factum possumus, partim ab honesto, partim ab utili, ad quæ hæc argumenta referuntur.

I. Quia, quod fecit, castam decuit fœminam. Nam cùm eam oporteat omnia metiri honestate, minimè decuesse, ut illatam pudicitiæ suæ vim contemneret, aut dolorem violati pudoris ferret: sed post hujusmodi maculam, quâ nulla fœdior esse posset, è vita potiùs excedere debuisse, quàm ut deinceps vel purissimam Solis lucem adspiceret, vel in hominis casti oculos incurreret.

II. Quia facto suo ostendit, quanti facere oporteat castitatem; atque ita consecuta est illud, ne impudica ulla Lucretiæ se exemplo vivere posse dicat.

III. Quia mors non est è malorum genere, sed malorum finis: atque, ut è malis esset, tamen fortis animi non sit, expavescere eam, quæ sine ignominia, imo cùm gloria est conjuncta. Cumque ea virtus etiam rara insit viro, tanto magis in fœmina sit prædicanda.

IV. Quia in malo tam gravi aliud perfugium, aut ſolatium, quæri non potuit, quàm mors. Nam honeſtius erat mori ut pudicam; quàm vivere, ut impudicam. Præſertim quando nemo ſibi craſtinum poſſit polliceri. Imò, cui grave haud foret, poſt jacturam pudoris ſpiritum ducere, non crederetur invita eſſe perpeſſa. Et poterat Tarquinius, ut adulterorum ſunt mores, culpam omnem derivare in Lucretiam, quaſi ea flagrantiſſimum amorem ſuum aperuiſſet prior. Nunc innocentiam ipſa, quam teſtibus non poterat, ſanguine ſuo comprobavit.

V. Quia ſecuta eſt exemplum aliarum nobilium & fortium fœminarum, quæ gloriæ ſuæ hoc dederunt, ut injuriam aut ignominiam, moriendo, vel vitarent, vel delerent.

VI. Quia fieri potuit, ut adulterinum ſemen viſceribus hæſiſſet. Atqui exſpectandum non fuit, uſque dum ex corruptore ſuo prolem conſpiceret, quæ in matris ac familiæ viveret opprobrium.

VII. Quia atrocitatem illatæ injuriæ magis oſtendit, cùm propter illam ſibi conſcivit mortem.

VIII.

VIII. Quia morte ſuâ dum vehementiùs ciet indignationem, ſimul viam patefecit ad vindictam publicam: quâ & tyrannus poſtea regno fuit exutus, & libertas parta eſt Romanis.

IX. Quia dum non pudicitiam ſolùm vindicat fortiter, ſed etiam ad auream libertatem viam munit feliciter; tum apud Romanos, tum etiam nationes omnes, nomen ſibi peperit immortale.

X. Quia non erat, quòd ultrà caperetur dulcedine ac illecebris vitæ; cùm jucunda illa caſtæ eſſe matronæ non poſſit poſt ereptum pudicitiæ decus. Eóque niſi nunc ſponte vitam ademiſſet ſibi, poſtea pœnituiſſet vivere, cùm non eſſet tam glorioſum mori.

At idem factum *vituperare* ſi voles; fiet id argumentis iſtis ab inhoneſto, & inutili petitis.

I. Primum, quia ratio, cur ſe interimeret, idonea non poteſt ad ferri. Nam libidini adſcribi nequit, quod accidit invitæ: violatum erat corpus. ſed animus fuit innocens: ſufficit caſtitati bona conſcientia.

II. Imò contra, cur parceret vitæ, cau-

sa erat satis gravis. Nam iniquum est, ut quæ culpâ vacet, ea non se absolvat; sed nocentum afficiat supplicio.

III. Ad hæc non tota erat sua; sed ex parte etiam patris, ac imprimis mariti. Nunc & patrem invitum carâ orbavit filiâ; & maritum optimum viduavit conjuge, animæ dimidio suæ: imò insuper dulcibus liberis matrem abstulit.

IV. Quid etiam quod ipsa erga Deum pietas avocare eam debuit à tam tristi proposito? Nam ideo Deus amorem vitæ indidit animis omnium, ut nequis deserat vitam, priusquam è statione suâ summus vocet Imperator. Quare si antè innocens fuit, saltem facto hoc in culpam, quam fugiebat, incidit. Atque est ea culpa tantò major in fœmina, quanto sexus ille à ferro est remotior.

V. Nec, ut aiunt, animi firmi, sed impatientis potiùs fuit, manus sibi adferre. Sanè Romana mulier Tricipitini filia eâ animi magnitudine esse debebat, ut fortiter ferret injuriam sceleris alieni, cùm sapientis nihil sit præstare præter culpam.

VI. Adde quod neque honori vel

suo,

ſuo, vel ſuorum, ſatis eſt velificata. Nam ſuſpicio hinc potuit oboriri, quaſi pœnitentiâ ſtupri ſponte perpeſſi ſolatium: ſibi ac perfugium quæſierit in morte voluntariâ. Multa enim faciliùs in defunctam potuêre confingi, quàm in ſuperſtitem.

VII. Præterea, ſi verè oderat corruptorem, ſerióque ejus vindictam expoſcebat; ſatius fuit exſpectare, uſque dum ſupplicium de eo maritus, ac conjunctiſſimi, ſumerent. Ita enim oculos ſuos paſcere potuiſſet inimici pœnâ: nunc cruore ſuo animum ejus ſaciavit, cujus pœnis ipſa potuit exſultare.

VIII. Denique non commoda minûs, ac fortaſſe etiam facilior & certior ad vindictam hæc fuiſſet via. Nam ſuperſtes non ſemel, ſed ſemper, cum ſuos, tum alienos, plorando, obteſtando, ad ultionem vehementiſſimè potuit inflammare.

39 §. *Ad Res præcipuè referuntur, tum loca, ſive naturalia, ſive artificialia, tum animi habitis.*

35 §. *Prioris generis ſunt regiones, & urbes: quæ ferè eodem tractantur modo, ac perſonæ. Nam quod in perſo-*

nis

nis ſunt parentes & præceptores, id in his ſunt reges, ac conditores: quod illic forma corporis, id hîc ſitus: quod illic animi virtutes, id hîc fertilitas: quod illic actiones, præmiáque, id hîc incolarum res feliciter geſtæ, ac per ea nominis claritas, & quandoque etiam privilegia, qua cives univerſi virtutis ergo à principe ſuo ſunt adepti. Multum etiam ad gloriam addit, ſi cum aliis, ſeu regionibus, ſeu urbibus comparatio inſtituatur. Quod ſi terra aliqua parum fertilis ſit: dicemus hoc incolarum augere prudentiam, eoſq; temperantiam docere. Vel etiam compenſari illud ſitu loci: ut qui percommodus ſit ad ea importanda, quibus ſolum hoc deſtituitur. Omnino autem ad duo potiſſimùm capita in talibus reſpici ſolet, utilitatem, & voluptatem.

Brevis ſed elegans, Campaniæ laudatio exſtat apud Florum, lib. 1. cap. xvi. *Omnium, non modò Italiâ, ſed toto orbe terrarum, pulcherrima Campaniæ plaga eſt. Nihil mollius cœlo: deniq; bis floribus vernat. Nihil uberius ſolo: ideo Liberi Cereriſq; certamen dicitur. Nihil hoſpitalius*

hoſpitalium mari, Hîc illi nobiles portus, Cajeta, Miſenus & tepentes fontibus Bajæ: Lucrinus, & Avernus, quadam maris oſtia. Hîc amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſſicus, & pulcherrimus omnium Veſuvius. Ætnæ ignis imitator. Urbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeii, & ipſa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam carthaginemq́, numerata.

Tarenti etiam hujuſmodi laudatiunculam habes cap. XVIII. *Tarentus, Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam, & Apuliæ, totiuſq́ Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris, portuque nobilis, tum mirabilis ſitu: quippe in ipſis Adriatici maris faucibus poſita in omnes terras, Hiſtriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad proſpectum maris poſitum urbis theatrum.*

38 §. *Poſterioris verò generis ſunt tum dianoëticæ virtutes; ut ſunt eruditio Ariſtotelis, eloquentia Ciceronis: tum morales; ut juſtitia Ariſtidis, caſtitas Joſephi, vel Hippoliti. Sed raro hujuſmodi argumentum tractat orator,*

orator. At ſæpe in laudatione perſonæ aut facti, digreditur in locum communem, de hac, vel illa virtute, aut vitio.

Bifariam virtutis laus tractari poteſt: in individuo, ut ſi dicas de ſapientia Solomonis: vel univerſe, quomodo ſapientiæ laudem ſcripſit Aphthonius *Theticam laudem* appellat Sopater. Prior modus propriè hujus loci eſt: quatenus nempe genus demonſtrativum, in quo verſamur, ſpecies eſt cauſæ, ſive ἀντίστασις, quæ eſt quæſtio ſingularis. Verum ra ò uſu venit, ut iſto modo conſideratum ab oratore tractetur. At ſæpe contingit, ut in laude perſonæ, aut facti, digrediatur orator in locum communem, de laude juſtitiæ, clementiæ, fortitudinis bellicæ, eloquentiæ, vel alíus virtutis. Itaque ut plene intelligantur ea, quæ ad perſonæ, aut facti, laudationem pertinent; etiam cognoſci debet ratio univerſe extollendi ſcientiam, ac vertutem aliquam. Quam iccirco paucis hoc loco exponemus.

39 §. *Laus illa ſcientiæ aut virtutis univerſe*

universe spectatæ, petitur, tum ab honesto, quo refer quoque glorioſum, & aliis, quæ ſuprà in facti laudatione attulimus: ab utili, quò neceſſarium etiam, ac jucundum, pertinet: tum à facili, vel difficili.

Exemplo fuerit juriſprudentia, quam laudat Cicero primo de Oratore: idque ex quatuor his locis:

I. A facilitate, quando ait: *Si iſta eſſet cognitio juris magna, ac difficilis: tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad ſuſcipiendum diſcendi laborem impellere. Sed Scævola ipſe dicere ſolet, nullius ſibi artis faciliorem cognitionem videri.* Quâ ratione verò facile hoc ſtudium fiat, deinde oſtendit.

II. A jucunditate. *Accedit*, inquit, *quo facilius percipi cognoſciq; jus civile poſſit (quod minimè plerique arbitrantur) mira quædam in cognoſcendo ſuavitas & delectatio.* Hinc docet, ſuavitatem illam inde provenire, quòd prodeſt multùm ad notitiam antiquitatis, ſcientiæ civilis, philoſophiæ moralis. Item quòd magnæ ſit voluptatis, videre, quantum Romani prudentiâ præſtiterint cæteris gentibus.

III. A

III. A neceſſitate. *His* inquit, *de cauſis dixeram, iis, qui perfecti oratores eſſe vellent, juris civilis cognitionem eſſe neceſſariam.*

IV. A dignitate, idque his verbis. *Jam verò ipſa per ſeſe quantũ adferat iis, qui ei præſunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat?* Et quæ deinceps ſequuntur.

40 §. *Et talis quidem eſt laudatio abſoluta. Sed eſt præterea laudatio comparata; qua vel perſona cum perſona, vel factum cum facto, vel res cum re confertur; unumq; alteri eſſe æquale, vel etiam præſtare, oſtenditur.* Ut ſi compares Alexandrum Magnum, ac Julium Cæſarem; Rempublicam Romanam ac Venetam. *Inſtituitur laudatio talis iſdem ex locis, quibus laudatio abſoluta.*

Vide ſi voles, quæ de hoc dicuntur in Progymnaſmatis cap. de Comparatione.

CAp. V.

De Genere Deliberativo.

1 §. Sequitur *genus deliberativum, cujus orationes habebantur apud Romanos, in curiâ: apud Græcos, ad populum.*

Unde eſt, quòd genus hoc ab iis vocetur δημηγορικὸν: quemadmodum &, quia ἐν ἐκκλησίᾳ, hoc eſt *concione*, fidebat; ideo iiſdem dicitur ἐκκλησιαστικὸν, q. d. *concionale*, ſive, aut Agellius loquitur, *concionatorium*. Latinis rectè *ſuaſorium* vocatur, non quâ ratione ſuadere eſt probare (quomodo ea vox omnibus convenit cauſſis) ſed quâ ſignificat conſilium dare, ut aliquid fiat; quomodo dicimus ſuadere conjugium, aut pecem.

2 §. *Materia in hoc genere ſunt res contingentes, & poſitæ in noſtra poteſtate: & quidem, quæ ad finem referuntur.*

De his enim, non de fine ipſo, conſultatur.

3 §. *Spe-*

3 §. *Speciatim autem, ſi cauſa ſit publica, quinq; ſunt, de quibus, juxta Ariſtotelem, ſuleat inſtitui deliberatio: vectigalia, bellum & pax cuſtodia regionum, ea quæ importantur & exportantur, & ratio ferendarum legum: quæ perſpecta nobis eſſe oportet priuſquam de conſilio dando cogitemus.*

Optimè Tullius ſecundo de Orat. *Ad conſilium derep. dandum caput eſt nôſſe Remp.* Quæ verò in ſingulis quinque iſtorum ſcire debeamus, hoc ab Ariſtotele diſſe in Rhetoricis*.

* Lib. 1. cap. 4.

4 §. *At in cauſis privatis certa materies ſpeciatim aſſignari non poteſt: cùm totidem de rebus poſſit conſultari, quot negotia in vita, & re familiari, occurrunt.*

5 §. *Loci in genere deliberativo ab Hermogene ponuntur ſex. Primus eſt* legitimum: *quod petitur, tum à jure ſcripto, ſub quo Chriſtiani ſacras quoque literas comprehendunt; tum à conſuetudine.*

* In artificialis.

Sed hic locus magis eſt ἄτεχνος*. Nam quid *legitimum* aliud eſt, quàm teſtimonium à lege? niſi quòd ſub lege etiam

etiam consuetudo comprehendatur, quia legis vim habet.

6 §. *Alter locus est* æquũ, *quo nomine continetur quoque* pium. *Huc igitur refertur, quod promovet cultũ divinum; quod parentum, affinium, civiũ charitatẽ spectat; adhæc omne id, quo gratia bene meritis refertur; quodque ad disciplinam civitatis pertinet, ut quo improborum frenatur audatia; item quo bonis signum ad bene sperandũ ostenditur, et quæ hujusmodi sunt.*

Alii primum secundúmque hunc locum, atque adiò etiam quinctum, qui, ut postea dicam, est à glorioso, honesti appelatione designant: non male quidem, sed ad usum tamen accomodatius est, si loca ista distinguantur.

7 §. *Tertius est* utile, *quod bifariam accipitur. Nam videndũ est, tum quid futurum sit, si negotium suscipiatur: tum quid consecuturũ, si negligatur. Ad prius pertinent, bonorum partorum conservatio, & non partorum comperatio; malorum præsentium depulsio, & imminentium evitatio. Ad posterius*

posterius referuntur, bonorum partorũ amissio speratorum frustratio; malorum præsentium continuatio, & immi-nentium certa exspectatio.

Exẽpli gratiâ; si de arce propinquâ hostibus dedendâ consultetur, dissuadere eam poterimus octo his argumentis. Si arx servetur,

I. Commoditas portus retinebitur, & urbs tuta erat præsideo arcis, quæ in nostra sit potestate.

II. Etiam ex arce eâ propinquam hostium civitatem invadendi opportuna semper occasio fuerit.

III. Qui nunc contemnunt, atq; etiam insultant, illi, ubi videbunt constantiam animi nostri, formidari discent.

IV Evitabimus quotidianam hostilis militis curſitationem ante urbis nostræ portas, & mala tot alia, quæ resista secum trahere solet.

Sin arcem dedamus,

I. Amittetur commodus adeò portus. nec amplius arcis præsidio tuti erimus.

II.

II. Nec propterea pacem, quam aliqui ſperant, cum hoſte habebimus: aut ſaltem ea diuturna non fuerit.

III. periculum quoque erit idem: ac paria, vel majora etiam damna nobis dabit hoſtis.

IV. Imo metus eſt, ne occaſione primâ urbem vel armis vel dolo capiat, ac triſtem nos ſervire cogat ſervitutem.

8 §. *Sub utili autem continetur neceſſarium: quod ita utile eſt, ut ſine eo res* nec eſſe *poſſit; unde* & *nomen. Sed priùs aliquid ἁπλῶς utile eſſe oſtenditur: deinde docetur, non utile modò eſſe, ſed etiam neceſſarium.*

Eſtque ingens hujus loci vis: multi enim animis ſunt adeò ſegnibus, ut tum quoque, cùm aliquid honeſtum, & utile eſſe, intelligunt; tamen, ſi res cum magno ſit labore conjuncta, facilè terreantur. Apud tales, neceſſitatis ratio eſt compendioſa ad perſuadendum via. Ejuſmodi eſt argumentum Ciceronis in IV. Philippica: *Agitur enim, non quâ conditione victuri; ſed victuri ne ſimus, in cum ſupplicio, ignominiaq; perituri.*

9 §. Etiam ſub utili comprehendit Hermogenes jucundum, *Nec peccant tamen qui deſtinguunt,*

Nempe Hermogeni *utile* eſt omne id, quod propter aliud expetitur, ſive id propter commodum fiat, quod propriè *utile* dici ſolet: ſive ob voluptatem, quod à juvando *jucundum* appellatur. Porrò hoc quoque argumentum multùm eos movet, qui, etſi viderint honeſtatem cum utilitate eſſe conjunctam; moleſtiâ tamen opperis deterrentur. Ac propterea cùm quid ἁπλῶς utile, vel etiam neceſſarium eſſe, oſtendimus: expedit, ut ſeorſum quoque probemus aliquid eſſe jucundum. Item diſſidentibus, concordes ut eſſe velint, ſuadebimus, non tantum, quia concordia inter fideles honeſta eſt, atque etiam utilis: ſed quia jucunda ſimul ſit, juxta illud regii vatis: *Ecce quàm bonum, & jucundum, fratres, habitare in unum.* Pſal. 132. A jucundo etiam eſt argumentum illud Tullii lib. 3. epiſt. 11. *Hoc velim tibi perſuadeas, ſi rationibus meis à te provisum eſſe intellexero, magnam te ex eo & perpetuam voluptatem, eſſe capturum.* Et hoc Anne ad Didorem

Solán

Soláne perpetuâ mœrens carpêre juventa,
Nec dulces natos, Veneris nec præmia nôrit?

10 §. *Quartus locus eſt* poſsibile. *Fruſtra enim illud ſuademus, quod creditur fieri non poſſe. Ac propterea, ſi de hoc ſcrupulus animo hæreat, ante omnia eximi is debet. Sub poſsibili autem continetur etiam* facile. *Nam eorum, quæ fiunt, alia facilè, alia difficulter fiunt. Facilè verò aliquid fieri probatur ab occaſione, & circumſtantiis.*

Cur autem non honeſto tantùm, ac utili, ſed facilitatis quoque argumento pugnemus; liquet ex iis quæ diximus de jucundo.

11 § *Sed ſiquid deficile ſit, eo magis huic rei incumbendũ, dicemus: quando nihil magni, ſine ſudore, aut periculo præſtatur.*

Huc pertinet vetus verbum, χαλεπὰ τὰ καλά.

12 §.

12 §. *Quintus locus est* glorioſum: *quod planè eodem tractamus modo, quo utile. Dicimus enim, ſi res ſuſcipiatur, gloriam præſentem conſervaturum iri, nondũ acquiſitam poſſe comparari; infamiâ nos præſenti liberatum irri, & immenentem vitaturos. Sin ſecus à nobis fiat, infamiam præſentem permanſuram, imminentem eventuram; præſentem dignitatem emiſſum iri, nec ſperatam nos conſecaturos.*

13 §. *Ad gloriam etiam pertinet, quòd idem facerint alii, qui præclarum eo nomen ſibi pepererint. Sin nulli præiverint, hoc ipſum ad laudem referemus, quòd primi, & ſoli, vel cũ pauciſ, præclarum facinus aggreſſuri ſimus.*

14 §. *Sextus locus est* eventus: *qui dilemmate inſtituitur. Oſtenditur enim, in utramvis partem res cadat, utilitatem nos, ac gloriã propoſitam, adepturos. Ac locus iſte reſcenſetur poſtremus, non quia cæteris ſit levior, ſed quia pleriſq; omnibus eſt firmior.*

Porrò ex univerſis locis iſtis in una eademque

eâdémque causâ peti possunt argumenta. Ut in causa illa, an Pompeius bello sit præficiendus Mithridatico. Ad hoc enim suadendum, conducit argumentum *à legitimo* ut cùm Cicero ostendit, non esse contra consuetudinem, ut omnia ad unum deferantur. *Ab æquo* item, quia justum erat, ut debitus honor tribueretur Pompeio. *Ab utili*, quia hæc res, prodesset ad conversionem vectigalium, & defensionem sociorum. *A possibili*, quia etsi bellum erat difficillimum, utpote in quo se conjungerent duo reges potissimi, ab eo tamen confici posset, qui tot, & tanta, terrâ marique gesserat, quot quantáque in oratione Manilianâ commemorantur de Pompeio. *A glorioso*; quia Romani eo ex bello maximum sibi decus, & honorem erant reportaturi, ac deleturi infamiam sibi à Mithridate antea inustam. *Ab eventu* quia sive Romani Mithridatem vincerent, sive non vincerent, utile & glorioſum sit futurum Romanis cõtra eum bellum suscepisse.

15 §. *Quemadmodum verò in genere demonstrativo ei qui personam aut factum aliquod laudat, digredi licet*

in locum communem: ita in genere deliberativo non rarò fit, ut hypothesis transferatur ad thesin, & aque res, tum ad probandum, tum ad amplificandũ, plurimùm valet.

E. G. Si quæstio sit specialis ac finita, an Lacedæmonii urbem suam, Persis adventantibus, cingere debeant muris: licebit universè agere de quæstione hac, an urbes muris cingere utile sit.

16 §. *Cæterùm ut argumentis magis abundemus. tum in thesi, tum in hypothesi tractandâ, meminisse ejus oportet, quod superiùs dicebamus* *, *præter locos Rhetorum speciales, etiam consulere debere locos Dialecticos. Ex quibus in hoc genere maximè isti frequentantur locus à proprio adjuncto, ab affectũ ab antecedentibus, connexis, consequentibus, à majori vel minori, à contrario, ab exemplo, à testimonio. Dici autem vix potest, quantã in persuadendo vim habeãt exempla. Intirim videndum, ne ita hæc condensemus, ut in stis penè solis constare videatur oratio. Curandum etiam, ut exempl*

* Cap. 2. §. 34.

il

illa ſimilium ſint. Neq; enim aut tyranni, bonorum regnum; aut plebeii, Patrum moventur exemplis.

Pleniùs hæc declarat Theo de Theſi tractans. Nam primùm agit de locis ſpecialibus: ut ſunt honeſtum, ſive laudabile & glorioſum, quod petitur è loco Dialectico proprii adjuncti: item utile, & jucundum quorum utrumque partim ad adjuncta propria, partim ad effecta pertinet: adhæc neceſſarium, quod utilis ſpecies eſt: nec non facile, quod ex circumſtantiis adſtruitur. Ibidem monet, ad locos iſtos etiam pertinere, *quod tale, ut tutus præſtare poſſit, quodq; in cauſa futurum ſit, ut res meliores fiant; quod ejuſmodi, ut, niſi fiat, pœnitentia ſit conſecutura; neq; facilè, quod neglectum fuerit, compenſari poſſit.* His ita expoſitis, de generalibus Dialecticorum locis iſta ſubjungit. *A contrario autem ſic: Nam ſi contrarium fieri non debet, hoc fieri debebit: & contrarium ſi turpe, hoc honeſtum erit: & ſi inutile illud, hoc utile: & contrariũ ſi injucundum, hoc jucundum. Ac eodem modo à ſimili quoque. Si enim appetendum eſt ſimile, utique & hoc. Itidem à minore,*

& à Majore: & parte, & à fine, cujus ratione aliquid appetitur. Si enim finis expetendus eſt, etiã id quo ad illum pervenitur, appeti debet. Poſt hæc ex iis quæ res continet: ut quòd multa complectatur honeſta, aut utilia, aut jucunda. Tum & ab antecedentibus negotium, & ab adjunctis, ac deniq; à conſequentibus quoq; argumenta ducemus. Quod ſi quis jam majores fecerit progreſſus, is in ſingulis locis ſupradictis arceſſet quoq; teſtimonia virorum illuſtrium; uti poëtarum, politicorum, philoſophorum. Nec non & hiſtoriæ, ſi quæ congruunt, cũ iis, quæ memorantur, referendæ erunt: haud ſparſim tamen, nec temerè, ſed ita ut amplificatione inſtituatur oratio, adductis exemplis, primùm eorum quæ ſinguli privatiq; egerint: deinde quæ princeps, aut rex; poſtea, quæ civitas, poſtremò, quæ in totis regionibus, aut gẽtibus extiterint. In quo & hoc cavebitur ne oratio hiſtoriis, poematíſve repleatur. Hæc de Theſi quidem dicuntur à Theone: ſed per ratio eſt in hypotheſi. Solùm hoc hypotheſis differt, quòd argumentis Theſeos univerſalibus aliquid ſuperaddat ex accidentibus perſonæ, vel rei ſingularis, de qua conſultatur, ut ita generalia ad individuum, ac certas

loci & temporis circumſtantias reſtringantur. Quamobrem & huic generi deliberativo non parùm lucis acceſſerit ex iis, quæ in Progymnaſmatis de Theſi dicuntur: & viciſſim ex iis, quæ nunc adduximus, illa de Theſi accipient lucem.

17 §. *Quemadmodum autem in genere demonſtrativo præter laudationem abſolutam, altera etiam eſt, quæ comparata vocatur: ita quoque in genere hoc deliberativo, interdum quæritur abſolutè, ecquid honeſtum ſit, aut turpe; utile, an inutile: interdum comparatè, utrùm utilius, honeſtiuſq; ſit. At quomodo unum altero utilius, vel honeſtius eſſe probetur: conſtat ex iis, quæ in Topicis de comparatione docentur.*

Ubi Ariſtoteles * monet, id quod diuturnius ac ſtabilius, eſt item quod ſapientioribus probatur, aut quod melioribus artibus paratur, aut quod per ſe & ſimpliciter bonum eſt, aut quod melioribus, & honoratioribus ineſt, aut quod majoris boni cauſa eſt, & ſimilia omnia, præferri illis, quæ non ſunt hujuſmodi.

* 1. 1. Top. 21. & ſeq.

18 § *Imò interdum fit, ut ex unâ parte consilii honestus, ex alterâ pugnet utilitas.*

Vt si deliberet Scipio, num in Italia permanere, an in Africam cum exercitu transmittere velit. Nam utile videbatur, si classem in Africam transveheret: sed turpe esse dicebarur declinare Hannibalis præsentiam, atque vastandam ei Italiam relinquere.

19 §. *In ejus generis quæstione, si, quod utile est, suademus, præcipuè laborabimus, ut hoc probemus: deinde ostendemus, etiam honestum, vel saltem non inhonestum, esse. Sin pro honesto pugnemus, hoc prius, quantum possumus asseremus: ac deinde etiam, utile id esse vel saltem non inutile, demonstrabimus.*

Monet idem quoq; Emporius, præceptis de specie deliberaitvâ.

20 §. *Quod si negotium nobis sit cum iis, qui honestate parum moveantur, imò nefandum aliquid in animo habeant, ac tale hoc esse ipsi sciant: magnâ omnino*

nino prudentiâ opus est, ut apud quos dicimus, seriò nos sui curâ tangi arbitrentur. Sanè convitiis nihil proficiemus: neque enim consilia illorum moramur, à quibus nos credimus contemni.

Atque hæc sufficiant de genere deliberativo. Cui subjiciuntur quoque, oratio petitoria, consolatoria, ac quædam aliæ. Sed quomodo hæ debeant tractari, libro proximo commodiùs ostendemus.

CAP. VI.

De Genere Juridiciali, ac universè de statibus.

1 §. Generis δικανικῆς, *sive juridicialis, loci variant pro statuum varietate.*

2 §. *Status, qui Græcè στάσις, est quæstio ex primâ causarum profligatione proveniens.*

3 §. *Habet autem locum in omnibus causarum generibus: sed hîc de eo imprimis*

mis tractabimus, quà pertinet ad genus Juridiciale.

4 §. *Naſcitur verò ex accuſatoris intentione, quæ Græcis* στάσις *vocatur, & defenſoris depulſione, quæ iiſdem eſt* ἀντιστάσις. *Cæteræ quæſtiones dicuntur incidentes: inter quas primum ſibi locum vindicat* τὸ κεφάλαιον *ſive judicatio.*

5 §. *Reſultat* κρίνομενον *ex* ἀπῷ *ſive ratione defenſoris, &* συνέχον *ſive continente, hoc eſt accuſatoris firmamento.*

Exemplo hæc illuſtrabo: Clodianorum intentio eſt, Clodium occidit Milo. Milonis depulſio eſt, Occidi, ſed jure occidi. Status eſt, Jurène an injuriâ, Clodium occiderit Milo. Ratio Milonis eſt, Inſidiatorem jure licet interficere. Continens, ſive firmamentum Clodianorum eſt, Clodius non ſtruxit inſidias, nec fas eſt occidere civem indemnatum. Judicatio eſt, An Clodius Inſidias ſtruxerit Miloni: &, An quapiam de cauſſa interimi poſſit civis indemnatus.

Quod ſi hinc ſyllogiſmum exſtruamus, cognoſcemus, ſtatum incidere in conclu-

concluſionem, judicationem, in aſſumptionem.

E. G. Inſidiator jure interficitur.
Clodius fuit inſidiator.
Ergo jure interfectus eſt.

Status eſt, an Clodius jure ſit interfectus, quod concluſione colligitur: Judicatio an fuerit inſidiator, quod in aſſumptione ponitur. Nec id tantum in Juridiciali; ſed in aliis etiam cauſarum generibus locum habet. Ut in deliberativo: Magno & neceſſario bello præfici debet optimus imperator: Bellum Mithridaticum eſt magnum & neceſſarium, & Pompeius eſt optimus imperator. Ergo Pompeius eſt præficiendus bello Mithridatico.

Eſtque hic primarius ſyllogiſmus orationis pro lege Manilia. Ac ſtatus in ea eſt, an Pompeius ſit præficiendus bello Mithridatico. Judicatio, an Mithridaticum bellum ſit grave adeò: item, an Pompeius tantus ſit Imperator.

Itidem ſit in genere Demonſtrativo, cujus ſpecies eſt gratiarum actio. Vt oratione pro Marcello: ea eſt Cæſaris maxima laus, quæ etiam ſuperat gloriam armis partam. At hæc laus, quam conſecutus eſt ignoſcendo M. Marcello,

ſuperat gloriam armis pertam. Ergo hæc eſt maxima è Cæſaris laudibus. Ubi itidem concluſio ſtatum indicat, aſſumptio judicationem.

6 §. *Status eſt quadruplex, Conjecturalis, Finitivus, Qualitatis, & Quantitatis.*

Ex quibus malè vulgo prætereunt ſtatum Quantitatis.

7 §. *Status conjecturalis eſt, quo queritur, ecquid fiat, factum ſit, aut futurum.*

8 §. *Finitivus eſt, quo de nomine rei conquiritur.*

9 §. *Qualitatis ſtatus eſt, quo queritur, quale ſit factum.*

10 §. *Quantitatis dicitur, quo de magnitudine rei diſceptatio eſt.*

Ita conjectura eſt, an Cato, cùm de conjuratis diſceptaretur, omnium ſe oppoſuerit ſententiis. Finitivus eſt, ſit ne ea conſtantia dicenda, an pertinacia. Qualitatis, num laudabile id fuerit factum, an non. Quantitatis, an ſingularem eo laudem mereatur.

11 §. *Eſt*

11 §. *Est autem unius orationis interdum simplex, interdum multiplex status.*

12 §. *Simplex, ut si haud aliud quæratur, quàm jure ne, an injuriâ, Clodium occiderit Milo.*

13 §. *Multiplex verò, vel est ejusdem generis, vel diversorum.*

14 §. *Ejusdem, ut cùm quæritur, an Verres pecuniam acceperit à Leonida, ab Apollonio, & à Mamertinis. Est quippe hîc triplex conjecturalis.*

15 §. *At diversorum generum est, cùm quis fatetur, se inter emisse hominem; at non spoliâsse pecuniâ. Prior enim est status Qualitatis; posterior Conjecturalis.*

Nam priori quæstio est, an, qui fatetur se interemisse, jure interemerit. Posteriori, an spoliaverit alterum.

16 §. *Ceterùm, quot modis variat status, totidem & judicacio distribuitur. At utriusque eadem est tractandi ratio.*

Itaque deinceps, idque non sine veterum

terum exemplo, laxiùs ſtatus voce utentes, ſub eâ etiam juſtificationem comprehendimus, atque adeò quemvis quæſtionem incidentem. Par enim omnium ratio eſt, ut diximus.

CAP. VII.

De Statu Conjecturali.

1 §. Status conjecturalis *ita dicitur, quia conjectandum eſt judici, numquid factum ſit. Idem alio nomine* inficialis *vocatur, quia reus hîc ſolâ ſe inficiatione tuetur.*

Unde liquet, ratione judicis *conjecturalem*; ratione rei, *inficialem* nuncupari.

2 §. *Status hic vel ἁπλῶς quærit de facto: ut,* an * Cælius parârit Clodiæ venenum: *vel cum modo; ut, ecquid eo animo factum ſit: quale fuerit,* cur quis fleverit arcem contemplatus.

* Apud Cic. pro Cæl.

Habet etiam diſtinctio hæc locum; quatenus

quatenus ſtatus iſte deliberativo generi inſervit. Vt quando, quid facto opus ſit, conſtitui debet pro animo hoſtium, qui, cujuſmodi ſit, conjecturâ eſt indagandum. Ita vel citra modum quæri poteſt, *an princeps quiſpiã, qui hoſtili in nos animo eſt, exercitum conſcribat*: vel cum modo, hoc pacto, *utrum id faciat, ut bellum inferat nobis.*

3 §. *Eſt item ſtatus hic, vel ſimplex, vel comparatus. Simplex eſt*, an Roſcius occiderit patrem: *item*, an Milo inſidias ſtruxerit Clodio. *Comparatio autem ſit hoc pacto*: Roſciúſne patrem occiderit, an qui accuſant: Clodiúſne Milo inſidias ſtruxerit, an Milo Clodio. *Tractandi ratio utrobique eadem eſt.*

4 §. *Eſſe verò aliquid factum, trifariam probatur. Primùm quia quis voluit, & potuit.*

Conjungit utrumque poëta, ut oſtendat Helenen à Theſeo violatam fuiſſe*.

* Ovid. epiſt. Oenones ad Paridem.

A juvene, & cupido, credatur reddita virgo?

5 §. *Voluntas*

5 §. *Voluntas probatur partim à cauſſis antecedentibus factum, partim à ſignis voluntatis.*

6 §. *Cauſſæ antecedentes ſunt, vel impulſivæ, vel ratiocinativæ.*

7 §. *Impulſio affectiones comprehendit, quæ cauſſæ efficientis locum obtinent: ut ſunt ira, odium, amor, inimicitiæ, invidia, &c.*

Ita veriſimile eſt, nos iis malè velle, qui aut majoribus, aut nobis, aut amicis malè fecerunt.

8 §. *Ratiocinatio petitur è cauſſis finalibus, ut à ſpe commodorum.*

Incommodare enim illis homines ſolent, quos ubi damno affecerint, honore vel opibus augentur, aut voluptates ſuas faciliùs poſſunt explere. Ulti & quando, damnum aliis dando, gratificantur, ſive amicis, ſive iis, quibus ſunt admirationi, ſive amoribus ac deliciis ſuis, ſive dominis, ſive illis in quorum ſunt poteſtate.

9 §. *Tractatur locus hic ab utili octo iſtis modis, quos aſſignavimus in genere*

nere deliberativo.

Nam quibus argumentis inſuadendo oſtendimus, utile aliquid eſſe: iiſdem in accuſando monſtramus, utilitatem redundâſſe ad reum, ac propterea illud, cujus arguitur, facere voluiſſe.

10 §. *Hoc etiam partinet, quando majus eſt emolumentum, quàm damnum.*

Nam facilè peccant, quibus injuria lucro eſt: at pœna ignominiæ duntaxat.

11 §. *Item cùm quis opinatur nihil ſe damni ampliùs facere poſſe.*

Ut qui bona nulla habent, quæ amittant; aut qui exiſtimationis ſuæ jacturam jamdiu fecerunt.

12 §. *Sed imprimis magnum præbet voluntatis argumentũ impunitatis ſpes. Nam injuriam facere ſolent, qui fore ſperant, ut facinus lateat: vel, ut latere non poſſit, pœnas tamen effugere ſe poſſe; vel ſaltem efficere, ut*

pœnæ

pœna differantur in longum tempus; aut leviores irrogentur, quàm lex imperat.

Fore, ut facinus lateat, credunt illi, qui antehac flagitia ſua occultarunt ſæpius; quique à criminis ſuſpicione videntur longiùs abeſſe: nec enim facilè creditur, ab inermi occiſum armatum: vel à paupere, & deformi, commiſſum eſſe adulterium, præſertim cum divite, & formoſâ: vel prodere aliquem voluiſſe Rempublicam, in quam cùm ſua, tum majorum, multa magnáque merita extarent.

At vel nunquam, vel ſerò, vel non ita graviter, pœnas ſe ſubituros arbitrantur, quibus antehac deliquiſſe impune fuit: quique facundiâ pollent, aut qui judices habent ſibi addictos, aut corrumpere eos poſſunt, aut amicos habent potentes.

Nec ex nobis tantùm, aut noſtris, impunitatis fiduciam concipimus: ſed etiam ex conditione eorum, quos læſimus. Vt ſi negotium ſit cum iis, quos multi oderunt, aut quibus invident multi, aut qui eodem injuriæ genere afficere alios ſolent; quales, etiam habiti

habiti indignè, dignam tamen retuliſſe mercedem exiſtimantur. item ſi amicitiâ iis juncti ſimus, quos læſimus. nam rarò amici litem intendunt, eò quod commuium ferè amicorum interventu iræ ac jurgia ſopiantur. item quibus non expedit litem proſequi: ut ſunt peregrini, & qui victum ſuâ ſibi parant induſtriâ. nam tales faciè tranſigunt, & pauxillo placantur. item quos ea pudet referre, qui injuriam acceperunt. nam quotuſquiſque eorum, qui verè poſſint, commemorare velit, ſtuprum eſſe illatum filiæ ſuæ, vel uxori? item ſi vulgò judicetur levis eſſe injuria, & quam ignoſcere omnes ſoleant, niſi qui lites ſerere amant: item qui inertes ſunt, ac deſides, quia judicio eos experiri piget: quique ſunt verecundi, quia tanti illis pecuniæ non ſunt, ut propterea judicio contendant: vel qui ab illis injuriâ ſunt affecti, nec eos in jus vocarunt. ſimiliter enim erga nos animatos fore ſperamus. vel qui infamiâ laborant: nam iſtis non creditur. item qui dicendo nihil valent, aut qui amicis deſtituuntur, & ſiqui his ſimiles ſunt.

13 §. *Cùm verò diverſi ſint hominum mores: ut facilius fidem inveniamus, ob oculos poni debet qualitas perſonæ, ſive ingenium hominis, tum ejus, qui injuriam fecit, tum qui illâ eſt affectus.*

De iſto judicamus ex *natione*; quia moribus aliis Græci ſunt, quàm Barbari; Itali quàm Germani: deinde ex *genere*, quia liberi majorum ſimiles eſſe ſolent: tum etiam *ſexu*, quia non eodem modo judicant fœminæ, ac mares: item *educatione*, quæ plus etiam, quàm genus, poteſt: præterea *habitu* corporis, quia in formoſâ facilius creditur adulterium, in robuſto violentia: inſuper *vita anteacta* ubi conſideratur, num quis in idem antea delictum inciderit, aut ſuſpicionem ejus ſaltem: nec non ex *ætate*, quia alia aliis annis conveniunt: item ex *amicis*, quibus quis utitur: tum autem ex *vitæ genere*, cum diſparatio ſit agricolæ, ac militis; mercatoris, quàm philoſophi: deniq; ex *ſtudio*, ſive pecuniæ, ſi ſit avarus; ſive voluptatis, ſi ſit luxurioſus; ſive honoris, ſi ſit ambitioſus.

14 §

14 §. *Præter causas voluntatis, etiam signa ejus considerantur. cujusmodi sunt dicta factaq; alicujus.*

Ut si quis minatus fuerit cædem.

15 §. *Et hæc de loco voluntatis. Facultas autẽ probatur ex circumstantiis, tum personæ, tum rei. Ex personæ circumstantiis id trifariam fit: nempe pro triplicibus bonis, animi, corporis & externis. Itaque hîc considerantur vires corporis, animi promptitudo, copia, opes. At rei circumstantiæ sunt, locus & tempus, quæ occasionis nomine comprehendimus: item alia, quæ ad naturam rei pertinent.*

Exempli gratiâ, *Potuit hic alterum occidere, quia validior fuit, & armatus, & habuit locum opportunum, sylvam, & tempus idoneum, nocturnum.* Estque utile hîc considerare, quos lædere sit in proclivi. Sanè magis sunt obnoxii injuriæ, qui longè absunt, eò quòd tardè pœnas sumant: quã qui prope habitant, quia vicinitas loci facilitatem inferendæ injuriæ adfert: qui parum sunt cauti, quia sua non custodiunt: qui amici

sunt

sunt, quia sibi non cavent: quos nunquam antea violavimus, quia non metuunt sibi: quos crebrò violavimus, quia tales non ultrà se læsum iri putant: & alii similes istorum. Atque hæc de ratione primâ, quæ voluntate, & facultate, tanquam partibus, constat.

6 §. Altera conjecturam adstruendi ratio petitur à facti signis. Quæ triplicia sunt, alia antecedentia, alia concomitantia, alia consequentia.

Ita cædem alicujus minæ antecedunt, comitatur clamor, consequuntur fuga, pallor, aliáque. Sed signorum istorum haud par ratio est. Nam signum antecedens, (ut quòd quis cædem sit comminatus) potiùs voluisse probat, quam fecisse: unde & in voluntatis locis superiùs reponebamus. Ex iis autem, quæ facti sunt circumstantiæ, vel effecta, non solùm voluisse aliquem, sed etiam fecisse, colligitur. Ut si dicatur quis, post horrendum in ædibus exauditum clamorem, statim se proripuisse domo; ac pallentem & consternatum reprehensum esse in fuga.

17 §.

17 §. *Tertia asserẽdi ratio est per testes, rumores, tormenta, & similia.*

De quibus in locis ἀτέχνοις *dicemus.* * In artificialibus.

18 §. *In defensione autem hæc omnia refelluntur. Quæ enim adducebantur ad monstrandum aliquem voluisse: ea aut vera esse negabimus, aut contendemus esse levia adeò, ut ex illis de re tanta non debeat judicari.*

19 §. *Sed imprimis magnam habet vim* τὸ ἀπίθανον, *sive* incredibile: *ut cùm dicitur, fidei absonum videri, id voluisse aliquem loco tempore q3 alieno, qui id sæpe potuerit occasione multis partibus meliori.*

20 §. *At facultatem defuisse ostendimus, quia non illa nobis suppetant vires, aut quia non fuerit locus opportunus, aut tempus idoneum. Quod si facultatem fuisse, negari non possit: insistemus argumentis, quibus non voluisse comprobetur.*

21 §. *Pleraq3 etiam signa, tam à reo, quàm actore adducta, non difficulter eluduntur. Ut, si pro reo adferatur, quòd non extimuerit: dicet adversarius, secum fuisse præmeditatum omnia, eoq3*

eoq; locutum confidentiùs. Sin actor extimuisse dicat; at q; id facinoris patrati argumentũ esse volet: dicere poterit, non se peccati conscientiâ, sed periculi magnitudine, territum fuisse.

Illustre conjecturalis statûs exemplum habemus in Milonianâ. Nam etsi principalis status sit, juréne Clodium occiderit Milo: tamen incidentem hunc: num Milo insidias struxerit Clodio, ita luculentè tractat, ut status is videri possit principalis.

Clodium verò Miloni fuisse insidiatum, ostendit Cicero variis argumẽtis: ac primùm iis, quæ à voluntate ducuntur. Inter ista primum obtinent locum causæ ratiocinativæ. Has tractare incipit mox post Narratianem. Ipsum audiamus Tullium: " Quoniam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fe
" cisse Clodium? Satis est quidem in illa
" tam audaci, tam nefaria bellua, docere
" magnam ei causam, magnam spem, i
" Milonis morte propositã, magnas utili
" tates fuisse. Itaq; illud Cassianum, *c*
" *bono fuerit*, in his personis valet: etsi bo
" ni nullo emolumento impelluntur i
" fraudem, improbi sæpè parvo. Atqui

Milon

Milone interfecto, Clodius hoc asse-quebatur, non modò, ut prætor es-set non eo consule, quo sceleris nihil fa-cere posset: sed etiam, ut his consulibus prætor esset, quibus, si non ac juventi-bus, ac conniventibus certè, sperâsset se posse rempublicam eludere in illis suis cogitatis furoribus: cujus illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec si cuperent, reprimere possent, cùm tantùm bene-ficium ei se debere arbitrarentur: & si vellent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam jam vetustate audaciam.

Post ista excurrit orator, ut invidi-am conflet adversario. Quam digressi-onem claudit illis verbis: *non modò igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodii mors Miloni.*

Hinc explicat causam voluntatis im-pellentem: odium nempe, & vindictæ desideriũ: quas causas à Milone in Clo-dium retorquit. "*At, inquit,* valuit odiũ " fecit iratus, fecit inimicus, fuit ultor in- " juriæ, punitor doloris sui. Quid si hæc, " non dico majora fuerunt in Clodio, quã " Milone, sed in illo maxime, nulla in " hoc? quid vultis ampliùs? quid enim o- " disset Clodium Milo, segetem ac mate- "

riam

« riam ſuæ gloriæ, præter hoc civile odiũ,
« quo omnes improbos odimus? ille erat,
« ut odiſſet primùm defenſorem ſalutis
« meæ: deinde vexatorẽ furoris domitorẽ
« armorum ſuorum: poſtremò etiã accu-
« ſatorem ſuum. reus enim Milonis, lege
« Plotiâ, fuit Clodius, quoad vixit. Quo
« tandem animo hoc tyrannum tuliſſe
« creditis? quantum odium illius, & in
« homine injuſto, quàm etiam juſtum?

Tractat hinc tertium voluntatis locum, nempe qualitatem perſonæ, ſive ingenium hominis: quod quale fuerit oſtendit ex conſuetudine, & vitâ anteactâ, cujus ſcelera plurima enumerat. Incipit hic locus ab illis verbis: *Reliquum eſt, ut jam illum natura ipſius, cõſuetudoq́; defendat: hunc autem hæc eadem coarguant, nihil per vim unquam Clodius, omnia per vim Milo.* Deſinit autem iſtis verbis, *Quid ſimile Milonis? cujus vis omnia hæc ſemper fuit, ne P. Clodius, cùm in judicium detrahi non poſſet, vi expreſſam civitatem tineret.* Sequitur continuò quartus voluntatis locus τὸ ἀπίθανον, ſive *incredibile*. Nam oſtendit, parum credibile eſſe, Milonem tot neglectis occaſionibus, quibus commodè adeò poſſet Clodium occi-

dere

dere nunc id ſtuduiſſe, in quo loco, alieno tempore, in tanto capitis periculo; præſertim cum ampliſſimum conſulatus honorem peterit; & dies commitiorum ſubeſſet; quo quidem tempore (ut Tullii verba reſervem) *omnia, non modo, quæ reprehendi palam, ſed etiam, quæ obſcurè cogitari poſſunt, timemus: rumorẽ, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus: ora omnia, atq; oculos intuemur.* Eâq; occaſione digreditur in locum communẽ. *Nihil enim*, inquit, *eſt tam molle, tam tenerum, aut tam fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, ſenſuſq; civium: qui nõ modo improbitati iraſcuntur candidatorum, ſed etiam in rectè factis ſæpe faſtidiunt.* Poſt pauca concludit hoc argumentum iſtis verbis: *Quam hoc non credibile in hoc? quàm idem in Clodio non dubitandum, qui ſe, interfecto Milone, regnaturum putaret.*

Iſtis ſubjungit quinctum argumentũ, impunitatis ſpem. *Quid* inquit, *quod caput audaciæ eſt, judices quis ignorat, maximam illecebram eſſe peccandi impunitatis ſpem? In utro igitur hæc fuit? in Milone? qui etiam nunc reus eſt facti, aut præclari, aut certè neceſſarii: an in Clodio? qui ita judicia, pœnamq; contempſerat, ut*

eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret.

Exinde tractat sextum argumentum: nempe signa voluntatis, ut sunt dicta factaq; Clodii, *Sed quid*, inquit, *ego argumentor? quid plura disputo? te, Q. Petilli apello optimum & fortissimum civem: te, M. Cato, testor: quos mihi divina quadam sors dedit judices. Vos ex M. Favonio audistis, Clodium sibi dixisse, & audistis vivo Clodio, periturum Milonem triduo. post diem tertium gesta res est, quàm dixerat. Cùm ille non dubitaret aperire, quid cogitaret, vos potestis dubitare, quid fecerit?* Qui locus extenditur usq; ad ista verba, *Quid si, si ille scivit, Milonem fore eo die in via*

Hinc sequitur, quam Hermogenes vocat ἀπαίτησιν τῶν ἐλέγχων, id est *probationum postulationem.* Ac priùs quidem orator inquirit adversus se: deinde refellit adversariorum testimonia, usque ad illa verba, *Nunc persequar cætera.* Ubi objectioni occurrit, quòd Clodius non fuisset exiturus è villa, ni nunciatum ei fuisset de morte Cyri. Ait autem Cicero, illum, qui dicitur de Cyri morte nunciâsse, non i nunciâsse, sed Milonem appropinqu

r

re. Quod deinceps pluribus adſtruit. Ac veriſimilem quoque defenſionem adjungit, quòd etiamſi illud denunciatâ Cyri morte verum eſſet; non tamen eâ horâ profecturus fuerit è villâ, niſi de inſidiis cogitâſſet. Incipit hæc pars inde: *Age, ſi ita factum, quæ cauſa, cur Romam properaret? cur in noctem ſe conjiceret?* Tandem hoc caput de voluntate ſic concludit per ἀνακεφαλαίωσιν, ſive brevem eorum enumerationem, quæ dixerat: *Video adhuc conſtare omnia, judices: Miloni etiam utile fuiſſe Clodium vivere; illi ad ea, quæ concupierat, optatiſſimum interitum Milonis fuiſſe: odium illius in hunc acerbiſſimum; in illum, hujus nullum: conſuetudinem illius perpetuam in vi inferenda; hujus tantùm in repellendâ: mortem ab illo denuntiatam palam Miloni: & prædicatam; nihil unquam auditum ex Milone: profectionis hujus diem illi notum: reditum illius huic ignotum fuiſſe: hujus iter neceſſarium; illius etiam potiùs alienum: hunc præ ſe tuliſſe, ſe illo die Romæ exiturum; illum eo die ſe deſſimulâſſe rediturum: hunc nullius rei mutâſſe conſilium; illum cauſam mutandi conſilii finxiſſe: huic ſi inſidiaretur, nocte pro-*

pe urbem expectandum: illi, etiamsi hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse metuendum.

Sequitur hinc alterum caput, quod est de Facultate. Potuisse autem Clodium insidias struere Miloni, trifariam Probat Cicero. Ac primũ à loco opportuno. *Videamus nunc*, inquit, *id qd caput est: locus ad insidias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandẽ fuerit aptior. Id verò judices etiã dubitandũ, & diutiùs cogitandum est. Ante fundũ Clodii, quo in fũdo, propter insanas illas substructiones, facile mille hominum versabatur valentiũ, &c.*

Paulo post idem sic adstruit à comitibus, ac habitu utriusq; : *Si hæc non gesta audiretis, sed ficta videretis: tamen appareret, uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter veheretur in rheda penulatus, una sederet uxor: quid horũ non impeditissimũ? vestitus, an vehiculũ, an comes? quid minùs promptum ad pugnam? cum penulâ irretitus, à rheda impeditus, uxore penè constrictus esset.*

Idem sic ostendit à tempore, *Videte nunc illum, primùm egredientem è villa subitò. Cur vesperi? quid necesse est? quî convenit, præsertim id temporis? Divertit in villam Pompeii Pompeium ut videret?*

Sciebat

Sciebat in Alsienſi eſſe. Villam ut perſpiceret? millies in eâ fuerat. Quid ergo erat moræ, & tergiverſationis? dum hic veniret, locum relinqere noluit.

Continuò iſtis opponit Clodii habitum, ac comitatum, idque his verbis: *Ago nunc iter expediti latronis, cũ Milonis impedimentis cõparate. Semper ille antea cum uxore; tum ſine eâ. nunquam non in rheda; tum in equo. comites Graculi, quocunq; ibat, etiam cùm in caſtra Etruſca properabat; tum nugarum in comitatu nihil. Milo qui nunquam, tum caſu pueros ſymphoniacos, uxoris ducebat, & ancillarum greges. ille, qui ſemper ſecum ſcorta ſemper exoletos ſemper lupas ducebat, tum neminem, niſi ut virum à viro lectum eſſe diceres.* Poſt quæ uni alteriq; reſpondet, quod contra hæc poſſe objici videbat.

CAP. VIII.

De Statu Finitivo.

1 §. Statu *Finitivo*, ut ex iis liquet, quæ ſuperiùs dicebamus. *quæritur, an omnes adſint conditiones, qua*

requiruntur, ut nomen quopiam rei aut facto tribuatur; an verò quippiam etiamnum desit.

Ita in oratione pro Cæcinna quæstio est, *num dici possit, ei vim factam esse, qui tantùm armis fuerit perterritus, quò minùs fundum ingrederetur: an insuper ad id requiratur, ut quis vi fuerit ejectus.* Similis fuerit ratio in causa M. Bruti, & C. Cassii, qui Julium Cæsarem occiderunt. Quæritur enim, *an cùm illi, qui populo præsunt, debeant patres esse patriæ, eò quisquis principem sustulerit, parricida debeat haberi: an præcria exigatur, ut princeps iste subditorum studuerit commodis. Sin, quo jure, quâ injuria omnia egerit; an non, qui interemerit hunc verius fuerit tyrannicida.*

2 §. *Status hic quinq; potissimum capitibus tractatur. Primum est difinitio actoris, & oppositа ei definitio à reo.*

3 §. *Alterum caput similiter constat, tum collectione actoris, qui parem esse rationem contendit, sive quid exprimatur, sive intelligatur: tum solutione rei, qui multum ait referre, ecquid addatur, necne.*

4 §. Ter-

4 §. *Tertium est sententia legis latoris: quanquam hoc caput sapius non incidat. Sed si locum habeat, aliam actor, aliam reus, legis esse sententiam dicet. Licebit verò ei, qui lege nititur, excurrere in laudem, tum legis latoris, tum legis: quorum utrumque qua ratione fiat, ex octavo, & ultimo progymnasmate constat. Sin lex sit nulla, videndum, an locum ejus supplere possit consuetudo.*

5 §. *Quartum caput est quantitas, quia accusator exaggeret, quod est commissum, reus ostendit, quanti sit momenti illud, quod est omissum.*

6 §. *Quintum caput est comparatio, qua conferuntur, id quod factum, quodq; infectum. Actor dicit esse gravius, quod reus fecit, quàm quod non fecit. Reus asserit majoris fieri debere, quod facto deest, quàm quod factum est.*

Vt si quæratur, ecquis vim commiserit: sicuti fit in oratione pro Sextio. Definitio actoris, quæ Græcis ὅροις dicitur, talis erit: *Cõvocare homines armatos, eosq; in foro collocare contra tribunũ plebis, omnino est vim facere.* Atreus ex eo,

quod deeſt, oſtendet, *non eſſe crimen plenum*: nempe quia neminem læſerit. Vocatur hoc ἀνθεσμὸς.

Sequitur hinc συλλογισμὸς, ſive collectio. Et actor quidem dicit, etiamſi armati illi pulſârint neminem, terrorem tamen injeciſſe: nec multùm inter iſta diſtare. At reus contendet, multùm referre, numq is læſus ſit, an territus duntaxat.

Tertius locus eſt γνώμη νομοθέτου, ſive ſententia legiſlatoris. Fingamus legem fuiſſe ejuſmodi: *Qui militem armârit adverſus magiſtratum, is vim feciſſe damnas eſto.* Eam legem recitari jubebit actor, ſingulaſque ejus particulas excutiet. Etiam licebit, tum legem laudare, tum eum qui tulit. At provocavit reus à verbis ad ſententiam legis. Negabit enim, hanc fuiſſe mentem legiſlatoris, quaſi vim fieri putâri ſi quis militem cogat, vel tuendi ſui cauſſâ, vel ut adverſus ſeditioſum tribunum Remp. defendat. Ac propterea in talibus, quo fine quidque fiat, ſpectari oportere.

Quartus locus eſt ἡ πηλικότης, ſive quantitas. Et actor quidem aſſeret, vehemens eſſe delictum, cogere militem adverſus

adverſus tribunum. At regeret alter, crimen eſſe atrox tribuno vitam eripere: quod nunquam in animo ſe habuiſſe dicet.

Quinctus locus eſt τὸ πρός τι, ſive comparatio. Dicet actor, gravius eſſe, armatos convocare adverſus tribunum, quàm aliquem lædere; ut Cicero diſſerit pro Cæcinna. Reus contrà pertendet, gravius multò eſſe manus alicui adferre, quàm cogere armatos. Atque pi potiſſimi ſunt loci generis deliberativi. Plura qui volet, Hermoginem adeat in τέχνῃ διαιρετικῇ ſect. VI.

De Statu Qualitatis.

1 §. *Si in controverſiam veniat, aut rei, aut facti qualitas, dicitur* ſtatus qualitatis.

Idem ob amplitudinem etiam vocatur *ſtatus generis* aut *generalis*. Item *conſecutio* nominatur, quia eo quæritur, quid conſequatur rei cujuſque vim ac naturam. Puta, utiliſne ſit, an inutilis; an juſta, an injuſta.

2 §. *Estque hic status duplex, Negotialis, ac Iuridicialis.* Negotialis *est de re futurâ. Atq; ad hunc deliberationes pertinent. Vt,* An utile sit, Athenienses opem ferre Olynthiis à Philippo obsessis. *Quomodo autem hic status tractetur, cognoscitur ex iis, quæ diximus de genere deliberativo.*

3 §. *Sin de re præterita tractet, apellatur* juridicialis. *Atq; is vel ratione nititur, qui idcirco* rationalis *vocatur: vel à scripto vim capit, qui* legitimus *dicitur, quia lex inter scripta præcipuum obtinet locum.*

† Macrobius, 1. Saturnal. cap. 4. * Antiquè *nox* pro *nocte esit* pro *erit, im* pro *um.* De Diphthongis *ei, ou, ai,* antiquitus usurpatis pro *i, u, æ,* res notior est, quam ut movere attineat.

4 §. *Rationalis est vel simplex, sive absolutus, vel assumtivus.*

5 § *Simplex aliquid suâ vi & naturâ laudabile esse ait.*

6 §. *Capita ejus sex statui solent, natura, lex, consuetudo, judicatum, æquitas, pactum.*

Vt si quis occiderit furem nocturnum, rectò se feciſſe probabit.

A natura, quæ docet vim vi repellere.

A lege que est †: SEI NOX * FURTUM FACTUM ESIT, SEI IM OCCIT; FOUR CAISUS ESTO.

A

A consuetudine, quia ab omni seculorum memoriâ mos iste obtinuit.

A judicato, ut si dicamus, Titium & Mævium in simili causa fuisse absolutos.

Ab æquitate, quæ dictat, ut ne, si in vim, aut insidias inciderimus, ejus vitæ parcamus, cui sine periculo nostro parcere non possimus.

A pacto, si possit ostendi, feciisse actorem contra datam fidem.

Ad hunc statum pertinet ea Milonianæ orationis particula, quâ ostendit Tullius, rectè interfici insidiatorem. *Si*, inquit, *tempus est ullum, jure hominis necandi, quæ multa sunt: certè illud est non modò justum, verùm etiã necessarium, cùm vi vis illata defenditur.* Et mox: *Insidiatori verò, & latroni, quæ potest adferri injusta nex? Quid comitatus nostri? quid gladii volunt? quos habere certè non liceret, si uti illis nullo pacto liceret. Est enim hæc, judices, non scripta, sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura arripuimus, hausimus, expressimus; ad quã non docti sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela aut latronũ, aut inimicorũ incidisset; omnis honesta ratio esset expedi*

enda

enda ſalutis, Silent leges inter arma; nec ſe exſpectari jubent, cum ei, qui exſpectare valit, antè injuſta pœna luenda ſit, quàm juſta repetenda.

7 §. *Status aſſumtivus, quia factum in ſe laudabile non eſt, extrinſecus aſſumit auxilia. Id, quod aſſumitur,* colorem *Rhetores vocant, quia immutat facti rationem, ut purpura lanam.*

Ita, quòd occidere civem indemnatum in ſe turpe ſit, Milo, extrinſecus colorum quærens, culpam facti in ipſum rejicit Clodium, quem inſidias ſtruxiſſe ait.

8 §. *Dividitur ſtatus aſſumtivus in comparationem, relationem, remotionem, & purgationem.*

9 §. *Comparatio id, quod factum eſt, confert cum deteriori, quod alioqui faciendum fuiſſet.*

Ut, lex Solonis erat *, Ἐαν τις μὴ τρέφῃ τοὺς γονέας, ἄτιμος ἔστω, *ſiquis non alat parentes, infamis eſto.* Quiſpiam detrectat alere patrem: ſed eo ſe excuſat, quòd in ſummâ inopia, aut uxorem, aut parentem,

* Diog. Laert. in Solone.

rentem, deſere cogatur: ſatius autem videri, ut conſervet uxoris vitam, quàm ut, patris ſtudeat ſaluti. Simile exemplum eſt, ſi Imperator majeſtatis accuſatus, quod paſſus ſit milites ſuos ſub Jugum mitti, reſpondeat, id magis expediviſſe, quàm ut omnes internecione delerentur.

10 §. *Hîc verò de utroq; deſpiciendum num neceſſe fuerit alterutrum facere; &, an ſatius fuerit iſtoc agere, quod factum eſt.*

11 §. *Relatio eſt, cùm culpam conferimus in eam perſonam, quæ ipſa malum accepit.*

Ita Oreſtes culpam interemtpæ Clytemnæſtræ dimovebat ab ſe in matrem ipſam, quæ occiderat maritum ſuum Agamemnona. Par ratio erit, ſi accuſetur Ulyſſes, quòd ſceptro ſuo percuſſerit * Therſitem. Nam culpam in ipſum conjiciet Therſites, qui tot convicia regi Agamemnoni ingeſſerat. * Homerus Il. a.

12 §. *Actor hîc dicet, illum in quem culpa rejicitur, falſo ejus criminis inſimulari, ob quod dicitur malum perpeſſus.*

Nec

Nec tanti fuisse crimen istud, ut ideirco ita cum eo fuerit agendum. Adhæc non propterea fuisse peccandum, quia alter peccârat prior. Item si alter deliquerat, debuisse eum in jus vocari. Etiam judices percontabitur, quid tandem futurum sit, si eandem viam insistant cæteri.

13 §. *Reus autem atrocitatem criminis, ob quod alterum mactavit infortunio, exaggerabit; rem, locum, tempus ob oculos ponet, ut videant judices, illum, qui malum accepit, dignum eo fuisse: neque potuisse rem in judicium vocari, vel inutile id fuisse.*

Exemplum, quod in relatione tractanda sequi possimus, nullum perfectius ac melius habemus oratione Ciceronis pro Milone: ubi culpa interfecti Clodii in ipsum Clodium refertur: quippe qui insidias struxerit vitæ Milonis, ut diximus.

14 §. *Remotio est cùm culpam rejicimus in personam aliam, quàm quæ malum accepit: vel in rem quidem, sed sic, ut voluntas sive intentio facti concedatur.*

Prioris

Prioris generis est. *Occidi, sed jussu dictatoris.* Posterioris est, *non posui statuam ex testamento, quia lege prohibebar.*

15 §. *Hic actor, si in personam culpa transferatur, negabit eam fuisse istius rei auctorem: vel non fuisse illius auctoritatis, ut detrectare imperium minùs liceret: vel potuisse ei resisti: vel non tolli eo culpam, quòd ab alio inductus fecerit. Similiter, si in rem causa referatur, vel in totum, quod de ea dicitur, negandum: vel dicendum, id tanti non esse, ut propterea facinus ejusmodi committeretur.*

16 §. *Purgatio non factum defendit, quo differt à remotione in rem: sed voluntatem. Itaq; habet excusationem, aut necessitatis, aut fortunæ, aut imprudentiæ.*

Necessitatis ut, *mater Hierosolymitana filium interemit: excusat se isto, quòd rabie ac fame eo fuerit adacta.*

Fortunæ, ut, *exercitum perdidi, sed iniquitate fortunæ, non culpâ propriâ.*

Imprudentiâ, ut *sumpsi supplicium de homine libero, verũ liberũ esse nõ putavi.*

Exemplo in hoc statu esto oratio Ciceronis

ceronis pro Ligario: ubi oſtendit, Ligarium fortunâ, imprudentiâ, ac neceſſitate fuiſſe pertractum ad bellum.

17 §. *Purgationi ſæpe ſubjicitur Deprecatio, qui ſtatus quidem, eſt ſed ἀχρωμος.* * *Ἀχρωμος autem, quia non defendit factum: ſed ſtatum tamen. quia rationes adducit quibus, veniam quis facti ſe impetraturum ſperat.*

* coloris expers.

Ita extrema oratione pro Ligario ait Tullius, *Erravi, temere feci, pœnitet: ad clementiam tuam confugio: delicti veniã peto: ut ignoſcas, oro. ſi nemo impetravit, arroganter: ſi plurimi, tu idem fer opem, qui ſpem dediſti.* Ingenua etiam eſt illa confeſſio Leporii, ex monacho preſbyteri; qui cùm à Pelagiano errore ad Catholicam veritatem eſſet converſus, ad Gallicanos epiſcopos ſcribens, hoc pacto eſt exorſus *: *Quid in me primùm, ô domini mei venerandi & beatiſſimi ſacerdotes, accuſem, neſcio, & quid in me primum excuſem, non invenio. Sic imperitia, & ſuperbia, ſic ſtulta ſimplicitas cum perſuaſione noxia, ſic fervor cum intẽperantia, ſic, ut veriùs dicam, cũ ſui diminutione debilis fides, ſimul in me omnia r ecepta.*

Citat Caſſianus lib. 1. de Incarnatione Dom.

recepta viguerunt; ut tot, & tantis simul sit, & obedisse confusio, & hæc eadem ab animo potuisse cedere, mihi stupenda gratulatio.

18 §. *Est & deprecatio species status negocialis, qui quæstio est de re futura: num ignoscii expediat, necne. Quod autem in doctrina de statu juridiciali agi de eo solet, & inde est, quia purgationi plurimùm subjicitur ab Oratore.*

Exempli gratiâ, siquis liberum hominem verberârit, priùs per imprudentiam factum dicet, quæ purgatio est: sed quia in imprudentia culpa inest, postea confugiet ad veniæ postulationem, quæ deprecatio est. Plura de deprecatione lib. proximo dicemus.

CAP. X.

De Statibus Legalibus.

1 §. Status *legalis Hermogeni quadruplex est,* περὶ ῥητῆς καὶ διανοίας, ἀντινομίας

μίας, συλλογισμῦ, ϗ ἀμφιβολίας, de ſcripto & ſententiâ, contrariarum legum, ratiocinationis, & ex ambiguo.

2 §. *Status de ſcripto & ſententia, ſive de verbo & voluntate, tunc imprimis incidit, cùm litigantium pars una verbis legis, altera ejus nititur ſententiâ. Quod de lege dixi, idem judicandum de teſtamento, ac pacto, & ſimilibus.*

Ut. Lex eſt. *Peregrinus, qui mœnia adſcenderit, capitis ſupplicio adficiatur.* Eſt qui in obſidione muros conſcenderit, & hoſtem ſcalis adſcendentem dejecerit. Τῷ ξένῳ peregrinus accuſatur, τῇ διανοίᾳ defenditur. Eſt & cùm utraq; pars, quia certus caſus ſatis expreſſus non eſt, de voluntate contendit. Vt, Quidam, qui primus familiæ nobilitatem intulit, primogenito, legavit annulum cum illuſtri gemmâ, regiæ erga ſe dignationis argumentum. Quincta inde ſoboles fœmina, regii muneris hæres, partu priori filiam, alterio filium peperit. Pro puella adfertur naſcendi privilegium: pro filio dignitas ſexus. Etſi autem caſus iſte huc quoque poſſit referri: tamen magis poprium

hujus

hujus loci est, cum unus ad verba aperta; alter provocat ad mentem scriptoris; quem ad æquitatem respexisse est verisimile.

3 §. *In hujusmodi causâ pars una dicet, sequi nos oportere, quod breviter adeò apertéque est perscriptum: aliud si scriptor voluisset, fuisse illud additurum: rationem etiam subijciet, cur haud aliud voluerit: exempla item similia adferet, & res judicatas: denique, quàm periculosum sit à scripto recedere, ostendet.*

4 §. *Pars verò altera scriptorem dicet tantum scripsisse, quantum opus erat: quod autem quilibet per se videbat id scribendum non putâsse: calumniatoris esse potiùs literarum apicibus insistere, quàm voluntati: contrariam sententiã, vel aliis ejusdem legis verbis, vel aliis legibus refelli: suam naturæ & legibus consentire, deniq; exempla adducet, ubi ex voluntate magis, quàm verbis, controversiam judices deciderint.*

5 §. *Status contrariarũ legum vocatur cùm vel duæ leges (par autem ratio testamentorum, pactorum, & similium,*

um) pugnant inter se, vel pugnare saltem videntur. vel unius legis duæ partes colliduntur: aut una eademq; casu aliquo secum confligit.

Duarum hoc legum exemplum esto. Lex una est, *Tyrannicidæ statua ponatur in gymnasio.* Altera est, *Ne mulieri statua in gymnasio collocetur.* At fœmina est, quæ tyrannum sustulit.

Duarum unius legis partium exemplum sit, *Rapta raptoris mortem eligat, vel nuptias.* Est qui duas rapuit, quarum una mortem, altera nuptias eligit.

Eorundem verborum in casu aliquo secum pugnantium exemplum fuerit istiusmodi, *Vir fortis, quod volet, poscito.* At sunt duo viri fortes, qui eandem postulant virginem.

* Abrogãtor leges, quæ totæ tolluntur; derogatur iis cũ pars tollitur; subrogatur, cum pars adimitur; obrogatur, cũ pars mutatur. Vlp. Tit. 1. Reg.

6 §. *In hoc statu duæ si fuerint leges, conciliare eas oportet, vel id si fieri non possit, una rejeci debet. Utram autem alteri cedere conveniat, variè comprobatur. Nam & leges humanæ cedere debent divinis: & veteres leges novis abrogantur *, vel saltem iis derogatur, aut subrogatur, aut obrogatur. Item major autoritas est legis,*

qui

quæ præcipit, quàm quæ permittit: quia, quod præcipitur, neceſſarium eſt; quod permittitur, voluntarium. Item magis parendum legi, quæ particulatim, prohibet quàm quæ indefinitè jubet: quia ei, quod univerſè videtur mandari, derogatur ſpeciali interdicto. Lex etiam, quæ reip: bonum ſpectat, præfertur ei, quæ privatum bonum reſpicit. Interdum quoq; conſideramus utrius legis auctor ſit ſapientior, vel ſimpliciter, vel in re aliqua.

Ut ſi quæſtio ſit de hæreditate poſthumi undecimo menſe nati. Nam ſapiens quidem Hyppocrates definit decem menſes utero. At non minus ſapiens legiſlator hæreditatem etiam undecimi menſis poſthumo decernit.

7 §. Συλλογισμῶ *ſive ratiocinationis ſtatus eſt, cum res, de qua non eſt propria lege cautum, colligitur ex re ſimili, de qua ſtatutum eſt lege.*

Ut, lex eſt, *Qui patrem pulſârit plectatur.* At eſt qui matrem pulſârit. Dices, nihil intereſſe. Itē, Lex eſt, *Tyrannicida præmio afficiatur.* Eſt qui in arcē adſcenderit,

derit, ut tyrannum necaret. At tyrannum non reperit, sed filium ejus; quem & interemit, relicto in vulnere gladio. Adveniens tyrannus, ut filium vidit occisum, eodem se gladio interfecit. Is qui filium sustulerat, præmium petit, tanquam tyrannicida. Alter legi satisfeciisse negat. Ejus, qui filium peremerat, causam agit Lucianus: contrariam verò agit Erasmus, declamatione eâ quâ Lucianeæ illi respondit. Sunt qui *statum pariù* vocant. Jurisconsultis dicitur *inductio legis*.

8 §. *Qui hoc statu utitur, dicet lege cõsineri, quod pars est, vel etiam, quod minus necesse fuerat, lege caveri. Adversarius autem similia, aut paria esse, negabit: ac causam adferet, cur dissimilis eorum ratio sit.*

Exemplo sint illæ Luciani, & Erasmi declamationes, quas dixi. Quædam etiam referre huc possis ex oratione Ciceronis pro Cæcinna.

9 §. *Status ex ambiguo est, cùm disceptatur quo accentu vox legi debeat, aut quò verbum aliquod debeat referri*

ant quâ significatione sumatur.

Vt, *Hæres meus vasorum argenteorum, pondo centum noverca, quæ volet, dato.* Magnifica quæque, & scitè cælata, petit noverca: petit item filius. Vt ambiguitas tolleretur, addi oportuit, *quæ volet ipse* vel *ipsa*. Exemplum etiam gravius dabo. Jubet Apostolus Paulus velari mulieres. Quæritur num mulierum vox presse accipiatur quomodo virginibus opponitur: an laxè, ut virgines comprehendat: qua de quæstione Tertullianum vid. lib. de velandis virginibus.

10 § *In hujusmodi statu ostendet uterque sententiam, quam defendet, esse manifestam aut saltem minimè absurdam: ac quod ipse dicit æquum bonumque esse & legi, consuetudini, & rectæ rationi consentaneum. Adversarium autem ex capitibus contrariis refellet.*

11 §. *His subjicit Hermogenes* μετάληψιν *sive statum translativum, qui non est de re, sed de actione: ut cùm judicium, vel à judice transfertur in judicem, vel ab accusatore in accusatorem, vel*

à loco

à loco in locum, vel à tempore in tempus, vel deniq; cùm negatur agendum hac lege, hac pœna, ob hoc crimen.

Juriſconſulti vocant *præſcriptionem Juris*, vel etiam *excluſionem actionis*. Eſt verò cum ſtatus iſte ſit principalis. Vt apud Ciceronem in divinatione; ubi quæritur, num Cicero Verrem debeat accuſare repetundarum, an Q. Cæcilius, Verris quæſtor. Alterum etiam addam exemplum ex Libanio. Lex erat apud Lacedæmonios, ut pœnâ afficeretur, qui ante annum trigeſimum orationem haberet. Accidit, ut Athenienſes loca quædam, à Lacedæmoniis libera reddi ſibi poſtularent. Contradixit Archidamus, licet minor xxx. annis, & bellum perſuaſit. Vicerêque eo bello Lacedæmonii. Poſtea accuſatus fuit Archidamus legis violatæ. Reſpondere poteſt, non ſe nunc vocandum in jus, ubi eventus bonitatem concilii comprobavit: ſed tum id fieri oportuiſſe, cùm eâ de re diſceptaretur.

Eſt item, cùm ſtatus iſte non eſt principalis; ſed cauſa in alio præcipuè conſiſtit. Vt pro Rabirio Poſthumo; ubi primâ orationis parte eſt tranſlatio.

Siquidem

Siquidem negat Tullius, Cn. Memmio, qui tum accusabat, competere actionem in equitem Romanum. At deinde ad statum transit conjecturalem, ac nihil pecuniæ ad posthumum rediisse contendit: inque eo præcipuè pedem figit.

Cap. XI.

De statu Quantitatis,

1 §. *in statu quantitatis, quatenus ad genus juridiciale pertinet, cognoscendæ sunt majores & minores injuriæ.*
2 §e *Major injura dicitur sex modis.*
I. Ratione animi maximè depravati: quomodo grauior injuria est, quæ fit ob causas leves.

Ut, si quis viatorem spoliet ob unum nummum. Pertinet huc locus Ciceronis ad Att. *De Terentia (mitto cætera, quæ sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? Scripseras, ut* HS XII. *permutaret; tantum esse reliquum de argento. Misset illa* CCIↃↃ *mihi, & adscrip-*

ſit, tantum eſſe reliquum. Cùm hoc tam parvum de parvo detraxerit, perſpicis quid in maxima re fecerit?

II. Ratione noxæ in qua majus minuſve detrimentum.

Quomodo major noxa eſt interficere, quàm eripere pecuniam.

Huc pertinet, quando non eſt equalis pœna: ut in parricidio.

III. Ratione patientis, cùm is judicium obtinere non poteſt: aut, qui paſſus eſt, propterea in ſeipſum graviter animadvertit.

Prioris exemplum eſt, ſiquis vulneretur à filio principis: poſterioris autem exemplum præbet Lucretia, quæ à Sexto Tarquinio violata, ſibi ipſi manus attulit.

IV. Ratione agentis, ſi quis vel ſolus egit, vel primus, vel cum paucis, vel ſæpe, vel cauſam dedit novæ legi, vel pœnæ novæ.

V. Ratione adjunctorum, ut ſi cui conſultò illata injuria, ſi ab ingrato animo profecta

profecta, ſi plures injurias contineat &c.

VI. Ratione *violati juris: quomodo, ſi quis violaverit jus non ſcriptum, majorem hanc injuriam eſſe dicemus, quia indicium ſit pejoris animi. Nam ſi melior eſt, qui ſervat jus non ſcriptum, quod adeò neceſſarium non eſt: pejor videtur, qui violat. At ſi quis violârit jus ſcriptum, hanc majorem eſſe injuriam docebimus, quia qui tranſilire non dubitat illa, quæ pœnæ obnoxia ſunt, multò magis id facturus ſit in iis, quæ pœnæ obnoxia non ſunt. Atque hactenus de argumentis artificialibus.*

Cap. XII.

De Argumentis inartificialibus.

1 §. *Argumenta inartificialia ſunt, quæ non quidem parit ars Oratoris; ſed tamen foris ad ſe delata, arte tractat.*

2 §. *Hujuſmodi in genere Juridiciali ſunt quinque:*

I Ex jure civili, ut leges.

II Ex aliquorum auctoritate, ut testimonia.

III Ex aliquorum conventionibus, ut pacta.

IV Ex tormentis, ut quæstiones.

V Ex contestatione divina, ut jusjurandum.

DE LEGIBUS.

3 §. *Aut lex scripta facto adversa est, aut consentit cum eo. Si facto adversetur, reprehendenda est; vel quòd æquo, & bono repugnet, vel quòd sit alteri legi contraria, vel quòd ambigua, vel quod consuetudo sit in contrarium.*

Ad primum istorum refert quoque si lex aliqua non componatur ad regulam legis divinæ. Nam, ut Hipponensis ille antistes, B. Augustinus, dicebat, *Omnium legum est inanis censura, nisi divinæ legis imaginem gerat.*

4 §. *Sin lex conveniat cum facto, asseremus, judicium esse sententiam ferre secundùm leges: alioquì eos perjurio se obstringere: frustra illas latas esse, si non*

non ſerventur : nec debere quemquam ſapientiam ſibi majorem vindicare, quàm inſit legibus.

Sanè, ut ſcitè ait Varro Manio, *Lex neque innocenti propter ſimultatem obſtrigillat : neque nocenti propter amicitiam ignoſcit.*

DE TESTIBVS.

5 §. *Teſtimoniorum duo ſunt genera, unum divinum, ut oracula : alterum humanum, quod tum antiquos, tum novos teſtes comprehendit.*

6 §. *Antiqui teſtes ſunt hiſtorici, aliiq́, qui ante noſtra tempora fuere, ſive ipſi ſcriptis aliqua conſignarint; ſive eorum dicta factave ab aliis celebrentur.*

Copiam veterum teſtimoniorũ ſuppeditabit multi juga lectio. Quia verò hanc à pueritia fruſtra exſpectes, defectum iſtum utcunque ſupplebunt ſylvæ ſententiarum, atque exemplorum, induſtriâ quorundam in juventis gratiam congeſtæ. Imo plurimi etiam, quos jam ætas firmaſſe debet, ex iſtis ſapiunt ſolis: & hi, quia tot veteres lau-

dent ſcriptores, magni librorum helluones eſſe videntur, ſed imperitis. Nam fieri aliter vix poteſt, quin illi qui non ipſos adeunt fontes, multa peccent: præſertim cum iſti ſententiarum conſarcinatores non rarò ipſi inſcitiâ, ac judicii defectu, fallant fallantúrque. Imò etiam, cùm hoc non eſt, tamen haud difficile eſt diſcernere collectionem puerilem, & orationem viri prudentis. Nempe uti haud ubicunque eſt telum Achillis, ibi eſt manus Achillis: ita, nec ubicunque veterũ frequentantur teſtimonia, ea rectè idcirco tractantur. Modus autem rectè tractandi teſtimonia, præcipuè eſt iſte, ut ne vel nimis ea condenſemus, vel adferamus vulgaria, ac quibus vis, aut pondus inſit nullam.

7 §. *Novi teſtes ſunt, qui in judicium vocantur, ut veritatem teſtentur.*

8 § *Hujuſcemodi teſtium novorum, alii ſunt participes periculi, alii expertes. Item alii de noſtra, alii de adverſarii perſona. Adhæc alii in cauſa, ut de facto: alii extra cauſam, ut quæ de vita, & moribus dicuntur.*

9 §. *Diſtinguendum quoque inter teſtes amicos,*

amicos, inimicos, nutros: item probos, improbos, medios.

10 §. *Si qui non habeat teſtes, contendet, argumentis potiùs quàm teſtibus agendum eſſe, quia argumenta pretio corrumpi non poſſunt, teſtes poſſunt.*

11 §. *Sin habet teſtes, dicet argumenta non ſubjici pœnæ, uti teſtes; quodque teſtibus opus nõ eſſet, ſi argumenta ſufficerent.*

12 §. *Ad teſtimonia pertinet quoque rumor, ſive fama; quæ ſi pro nobis ſit, dicemus, temerè naſci non ſolere; nec cauſam fuiſſe, cur fingeretur id; &, ut cæteri rumores ſæpe falſi ſint, hunc non eſſe.*

Pro fama eſt locus iſte Heſiodi in Ἔργ. Β. Φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλυται, ἥν τινα πολλοὶ λαοὶ φημίζωσι. *Non prorſus perit fama, ſi quam multæ gentes diſpergunt.*

13 §. *Sin rumor nobis adverſetur, exemplis comprobavimus, quàm multa ab hominibus inimicis, atque improbis, falſò ſpargi ſoleant. Etiam quia rumor ſæpe eſt inconſtans, homiuibus ferè pro affectu erga quempiam ju-*

dicantibus, rumorem ideo rumori opponemus.

Ad falſum rumorem pertinet illud Tullii in Miloniana: *Laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeii: ſed dicam, ut ſentio: nimis multa audire coguntur ii, quibus tota commiſſa eſt Reſp.*

DE PACTIS.

14 §. *Si pacta pro nobis faciant, referemus ea privatæ legis vim habere; pacta legibus corroborari; quòd pleráque eorum, quæ inter homines aguntur, pactis conſtant; eóque, hæc qui auferat, evertere hominum commercia, ac ſocietatem.*

15 §. *Sin pacta obſint cauſæ, dicendum ſi legibus fraude conditis non pareatur, multò minùs pactis fraude factis obtemperandum eſſe. Præterea, cùm judices ſint juſtitiæ antiſtites, eos non tam quid factum, quàm quid, juſtum ſit, ſpectare oportere: juſtum eſſe immutabile; pacta ſæpe vi, aut metu, extorqueri.*

16 §. *Inſuper conſiderandum, an pacta repugnent*

repugnent aliis pactis, seu ea antecesserint, seu consecuta sint.

17 §. *Videndum quoque, an aliqua ex parte ejusmodi pacta judicibus adversentur.*

DE TORMENTIS.

18 §. *Si tormenta pro nobis faciant, dicemus, quæ dicunt homines torti, ea veritatem ipsam dicere.*

19 §. *Sin adversentur, contendemus, in tormentis nihil esse certi, quia nonnulli tormenta tolerant, ne vera fateantur: alii, cùm tormenta perpeti non possint, facilè mentiuntur, ut citius cruciatu liberentur.*

Exemplum habemus in Miloniana: *Quibusdam de servis? rogas? de P. Clodii. Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Unde? ab Appio,* &c. Et mox. *Age verò, quæ erat, aut qualis quæstio? Heus ubi Ruscio? ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? Fecit? certa crux. Nullas fecit? sperata libertas. Quid hac quæstione certius? Subitò arripiuntur in quæstionem, tamen separantur à ceteris,* & quæ ibidem sequuntur.

DE JUREJURANDO.

20 §. *Jurisjurandi ratio eſt quadripartita, Aut enim quis offert jusjurandum, aut non offert: accepit, aut non accepit.*

21 §. *Qui offert, ſtatuet pium eſſe, Deo rem committere: nec opus eſſe adverſario, ut alios judices quarat, cùm ipſi judicium offeratur.*

22 §. *Qui judicium offerre non vult, facere id ſe referet, quia improbi facilè pejerant cupiditate vincendi; eoq; ſe malle judicum periculum ſubire, cùm his credat, adverſario non item.*

23 §. *Qui accepit, juramentum ait ſe non adverſario ſed ſibi ipſi habere fidē*

24 §. *Qui non accepit, dicat, ſe pro pecunia jurare nolle, & ſi improbus eſſet, facilè juraturum.*

25 §. *Præterea is, qui juramento ſtare nolit, vel accuſatur, vel defenditur.*

26 §. *Si accuſatur, contendemus, eum omnia jura ſubvertere; ipſoſq; judices idcirco obſervare leges, quia jurati judicent*

27 §. *Sin defendatur, dicendum, non eò perjurum eſſe; quia non ſuâ ſponte, ſed metu coactus, & fraude circumventus*

ventus jurârit: perjurium enim mente concipi, non ore.

28 §. *Dicere quoque liceat, ſatius eſſe, quod male jurâris non ſervare, quàm & jurando, & juratis ſtando, peccare.*

Nam, ut Iſychius ſcribit in Levit. cap. XIX *Jus jurandum in injuſto eſt, non ſolùm quod prævaricatur, ſed etiam, quòd injuſte cuſtoditur. Quale illud fuit, quod Herodes filiæ Herodiadis jurans Joannis Baptiſtæ caput abſcidit. Oportebat enim hoc eum jus jurandum, non præbere: poſt quam tamen juravit, non cuſtodire: quia talia ſacramenta, nec initium ſumere Deus vult, ſed nec ſumentia ad finem pervenire.* Atque hæc de argumentis inartificialibus.

FINIS LIBRI PRIMI.

GERARDI IOANNIS VOSSII PARTITIONVM ORATORIARVM Liber Secundus.

CAP. I.

DE AFFECTIBVS GENERATIM

HACTENVS actum est de probationibus, sive argumentis demonstrativis, quæ Græci λόγους vocant, ut diximus. Verùm homines non ratione solùm sed etiam affectu, imò magna pars hoc penè solo ducuntur. Qua propter accedemus nunc ad πάθη sive affectus.

Neque est, quod objiciat aliquis, Phisici, & Ethici esse de his tractare. Nam Physicus considerat πάθη, quatenus sunt affectiones animalis: & naturales eorum causas exponit. Ethicus de iis tractat, quatenus sunt honestatis & virtutis capaces: ac mediocritas ut in iis servetur, docet. Rhetor autem agit pe-

de his, quatenus conducunt ad perſuadendum: atque ut tum moveantur, tum ſedentur, explicat.

Præcipuè verò in eo conſiſtit eloquentiæ regnum, quòd doctrinâ hac vim animis adferat. Quâ virtute ſi careat orator; ſiccus ac jejunus, ſine ſucco ac ſanguine erit. Neque hoc artificium naturâ ſuâ noxium eſſe propterea putemus, quòd (ut apud Saluſtium Cæſar ait) *omnes homines, qui de rebus magnis conſultant, ab odio, amicitiâ, irâ, atq; miſericordiâ vacuos eſſe decet.* Nam de affectibus intelligi Cæſar debet, quatenus rationis judicium prævertunt, uſumque ejus impediunt. Atqui Deus animis noſtris inſevit affectus, ut ſtimuli ſint ad actiones honeſtas; quod fit, cùm rationi ſunt conſentanei. Quare, utut apud viros ſapientes, & cordatos, haud opus ſit eos ciere; eoque apud Areopagitas lege cautum fuerit, ut dicerent ἄνευ προοιμίου καὶ παθῶν *: tamen apud rudem populum, qui rationum pondus parum perpendit, omnino movere animos opus eſt, uo ad honeſtas actiones melius perducatur. Imo quia & eorum, qui ſupra vulgus ſapiunt, multi bonum, quod approbant, non amplectuntur,

* Abſque proœmio & affectibus.

ctuntur exemplo Medeæ apud Ovidium, quæ ait,

—Video meliora, proboq́,
Deteriora ſequor :—

omnino apud tales quoque conducibile eſt, ut eorum animis faces & ſtimulos ſubdamus, quò non ſolùm aſſentiant; ſed etiam, id quod bonũ cenſent agant. Quod rectè fieri, etiam Ieſaiæ, Pauli, & aliorum cœleſtium vatum exemplo docetur, qui non contenti docere, affectus quoque cient: atque idem à graviſſimis & ſanctiſſimis quibuſque Eccleſiæ doctoribus, ſeculis omnibus fuit obſervatum.

Affectus eſt appetitus ſenſitivi immutatio ab objectâ rei bonæ vel malæ ſpecie proveniens: ſive, ut ab Ariſtotele definitur.

1 §. *Affectus eſt animi commotio, per quam homo immutatus non eodem modo de iiſdem rebus judicat.*

Ita, qui amat, pro delicto aliquid non habet, aut pro exiguo: contrà, qui odit, pro magno. Item, qui concupiſcit, id

id quod jucundum est, bonum etiam esse censet: at, qui affectu hoc caret, non item.

Affectus, ex Stoicorum sententia, sunt quatuor: *ratione boni præsentis, lætitia: ratione boni futuri, spes: ratione mali præsentis, dolor: ratione mali futuri, metus. Quos Maro expressit in sexto, cùm ait.*

Hinc metuunt, cupiũt q3, dolent, gaudẽt q3.

Eosdem Boëthius his versiculis est complexus *.

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemq3 fugito,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vinctaq3 frænis,
Hæc ubi regnant.

Peripatetici verò, uti in eo à Stoicis dissentiunt, quod affectus non extirpandos, sed ratione moderandos censent: ita & multò plures statuunt affectus: sed qui fortasse ad quatuor istos non incommodè reducantur. Nos præcipuos solùm, & quorum potissimùm Oratori usus est, hoc loco, Aristotelis exemplo, exponemus.

2 §. *Affectuum alii magis locum habent in Deliberativo, alii in demonſtrativo, alii in Iuridiciali.*

3 §. *Deliberativi magis proprii ſunt, metus, fiducia, pudor, & impudentia.*

CAP. II.

De Metu.

1 §. Metus *eſt animi ægritudo ex imaginatione futuri mali, quod nobis, aut noſtrorum cuipiam interitum, aut dolorem adferat, præſertim ſi imminere nobis videatur.*

Sive metus eſt animi motus ex apprehenſione mali magni ac imminentis. Ita Cicero in Orat. pro lege Manil. metum commovet, cùm alibi, tùm in principio narrationis, quando ait, *Bellum grave & periculoſum veſtris vectigalibus atque ſociis à duobus potentiſſimis regibus infertur, Mithridate, et Tigrane*, &c. Grave & periculoſum pertinent ad magnitudinem At imminere ex eo cognoſcitur, quia dicitur jam bellum inferri.

2 §. *Ex*

2 §. *Ex allata hac definitione cognoſcimus, duas eſſe periculorum conditiones, quæ metum adferant. Vna eſt, ut ſint φθαρτικὰ ἢ λυπηρά: hoc eſt interitum aut dolorem adferant.*

Quomodo metuimus, ne nos invadat hoſtis, aut ne in morbum incidamus gravem, aut ne ſubeamus infamiam, aut ne liberos, vel opes amittamus. At injuſtitia, ſtultitia, ſimiliáque. Quamquam maxima ſunt, tamen ferè non metuuntur: quia non adferunt interitum, vel dolorem magnum.

3 §. *Altera conditio eſt, ut malum immineat.*

Nam non ſolent homines metuere mortem, quia longè eam abeſſe arbitrantur. At timent illam tempore peſtilentiæ, aut gravis morbi, vel etiam in tempeſtate, ubi metus eſt naufragii.

Præſentemque viris intentant omnia mortem. * 1. Æn.

4 §. *Vnde conſequitur, ut metum incutiat orat, duo requiri. Prius eſt, ut malum obiiciat auditori, ejuſq; magnitudinem*

tudinem exponat. Deinde, ut hoc imminere ostendat.

5 §. *Porro non uno modo magnitudo mali declaratur, quod ob diversam fit hominum naturam. Unde scito opus, quo quisque ingenio sit. Sanè avarus pecuniæ, ambitiosus honoris, amator deliciarum suarum jacturam præcipuè reformidat: eoque eâ potissimùm parte pungendus: quâ sensus est mollior, & vis acrior.*

Atque hic magnitudo mali considerratur ratione personæ: ubi spectatur, quo hic, quo alius magis moveatur. Nec enim pariter sunt omnes animati. At ratione rei duo attendimus: utrùm malum sit commune, an proprium: utrùm simplex, an mala multa involvens. Quæ duo proximis duobus canonibus paulo fusius diducimus. De priori prius.

6 §. *Præterea cum periculorum alia sint propria, alia communia; & priora magis adficere animos soleant: expedit, ut communia ad privata revocentur; quò conspiciatur, ut publica calamitas etiam privatam illam secum trahat.*

Privata

Privata enim magis tangunt, quàm publica: etſi vulgò malint videri publico potiùs dolore moveri, quàm ſuo. Sed plerique hiſtrioniam agunt, Poli exemplo; qui Athenis acturus fabulam Euripidis, cum re repræſentãdus eſſet dolor Electræ geſtantis cineres Oreſtis, urnâ clâm in ſcenam detulit oſſa filii defuncti. Lugere viſus eſt mala aliena, deflevit propria,

7 §. *Multam etiam valet, ſi calamitatem imminentem non verbo uno tangamus, ſed κατ' ὑποτύπωσι ob oculis ponamus.*

Ita ſi deditionem ſuadere civibus velimus: orationis penicillo depingemus arces conflagrantes, cædes civium, lamenta matronarum, ſtuprationes virginum, malâque alia, quæ in urbibus captis contingere ſolent. In cujuſmodi argumento à principe ad ſubditos, à mare ad fœminam, à matrona ad virginem itur, & inde ab alia,

8 §. *Atq; hæc magnitudinem mali indicat. Imminere verò tantum malum oſtendemus; ſi doceamus, illos, quos metui*

tui volumus, tales esse, ut interitum adferre, vel damnum summum dare possint; & cùm possunt, velle; &, cùm volunt, id promptissimè agere: quales imprimis sunt, qui armatam habent potentiam, & injusti sunt; & contumeliosè secum actum esse arbitrantur.

Tria hîc considerantur, posse, velle, agere. Posse comprobatur ex viribus animi, corporis, fortunæ. Velle ostenditur ex affectibus, & utilitate. Quæ pleniùs intelliguntur ex doctrina de statu conjecturali. In agendo maximè formidabilis est celeritas. Citò autem exsequitur, qui naturâ acris est, ac vehemens. Præsertim, si gravior est injuria, quam fuerit perpessus.

9 §. *Utile etiam est ad incutiendum metum, ut majorum, vel parium, recenseamus exempla, qui malum jam sunt perpessi.*

* Philipp. 3. Quomodo Demosthenes *, ne Athenienses despicere velint Philippum, tanquam viribus multò inferiorem, refert, ut Methone, Apollonia, triginta duæ Thraciæ civitates, ab eo captæ sint, aliáque,

aliáque, quæ jam in vicinis populis patrâſſet.

10 § *Plurimùm quoque prodigiis & oſtentis moveri homines ſolent, Nec refert, utrùm verè hujuſmodi ſint, an eſſe exiſtimentur.*

Sanè, ut credulum vulgus mittam, Nicias ipſe, Athenienſium dux, cùm circa Syracuſas haberet exercitum XL millium; & caſtra transferendo (uti plerique ſuadebant) ſervare militem poſſet: deliquio Lunæ territus, id facere non fuit auſus: ac propterea maximâ affectus fuit clade quæ Athenienſis imperii ruinam mox ſecum traxit.

Cap. III.

De confidentia.

1 §. *Metui opponitur* Confidentia. *Eſt ea ſpes cum rerum ſalutarium imaginatione, quas homines brevi ſe conſecuturos putant, aut horribilium, quas, vel ſublatas, vel remotas eſſe arbitrantur.*

Siquidem

Siquidem confirmatur animus, cùm vel mala longe absunt, vel spes salutis prope adest.

2 §. *Hujusmodi spem variè excitamus. Ac primùm quidem, si ostendamus. fieri aliquid posse, & in simili causa factum esse. Vel in hujusmodi, aut majori etiam periculo nos antea fuisse, & tamen evasisse.*

* v. Æn. v. 261.

Quomodo in tempestate Trojanis animum addit * Æneas,

3 §. *Eadem ratio est, si doceamus, pares, vel etiam inferiores, id periculum evitâsse.*

Ut si dicas, non esse, quòd Romani metuant Germanos, cùm devicerint Helvetios, à quibus sæpius victi fuere Germani. Ita Cæsar animum militibus addit in primo de bello Gallico. *Deniq;* ait, *hos esse eosdem Germanos, quibuscũ sæpenumerò Helvetii congressi, non solùm suis sedibus, sed etiam in illorum finibus plerũque superassent: qui tamen pares esse nostro exercitui non potuerint.*

4 §. *Etiam*

4 §. *Etiam fidutiam addit orator, si per singula discurrens, ostendat, adesse subsidia, quæ requiruntur.*

Ut si quis ad dignitatem aspiret, referemus, quantus sit favor civium, ac eorem imprimis, qui plurimum possint, atque ut competitori hæc desint. Ita agi potuit, cùm Cicero, consulatum ambiens, competitorem haberet Hirrum.

Similiter, ut benè omnes de bello sperent, eommemorabimus, cum pecuniarum vim, militum robur, cæterumque belli apparatum: tum inprimis virtutem, & fortunam imperatoris. Quod Tullius facit in Maniliana. Vbi illud inter alia: *Cùm ei Imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima autoritas, egregia fortuna: dubitatis, Quirites, quin hoc tantum bonum, quod à Diis immortalibus oblatum est, in remp. conservandam, atq; amplificandã, conferatis?*

Contrà hostium vires minuemus: Qua in re Galgacus præit apud Tacitum *: *Ne*, inquit, *terreat vanus ad spectus, & auri fulgor, atque argenti, quod neque*

* In vita Agricolæ.

neque tegit, neq; vulneratis in ipsa hostium acie inveniemus nostras manus. Agnoscent Britanni suam causam, recordabuntur Galli priorem libertatem, deserent illos ceteri Germani, tanquã nuper Vsipii reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis, vacua castella, senũ coloniæ inter malè parentes, & injustè imperantes, ægra municipia & discordantia, &c.

5 §. *Multùm etiam fiduciæ addit persuasio de favore divino.*

Unde Xenophon de Cyro in παιδείᾳ ejus * scribit, solere illum ante prœliũ animare milites suos præsentiâ numinis.

* Lib. 3. & alibi.

Fit verò istoc partim oraculis, ut apud Maronem in octavo:

Sed mea me virtus, & sancta oracula divũm,
Conjunxere tibi:

partim aliis signis, uti voce populi, quæ Dei vox credi solet. Vtroque argumẽto pugnat Tullius Phillip. IV. *Jam enim non solùm homines, sed etiam Deos immortales, ad Remp. servandum arbitror consensisse. Sive enim prodigiis, atque portentis,*

portentis, Dii immortales nobis futura prædicunt; ita sunt apertè denunciata, ut illi pœna, & libertas nobis appropinquet: sive tantus consensus omniũ sine impulsu Deorum esse non potuit; quid est quòd de cœlestium voluntate dubitare possimus? &c.

Quàm latè autem se signa exstendant, argumento est, quod, ut Salustius in Jugurthina auctor est, cùm Romani milites aquæ penuriâ laborarent, ex eo, quòd repentè maximus imber deffunderetur; Deo se curæ esse judicarunt.

Nihilominus cavendum, ne favore divino quicquam apud viros graves, & cordatos, ex signis istiusmodi statuamus, quæ risus his potiùs, quàm fiduciam pariant. Quale illud unius è Pompeianis fuit, qui bellum adversus Cæsarem esse redintegrandum aiebat; optimeque esse sperandum, quia aquilę septem in castris Pompeii essent repertæ. *Optimè*, inquiebat Tullius, *si nobis pugnandum esset cum graculis.*

Cap. IV.

De pudore.

1 §. Verecundia, *sive Pudor, est animi perturbatio, ex malis, sive præteritis, aut præsentibus, sive futuris, quæ existimationem offendere videntur.*

Vel brevius hoc pacto, Pudor est perturbatio animi ex apprehensione mali, quod lædat existimationem. Est enim pudor, quasi custos existimationis, eoq; sedulò custodiendus; præsertim, quandò, ut apud Senecam * est, cùm periit, redire nescit.

* Agamemn.

2 §. *Pudet præcipuè apud septuplex hominum genus. Primũ eos, quos in precio habemus: ut qui nos admirantur, vel quos ipsi admiramur, vel quibus admirationi esse studemus, vel quibus. cum de honore contendimus, vel quorum cunq; judicium non aspernamur: ut sunt senes, prudentes, eruditi, omnesq; illi, quos putamus idoneos esse rerum nostrarum æstimatores.*

3 §. *Deinde apud eos in quorum conspectu*

ſpectu ſumus.

Nam, ut dici ſolet, Pudor, in oculis habitat. Eoque prudenter Cydias, cùm perſuadere Athenienſibus vellet, ne Samiorum agros inter cives ſuos dividerent; quo pudorem faciliùs ingereret, jubebat eos negotium hoc ita animo concipere, quaſi Græci univerſi, qui rem omnem paulò poſt aduituri erant, ſtarent nunc pro corona, & Athenienſes turpe hoc decretum facientes coràm ſpectarent.

4 §. *Tertiò apud illos pudet, qui eidem crimini non ſunt obnoxii.*

Quippe tales factum noſtrum improbare veriſimile eſt.

5 §. *Quarto apud illos, qui ſeveri ſunt vitiorum cenſores.*

Qualis olim Cato, qui Cenſorii nomen reportavit.

6 §. *Quintò apud eos qui facilè, quæ ſciunt, divulgant. Ut ſunt, quos injuriâ affecimus: item malefici: & qui in*

aliis taxandis operam ponunt; quales sunt risores aliorum, & scriptores veteris comœdiæ, vel epigrammatum, vel satyrarum, aut minorum.

* Sat. 4. lib. 1. Unde Horatius in Satyris*.

Omnes hi metuunt versus odere poëtas.
Fœnum habet in cornu: longe fuge: dummodo risũ
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico,
Et, quodcunque semel chartis illeverit, omnes
Gestiet à furno redeuntes scire, lacuque,
Et pueros, & avos.

7 §. *Sextò apud illos pudet, qui nobiscũ benigne semper egerunt.*

* In Andr. Act. 1. Sc. 5. Unde Pamphilus apud Terent.*

Tùm Patris pudor, qui me tã leni passu
est animo usque adhuc,
Quæ meo cum animo libitum est facere,
eine ego ut adversèr?

8 §. *Septimò apud eorum, quos commemoravimus antea, servos, vel amicos.*

Quippe unde illi intelligere rem omnem possint. Et tales quidem sunt apud quos pudet.

9 §.

9 §. *Pudorem verò incutimus per ea, quæ factu ſunt turpia, vel facti talis ſigna.*

Quomodo timidi, ac ignavi animi nota eſſe cenſetur, vinci ab hoſtibus: unde pudorem ciet Cicero pro lege Manilia: *Delenda eſt vobis hæc macula Mithridatico bello ſuſcepta, quæ penitus jam inſedit, atq; inveteravit, in P.R. nomine.* Item: *Videte ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam vobis imperii gloriam relinquere: ſic vobis turpiſſimũ ſit, illud, quod accepiſtis, tueri, ac conſervare non poſſe.* Ejuſdem rei ſignum eſt violentia, quam quis perpeſſus ſit invitus: unde Maro in VI:

Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
Ora, manuſq; ambas populataque tempora raptis
Auribus, & truncas inhoneſto vulnere nares.
Vix adeò agnovit pavitantẽ, & dira tegentem
Supplicia.

Multòque magis pudorem adferunt, quæ libidinoſè ac turpiter patrantur: unde Maro in Eclogis:

Novimus et qui te, transversa tuẽtibus hirquis

Pudori item eſt animus ſtolidus, & incautus: quò refer illud Terentianæ Thaidis*: * Eunuch. Act. 5. Sce.

Diſpudet.

Dispudet sic vera data esse mihi.

Item inscitia. Sanè Themistocles, * cum lyram recusasset, habitus est indoctior. Atque ex his non difficilis est conjectatio de similibus, quæ pudorem incutere valent; sive iis, qui turpe quid egerunt, sive horum majoribus, posteris, necessariis, aut propinquis; sive iis qui ad facti auctores referuntur; ut sunt eorum præceptores, ac conciliarii.

* Cic. lib. 1. Tuscul. quæst.

10 §. Inverecundia *contra est, cùm non movemur malis, quæ existimationem lædere, ignominiaque esse censentur. Hunc adfectum gignimus contemptu rerum, quæ turpes factu, vel turpis esse rei signa creduntur.*

Ita Antipho poëta, cùm ipse unà cum sociis morti esset destinatus; sed hi, ne in calamitate istâ conspicerentur, faciem nuberent; *Quid?* inquiebat, *veremini, ne quis horum cras videat vos?* Hactenus de affectibus generis deliberativi magis propriis.

CAP. V.

Cap. V.

De Lætitia.

1 §. Demonſtrativi *generis affectus eſt geminus; lætitia, & gratia.*

2 §. *Lætitia eſt motus animi proveniens ex imaginatione boni præſentis.*

3 §. *Hujus affectus eſt delectatio: hoc eſt tranquillitas animi in bono præſenti ſuaviſſime acquieſcentis.*

Ita in oratione Manilianâ oritur delectatio ex admiratione ampliſſimarum rerum, quas geſſit Pompeius.

4 §. *Paratur autem lætitia non* abſolutè *tantùm, conſiderando puta magnitudinem boni, quod res in ſe continet: ſed etiam* comparate, *nempe oſtendendo, quantò hæc fortuna potior ſit alterâ. Vt ſi referamus priorum temporum calamitatem, aut pericula; ac deinde cum iis præſentis fælicitatis bona conferamus.*

Fecit hoc Cicero poſt reditum ad Quirites: *Etſi*, inquit, *homini nihil ma-*

gis optandum, quàm prospera, æquabilis perpetuaque fortuna, secundo vitæ, sine ulla offentione, cursu: tamen, si mihi tranquilla & placata omnia fuissent; incredibili quadam, & penè divinâ, quâ nunc vestro beneficio fruor lætitiæ voluptate caruissem. Exinde enumerat bona illa, quæ restitutus patriæ recepit: atque ait se voluptatem eorum carendo magis, quàm fruendo intellexisse: juxta illud Plautinum *;

* Cap. Act. 1. Sce. 2.

Tam denique homines nostra intelligimus bona, Cùm quæ in potestate habuimus, ea amisimus.

Mirificè etiam exultat Cicero secundâ in Catilinam invectivâ: quam ab his verbis auspicatur. *Tandem aliquando, Quirites, L. Catilinã furentem audaciâ, scelus anhelantem, pestem patriæ nefariè molientem, vobis atque huic urbi ferrum flammamque minitãtem, ex urbe vel ejecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem urbe prosecuti sumus. abiit, excessit, evasit, erupit. Nulla jam pernicies à monstro illo, atque prodigio, mœnibus ipsis intra mœnia comparabitur.*

5 §. *Neque non potest lætitiam parere*

oratio,

oratio, quæ cogitationi objicit vernum solem, serta, flores, odoramenta, aurum, gẽmas, veſtes pictas, cantus ſymphoniacos, & hujuſmodi alia: quæ vernanti, & ſi nõ gravi, at feſtivà dictione explicantur in natalitiis, epithalamiis, & pompa ac ludorum tempore.

Exemplum habemus in panegyrico Eumenii *, qui dictus eſt Conſtantio Cæſari. *De te*, inquit, *mihi Cæſar invicte, hodiernæ gratulationis exordium divinus ille veſtræ majeſtatis ortus, ipſo quo illuxit, auſpicio veris illuſtrior, cui dies ſerenus, atque, ut celebrantes ſenſimus ultra rationem temporis, Sol æſtivus incaluit, auguſtiore fulgens luminis claritate, quàm cùm originẽ mundi naſcentis animavit. Siquidem tunc inter illa rerũ tenera primordia, moderatus dicitur, ne noceret: nunc ardentior, ne majeſtate veſtra videretur obſcurior. O felix beatumque ver, novo partu, jam non amœnitate florum, nec viriditate ſegetum, nec gemmis vitium, nec ipſi tantùm favoniis, & luce ſerena lætum, atq; venerabile quantùm ortu Cæſarum maximorum. O tempus, quo merito quondam omnia nata eſſe credantur, cùm eodem nunc confirmata eſſe videantur!*

* Quamquã aliqui eſſe Mamertini, vel alius putent, ac dictũ Maximiano Imp.

CAP VII.

De Gratia.

2 §. Gratia *est, qua quis benefacit, non quia ipse beneficium aucupetur; sed duntaxat ut ei commodet, cui beneficium præstat.*

Uti Terentiana Thais se facere ait,

Hanc tibi do, neq; repeto pro illa quicquam abs te precii.

1 §. *In hac duo potissimùm spectamus: ut eam, si opus sit amplificare; ut item extenuare, at q; imminuere possimus.*

3 §. *Amplificatio fit trifariam. Primùm à persona, cui quis gratificatur: ut si quis exul, & egentissimus. Deinde à re, quâ gratificatur: ut si magna, vel peropportuna. Deniq; à persona, qua gratificatur: ut si sola dederit, vel prima, aut præcipuè.*

A tribus istis, Dionis beneficium commendant Trojani apud Maronem, 1. *Æn.*

O sola.

O ſola infandos Trojæ miſerata labores,
Quæ nos reliquias Danaûm, terraq; maríſque,
Omnibus exhauſtos jam caſibus, omni-
Urbe, domo ſocias. *(um egenos*

Nam non ἁπλῶς dicitur Dido miſerata Trojanos; ſed dicitur SOLA miſerata, idque OMNIUM EGENOS; neque leviter miſerata, ut ſi viatico ſolùm juviſſet; ſed quod verè maximum beneficium fuit, VRBE ac DOMO SOCIASSE.

4 §. *Beneficiorum hæc exaggeratio eò prodeſt, ut excitemus deſiderium illi gratiam referendi, qui præclarè, ſive de nobis, aut noſtris, ſive de Rep. meritus eſt.*

Ita Cicero in Maniliana, ut gratiam conciliet Pompeio, maxima ejus in Remp. beneficia commemorat eumq; cum Imperatoribus ſummis confert, atque adeo iis præfert.

5 §. *Interdum etiam neceſſe eſt beneficiũ aliquod imminuere, quod à jactabundis* ὑπερφυῶς, *nimis exaggeratur.*

6 §. *Fiet hoc, ſi dicamus aliquem non tã noſtri, quam ſui cauſa, bene feciſſe.*

Tale

Tale fuit beneficium Pompeii in revocando Cicerone ab exilio. Nam passus antea erat in exilium expelli, quo revocando postea, sibi magis obstringeret. Hinc Cicero ait, magis* restituendi, quàm retinendi fuisse studiosum; item ut beneficium daret, priùs feciſſe injuriam.

* Ad Attic. lib. 8. ep 3.

7 §. *Dicemus præterea, non ſua ſponte benefeciſſe : ſed caſu aut coactum : ut quod ſummorum virorum poſtulato ultrà obſiſtere non auderet.*

8 §. *Item, non tam beneficium dediſſe, quàm reddidiſſe.*

9 §. *Vel etiam, non mereri aliquid nomen beneficii.*

Uti quòd Philippus Athenienſibus offerret Haloneſum; quam ille quidem dare, ſed Athenienſes reddere eum, dicebant.

10 § *Item, ſi beneficium negemus eſſe tãtum, aut tale, quale exigebamus: aut non datum eſſe loco ſuo, & tempore.*

Nam, ut proverbio dicitur, *Bis dat, qui citò dat.*

11.

11 §. *Plurimùm etiam de beneficii affectu deterit, ſi oſtendamus, alias in re minori non ſubveniſſe: vel etiam inimicis par, aut majus contuliſſe beneficium: vel quod dederit, vile & abjectum quid eſſe.*

Ut ſi convivio quidem exceperit; ſed vino jam aceſcente, ferinâ putescente.

CAP. VII.

De Ira.

1 §. Affectus *generis Juridicialis magis proprii ſunt, tum ira, lenitas; amor, odium: tum quæ vel iram, vel odium conſequuntur; ut indignatio, & invidia: tum quæ ſequuntur lenitatem & amorem; ut miſericordia, & æmulatio.*

2 §. *Ira eſt conjuncta cũ dolore, cupiditas vindictæ ejus, quam videamur nobis poſſe exſequi, propterea quòd quis aut nos, aut noſtrorum quempiam, immeritò parvi feciſſe videatur.*

3 §. *Sunt hujuſce contemptus ſpecies tres, deſpectio,*

deſpectio, incommodatio, & contumelia.

4 §. *Deſpectio etiam eſt ſine impedimento.*

5 §. *Incommodatio eſt cum impedimento; & fit, non quidem, ut ipſe quis utilitatis aliquid acquirat; ſed ne alius, quod cupit, conſequatur.*

6 §. *Contumelia eſt, cum quis, voluptati ſuæ gratiâ, alterum afficit dedecore.*

Quo quis verò gloriæ eſt cupidior, (ut ferè fit, ſiquis vel dignitate, vel eruditione excellat) hoc ob contẽptum ſui vehementiùs ſolet iraſci. Ita Hipponax †, cùm deformi & fœdâ eſſet facie, ac effigies ejus à pictoribus quibuſdam publicè expoſita eſſet ad deridendum: tantopere excanduit, ut virulentis verſibus, aliqnos eorum ad ſuſpendium adegerit. Memorabile etiam exemplum eſt Narſetis, ducis militari gloriâ florentiſſimi: qui cùm poſt res fortiter geſtas adverſus Totilam, Gothorum regem, invidiâ quorundam à Juſtino Imperatore exueretur Italiæ præfecturâ; atque etiam ab Imperatrice Sophiâ, impotentis animi fœminâ, hujuſmodi impeteretur * convitio, *Narſetem ad gynæcium*

† Plinius l. 36. c. 5.

* Paulus Diaconus lib. 2. lege ſtrologo bard. cap. 5

gynacium esse relegandum, ut cum puellis lanarum faceret pensa: opprobrium istud adeò indignè tulit, ut dixerit, se telam orsuram, quam Imperator, & conjux, dum viverent, retexere non possent: ac paulo post Longobardos in Italiam evocavit.

Nec pari attificio in commovenda ira semper est opus. Nam ut corpora humana, quibus temperies est mala, ex cœli constitutione insalubri facilè in morbum incidunt: ita, si animus jam antè fuerit exulceratus, ac siniſtrâ suspicione de eo, quem accusatum venimus, laborârit; ad iram hunc inflammare difficile non erit. Sed ut tales solum irâ accendamus, minimè sufficit. Quare ist hoc potius artificium, quod universos spectat, deinceps aperiendũ est nobis.

7 §. *Omnis iræ excitandæ ratio in sex rebus præcipuè consistit.*

Nam narrandum est factum, & exaggerandum à personis, minoribus, effectis, signis, ac modus interim servandus, ne odio dicere quicquã videamur.

Quæ strictim ira memoriæ causâ dicta, clariori aliquanto luce nunc vestiemus.

8 § *Primùm*

8 § *Primùm, quàm atrox, atque indignum facinus commissum sit, κατ' ἀναπόδοσιν exponemus.*

Quid autem ἀναπόδοσις sit, dicetur lib. IV. cap. XVI.

9. § *Hinc ejus, qui læsus est, innocentiam, virtutem, dignitatem, vel aliam conditionem, referemus: & contrà cõmemorabimus vitia ejus, qui læsit, & conditionem illius contẽptam, vel exosam, atque invisam.*

Vnde liquet, duas hic personas spectari; illius, cui facta est injuria, & ejus, à quo facta.

10 § . *Postea, ut magnitudo injuriæ magis appareat, eam comparatione minorum exaggerabimus.*

11 § . *Etiam ostendemus, quomodo injuriæ hujus malum, non tantùm ad præsens; sed futurum quoque tempus, se extendat.*

12 § . *Utile insuper erit, ut signa injuriæ illatæ signa oculis objici possint, ea ad animos acriùs irritandos adhibeantur.*

Quomodo Antonius, Cæsaris vestem gladiis

gladiis perforatam oſtendens, iram populi adverſus Caſſium, & Brutum, & conjuratos alios, quàm maximè accendit.

13 §. *Hac interea opus eſt cautione, ut ſi metus ſit, ne privato odio adducti, modum omnem in exaggerando crimine excedere videamur, non tam anxiè laboremus de amplificandâ injuriâ, quàm contenti ſimus ſimplici oratione; ſed tali, quæ ſigna atrocis injuriæ, tanquam argumentorum graviſſimorum ſemina, paſſim interſerat. Nam ita, & rem dicemus, & tamen veritati ſtuder, non affectui indulgere, credemur.*

Exempla hujus movendi affectus ſuppeditabit Demoſthenes in iis, quæ adverſus Ariſtogitonem, Midiam, & Æſchinem ſcripſit; item Tullius in illis, quæ habet contra Clodium, Piſonem, Vatinium, & Antonium.

Cap. VIII.
De Lenitate.

1 §. Iræ *contraria eſt Lenitas, quæ eſt ſedatio iræ.*

2 §.

2 §. *Non tamen omnes ejuſmodi ſunt, ut ſe patientur deliniri: ſed ut tigres efferantur muſicâ; ita aliqui delenificâ oratione magis irritantur. Quare apud tales plus proficimus, ſi terrorem minùs incutiamus.*

3 §. *Ad deliniendam iram maximè adhibendi illi, qui minùs habent roboris, & quos de vi inferendâ cogitare, nulla ſuſpicio eſt. Ejus generis ſunt pueri, & ſenes: item feminæ, præſertim ſi mitifacundiâ, & præſtanti formâ commendentur.*

Ita in ſacrâ paginâ legimus, Davidis* iram ab Abigail; iram Artaxerxis† ab Eſtherâ eſſe ſopitam. Romana item hiſtoriâ* teſtatur, interventu Sabinarum inter Romulum, Tatium, fœdus eſſe ictum. Item Volumnia, & Veturia †, Marcium Coriolanum, patriæ funus ſpirantem, à noxio propoſito dimoverunt.

* 1. Reg. cap. 25.
† Eſth. c. 7.
* Livius, Dioniſius, Plutarch.
† Iidem.

4 §. *Multum etiam poſſunt hac in re ſacrorum antiſtites.*

Quomodo Alexandrum Magnum delinivit * Jadus, pontifex Hieroſolymitanu

* Joſephus lib. 11. Antiquitatum judaicarum cap. 8.

lymitanus: Attilam item*, Leo Romanus.

* Caſſiodorus in Chronicis item Var. lib. 1. ep. 4. Paulus Diac. in Miſcel. lib. 15.

4 §. *Poſtquam diſpeximus de perſonis, quarum opera in ira leniendâ uſui eſſe poteſt: videndum de tempore maximè accommodo. Primus quidem iræ impetus eſt difficillimus.*

Quo qui veniam impetrare laborant, tantundem agere videntur, quàm ſi conentur,

Eſurienti leoni ex ore exſculpere prædam:

ut eſt in Lucillii verſu. Tantum enim abeſt, ut ſupplicium effugere liceat: ut ferè nec ſuplicii modum tenere homines ſciant. Idcirco Athenodorus, Plutarcho* teſte, monebat Cæſarem Auguſtum, nequid iratus diceret, aut faceret niſi viginti-quatuor literas ſecum priùs percurriſſet.

* in Apophthegmat

5 §. *Minùs etiam periculoſa eſt ira, ſi jam de altero ſupplicium ſumptum ſit.*

Unde Philocrates*, proditionis accuſatus, tum demum, cùm populum vidiſſet ſupplicio quorundam mitigatum,

* Ariſtot. lib. 2. Rhet. cap. 3.

tum, oratione se voluit purgare.

7 §. *Nec parum refert, ut sciamus* molles *aditus; & commoda tempora fandi. Eôque, fieri si possit, captanda est occasio, cùm lætitia nova jam fel atque amarorem omnem diluerit.*

* 4, Ec.

Vt si hostem prælio, vel adversarium judicio vicerit: item si honore auctus sit, si ludis, vel coviviis vacet, aut aliter animum remittat.

8 §. *Superest ostendamus, cujusmodi oratio iræ sedandæ conducat. Cùm ira oriatur ex opinione contemptus; non aliud melius ei leniendæ remedium est, quàm siquid ostendamus non esse factum animo malo, aut ex contemptu; sed vel irâ vel casu excidisse: similiaq; egisse aliquando erga suos, ubi despectus fuit nullus.*

9 §. *Præterea prodest, si dicamus, priora benefacta esse majora præsenti injuriâ.*

† Hec. Ad. 5. Sc. 4.

Nam ut ait Terentius †, *Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum est ferre.*

10 §.

10 §. *Ingenuè autem testandum, dolere nobis ob delictum.*

Quomodo Demipho, ut fratrem purget, ad Nausistratum ait *: *Verùm quando jam accusando fieri infectum non potest, Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?* * Phor. Scc. ult.

Etiam Pamphilo rogante Davum *, *An non dixi hoc esse futurum?* respondet ille, *Dixti*: porrò subjiciente hîc Pamphilo, *Quid meitus es? ille* sine circuitione ait, *Crucem*. Quæ ingenua confessio multum ad scedandam iram valebat. Nam generosa mens, quia nihil præter gloriam æstimat, ferè conquiescit, si is, qui offendit supplex se demittat Pulchrè Ovidius *: * Andr. Act. 3. Sc. 5. * Lib. 3. Trist. el. 3.

Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni.
Pugna suum finem, cùm jacet hostis habet.

At viles animæ iram non deponunt, nisi par, vel majus dederint malum.

11 §. *Postremò ostendendum, quantum fructus in posterum percipi ex eo possit, cui ignosci postulamus. Ut si dicamus, eum multa magnaque paratum esse facere in læsi spem gratiæ: nec ipsum*

ipſum modò, ſed etiam amicos. Item addemus, quantum quis gloriæ ſit relaturus ignoſcendo inimico.

† Il. 1. * l. 8. Antiq. Rom. * lib. 2. * in Coriolano.

Egregium deliniendæ iræ exemplum præbent tres legati Homerici †, Phœnix, Ulyſſes, & Ajax: qui miſſi erant, ut Agamemnonem conciliarent Achilli. Vide etiam Volumniæ ad Coriolanum orationem apud Dionyſium, * Livium & Plutarchum *.

Cap. IX.

De Amore.

PRoximum eſt, ut de amore agamus: qui duplex eſt; prior amicitiæ, quo afficimur erga amicos; alter concupiſcentiæ, quo amamus pecuniam, vinum, & alia. Hîc loci agitur de priori amore, unde ita definitur:

1 §. *Amor eſt affectus, quo alicui optamus, quæ bona exiſtimantur; eademq; pro viribus efficere ſtudemus; non noſtri, ſed Ejus cauſâ quem diligimus.*

Ubi

Ubi tres conditiones obſervare eſt. Prima eſt, ut alicui optemus bona vel vera vel ſaltem, quæ bona eſſe arbitremur. Nec enim ſiquis, dum prodeſſe ſtudet, noceat, propterea inimicus eſt dicendus, quia actiones non æſtimamus ſecundùm eventus, ſed ſecundùm voluntatem.

Altera amoris conditio eſt, ut quæ bona judicamus, ea non optemus tantùm, ſed etiam pro viribus procuremus.

Plautus Trinummo †: *Nequam illud verbum eſt, Bene vult; niſi qui * bene facit.*

† Act. 2. ſc. 4.

* id eſt aliquâ re.

Et vir antiquis comparandus, Julius Scaliger, lib. 1v. Epidorpidon †,

† Sub lemmate Fac.

Tu ſi ex animo forte velis cui bene factum,
Addas operam. Sola cadaver eſt voluntas,

Tertia conditio eſt, ut ita animati ſimus, non propter utilitatem propriam: ſed illius cauſâ, quem diligimus: Namut ait Cicero primo de Natura deorũ- *ſi ad fructum noſtrum referemus, non ad illius commoda, quem diligimus: non erit iſta amicitia, ſed mercatura quædam utilitatum ſuarũ. Prata, & arva, & pecudum*

cudum greges, diligunt iſto modo, quòd fructus ex iis capiantur. Hominũ caritas, & amicitia, gratia eſt.

Differt amor ab amicitia, quòd amor ſit, etſi quis non redamet: in amicitia verò ſit amor mutuus: unde Ariſtoteles rogatus *, quid eſſet amicus, pulchrè reſpondet, μία ψυχὴ δύο σώμασιν ἐνοικοῦσα *.

* Laërtius in vita Ariſt.

* Anima una in duobus inhabitans corporibus.

Quo pacto conciliemus amorem, Tullii potiſſimùm verbis oſtendam. Ait ille lib 11. de Oratore:

2 §. Sentimus amorem conciliari, ſi id velle videare, quod ſit utile ipſis, apud quos agas, defendere: ſi aut pro bonis viris, aut certè pro iis, qui illis boni atq; utiles ſint, laborare: namq; hæc res amorem magis conciliat, illa virtutis defenſio charitatem: pluſque proficit, ſi proponitur ſpes utilitatis futuræ, quam præteriti beneficii commemeratio.

3 §. Enitendum eſt ut oſtendas in ea re, quam defendas, aut dignitatem ineſſe, aut utilitatem: eumque, cui concilies hunc amorem, ſignifices, nihil ad utilitatem ſuam retuliſſe, ac nihil omnino feciſſe cauſâ ſuâ. Invidetur enim commodis hominum ipſorum

ipſorum: ſtudiis autem eorum cæteris commodandi favetur.

4 §. Videndumque hoc loco eſt, ne, quos ob benefacta diligi volumus, eorem laudem, atque gloriam, cui maxime invideri ſolet nimis efferre videamur.

Hactenus Tullius. Exempla autem conciliandi amoris ſuppeditabunt epiſtolæ commendatoriæ, de quibus lib. ſeq. cap XXII.

Cap. X.

De Odio.

1 §. *Amori & Amicitiæ, opponuntur* Odium & Inimicitia.

2 §. *Differunt odiũ, & ira primò quòd ira illis rebus concitatur, quas unuſquiſq; ad ſe aut ſuos pertinere cenſet: odium verò etiam iis, quas ad ſe non judicat pertinire:* quomodo et eum odimus, qui nunquam nobis nocuit.

3 §. *Præterea ira ſemper eſt adverſus ſingulares*, ut Titium, aut Sempronium: *odium autem etiam adverſus*

genus, ut contra furem, aut calumniatorem.

4 §. *Ira insuper tempore sanabilis est; odium insanabile.*

5 §. *Ira dolorem afferre cupit qui sentiatur: odium calamitatem afferre studet licèt non sentiatur.*

6 § *Ira est cum dolore, ac molestia; odium est absque ea.*

7 §. *Iratus ob adversarii calamitatem tandem miseretur: inimicus eum, quem odit, extinctum cupit.*

8 §. *Ratio odium gignendi est, si commemoremus actiones inimiciter adversantes bono, quod amamus.* Ut si apud libertatis amantes referamus, quàm misero habeamur loco.

Quod Galgacus facit apud Cornelium Tacitum in Agricolæ vita: ubi, ut Britannorum suorum animos irritet adversus Romanos, inter alia in eos hujusmodi invehitur oratione: *Raptores*, inquit, *orbis postquam cuncta vastantibus defuere, terras, & mare scrutantur: si locuples hostis est, avari: si pauper, ambitiosi: quos non Oriens, non Occidens, satiaverit. Soli omnium opes, atq; inopiam, pari affectu concupiscunt. Auferre, trucidare*

trucidare, rapere falsis nominibus imperium, atq; ubi solitudinem faciunt pacem appellant. Liberos cuiq;, ac propinquos suos, natura carissimos esse voluit. hi per delectus alibi servituri auferuntur. Conjuges, sororesque, & si hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum, atque hospitum, polluuntur. Bona fortunasq; in tributum egerunt, in annonam frumentum, corpora ipsa, ac manus, sylvis, ac paludibus emuniendis, verbera inter, ac contumelias, conterunt. Nata servituti mancipia semel veneunt, atque ultrò à dominis aluntur: Britannia servitutem suam quotidie emit, quotidie pascit.

Cap. XI.

De Indignatione.

1 §. Indignatio *est dolor ob alterius secundam fortunam, qui sit indignus.*

Ut apud Maronem *.

Impius hæc tam culta novilia miles habebit? * Ec'. 1.

Barbarus has segetes? Item *: * Ec'. 8.

Mopſo Niſa datur. quid non ſperemus amantes?
Junguntur jam gryphes equis, ævoque ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.

2 §. *Excitatur indignatio, ſive vitæ prioris ſordes, ac vilitas, cum præſentis temporis opibus, ac potentia, conferantur.*

Cicero in Vatinium: *Atque illud tenebricoſiſſimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere. licet impune per me parietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos compilâris, matrem verberaris: habeat hoc præmium tua indignitas, ut adoloſcentiæ turpitudo obſcuritate, et ſordibus tuis, obtegatur.* Exinde referre incipit, ut homo vilis, & obſcurus, paulatim ad honores acceſſerit. Tandē illi ſubjungit: *Te cognati reſpuunt, tribules execrantur, vicini metuunt, affines erubeſcunt, ſtrumæ denique ab ore improbo demigrarunt, & aliis jam ſe locis collocarunt.* Quaſi nempe adeò ſit impurus, ut ſtrumæ ipſius averſentur hominem.

Similiter Horatius indignationem concitat adverſus Menam, Pompeii Magni libertum*:

* Lib. E. pod 4.

Lupis & agnis quanta ſortitò obtigit,
Tecum

Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus,
Et crura durâ compede.
Licet superbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam
Cum bis ter ulnarum toga,
Ut ora vertat huc & huc euntium
Liberrima, indignatio?
Sectus flagellis hic triumviralibus
Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera,
Et Appiam mannis terit.

Etiam elegans indignationis exemplum apud Martialem * habes in suto, rem qui maximas opes erat consecutus Epigramma claudit in hunc modum: * Lib. 9 epigr. 75.

At me literulas stulti docuere parentes.
Quid cum grammatico, Rhetoribusque mihi?
Frange leves calamos, & scinde Thalia libellos,
Si dare sutori calceus ista potest.

CAP. XII.

De Invidia.

1 §. Invidia *eſt animi dolor ex alterius bono, quod pari, vel ſimili obtigit, non quòd eo ipſi careamus, ſed quòd alius id habeat.*

* Lib 2. de Orat. p. 405.

2 §. *Hujus doctrinam Ciceronis* verbis complectar.* Haud ſciam *inquit*, an acerrimus longe ſit omnium metus invidiæ: nec minùs virium opus ſit in eâ comprimendâ, quàm in excitandâ.

Quibus invidiant homines.

3 §. Invident autem homines maximè paribus, aut inferioribus, cum ſe relictos ſentiunt; illos autem dolent evolaſſe. Sed etiam ſuperioribus invidetur ſæpe vehementer, & eo magis, ſi intolerantiùs ſe jactant, & æquabilitatem communis juris, præſtantiâ dignitatis, aut fortunæ ſuæ tranſeunt.

Triplex ratio ciendi invidiam.

4 §. Quæ ſi inflammanda ſunt, mâximè dicendum eſt, non eſſe virtute parta; deinde etiam vitiis, atque peccatis. Tum ſi erunt honeſtiora, atq; gravi-

ora:

ora: tamen non esse tanti ulla merita, quanta insolentia hominis, quantumque fastidium.

5 §. Ad sedandum autem magno illa labore, magnis periculis esse parta; nec ad suum commodum, sed ad aliorum esse collata: sescque, si quam gloriam peperisse videatur, tametsi ea non sit iniqua merces periculi, tamen eâ non delectari, totamque abjicere, atque deponere: omninoque perficiendum est (quoniam plerique sunt invidi, maximeque est hoc commune vitium, & pervagatum) ut hæc opinio minuatur, & ille excellens opinione fortuna, cum laboribus & miseriis permista esse videatur. Quadruplex ratio sedandæ invidiæ.

Hæc Tullius de invidia: quæ quia turpis est, eò ab hominibus occultari solet nomine æmulationis: de qua inferiùs dicemus. Nunc de misericordia videamus.

CAP. XIII.

De Misericordia.

1 §. Misericordia *est animi ægritudo ex damno vel malo, quod videtur ei dolorem, aut interitum allaturum, qui indignus est hac fortunâ, quodque alii quis existimet, aut sibi, aut suorum cuipiam, posse contingere, idq; cùm imminere videtur.*

Definitio hæc quinque conditiones comprehendit.

Prima est, ut sit ægritudo exorta ex eo, quod malum sit, vel esse videatur. Nam etiam miserentur homines eorum, qui verè felices sunt, sed ipsis miseri videantur. Ita Abderitæ miserti fuere Democriti sui, quem insanire credebant: sed Hippocrates ea propter ab iis arcessitus, studiis illius perspectis, judicavit, & sapere eum, & fælicem vitam degere.

Altera conditio est, ut malum hoc perdere hominẽ, vel gravẽ saltem molestiam adferre valeat. Hujusmodi sunt egestas, cruciatus, morbi, mentis alienatio,

tio, & similia, quibus vel animi, vel corporis, vel fortunæ bonis privamur. Levior autem dolor misericordiam nulli movet prudenti.

Tertia est conditio, ut qui malum patitur, videatur eâ fortunâ indignus. ut si sit vir pius unde ad ciendam misericordiam valet hoc Maronis *:

——*Nec te tua plurima, Panthu,*
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.

* 2. Æn.

Aut si vir fuerit forti, & egregiè de patria meritus. Nam, ut Cicero ait *, *Quem nostrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? qui tum denique sibi avelli jubet spiculum *, postea quam ei percunctanti dictum est, clypeum esse salvum, ut etiam in vulneris dolore cum laude moreretur.*

* Epist. Lucceium.

* Paulo tamen aliter hanc rem ex Trogo narrat Iustinus lib. 6.

Quarta conditio est, ut quis existimet, se, vel suorum quempiam, mala illa pati posse. Unde idem Cicero *: *Jam misericordia movetur, si is, qui audit, adduci potest, ut illa quæ de altero deplorentur, ad suas res revocet, quas aut tulerit acerbas, aut timeat, aut intuens alium, crebro ad seipsum revertatur.*

* L. 2. de Orat.

Ultima conditio eſt, ut credatur, malum illud propè eſſe. Nam quæ multo pòſt temporis intervalla eventura ſunt, ea parum movent.

2 §. *Quò verò malum miſericordiam faciliùs cieat; exaggerare illud oratores ſolent ab adjunctis perſonæ, loci, temporis, finis, modi.*

3 §. *Perſonæ, ut ſi nobilis, ſago vel togâ clarus: ſi innocens, candidus, affabilis.*

4 §. *A loco; ut ſi miſeriæ adſint ſpectatores, quos minimè vellet.*

5 §. *A tempore, ut ſi quis in flore juventutis de medio tollatur.*

6 §. *A fine, ut ſi patiatur, quia bonam Eccleſiæ aut Reip. cauſam deſerere noluerit.*

7 §. *A modo, ut ſi in hominem dignitate pollentem ſtatuatur ſupplicii genus, quo in viles ſolùm homines ſolet animadverti.*

8 §. *Multum autem movet, ſi miſeri coràm adſiint, & ſigna edant accommoda iſtis temporibus.*

Unde olim rei ſupplicabant veſte obſoletâ, barbâ capilliſque promiſſis: imò parentes & cognatos adducebant ſordidatos.

9 §.

9 §. *Valde etiam afficere ſolet comparatio inter fortunæ prioris felicitatem, & miſeriam præſentem.*

Vt cùm Homerus de cadavere Hectoris ad currum alligato ab Achille, ait *: *Il. χ. Pl. 402.

—Κάρη δ' ἄπαν ἐν κονίῃσι
Κεῖτο, πάρος γε χαρίεν. *Totum verò caput in cineribus jacebat, olim gratioſum.*

Cui geminum hoc Meronis *, * Æn. 2.

—*Quantum mutatus ab illo Hectore.* Vbertim autem hoc Comparationis loco miſericordiam Cicero movet in peroratione orationis pro Muræna: *Modo maximo beneficio Populi Romani ornatus fortunatus videbatur, quòd primus in familiam veterem; primus in municipium antiquiſſimum, conſulatum attuliſſet: nunc idem ſqualloré ſordidus, confectus morbo, lachrymis ac mœrore perditus, veſter eſt ſupplex, Judices, veſtram fidem obteſtatur, miſericordiam implorat, veſtram poteſtatem, ac veſtras opes intuetur*, Et poſt pauca: *Si, (quod Jupiter omen avertat) hunc veſtris ſententiis afflixeritis; quò ſe miſer vertet? domùmne? ut eam imaginem clariſſimi viri, parentis ſui, quam paucis ante diebus laureatam in ſua gratulatione*

tulatione conſpexit, eandem de formatam ignominia, lugentèmque videat? an ad matrem, quæ miſera modò conſulem oſculata filium ſuum, nunc cruciatur, ſollicita eſt, ne eundem paulo poſt ſpoliatum omni dignitate conſpiciat? Sed quid ego matrem, aut domum appello, quem nova pœna legis, & domo, & parente, & omnium ſuorum conſuetudine conſpectuque privat? Ibit igitur in exilium miſer? ad Orientiſne partes in quibus annos multos legatus fuit, & exercitus duxit, & res maximas geſſit? at habet magnum dolorem, unde cum honore deceſſerit, eodem cum ignominia reverti. An ſe in contrariam partem terrarum abdet, ut Gallia tranſalpina, quem nuper ſummo cum imperio libentiſſime viderit, eundem lugentem, mœrentem, exſulem videat? in ea porrò provinciâ, quo animo C. Muræna fratrem ſuum adſpiciet? qui hujus dolor? qui illius mœror erit? quæ utriuſque lamentatio? quanta autem perturbatio fortunæ, atque ſermonis? quòd quibus in locis paucis antè diebus factum eſſe conſulem Muræna nuntii literæq; celebraſſent, & unde hoſpites atq; amici gratulatum Romam concurrerent, repentè eo accedat, ipſe

ipſe nuntius ſuæ calamitatis? Vide etiam epilogum orationum pro Quinctio, & L. Flacco.

CAP. XIV.

De Æmulatione, & Contemptu. Item epilogus doctrinæ de affectibus.

1 §. *Superſunt æmulatio, & contemptus: Eſt autem* Æmulatio *perturbatio animi ob bona mentis honorata, quæ pares, aut ſimiles, aſſecuti videantur, non quod ea aliis adſint, ſed quia nos iis careamus.*

Itaque æmulatio bona eſt, & honeſta, contra quam in invidia fit. Æmulatio enim hominem excitat, ut ipſe quoque bona conſequatur. Invidia agit, ne alter potiatur bonis.

2 §. *Æmulatio excitatur, quando paribus, aut ſimilibus, bona adeſſe videmus, quibus jure debeatur honos:* ut ſunt virtus, & eruditio: *vel ſaltem, per quæ beneficii eſſe poſſumus;* uti magiſtratus

ſtratus, quem qui gerunt, de plurimis bene merendi habent facultatem: *vel denique bona illa, quibus propinqui, & familiores, frui nobiſcum poſſunt*: ut ſunt horti amœni, bibliotheca luculenta, & ſimilia.

3 §. *Æmulationi opponitur* Contemtus; *quo alios deſpicimus, quia nihil laude & honore dignum habeant, eorumque diſſimiles videantur, quorum nos æmuli ſumus.*

Hinc Cicero lib. 11. de Offic. *Deſpiciunt eos, & contemnunt, in quibus nihil virtutis, nihil animi, nihil nervorum putant. Non enim omnes eos contemnunt, de quibus male exiſtimant. Nam quos improbos, maledicos, fraudulentos putant, & ad faciendam injuriam inſtructos, eos haud contemnunt quidem, ſed de iis male exiſtimant. quamobrem, ut ante dixi, contemnuntur ii, qui nec ſibi, nec alteri proſunt, ut dicitur: in quibus nullus labor, nulla induſtria, nulla cura eſt.*

Ita eos quoque contemnimus, qui opulenti quidem ſunt, ſed deſtituuntur veris bonis. Vnde Diogenes †, vel, ut alii volunt, Ariſtippus, cùm in ſplendida domo convivio eſſet exceptus, in

† Laërtius in Diogenis vita.

in hominis fortunati faciem exſpuit, atque adjecit, χείρονα τούτου μὴ ἑυρηκέναι †.

† Locum deteriꝰ nō inveniſſe ſe: *puta, quā ejus facies eſſet.*

HACTENUS de Affectibus dictum, in quibus illud univerſè eſt obſervandum, quod apud Ciceronem monet Antonius * : *Primùm*, inquit, *conſiderare ſoleo, poſtuletne cauſſa, ut animi hominum moveantur. Nam neq; parvis in rebus adhibendæ ſunt hæ dicendi faces; neque ita animatis hominibus, ut nihil ad eorum mentes oratione flectendas proficere poſſimus: ne aut irriſione, aut odio digni putemur, ſi aut tragœdias agamus in nugis; aut convellere adoriamur ea, quæ non poſſunt commoveri.*

* lib. 2. de Orat. p. 404.

Præterea obſervandum, ut (quemadmodum Cicero ibidem ait) *omnes ii motus, quos orator adhibere volet judici, in ipſo oratore impreſſi, atque inuſti eſſe videantur. Neq; enim facile eſt perficere, ut iraſcatur, cui tu velis, judex, ſi tu ipſe id lentè ferre videare: neq; ut oderit eum, quem tu velis, niſi teipſum flagrantem odio antè viderit. Neque ad miſericordiam adducetur, niſi ei tu ſigna doloris tuis verbis, ſententiis, voce, vultu, collachrymatione denique oſtenderis. ut enim nulla materies tam facilis ad exardeſcendum*

ſcendum eſt, quæ, niſi admoto igni, ignem concipere poſſit: ſic nulla mens eſt tam ad comprehendendum vim oratoris parata, quæ poſſit incendi, niſi inflammatus ipſe ad eam, & ardens acceſſeris. Pulchrè igitur Horatius in Arte:

——Si vis me flere, dolendum eſt
Primùm ipſi tibi, tum tua me infortunia tangent.

CAP. XV.

De Moribus.

1 §. Tertia *Inventionis pars conſiderat τὰ ἤθη, ſive* Mores: *qui hîc ſpectantur, non quatenus ex vita Oratoris noſcuntur; ſed quatenus ex oratione dicentis elucent, ita ut ἤθη hoc loco nihil aliud ſint, quàm naturæ, atque animi indicia ſive notæ, oratione expreſſæ ad ſignificandum virtutes aut vitia, vel etiam affectus, quatenus illi ad virtutes, aut vitia referuntur.*

2 §. *Quo morata ſit oratio, ante omnia id agendum eſt oratori, ut in oratione ejus relucent prudentia, probitas, benevolentia.*

benevolentia.

3 §. *Prudentia quidem, quia* *iis fidem habemus, quos plus intelligere, quàm nos, arbitramur. * Cic. 2. de Orat.

4 §. *Probitas, quia,* quó † quis versutior, & callidior eſt, hoc inviſior, & ſuſpectior, ditractâ opinione probitatis. † Ibid.

5 §. *Benevolentia quia, ut prudens quis, & probus credatur; tamen ſi odiſſe nos, vel alteri parti meliùs velle exiſtimetur, minimè nobis rectè velle conſulere judicabitur. Contrâ, ſi ametur Orator, habet quaſi helepolin quandam, quà, abſq; violentia, animos auditorum invadat.*

Ut ſi videamus, virum gravem nullum refugere periculum, quo conſulat nobis: cujus rei illuſtre exemplum præbet Cicero initio Invectivæ quartæ in Catilinam.

Tria autem hæc etiam Cicero complexus videtur, cùm lib. 11. ad Att. ait: *Nunc mihi, & conſiliis opus eſt tuis, & amore, & fide.* Nam conſilium ad prudentiam refertur, fides ad virtutem, amor ad benevolentiam.

Quantopere verò opus ſit, ut aliquem benevolum

benevolum nobis putemus; etiam Maro ostendit quarto Æneidos; ubi Junonem sic inducit loquentem;

Sed quis erit modus? aut quo certamine tanto?
Quin potiùs pacẽ æternam pactosque hymenæos
Exercemus? habes quod totâ mente petisti;
Ardet aman. Dido traxitque per ossa furorem,
Communẽ hunc ergo populũ paribusq; regamus
Auspiciis liceat Phrygio servire marito,
Dotalesque tuæ Tyrios permittere dextræ.

Quid oratione isthac in spetie, vel honestius, vel utilius fuit? Et tamen persuadere haud potuit Veneri. Neque obscura est ratio:

—*Sensit enim simulata mente locutam:*

nec credere potuit, Junonis animum tantopere esse immutatum, ut nunc bene vellit Æneæ, cui semper fuisset infesta.

6 §. *Præterea, quò morata sit oratio, prudentis est oratoris, mutare τὸ ἦθικὸν pro natura gentis ejus, apud quam dicit.*

Illustre ejus rei exemplum habemus in Alexandro Magno apud Curtium lib. III ubi variâ oratione, ut cujusque gentis

gentis animis aptum erat, milites alloquitur. Paucis eandem rem complectitur Justinus lib. 11: *Alexander*, inquit, *circũvectus suos, singulas gentes diversa oratione alloquitur, Illyrios & Thracas opũ ac divitiarũ ostentatione; Græcos veterum bellorum memoria, internecivique cum Persis odii accendebat: Macedones autẽ nunc Europæ victæ admonet, nunc expetitæ; nec inventos illis toto orbe pares viros gloriatur. Cæterùm & laborum finem hunc, & gloriæ cumulum fore.*

7 §. *Adhæc prudentis est oratoris videre, utrum dicat in* μοναρχία, *sive unius principatu, an* ἀριστοκρατία, *sive optimatium imperio, aut* δημοκρατία, *sive populi potestate.*

8 §. *In monarchia rex imperat, ubi Orator spectat custodiam princpis. Atque apud hunc verbis opus est byssinũ, ut Paryssatis illa ait apud Plutarchum*.*

9 §. *In Aristocratia regit Senatus. Ac valent hîc honesta, & legitima; omniáque metiri oportet disciplina legum, & divitiis civitatis.* * In Apophthegm.

10 §. *In democratia potestas est penes tribus: estq; hîc difficillimũ dicere, quia ferè,*

*ferè, ut Tacitus * ait,* privata est cuique stimulatio, & vile decus publicum. *Interim libertatis hîc præcipuè ratio habetur.*

Lib. 1. hist.

11 §. *Nec satis est finem spectare Reip. sed, ut oratio nostra conveniat naturæ, atque ingeniis auditorum; attendere opus est diversos eorum mores. Variant autem illi quatuor præcipuè modis.*

12 §. *Primò ratione affectuum: quia aliud irati, aliud placidi, aliud item verecundi, aliud impudentis, atq; ita in aliis.*

13 §. *Deinde ratione habituum bonorum ac malorum: quomodo aliter affectus est justus, aliter injustus; item fortis aliter, ac ignavus; & par ratio in cæteris virtutibus, ac vitiis.*

14 §. *Tertiò ratione ætatis: quia aliis moribus est juvenis, aliis vir, aliis senex.*

15 §. *Quartô ratione fortunæ, quia alii sunt mores nobilis, quam ignobilis; alii divitis, quàm pauperis; alii potentis, quàm impotentis; alii fortunati, quàm infelicis.*

16 §. *De affectibus satis antea diximus. De virtutibus, item ac vitiis, actum in genere demõstrativo. Quare superest,*

ut hoc loco mores ſpectemus ratione ætatis, ac fortunæ.

Ac ætatum quidem mores egregiè deſcribunt Ariſtoteles in Rhetoricis, & Horatius in Arte. Item recentior ille quidem, ſed par antiquis, Julius Cæſar Scaliger. Cujus verba apponam ex lib. III. Poëtices cap xv. De moribus adoleſcentum inquit:

17 §. Fertur, atque etiam impellitur ætas prima, tum facilè, tum vehementer ad ea quæ concupiſcit. Concupiſcit autem & ſtatim, & multa potita contemnit: ad alia animum appellit: præceps potiùs animus, quàm magna volvens. Iram, atque animum ipſum, in fronte, atque ore gerunt. Antevertit impetus deliberationi, facta verbis, pœnitentia profectioni. Honoris, atque prælationis exactores importuni potiùs, quàm ſeduli vindicatores. Contemptus ultores: ipſi contemptores diverſorum à ſuis ſtudiorum. Laudatoribus ſuis favent: odere monitores. Potentiæ ſtudioſi, opum negligentes. Spe enim alunt fiduciam ſui. Liberalitatem

ralitatem exercent, ignari fortunæ deterioris. Omnino ſimplicitatem, & à ſe profitentur, & ab aliis exigunt. Parùm ſuſpicaces, creduli multùm. Honeſta utilibus anteponunt: nondum enim acuit eos rerum experientia. Sibi ipſis lex ſunt. Sodalitatum, atque ſocietatum ſtudioſi, ſibi ita vivunt, ut credi velint aliis quoque vivere. Denique nihil mediocre. Alienarum miſeriarum pii obſervatores, ſuarum ſecuri. In jocos ſoluti, verecundiæ obnoxii in erroribus, elati in benefactis.

De ἀκμῇ, ſive mediâ ætate, ſcribit hoc modo.

18 §. Omnino autem juvenis natura inter adoloſentiæ, ac ſenectutis tempora, ut media eſt ita & particeps, tum vitiorum, tum virtutum, ſcilicet affectuum, atque propenſionem.

De ætate ſenili ſic idem Scaliger:

19 §. Senilis ætas maximâ ex parte moribus eſt contraria adoleſcentiæ. Ergo, quod diu vixerint, parùm ſperant,

rant, pauca moliuntur, præteritis gaudent; quæ sola probant præ iis, quæ præsentia sunt; quibus uon acquiescunt. Novarum rerum obtrectatores, semper habent, quod objiciant. Solliciti officiorum exactores ad rem attenti ac difficiles ad persuasiones, cauti, atq; etiam suspiciosi. Multa enim indignè, aut se, aut alios perpessos meminere. Ac quemadmodum adoloscentes spe, ita senes memoriâ metiuntur omnia. Rarò infirmant ea, quorum non habent exemplum in memoria; rariùs dejiciuntur de sententia; rarssimè sibi alias anteferri patiuntur ætates. Meticulosi, pertinaci ulterioris vitæ expectatione queruli Odia hostiliter exercent, atque etiam convitia. Garruli, importuni interpellatores, semper etiam quippiam imminentis mali minitantur. Quamobrem exercent frequentissimas eomparationes: *Et hæc de ætate.*

20 §. *Præterea variant mores ratione fortunæ.*

Juxta illud Euripidis in Hippolyto:

πρὸς

† Fortuna prout eſt, quilibet animum gerit.

Περὶς τὰς τύχας γὰ τὰς φρένας κικτήμεθα †

Et illud Terentii Hecyrâ *:

Omnibus nobis, ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.

* Act. 3 ſc. 3.

21 §. *Fortuna quatuor præcipuè modis ſpectatur, nempe qua nobiles aut ignobiles; potentes, vel impotentes; divites, aut pauperes; fortunati, vel infelices.*

Quæ quatuor etiam Terentius hoc verſu complexus eſt in Adelphis *:

* Act 3. c. 5.

Potentes, dites, fortunati, nobiles.

22 §. *Nobilitas eſt dignitas majorum ſunt autem nobiles, honoris maximè ſtudioſi. Quiſque enim bona, quæ poſſidet ſtudet augere.*

23 §. *Nec ſolùm deſpicere eos ſolent qui nullos conſecuti ſunt honores; ſed etiam homines novos, quorum parentes nullâ in dignitate fuerint.*

† Belli Jugurth. c. 64

Ita Metellus contemnebat C. Marium, ac conſulatum ei invidebat: unde de eo ſic Saluſtius †; *Inerat contemptor animus, & ſuperbia, commune nobilitatis malum.*

24 §. *Imò*

24 §. *Imò etiam præ se aspernantur, qui nobili sunt domo nati, sed minùs antiquâ.*

Nam nobilitas vetustatis generis splendorem ac gloriâ auget: unde Horat:* * Lib. 2 od. 1.

Mæceneas atavis edite regibus.

Item*, * Lib. 3. od. 17.

Æli vetusto nobilis ab Lamo.

25 §. *Differunt nobiles, & generosi,* εὐγενεῖς καὶ γενναῖοι, *quòd nobilitas sit in virtute generis ac majorum; generositas in eo, quod à virtute majorum non deficiant. Unde liquet, nobiles quidem, at non item generosos esse, qui generi suo opprobrio magis sunt, quàm ornamento.*

Rectè Sophocles: * Est turpe vivere turpiter natos bene.

Ζῆν αἰσχρὸν αἰσχρῶς τοῖς καλῶς πεφυκόσι *.

Et Horatius *.

Utcunque † defecere mores, * Lib. 3. od. 4.

Dedecorant bene nata culpæ: † id est, ubicunque.

26 §. Divites *habent mores hujusmodi. Contumelioſi sunt, ac superbi. Nempe facilè sibi persuadent præstare cæteris, quia divitias possident, qui-*

bus venalia sunt omnia.

27 §. *Præterea sunt molles; adeò ut luxuriâ sæpe diffluant. Nec enim in vita illa delicata fieri aliter potest: præsertim cum ament ostentare felicitatem suam.*

28 §. *Adhæc jactabundi sunt, quia ob divitias omnibus se admirationi esse arbitrantur.*

29 §. *Etiam imperio dignos se putant, quia habent illæ, ob quæ multi honores publicos suspiciunt, atq́; etiã affectant.*

30 §. *Ut paucis obsolvam, ferè ita divitiis suis excæcantur, ut similes sint insipientibus, qui bona habent, nec uti illis sciunt.*

31 §. *Cumq́; ejusmodi ferè sint divitũ mores: deteriores tamen sunt, qui nuper divitias demum sunt consecuti. Quales rationem iis utendi ignorant. Tales injuriam inferre gaudent, non tam malitiâ, quam ob petulentiam; ut cùm cædunt homines liberos: vel ob intemperantiam; ut cùm stupris domos honestas dedecorant.*

† Orat, pro Rosc. Amer.

Hoc ἔθος tangit Cicero, cùm de T. Roscio ait †: *Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolens in aliena.* Et Maro,

Maro, cujus illud de Numano *: *Æn. 9.
Vociferans, tumidusq; novo præcordia regno.

32 §. Potentes *partim divitibus similes sunt, partim paulò meliores. Nam magis sunt honoris studiosi, magisque virili animo. Nam ea negotia adsectant, quæ solis administrare licet propter potentiam.*

33 §. *Sunt etiam magis industrii, quia cogitare semper coguntur de iis, quæ ad opes & potentiam conservandam, vel etiam augendam, pertinent.*

34 §. *Præterea, quia ob dignitatem, quam habent, in oculis omnium versantur; ita ut quæ dicunt, vel faciunt, latere minimè possint; eò in incessu, vestitu, & vitâ omni, modestè se gerunt; quod multum eorum gloriam auget.*

35 §. *Quod si alios mactare injuriâ velint; id potiùs faciunt in rebus magnis, & quæ illorum potentiæ respondeant.*

36 §. *Supersunt* Fortunati, *quo nomine etiam censentur nobiles, divites & magnâ in potestate constituti: sed tamen latiùs ea vox patet, quia fortunati etiam dicimur, si valitudine utamur bona, si liberi nobis sint*

probi, & egregiis animi ac corporis dotibus ornati: itèmq; ab aliis bonis, quæ ad ſecundam pertinent fortunam.

37 §. *Quod ad eorum mores attinet, ſolent tales quoque ſuperbi eſſe, atq; inſolentes.*

Quippe, ut ait ille *,

* Ovid. 2. de Art.

Luxuriant animi rebus plerumque ſecundis:
Nec facile eſt æquâ commoda mente pati.

38 §. *Sed uno tamen nomine commendabiles ſunt, quod Deum plerumq; omnes magis metuant, ac colant. Quod inde contingit, quia vident, benignitate numinis bona iſta ſibi obtigiſſe.*

Exemplo eſt Cyrus apud Xenophontem, & Theſeus apud Euripidem in Supplicibus.

39 §. *Ex contrariorum verò natura ſatis cognoſcitur, quibus moribus ſint, qui his opponuntur: ignobiles dico, paupe-res, abjecti, & infelices.*

Aliquid ejus attingit Menander his verſibus:

Περὶ

Πρὸς ἅπαντα δειλὸς ὁ πένης ἐστὶ πράγματα,
Καὶ πάντας αὐτοῦ καταφρονεῖν ὑπολαμβάνει. †

† Formidolosus pauper est ad omnia, & esse cunctis se putat contemtui.

Et Terentius in Adelphis *, ubi ait :

Omnes, quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quomodo
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis: propter suam impotentiam se semper credunt negligi †.

* Act. 4. sc. 3.

* vel calvi. er. Faënum vide in notis ad eum locum.

40 §. *Atque hæc sufficiat dixisse de Inventione generali & supplici, tum probationum, tum affectuum, tum morum: quorum quia non par ubique est momentum; sed quædam interdum se offerunt, vel levia, vel à causa aliena, vel parum ûtilia; magno semper in argumentis, quæ ex locis istis hauriuntur, delectu opus est: quemadmodum superiùs* * *etiam diximus.*

* lib. 1. cap. 2. §. 4.

Hoc non attendunt, qui pati non possunt, ut pereat eorum quicquam, quæ invenerunt: quasi satis foret, ut magnam in molem exerceret oratio. Atqui quod de magno poëmate dicebat Callimachus, magnum librum magnum esse malum: id de orationibus talium

jure poſſumus dicere. Merito etiam his occentare licet illud Naziazeni †, Κέντει τὸν πῶλον εἰς τὸ γύαιον*. Quare ita potiùs orationem inſtituit prudens orator, ut elogium illud mereatur, quo Caſſium Severum proſequitur M. Seneca †: *Timebamus, ne deſineret.*

Orat. 38. quæ panegyrica eſt in Chriſti natalem.

* Stimula equum ad metam.

† Præfat. l. 3. controv. verſ.

CAPX XVI.

De Inventione parte ſpeciali univerſè, ac diſtinctè de orationibus panegyricis, & aliis quæ iis ſunt adfines.

1 §. *Accedamus ad nunc alteram Inventionis partem: quæ magis ſpecialis eſt, et minùs ſimplex. Hæc docet ut ea, quæ de probationibus, affectibus, moribus, ſeorſim antea expoſuimus, in materia particulari coeant, ac miſceantur.*

2 §. *Ea materies, uti ratione affectuum morúmque pertinet ad affectuum, & morum locos: ita ratione probationum, vel generis eſt demonſtrativi,*

ſtrativi, vel deliberativi, vel juridicialis.

3 §. *Orationes illæ, quæ demonſtrativo generi ſubjiciuntur, videntur nobis non incommodè digeri poſſe in quatuor claſſes. Earum prima continebit panegyricas, & illas, quæ proximè ad has accedunt.*

4 §. Panegyricæ *propriè dicebantur, quæ haberentur, cùm in certis celebritatibus unum in locum conveniſſent Græci univerſi.*

5 §. *Harum initium, quo ſplendidius eſſet, ſumi ſolet ab laude ejus Dei, qui ludo ac panegyri præeſſet.*

Vt Olympii Jovis in ludis Olympicis, Apollinis in certamine Pythico.

6 §. *Laus illa petebatur à genere, à muneris dignitate, ab inventis atque effectis.*

Ita Jovem laudabant, quia deorum hominúmque rector eſſet: apollinem, quia Muſicen inveniſſet, & quòd idem eſſet ac Sol, cui, quicquid ſunt, debeant mortales: Herculem item, quia eſſet Jovis filius, monſtrorum domitor; & ita

in aliis. Sed hæc, quia pervulgata sunt, parcè dicebantur: nisi fortè aliquid depromi simul posset de reconditæ eruditionis penu.

7 §. *Deinde sequebatur laus gentis, vel urbis, ubi fierent ludi.*

Quomodo laus ista institui debeat, dictum est lib. 1. cap. IV. §. 37.

8 §. *Tertio loco agebant de certamine. Cujus ortus atque initium primò exponebatur. Atque hìc fabula, vel prisca aliqua narratio, adferri solet. Tum conferebatur hoc certamen cum aliis, vel loci ratione, vel temporis, vel utriusque.*

A loco quidem, ut si certamen esset Delphis, qui orbis credebatur umbilicus.

A tempore verò hunc in modum. Si ver esset, dicebatur id tempus esse maximè temperatum: si hiems, laudabatur inde, quod tum magis vegeto simus corpore: si æstas, negabatur tempus esse ullum magis idoneum vel ad exercendum se, vel ad spectandum: si autumnus,

ctumnus, commendabatur, quia fructu-bus abundet.

9 §. *Sed imprimis inde certamen laudabatur, quia plura, aut majora, in eo ſpectarentur.*

Vt ſi & gymnicum, & muſicum foret, laudabatur certaminis perfectio: quia gymnicum adauget vires, & muſicum reficit ac recreat animum. Sin gymnicum tantummodo eſſet, dicebatur, muſico illo concentu animum maſculum emolliri; eoque, hoc omiſſo, illud eſſe reſervatum, quod vires auget, & præparat ad bellum.

10 §. *Item tractabant de præmio certantium.*

Quale erant libetes, pelles, coronæ; ut ex Pindaro conſtat. Coronarum verò materies erat diverſa. Ad quernæ laudem pertinebat, quòd quercus ſummo Jovi ſit dicata, quodque ea olim locuta feratur, & antiquis etiam præbuerit cibum. Oleaginæ hæc laus, quòd olea ſacra ſit Palladi; quæ & ejus frondibus, Neptuno victo, ſeſe coronavit.

Quod item ſumma ſit utilitas ejuſce arboris inter mortales. Sin, ex qua decerpta erat corona, ſterilis eſſet arbor; ut picea, quæ Cybelæ dicata, & Cypreſſus, quæ Diti ſacra: Dici potuit, virtutem ſibi ſufficere; eoque, laudabili inſtituto, præmium tale conferri ubi non precium rei attendatur, ſed virtutis teſtimonium duntaxat.

11 §. *Poſtremum obtinebat locum laus ejus, qui certamini præeſſet, ut principis: item votum, atque exhortatio, ut bonis omnes avibus decedant, memores tam felicis diei; atque virtutem ſibi eorum, qui certârant imitandam proponant; vel, ſi quid offendèret ignoſcant; tantóq; alacriùs ipſi ad virtutem inſiſtant viam.*

Fuſiùs paullò de his Dionyſius Halic. in Arte. Adde & Menandrum lib. 1. cap. xv. item Cæſarem Scaligerum, qui in his potiſſimùm inſiſtit veſtigiis Dionyſii. Vide eum lib. 111. de re poët. cap. CIX.

12 §. *Ac talis plurimùm methodus eſſe ſolet orationum earum, quæ in panegyri recitarentur,*

recitarentur. Sed posterioribus temporibus non illæ solum vocatæ sunt panegyricæ quæ in solemnibus dicerentur ludis; sed etiam quæ coram nobili aliquo consensu, qualis est senatus, in principis laudem haberentur: sive id fieret ut ei agerentur gratiæ, sive ut publico aliquid nomine postularetur; sive alia de causa.

Quare de tractatione illarum Proximè dicemus.

13 §. *Commodè in istis auspicamur à rei difficultate.*

Vt si dicas, quemadmodum nulli datum est, mensuram pelagi immensi intuitu oculorum complecti: similiter regias laudes à nemine oratione posse comprehendi.

14 §. *Vel ordiemur à caussa, quæ ad dicendum nos compulit.*

Vt, quòd hominis sit improbi, tot beneficiis ornari à principe, nec gratum velle animum testari. Vel, quod duæ sunt res præcipuæ in hominum vitâ

vitâ, religio in Deum, inque principem pietas.

15 §. *Porrò in λαλιᾷ, ſive declamationis genere ad voluptatem comparato, etiam ſomnium comminiſci, atque inde incipere, ſolent ſophiſtæ.*

Vt ſi in ſomnis dicas adſtitiſſe tibi Mercurium, & mandâſſe, ut laudares imperatorem. Imitari poſſis in hujuſmodi initio orationem Ariſtidis ſecundam, quæ eſt in Minervam: item quartam, quæ in Bacchum; & quinctam, in Aſclepiadas.

16 §. *Hinc accedemus ad principis laudationem, à patria, genere, ortu, indole ac natura, educatione, ſtudiis, rebus pace aut bello geſtis, & virtutibus, quæ in iis eluxere: item fortunæ ſplendore, liberorum præſtantia, civium benevolentia. Quæ illuſtriora fient, ſi inſtituatur comparatio cum aliis principum, non quidem ut hos vituperemus; quin potiùs eos admirationi nobis eſſe dicemus; ſed vero ut liqueat, laudes eas inferiores non eſſe in principe noſtro.*

Partem

Partem hanc non incurioſè tractat Menander lib. 11. cap. 1. & 11. Atque exemplo eſſe poſſunt Plinius, & panegyriſtæ alii, cùm Latini, tum Græci.

17 §. *Poſt laudationem iſtam prædicabimus temporum noſtrorum felicitatem: negabimus eſſe quicquam, quod ſollicitè adeò à numine oporteat poſtulari, quàm incolumitatem principis: nec ſolùm pro eo rogabimus Deum, ut ſenus in cœlum veniat, & diu populo ſuo lætus interſit: ſed etiam ut imperium in liberos ac nepotes feliciter propaget. Aliter quoque definere licebit: nempe ſi cives ad principis obſequium adhortemur, atque ad concordiam mutuam. Vel iis, quæ antea diximus, hæc adjungemus.*

18 §. *Huc etiam orationem referre poſſumus, qua Urbs aliqua principem donaret corona. In ea urbs munus ſuum cum modeſta laudatione ſui proponebat.*

Nempe in hunc, ſimilemve modum: *Venit ad te civitas noſtra, earum, quæ imperio tuo ſubſunt, nulli, vel gloria, vel amplitudine, vel amœnitate ſecunda:*

venis

venit autem, ut ſacrum caput tuum hac coronâ condecoret.

19. § *Hinc principis laus ſequebatur.*

Puta à genere, fortunâ, quodque magno mortalium bono datus ſit terris, à liberis, & felici eorum educatione, à rebus geſtis, & aliis, quæ antea expoſuimus.

20 §. *Poſt iſta dicebant, ut virtutibus tantis compulſa civitas, ac præterea beneficia ſibi præſtita grato æſtimans animo, coronam amoris ſui indicem ac teſtem offerat, ſeſe totam ei dedat, ac viciſſim ab eo exſpectet omnia, quæ à bono principe proficiſci poſſunt.*

Vide de hujuſmodi oratione Menandrum lib. 11. cap. x.

21 §. Adfine *etiam eſt illud orationis genus, quod haberi ſolet, ubi novus Urbis præfectus adveniſſet. Ejus pars prima teſtabatur lætitiam civium inde obortam, quod ſibi laudatus adeò obtigiſſet præfectus; ſive quòd ſalvus in Urbem adveniſſet; ſive quód*

eum

eum nunc conſpiceret civitas, quem diu adeò ſummis exſpectâſſet votis.

22 §. *Pars altera è priori præfecto occaſionem arripit. Qui ſi iniquè ſe geſſit, exponi ſolent mala, quæ Vrbi dedit: atq; adjungitur, nunc ea omnia diſcuti virtute novi præfecti, haud aliter ac ſol exoriens tenebras noctis fugat. Sin bene ſe geſſerit dicendum, & bono nos præſide nuper eſſe orbatos, & bonum, vel etiam meliorem nunc conſecutos: nec poſſe dignas principi gratias haberi, qui tantâ Vrbis noſtræ tangatur curâ, ut optimos ſemper præfectos mittat.*

23 §. *Tertia pars continere ſolet lucvlentam præfecti laudationem.*

Vti à gente, quòd ſit Athenienſis, aut Romanus: vel à genere, ut ſi ex Æacidis ſit, aut Heraclides: item à virtutibus, ut temperantiâ, fortitudine, prudentiâ.

24 §. *Inde verò conjecturam faciemus de felicitate, quæ urbem manet.*

Negabimus, metum eſſe, ne nunc pauperes à facilè agentibus opprimantur.

præfectum

præfectum enim fore Minoëm aliquem, vel Æacum, aut Rhadamanthum. Ac similiter in cæteris agemus virtutibus.

25 §. *Postremo loco dicendum, ut pueri, senes; magistratus, cives; præfecto ob viam ierint, quò suum complecterentur servatorem. Urbis mœnia, & templa, si loqui possent, prædicatura esse felicitatem civium: solem ipsum præ lætitiâ nunc puriùs & splendidiùs lucere. Addendum, ut præfectus mox statuis sit condecorandus: poëtæ, oratores, historicos, virtutem ejus celebraturos. Etiam gratiæ sunt agendæ Deo pro cura hujusmodi erga Urbem, & vota facienda pro salute præfecti.*

Hæc quoque potissimùm expressa sunt de fonte Menandri, quem vide.

CAP.

CAP XVII.

De oratione nuptiali, item de epithalamiis.

1 §. *Altera classis orationum, quæ ad genus demonstrativum referuntur, occasionem capit ex conjugio, vel ortu, aut obitu hominis. Hujusmodi sunt oratio nuptialis epithalamium, & natalitia, ac funebris oratio.*

2 §. *in* Nuptiali *oratione primitus aliquid de Jove ac Junone, tanquam conjugii auctoribus dici solet.*

Christianis Adami & Evæ historia impleverit eorum locum.

3 §. *Deinde dicendum de natura ipsa, à qua in animalibus, Imò & plantis est, quod simili producant.*

4 §. *Tertio loco comparatio instituenda est inter hominis, caterorum q; animalium congressus.*

Nam horum vagi sunt concubitus; hominis verò certus, & ligitimus: eóque, quasi ex lumine accepto lumine alio,

alio, conſervetur generis ac familiarum immotalitas.

5 §. *Quarto loco commemorantur commoda conjugii. Quæ tria potiſſimùm ſunt. Primum eſt bono exiſtimatio. Nam qui uxorem ducunt, illegitimâ Venere abſtinent, ſolâque uxore contenti vivunt. Hinc alterum emanat, quia liberos eorum patria habet, tanquam obſides quoſdam: unde & tales meritò ſuis civibus ſunt fideliores, cariores, magiſque honorati.*
Tertium eſt, qua conjugium, & multas humanæ vitæ miſerias abſterget, & res lætas reddit lætiores.

Unà ſiquidem gaudent maritus, uxor, liberi, affines: ut ea ſit velut lux quædam ex multiplici luce ſplendidiùs efflorescens. Quid enim tam commendat dies feſtos, quàm quòd multi unà lætentur?

6 §. *Quartum eſt, quòd conjugale illud contubernium occaſio fuerit extruendi ædes: ex ædibus autem coaluerint pagi: ex pagis conſtitutæ ſint civitates. Item quòd conjugia concilient affinitates externas*

externas : quæ res multùm valet ad ſocietatem ſervandum in genere humano. Item quòd multi conjugio immortale nomen ſint conſecuti.

Uti Meneluas, conjugio Helænæ : Achilles, Thetidis. Admetus quoque matrimonio cum Alceſtide fatalem dicitur mortem effugiſſe.

7 §. *Quintum locum obtinent vota, quibus ſponſo ſponſæq; fauſta omnia comprecamur.*

8 §. *Sextò κατ' ἀναπόδοτον fingemus liberos coram parentibus luſitantes, balbutientes, cantillentes ; & ætate creſcenti jam majora majoraque meditantes.*

9 §. *Septimò figmentum hoc comparabimus cum pueritia ſponſi.*

Nam magnam adferre omnibus voluptatẽ ſolet primæ illius ætatis recordatio. Atque iſtiuſmodi hîc ſimilitudine uti licebit: Si cuique jucundum eſt ſuam intueri picturam ; quanto magis delectabit vivam ſpirantémque cernere imaginem ſui!

10 §. *Etiam*

10 §. *Etiam exempla eorum poterimus adferre, qui parentibus ſuis decus immortale, vel etiam ſalutem attulere.*

Ita Anchiſes flammis Troiæ ereptus fuit opera Æneæ.

11 §. *Poſt illa inſtituitur ſponſi laudatio, & ſponſæ: ſed tum eâ hîc locum habet, ſi & ille, & illa, obſcurioris ſint nominis. Sin clari fuerint, laus iſta magis conveniet initiis.*

12 §. *Inter ea verò, quæ ad laudem pertinent, etiam eſt ſimilitudo generis, patriæ, ætatis, facultatum.*

*Tu tibi junge parem.

Notum illud Pitacci, Τὸν ἑαυτῷ ἐλα*.

12 §. *Imò ex diſſimilitudine quoq; elicere erit laudis occaſionem. Nam patria diverſitas illuſtrius eſt divinæ providentiæ argumentum. Affinitas cum diverſo genere pertinet ad generis incrementum. Si ſtudia fuerint diverſa, ut ſi alter ſit è domo forti, alterè ſapienti; hæc res dicetur efficere admirabilem concentum: & addemus, quales futuros credibile ſit, qui ex tale conjugio naſcentur*.

Atque

Atque hanc quidem methodum ex fõtibus hauſi Dionyſii Haliçarnaſſ. Sed videndum, ne ſemper, quod dicitur, eâdem oberremus chordâ. Propterea alteram etiam rationem præſcribam, quam à Menandro Rhetore accepi. Ita ad excogitandam aliam atq; aliam expeditior erit junioribus via.

14 §. *Alter modus tractandi orationem nuptialem eſt iſtiuſmodi. Initio aliquid afferres de argumenti difficultate: quæ augetur, ſi ſponſo, & ſponſæ, genus obtigerit illuſtre. Adde cauſam, cur ad dicendum acceſſeris.*

Ut quòd affinitate vel amicitiâ ſponſo, ſponſæve, ſis conjunctus: vel, quòd hortati ad hoc officium illi ſint, quibus nihil poſſis negare: vel quòd in tanta celebritate abſurdum ſit, non teſtari gaudium ſuum: vel ſimili modo.

15 §. *Etiam initiis convenit hiſtoria, vel fabula vetus de aliquo heroici temporis conjugio, & honore ſummo, quo illud Dii vel homines ſunt proſecuti.*

Ut quòd, cùm Dionyſius Ariadnam duceret,

duceret, Apollo aderat, lyrâmque percutiebat. Vel quòd, Peleo nuptias celebrante cum Thetide, item Cadmo cum Harmonia, musæ ac Dii præsentes fuere & alius lyram feriebat, aliùs tibiam inflabat, Mercurius autem hymnum canebat. Similiter quoque nunc alium choreas agere, alium ad tripudia excitare: nos verò orationem habere. Vel quòd Megacle Agaristam ducente, convenerit flos Græciæ & alius carmine, alius oratione, alus aliter nuptias decorârint.

16 §. *Pars altera continet nuptiarum laudationem.*

Ut, quòd statim post chaos digestum, Natura, sive Amor, nuptias induxerit: ac Jovi quoque conscil ârit cũ Junone conjugium: ac aliis, item majorum gentium Diis nuptias persuaserit: imò & auctor fuerit semideis, ut nymphas sibi jungerent: Dionisium etiam inter mortales conjugium induxisse, atque eo beneficio meliùs esse meritum de genere humano, quâm Prometheum, cùm monstraret ignem surreptum. Nuptiis plenum esse mare, plenas terras: absque illis

illis non philoſophiam, non leges atque urbes, non humanum genus ſtare diu poſſe. In fluviis etiam connubia eſſe: quomodo Alpheus, Elidis amnis, occultis ſub mari viis in ſinum Arethuſæ ſuæ, Siculi fontis, influit, eique permiſcetur. Volatilia, quoque huic legi ſubjici à Venere: item feras efferas, ut leones, ac pardales. Quin neque arbores ipſas conjugii eſſe expertes, ut diligentiſſimi naturæ * obſervarunt.

* Plinius lib. 13. cap. 3. & alibi.

17 §. *Tertia pars ſponſum & ſponſum extollit.*

Ubi genus amborum conferemus, non ut alterius imminuamus, ſed ut ſimili ſimilem jungi conſtet. etiam amborum virtutem comparabimus, ut ſi ille à Mercuriali, aut Martio ſtudio; hæc à Palladis, aut gratiarum operibus commendetur. A forma etiam laudabimus: ac illum roſæ, hanc malo pulcherrimo; illum olivæ, hanc palmæ ſimilem eſſe dicemus.

18 §. *Pars quarta laudat eos qui ad nuptias convenere: item thalamum, etiam domum atque urbem, ubi nuptiæ fiunt: ac denique voto orationem claudit.*

Dicemus

Dicemus autem quàm multi, quàm præſtantes, hoc feſtum celebrent: quàm pulchrè thalamus picturis & floribus ſit ornatus: videri hîc quaſi domicilium Veneris, atq; Amorum, & Gratiarum. Hymenæum etiam, quales â veteribus deſcribebatur, orationis penicillo depingere ſolent, atq; eum lampada nuptialem geſtare fingebant. Similiter alia nuptiarum numina commemorabant. Quæ inter ferè poſtrema erat Lucina. Hanc aiebant intra decem menſes obſtetricis functuram operâ, & ſuſcepturam pueros, qui parentes ore exprimant, & virtute iis futuri ſit ſimillimi. Ea occaſione commodè ſe ad preces convertebat ſermo. Atque hæc de oratione nuptiali.

19 §. *Huic generi vicinum eſt illud, quod* Epithalamium *dicitur. Eſtque oratio, quæ ad thalamum habetur.*

Differt â nuptiali, quod perfectis nuptiis Hymenæi loco recitetur. Ab Hymenæo verò diſtinguitur, quod hîc ligata eſſet oratio; epithalamium, proſa. Quanquam & Latini carmine epithalamium

thalamium cecinere; ut Statius Papinius: ſed aliter Græci ſolent.

20 §. *In hoc inde initium fiebat, quòd pro tibia, vel barbito, orationem habituri eſſent in honorem eorum qui thoro ſociarentur.*

21 §. *Hinc ea ſequi ſolent, quæ de nuptiali diximus.*

Ut ſunt conjugii neceſſitas, laus ſponſi & ſponſæ; quò & pertinet ſimilitudo generis, ætatis, & aliorum.

22 §. *Poſtea cohortabimur ad mutuum amorem: atque addemus, quantum eares gaudii allatura ſit amicis: quantum doloris, inimicis.*

†Nõ enim eo quicq am præſtantius, aut melius, Quam cũ animis cõcordibus domũ administrare Vir ac mulieri: mulieri dolores ſũt malevolis: Gaudia autem benevolis.

Pulcherimè hanc rem expreſſit poëta Odyſſ. z. †.

—Οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρεῖσσον ἠὲ ἄρειον,
Ἢ ὅτ' ὁμοφρονέοντε νοήσασιν ὄϊκον ἔχητον
Ἀνὴρ ἠδὲ γυνή. πολλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι
Χάματα δ' ἐυμβλήτῃσι.

23 §. *Orationem clauſuri optabimus ſponſis, ut dulcia tori pignora citò con-*

ſpiciant, diuq; fælicem degant vitam: imò & annis volventibus videant diem, quo & ipſi interſint liberorum ſuorum nuptiis, & nos fortaſſe illis hymenæum cantemus.

Cum his, quæ de epithalamio diximus, conferre juvabit, quæ de eodem argumento ſcribit Scaliger lib. 1. de re poët. cap. 61. Quanquam enim poëtæ, & oratoris conceptus, non parùm differant, ut optimè monet Dionyſius*: tamen nec puaciora ſunt, in quibus conveniant.

* Præcepris de epitha lam.

Cap. XVIII.

De Oratione Natalitia, ac Funebri.

Nuptiarum finis ſunt liberi. Itaque poſt orationem nuptialem, & epithalamium, ordo requirit, ut de natalitia dicamus.

1 §. *Natalitia eſt oratio quæ habetur in alicujus natalem.*

Græcis

Græcis λόγ& γενεθλιακὸς vocatur.

2 §. *Est q̃ duplex. Nam vel fit, cùm quis prole recens auctus est: vel in ejus natalem, qui ætate jam est provèctior.*

3 §. *In utroque genere primùm dici solet de tempore nativitatis, ubi considerantur annus, mensis, dies, hora.*

Ut si quis natus esset Calendis, dicebatur principium mensis vivendi principium dedisse, inque omnibus bonis principium esse optimum, imò esse dimidium totius: atque adeò plus toto. Si esset dies sextus, septimusve, affirmabant, dies istos esse sacros, eoque hujusmodi nativitatem significare cõmunionem quandam cum Diis. Si dies esset nonus, quia is Soli sacer erat, colligebatur, aliquem Solis instar illustrem & beneficum fore. Si esset decimus quartus, aiebat hunc esse Minervæ dicatum: & quia tunc plenilunium fit, augurabantur, nihil ei defore. Etiam spectabant anni horam: uti an tempus esset hybernum, quod omnium fortissimum: an vernum, quod amœnissimum: an æstivum, quod fructubus commendatur: an auctumnale, quod

in regionibus calidis quiete eſt gratiſſimum. Similiter ſi Dionyſia fuiſſent, aut Eleuſinia, vel aliud feſtum, hæc res dicendi præbebat argumentum.

4 §. *Hinc videndum de loco; ubi ſpectatur natio ac civitas.*

Natio quidem, ut, num quis Græcus ſit, an Barbarus; Italuſne, an Pœnus. Atque hîc minime illud prętereundum, ſi ea gens vel ſapientiâ, vel fortitudine, vel re alia celebretur. In urbe item conſiderandum, num ea metropolis ſit, aut proximæ ſaltem dignitatis: item num ampla ſit, & florens: num ingeniis fœcunda, & ecquid ſtrenuè geſſerit.

5 §. *Poſt illa in pueri natali duo capita tractabimus, quæ in hoc argumento præcipua ſunt. Prius eſt virtus parentum, & majorum. Alterum verò ſpes, quam de puero concipimus ex genere, facie futuráque educatione. In adulto autem commemorantur omnia iſta, à quibus perſona poteſt laudari.*

Ut ſunt virtutes, honores, aliaq; ; de quibus

quibus in genere demonſtrativo ſatis diximus.

6 §. *Poſtremò Deum precabimur, ut puero annos multos largiatur; faciátque ut ſuis, & patriæ, aliquando ornamento eſſe poſſit. Similiter in adultis optabimus, ut ſæpe hunc natalem celebrare contingat; utque lætior lætiorq; ſemper revertatur.*

De Genethliacâ quædam etiam Menander habet. Exemplo autem fuerit Genethliaca Ariſtidis in Apellam. Quod ſi in argumenti hujus tractatione admiſcere aliqua viſum eſt de ſacrariis Philogiæ: multùm eâ, parte juvabit Jul. Scaliger lib. III. de re Poët. cap. CII. Inter ea, quæ attingit, ſunt honores, qui die natali Genio fiebant. Nam *pulte fritillâ conficiebant ſacra natalium*: ut eſt apud Plinium lib. XVIII. cap. VIII. Lacte etiam Genio libabant, teſte Probo in III. Georg. Etiam

——*Piabant*
Floribus, & vino, Genium memorem brevis ævi:

ut ait Horatius lib. II epiſt. I. At hoſtis abſtinebant. Unde Varro apud Cenſorinum cap. II: *Id moris, inſtitutique, majores noſtri tenuerunt, ut,*

cùm die natali munus annale Genio ſolverent, manum à cæde ac ſanguine abſtinerent, ne die, quâ ipſi lucem accipiſſent, aliis demerent.

A natalitiâ accedamus nunc ad funebrem: quando, ut illa fit homine nato, ita hæc denato.

7 §. Oratio Funebris *propriè dicitur, quæ in funere habetur. Sed latiùs ea vox extenditur, cùm etiam anniverſaria eſſe poſſint:*

Ut quas ad Mauſoli ſepulchrum quotannis recitari juſſit Artemiſia. Item quæ Athenis habebantur in laudem eorum, qui in bello pro patria cecidiſſent: qualis illa Periclis apud Thucydidem, item tres Ariſtidis.

8 §. *Anniverſariæ atque omnes, quæ multo poſt obitum haberentur, vix aliud erant, quàm encomium.*

Vt illa Iſocratis in Evagoræ laudem:

9 §. *Hoc loco potiſſimùm de oratione agemus, quæ dolorem habet recentem. Triplex in ea ſpectamus tempus, præſens, præteritum, futurum. Præſens quidem*

dem, ut ſi ordiamur à ſignis doloris præſentis.

Velut, quòd convenerimus ad triſtes exſequias. Item ſi deſcribas faciem defuncti miſerabilem, genas pallentes, cincinnos jacentes, linguam contractam, oculos contortos. Sed hæc vix aliis, quàm matrum, vel amatorum planctibus, videntur convenire.

10 §. *Hinc exponimus, qualis quantuſque fuerit, quem amiſimus: quæ adpræteritum tempus pertinent,*

Ut quàm facilis ac comis fuerit, quàm hilaris inter adoleſcentes, quàm gravis inter ſenes, & ſimilia.

11 §. *Ad futurum refertur, quòd magnam ſui ſpem excitârat, quâ nunc ſimus orbati.*

Ut quæ beneficia in nos fuerit collaturus, ſi diutiùs fuiſſet ſuperſtes: quàm præclarè item meriturus de patria. Vide apud Cicer. lib. III. de Orat. perelegantem & brevem orationem in mortem Craſſi, ubi hæc inter alia:

O fallacem hominũ ſpem, fragilemque fortunam, & inanes noſtras contentiones; quæ in medio ſpatio ſæpe franguntur, & corruunt, & antè in ipſo curſu obruuntur, quàm portum conſpicere potuerunt.

17 §. *Eſt verò cùm magis præterito inſiſtimus, quàm futro: item, cùm contra fit. Prius locum habet, ſi quis geſſerit honores publicos, præclarè meritus ſit de multis. Poſterius fit, ſi cujus meſſis adhuc in herba fuerit.*

12 §. *Et iſtis quibus partibus conſtabit oratio, ſi viſum erit paucis defungi. At ſi juſtum inſtituere orationem velimus, hanc potiùs inſiſtemus viam. Auſpicabimur à querimonia, vel exclamatione, aut interrogatione.*

Vt ſi dubitare nos fingamus, num ſilere velimus, an eloqui. illud enim dolorem jubere, hoc dictare officium.

15 §. *Quod ſi maritus lugeat obitum uxoris; commodè ordietur à mutis animantibus; quæ ut ipſe, conjuge amiſſâ, dolorem ſuum teſtantur.*

Vt

Ut quòd cygnus, compare ereptâ, alas ad zephyrum extendat, sortèmque suam deploret: quod hirundo querulo cantu tristitiam suam significet: quòd bos, & equus, non sine dolore abstrahuntur ab eâ, quicum sueverint.

15 §. *Hinc sequitur laus defuncti. Quæ unde petatur, dictum est in genere demonstrativo.*

Vide & quæ de eo tradit Menander lib. 11. cap. 1x. quod de funebri oratione inscribitur.

16 §. *Imprimis autem spectatur hîc genus mortis: ut si quis occubuerit pro patria pugnans.*

Hoc mortis genus eleganter laudet Cicero Philip. xiv. *Maximè*, inquit, *proprium senatus sapientis est, gratiâ eorum virtutem memoriâ prosequi, qui pro patria vitam profuderunt.* Et mox: *O fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patria est potissimùm reddita! Vos verò patriæ natos judico: quorum etiam nomen à Marte* est: ut idem Deus urbem hanc gentibus, vos huic urbi genuisse videatur.*

* Milites Martiæ legionis aloquitur.

In fuga fœda mors est: in victoria gloriosa. Etenim Mars ipse ex acie fortissimum quemque pignerari solet.

17 §. *Post laudationem dicimus, quantum damnum morte alicujus fecerit Respublica, doloremque exinde excitamus.*

Sanè ex boni amissi prædicatione oritur desiderium ejus: eoque omnino post laudationem proximum est, ut jacturam, quam facimus, demonstremus. Ex cognitione autem jacturæ provenit luctus: ut omnino hinc locus debeatur querimoniæ, & lamentis.

18 §. *Interdum tamen non seorsum instituitur laudatio, seorsum verò dolorem ciemus: sed singulis laudationis locis querimonia admiscetur.*

Nempe, ut singulæ encomii partes sint materies luctus.

19 §. *Lamentationi sive luctui subjicitur consolatio Vel, si lamentis non fuerit opus, ut si quis pro patria ceciderit, ea proximè laudationem sequetur.*

Observat hoc Cicero Philipp. XIII. ubi continuò post illa, quæ paulò antè citavimus,

citavimus, ita eos compellat, qui ceciderant bello ad Mutinam gesto: *Illi impii quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas parricidii luent: vos verò qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorum estis sedem & locum consecuti. Brevis autem vobis vita data est: at memoria bene reddita vitæ sempiterna: quæ si non esset longior, quàm hæc vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem gloriam q; contenderet? Actum igitur præclare vobiscum, fortissimi, dum vixistis, nunc verò etiam sanctissimi milites, quod vestra virtus, nec oblivione eorum, qui nunc sunt, nec reticentia posterorum insepulta esse poterit; cùm vobis immortale monumentum suis penè manibus senatus, populùsque Romanus extruxerit.* Et post pauca: *Sed quoniam, patres conscripti, gloriæ munus optimis & fortissimis civibus monumenti honore persolvitur, consolemur eorum proximos quibus optima est hæc quidē consolatio parentibus, quòd tanta Reip. præsidia genuerunt: liberis, quod habeant domestica exempla virtutis: conjugibus, quòd iis viris carebant, quos laudare, quàm lugere præstabit: fratribus, quòd in se, ut corporum, sive*

virtutum similitudinem esse confident. Atque utinam his omnibus abstergere fletum sententiis nostris, consultisq; possemus; vel aliqua talis his adbiberi publicè posset oratio, quâ deponerent mœrorem, atq; luctum, gauderentq; potiùs cùm multa & varia impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod est pulcherrimum, suis obtigisse; eosq; nec inhumatos esse, nec desertos (quod tamen ipsum pro patriâ non miserandum putatur) nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed contectos publicis operibus atq; muneribus, eaque exstructione, quæ sit ad memoriam æternitatis ara virtutis. Quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum, eodem monumento declarari, & virtutem suorum, & pietatem, & senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli: in quo, nisi tanta militum virtus extitisset, parricidio M. Antonii nomen populi Roman. occidisset. Hactenus cœlesti illo ore M. Tullius. Et quanto tamen fortius solatium habent Christiani! qui sciunt, se non aliter, quam moriendo felicitatis æternæ fieri compotes. Sed discrimen hoc fusiùs persequi, non est hujus loci. Porrò etiam solatii genus est, si

dicas

dicas, posse damnum defuncti resarciri morte successoris. Pluraque eodem pertinentia dicemus infra; ubi spectabimus consolationem, non ut orationis funebris pars est; sed qua constituit orationem justam.

20 §. *Imo est, ubi consolatio etiam fuerit importuna. Vt si longinquitas temporis dolorem jam omnem abstersérit.*

Hoc in anniversaria ferè contingebat; ubi laudabantur sæpe, qui ante annos multos essent defuncti. Hîc si quis solatio opus esse putet, is quoque Ilienses soletur, quòd olim fortissimum civem, Hectorem, amserint. Sin tantùm sex septemve menses sint, ex quo obiit aliquis: & is, ad quem dicimus, mortuo fuerit conjunctissimus, ut sit filius sit, vel conjux: quia luctum in talibus durare verisimile est, etiam querimonia tunc, & consolatio habebit locum.

21 §. *Consolationi subjicitur non rarò adhortatio, quæ incitet præsentes, ut animo retinere perpetuò velint virtutem defuncti, eamq; sibi ad imitandum proponant.*

Vide

Vide hoc in genere præter ea, quæ antea commemoravi, etiam Lysiæ orationem in laudem cæsorum eo bello, quo Athenienses opem tulere Corinthiis: item Menexenum Platonis, Demosthenis orat. in illorum laudem, qui prælio ad Chæroneam ceciderant, & Dionis Chrysostomi in Melancomam.

Atque hæc sufficiant de orationibus secundæ classis.

CAP. XIX.

De Gratiarum actione, oratione gratulatoria, & lamentatoria.

1 §. *Tertia orationum classis, quæ referantur ad genus demonstrativum, occasionẽ sumit ex bono, quo quis auctus; vel malo, quæ sit adfectus. Hujusmodi sunt gratiarum actio, gratulatoria, & lamentatoria.*

2 §. Gratiarum actio *vel recta est, vel obliqua.*

3 §. Recta *est, quâ apertè, & sine circuitione aliquâ gratias agimus.*

4 §. *Hujus partes sunt tres. Primâ significamus lætitiam ex beneficio accepto ortam.*

5 §.

5 §. *Alterâ exaggeramus beneficium illud, ut magnitudinem ejus intelligere videamur. Eſt enim præcipua grati animi virtus, & ſcire quantum debeas, & debere libenter.*

Quo pacto autem beneficium amplificetur, oſtendimus ſuperius, cùm de gratiæ affectu ageremus.

6 §. *Tertia pars animum gratum pollicetur. Quod bifarium fit. Nam vel dicimus nos parem, aut etiam majorem, gratiam relaturos: vel, ſi id vires ſuperat noſtras, ſaltem animum ſpondemus, gratum ac memorem, Deumq; rogamus, ut, cùm nos ob virium tenuitatem id minimè poſſimus, ipſe condignas gratias rependat.*

7 §. *His interdum accidit commendatio nova, quâ petimus, ut is, qui nos beneficio hoc affecit, porrò etiam amore ſuo complecti velit. Item votum quo pro ſalute illius Deum rogamus.*

Exemplo in hoc genere ſunto duæ orationes Ciceronis: una poſt reditum ad Quirites: altera poſt reditum in Senatu. Priori tria præſtat:

I. Extollit beneficium populi Rom. quòd

quòd si restituissent: atque id confert cum beneficio parentum, nec non Deorum immortalium: item cum reditu Pompilii, Q. Metlli, & C. Marii.

II. Amicorum prædicat operam, qui in se revocando laborassent.

III. Pollicetur se beneficii hujus memoriam benevolentiâ colere velle sempiternâ, omniáque sua compositurum ad Reip. utilitatem.

Posteriori hæc similiter facit:

I. Gratias agit pro benificio, atque id vehementer effert.

II. Invehitur in eos, quorũ invidiâ fuerat ejectus.

III. Amicorum beneficium prædicat.

IV. Studium suum erga Remp. promittit.

Exemplo itidem fuerit oratio Ciceronis, quâ Cæsari gratias agit pro restituto Marcello. Illustris quoque est illa Æneæ ad Didonem *:

* Æneid. lib. 1.

O sola infandos Trojæ miserata labores,
Quæ nos reliquias Danaûm, terraq; mariſque,
Omnibus exhaustos jam casibus, omniũ egenos,
Urbe, domo, socias. Grates persolvere dignas

Non

Non opis eſt noſtræ, Dido, nec quicquid ubique eſt
Gentis Dardaniæ, magnum quæ ſparſa per orbem.
Dii tibi ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
Vſquam juſtitiæ eſt, & mens ſibi conſcia recti,
Præmia digna ferant quæ te tam læta tulerunt
Secula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
Luſtrabunt convexa, polus dum ſidera paſcet;
Semper honos, nomenque tuum, laudeſque manebunt;
Quæ me cunque vocant terræ

Hæc de gratiarum actione rectâ.

8 §. *Obliquè verò gratias agimus, cùm dicimus, non acturos nos gratias, & ea interim proferimus, quibus gratum abunde animum teſtemur.*

Velut ſi tantum eſſe beneficium profiteamur, ut ſatius videatur, illud tacitum animo æſtimare, quàm proletario more gratias verbis agere. Vel ſi dicatur, arctum adeò neceſſitudinis vinculum eſſe, ut illo gratiarum agendarum more liceat ſupersedere.

9 §. Gratulatoriâ *oratione vel alteri gratulamur, vel nobis ipſis. Agemus propriè de priori, quia majoris eſt uſus, & ex ea alterius tractandæ*

ratio ſatis cognoſcitur.

Græcos συγχαρητικὴ vocatur.

10 §. *Partes gratulatoriæ ſut tres. Primà ſignificamus, quantam ceperimus voluptatem ex proſpero alterius ſucceſſu. Nec noſtrum tantum, ſed ſæpe aliorum etiam gaudium teſtamur. Interdum & cauſam hanc adteximus quòd res amici eſſe noſtras ducamus. Ac facilius id fidem invenit, ſi is ſanguine, affinitate, vel aliter, nobis junctus ſit.*

11 §. *Parte alterà, ut juſtam tantæ fuiſſe lætitiæ cauſam intelligatur, oſtendimus magnitudinem boni, quo auctus eſt. Ut quòd non caſu, non prenſatione, aut largitione honorem iſtum adeptus ſit; ſed virtute, & meritis præclaris: quòd honos ſit tantus, ut eo nomen ſuum ab oblivione poſſit vindicare: quodque multis expetitus, obtigerit paucis,*

12 §. *Tertia pars continet votum, ut Deus hoc bonum eſſe perpetuum velit: item ut honos iſte ſit ipſi, & Reip. imprimis ſalutaris. Quandoq; etiam adhortatio talis habet locum, ut quis jam*

non

non cum aliis, ſed ſecum certare velit, quò per honoris hunc gradum ad majores poſſit adſcendere.

Exemplo in hoc genere fuerint, cùm orationum aliæ multæ, tum Ariſtidis παλινῳδία, quæ eſt de Smyrnâ inſtauratâ. Atque idem in προσφωνητικῷ Σμυρναικῷ, quæ oratio habita eſt coram Impe. Commodo Smyrnam ingreſſo recens inſtauratam. Item illa Themiſtii, quâ Conſtantio Imp. quamquam abſenti, gratulatus fuit ob res feliciter geſtas. Incepit ea, Αἰγύπτιοι. Par ratio eſt epiſtolarum. Nam gratulatoriæ ſunt Iſocratis quincta, & ſeptima; quarum illa ad Philippum regem; hæc ad Timotheum. Apud Tullium quoque ingens talium copia eſt: imò ſuperſunt etiam aliorum quædam ad Tullium; uti illa Trebonii †, quâ Tullio de indole filii gratulatur-

† Lib. 15. epiſt. 16.

3 §. *Eſt & obliqua gratulãdi ratio. Ut cum dicimus, non tam amico gratulari nos velle, quòd honore illo affectus ſit; quàm Urbi, quòd ejuſmodi acceperit ſenatorem, vel conſulem.*

Nam

Nam ad Remp. quidem multum inde emolumenti acceſſurum: ad amicum verò non minus oneris, quàm honoris: juxta illud vetus *,

* Apud Varronem lib. 4. de L. L.

Honus eſt honos, qui ſuſtinet Rempublicam.

14 §. Lamentatoria *minùs artis eget, cùm dolori quemvis reddere ſoleat diſertum.*

15 §. *Duabus autem partibus ſolet abſolvi. Primùm ſignificamus, in quod malum inciderimus, & magnitudinem ejus exaggeramus. Deinde, ſi malevoli eo nos mactarint infortunio, odium excitamus eorum, qui nos perdiderunt.*

16 §. *Interdum etiam aliis injicitur metus, quaſi & ipſis poſſit contingere, quod nos paſſi ſumus.*

Vide in hoc genere Ariſtidis orationem Eleuſiniam, qua ob templum Cereris incenſum lamentatur. Item μονῳδίαν ἐπὶ Σμύρνῃ, quâ nobilem adeò urbem terræ motu obrutam deflet. Item Syneſium in Cataſtaſi, ubi Pentopolitanam deſcribit calamitatem. Item Anonymi μονῳδίαν*, quâ deplorat Conſtantinum juniorem Conſtantini Magni filium,

* Græcè, Latinéque primus edidit eam Fredericus Morellus.

filium, insidiis fratris sui Constantis interemptum.

Cap. XX.

De Oratione, quâ discedentes, vel domum redeuntes utimur, vel alium discedentem prosequimur.

1 §. *Quartæ orationum classi occasionem præbet alicujus abitus, vel adventus. Hujusmodi sunt* λόγος ἀποβατήριος, ἐπιβατήριος, καὶ προπεμπτικός.

2 §. Αποβατήριος *dicitur, quo utimur discedentes è patria, vel urbe aliâ, ubi diu, commodeq; viximus.*

Alias ἐπιτακτικὸς vocatur: cujus nominis causam ignorare se fatetur Jul. Scal. lib. III. de re poët. cap. cv.

3 §. *In hoc genere primùm testabimur dolorem nostrum, quòd ab urbe, & amicis divellamur. Ac temperatiùs quidẽ id faciemus, si discedamus studiorũ causa, postea reversuri. Vel si patriæ causa legatio obeunda sit interris longinquis:*

ginquis. Sin ſolum vertere cogamur, tantopere miſericordiam ciebimus, ut videamur lapides ipſos poſſe cõmovere.

4 §. *Hinc laudabimus populi, unde abimus, fidem, clementiam, pietatem. Item urbis ſitum ſalubrem, atque amœnum. Quibus & ſacra ejus feſta adiſolent.*

Vt ſi ex Attica diſcedamus, hoc, vel ſimili modo dicere jubet Menãder: *Quis poſſit ſine lachrymis relinquere Eleuſinia ſacra? quis Dionyſia? quis arcem Athenienſium pulcherrimam; aut tot viros ſapientiâ, & virtute præcellentes?* Acpariter omnia accommodabimus, quæ in civitate poſſint allicere.

5 §. *Præterea beneficiorum; quæ iſthic accepimus, ſemper nos memores fore dicemus.*

6 §. *Deniq; ſi nobis ſint uxor, liberi, adfines, eos commendabimus: beneq; id ominabimur, & precabimur, à quibus diſcedimus.*

Exemplo in hoc genere eſt declamatio edita ſub nomine Ciceronis ad Quirites, priuſquam iret in exilium.

7 §.

7 §. ΕΠΙΒΑΤΗΡΙΟΣ λόγος *habetur, cùm quis, poſt diutinam peregrinationem, poſtliminiò domum redit.*

8 §. *In hujuſmodi oratione primùm lares patrios ſalutabant: Diiſque gratias agebant, quod ſalvos reduxiſſent.*

Vti Neptuno, & diis marinis, ſi mari rediremt: vel, ſi terrâ, Mercurio Evodio, aut Hegemonio, & aliis.

9 §. *Hinc exponebant, quantum abſentes tenuiſſet deſiderium Urbis. Eaq; occaſione accedebant ad laudationem ejus. Hæc petitur à conditore, fertilitate, ſalubritate, atq; aliis, quæ ſuperiori libro expoſita ſunt nobis.*

Iſtis, ſi voles, adde quæ præclarè hac de re notavit Scaliger l. III. de re poët. cap. CVII.

10. §. *Deniq; bene Urbi precabantur, ac totos ſe ei devovebant.*

Non pauca, quæ ejuſmodi orationi aptari poſſint, legas apud Ciceronem oratione eâ, quam in Senatu habuit, cùm ab exilio rediret.

11 §.

11 §. ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΠΕΜΤΙΚΟΣ, *est quo alios prosequimur, quando discedunt à nobis.*

12 §. *In hoc incipere solent à querimonia, vel indignatione in fortunam, quòd nihil tale promeritum divellat ab amico. Vel etiam increpabant amicum, quòd deserere eum sustineat, à quo non minùs ametur, quàm Theseo Hercules, Euryalus Nisо dilectus fuit. Ac acerbus ille casus eo exaggerandus est, quòd armenta etiam, & volucres, graviter molesteq; ferant, si à mutua consuetudine abstrahantur.*

13 §. *Hinc in memoriam revocabimus palæstram, & exercitia alia, quæ hactenus communia habuimus. Quaeremus, an retinere cum non possint, mysteria, Academia, insigne opus arcis*, & tot alia Urbis bona?*

*Ita exēplo Græcorum rhetorum loquimur, quasi Athenis viveremus. Sed talia pro tēporibus, ac locis, variare, apertius est, quam ut monere sit opus.

14 §. *Posthac introgabimus, ubi nunc illa sint promissa, quòd alter alterum nunquam esset deserturus? Conferemus priorem felicitatem cum miseria præsenti. Antea nos amico fuisse munitos, tanquam forti aliquo præsidio: nunc eo haud aliter spoliari, quam si Ajaci in bello clypeus subduceretur. Quare nihil superesse aliud, quàm ut;*

Timonii

Timonis alicujus inſtar, deſerta poſthoc loca incolamus. Nec enim ex re videri, ut nova cum quoquam amicitia ineatur, cùm eadem & illam manere poſſit fortuna: nec ſemel navem frangenti iterum mare eſſe tentandum.

15 §. *Haud ſemper tamen gravis adeò querimonia, vel accuſatio, locum habet. Non ſanè ſi legatus cum imperio, vel exercitu, alio mittatur. Ubi potiùs gratulandum illi. Laudabimus quoq; eum à genere, virtute, fortuna. Neq; ipſum dantaxat extollemus; ſed etiam collegas, ſocios, comites: quorum honos dignitatem legati auget, atque illuſtrat.*

16 §. *Neque in ejuſmodi ſolùm argumento, ſed in omni* προπεμπτικῷ, *laudatio diſcedentis adhibetur.*

17 §. *Hinc orandus is ut abſens etiam, noſtri ſemper memor eſſe velit.*

18 §. *Multum autem ornatus accedet orationi, ſi locum, quo iter inſtituitur, celebres paucis. Inprimis verò ſi per quas Urbes eundum, per qua loca navigandum referas, & eorum ſimul præſtantiam atque amœnitatem, delibes.*

19 §. *Atque ubi oratione hac quaſi ad*

portum deduxerimus, ad preces convertemur, optimaq; ei omnia à Deo optabimus.

Horatius προπεμπτικὸν ſuum, quod Virgilio Athenas proficiſcente ſcripſit, ab ejuſmodi voto orditur:

Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida ſidera,
Ventorumque regat pater,
Obſtrictis aliis præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium: finibus Atticis
Reddas incolumem precor,
Et ſerves animæ dimidium meæ.

Poſtea autem deteſtatur poëta eorum audaciam, qui primi ſe commiſerunt mari. Et hæc, ſimiliſve ratio, ut commoda eſt, ſi paucorum verſiculorum res ſit: ita ut injuſtam orationem argumentum excreſcat, plus juvabunt ea, quæ ex Menandro ſumus mutuati. Vide & Cæſarem Scaligerum lib. III. de re poët. cap. CIV.

Cap. XXI.

Cap. XXI.

De Monitione, & Commendatione.

1 §. Excuſſimus *arculas argumentorum, quæ inſerviunt quatuor claſſibus orationum ad demonſtrativum genus pertinentium. Nunc agamus de iis, quæ referuntur ad genus deliberativum. Quas ipſas ſimiliter ad quatuor claſſes revocabimus. Prima eſt earum, ubi dominantur affectus iræ, odii, vel amoris. Hujuſmodi ſunt, monitio, commendatio, concitatio, & conciliatio.*

2 §. Monitio *præcipuè artis eget, cùm vitia quidem caſtigare: at offenſam tamen effugere ſtudemus. Id verò hujuſmodi artificio conſequemur.*

3 §. *Laudabimus primùm ejus, qui monendus eſt nobis, præclaras animi dotes: & ſignificabimus, quanti eum propterea æſtimemus, ac diligamus.*

4 §. *Hinc dicemus, ut nihil undique perfectum invenitur, ita laudes iſtas non leviter labe aliquâ depretiari.*

Ut quòd in ſuos ſit durior, vel quòd ſuorum avaritiam non compeſcat, vel quòd novis amicis nimis fidat, vel quòd plus æquo ſit liberalis, vel alio quopiam. Nam innumera ſunt quibus peccari ſolet.

5 §. *Quod ſi ne hæc quidem ratio ſatis tuta videbitur; poterimus dicere, alium id judicium eſſe, qui cætera eum magni faciant.*

6 §. *Subjiciemus, alio in nos, ſive hoc noſtrum, ſive alienum judicium, plane diſſimulaturos fuiſſe. ſed minimè potuiſſe pati, ut quiſpiam tam laudatus, & quem tantopere amemus, in partem duntaxat laudibus ornetur.*

7 §. *Poterimus quoque aliquid deliberare è loco communi de officio veri amici*

Uti enim medicus ſanat corporis morbos: ita ſinceri eſt amici, corrigere animi vitia, non ſupparaſitando ea laudare. Vide Plutarchi librum de diſcernendo adulatore ab amico.

1 §. *Etiam affirmabimus, ſperare nos, pari eum erga nos libertate uſurum, niſi minùs fortaſſe amemur.*

9 §. *Inte-*

9 §. *Interim conjiciemus vitii culpam in ætatem, vel gentem, vel convictum hominum minùs idoneorum. Eodem laborâsse dicemus viros aliquot magni nominis. Sed parvo negotio correcturum. Nam ubi solùm peccatur excessu virtutis, facilè aliquid posse ad mediocritatem revocari.*

10 §. *Addemus argumenta ab honesto, utili, glorioso: quibus vitii odium, contrariæ virtutis amorem gignamus. Hortabimur, ut quàm maximè se excitet ad omnis præstantis viri laudes implendas.*

Monitionis, sed quæ principem virum deceat, insigne apud Livium * exemplũ præbet Scipionis oratio ad Masaniſſam; cũm hic reginam Sophoniſbam, Syphacis uxorem, Asdrubalis Pæni filiam eodem quo captam vidiſſet die, matrimonio ſibi junxiſſet. Quia brevis est apponam. *Aliqua te existimo, Masaniſſa, intuentem in me bona, & principiò in Hiſpaniam ad ugendam mecum amicitiam veniſſe, & postea in Africa te ipſum ſpéſque omnes tuas in fidem meam commiſiſſe. atqui nulla earum virtus est, propter quam appetendus tibi*

* lib. 30.

ſim, quâ ego aque atque temperantiâ & continentia libidinum, gloriatus fuerim. Hanc ego te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes, Maſaniſſa, adjeciſſe velim. nam non eſt (mihi crede) tantum ab hoſtibus armatis ætati noſtræ periculi, quantum ab circumfuſis undique voluptatibus. qui eas ſuâ temperantiâ frenavit, ac domuit, multò majus decus, majoremque victoriam, ſibi peperit, quàm nos Syphace victo habemus. Quæ, me abſente, ſtrenuè ac fortiter feciſti, libenter & commemoravi, & memini: cætera te ipſum reputari tecum, quàm, me dicente, erubeſcere malo. Syphax populi Romani auſpiciis victus captuſque eſt: itaque ipſe, conjux, regnum, ager, oppida, homines qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani eſt: & regem, conjugemque ejus, etiamſi nõ civis Carthaginenſis eſſet, etiamſi non patrem ejus imperatorem hoſtiũ vidremus. Romam oporteret mitti: ac ſenatus populique Romani de eâ judicium, atque arbitrium eſſe, quæ regem nobis ſociũ alienâſſe, atque in arma coegiſſe præcipitem, dicatur. Vince animum, cave deformes multa bona uno vitio, & tot meritorum gratiam majore culpâ, quã cauſa culpæ

eſt,

est, corrumpas. Adde & epistolam secundam Isocratis ad Phillipum regem, quâ eum monet, ne porrò temere adeo in bello maximis se periculis exponat. Initium epistolæ est: Οἶδα * μὲν ὅτι πάντες εἰώθασι πλείω χάριν ἔχειν τοῖς ἐπαινοῦσιν, ἢ τοῖς συμβουλεύουσι, ἄλλως τε καὶ ἂν μὴ κελεύσθείς τις ἐπιχειρῇ τοῦτο ποιεῖν.

* Novi equidem, plus gratiæ haberi solere laudatoribus, quam monitoribus: præsertim si, nullo jubente, monere sint aggressi.

11 §. *Sequitur* commendatio, *cujus hæc potissimùm capita sunt. Primùm causas commendationis exponimus.*

Ut quòd bene quis nobis sit meritus, aut nostris: item, quòd cum illo, vel parente ejus, aut majoribus, aut propinquis, vel sanguine, vel affinitate, vel amicitia simus conjuncti: item quòd ejusdem simus patriæ, eorundem studiorum, & quæ similia sunt.

12 §. *Subjicitur ejus, quem commendamus, laudatio à probitate, fide, humanitate, eruditione, genere, aliis. Sed modus tamen hic tenendus est, ut ne ex amore hoc judicium; sed judicium ex amore profectum videatur.*

13 §. *Dicere etiam possumus, scire nos Horatianum illud* *,

* Lib. 1. epist. ad Lollium.

Qualem commendes etiam atq; etiam adspice, ne mox

Incutiant aliena tibi peccata pudorem.

Sed hujus integritatem, ac præclaras animi dotes, adeò nobis esse perspectas, ut nihil divini, vel humani, credi no-nobis posthac velimus, si eâ parte fallamur.

14 §. *Multùm etiam proderit, si, quem laudamus, dicatur honestè præclarèq; de eo, cui commendatur, sentire & loqui apud omnes solere.*

15 §. *Addemus, si complecti hominem velit & honori eam rem fore, & multùm inde utilitatis percepturum: nec unum hominem, sed simul alios multos sibi posse devincere.*

16 §. *Denique vehementer, orabimus, atque obtestabimur. Vel dicemus, nos pluribus velle contendere, ne de humanitate videamur diffidere. Etiam nostro & ejus nomine, quem commendamus, omne grati animi officium pollicebimur.*

Commendationis exemplæ longè plurima suppeditat Tullius in epistolis. Imò ille libri decimitertii omnes sunt συστατικαὶ *: ut eas Græci appellant. Sed illustris inprimis est sexta libri secundi, quâ Curioni Milonem in

*commendatiæ.

Petitio-

petitione consulatus commendat. Nam vel sola prope universum hujus argumenti artificium comprehendit. Longiuscula est, & liber illo etiam pueritiæ manibus teritur, ut eam abscribere nihil sit opus. Adde etiam Isocratis epistolam quartam, quâ Diodotum, ac filium ejus, regi Philippo de meliori commendat notâ.

178. *Est & obliqua commendationis genus, quo simulamus, nos commendare nolle, quem interim vel maximè commendamus.*

Ut si dicas, non quidem commendare te alteri Sextium velle; sed orare solùm, ut propiùs hominem nosse ne gravetur. Sperare enim futurum, ut cùm gratias agat, per quem viri tanti notitiam sit consecutus. Et hæc de commendatione.

CAP. XXII.
De Concitatione & Conciliatione.

§. Nunc *videamus de concitandi & conciliandi artificio. Ac primus quidem illud, ut rarò laudem meretur, ita nec multum artis requirit: præsertim si negotium sit cum multitudine imperita. Nam quotusquisque non maximopere commovetur, si sibi, vel suis, atrocem fieri injuriam intelligat? Quare hîc sola suffecerint, quæ de iræ & odii affectibus suprà diximus.*

Exemplum tantumodo adferam ex gravissimo scriptore, Tacito*: *Erat* inquit, *in castris Percennius quidam dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax linguâ, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quænam post Augustum militiæ conditio, ambigentes, impellere paullatim nocturnis colloquiis, aut flexo in vesperam die, & dilapsis melioribus, deterrimum quemque congregare: postremo, promptis jam & aliis seditionis ministris, velut concionabundus, interrogabat*

*lib. 2. Annalium

gabat: cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum ſervorum obedirent? quando auſuros expoſcere remedia, niſi novum, & nutantem adhuc principem, precibus, vel armis, adirent? ſatis per tot annos ignaviâ peccatum, quòd tricena, & quadragena ſtipendia ſenes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent. Et mox: *Enimvero gravem, infructuoſam, denis in diem aſſibus, animam & corpus æſtimari. hinc veſtem, arma, tentoria, hinc ſævitiam centurionum, & vacationem munerum redimi. at hercle verbera & vulnera, hyemem, exercitas æſtates, bellum atrox, aut ſterilem pacem ſempiternam*, &c. Seditioſæ illi concioni faces ſubdidit oratio Vibuleni, quam paullò poſt refert. Hujuſmodi autem virulentæ linguæ artificia, ſeu veneficia malis, nôſſe convenit, non ut utamur, ſed ut melius ab iis caveamus nobis.

a §. *Concitatione opponitur* conciliatio, *quæ bifariam fit: nam vel nobis amorē alicujus conciliamus: vel in gratiam reducimus partes diſſidentes.*

a §. *In priori duo hæc præſtamus. Primùm exponimus, quâ fiduciâ & quibus*

bus de cauſis, alicujus benevolentiam, & favorem ambiamus. Ubi laus ejus, quem amicum volumus, habet locum. Spectandum autem qua quiſque re imprimis velis æſtimari. Humanitatis laus quaſi communis omnium videtur. At aliæ magis ſunt propriæ. Ut philoſophus gaudet laudari ab ingenio perſpicaci, & multarum diſciplinarum cognitione: ſenator â prudentia ſingulari, & benevolentia erga cives: imperator à fortitudine, & rebus geſtis. Ac juvenem quidem laudare licebit apertiùs: in ſene id faciemus cautiùs. In utriſque adulationis ſuſpicionem, quantum licet amovebimus.

4 §. *Pars altera oſtendet, favore non eſſe nos indignos: amicitiam noſtram nec inutilem fore, nec indecoram. Quare hîc noſmetipſos laudabimus. Sed ea opus eſt prudentia, ut nequis laudis ſuæ nimius videatur buccinator.*

Vide Epiſtolam Ciceronis ad Metellum Nepotem, quæ eſt quarta libri quinti, item nonam ejuſdem libri, quæ Vatinii eſt ad Ciceronem. At luculentè imprimis hoc artificium aperit illa recentis, ſed politiſſimi ſcriptoris, Angeli

Angeli inquam Politiani Epistola ad Matthiam, Pannoniæ regem, quæ prima est libri noni.

5 §. *Partes dissidentes conciliamus hoc pacto. Ostendimus offensam omnem obliterari debere, partim quia utilius tutiùsque est: partim etiam quia honestius. Ex affectibus hic regnant spes & metus.*

6 §. *Quemadmodum verò concitare homines facile est: ita difficile est eosdem conciliare. Sunt enim plerique omnes iræ, atque offensæ, nimis tenaces. Ac nusquam facilius opera luditur, quàm apud multitudinem concitatam. Ubi haud multum valet disserta oratio, nisi eam duplex muniat præsidium, benevolentia popularis, & dicentis majestas.*

· Unde Maro, cùm seditionem populi descripsisset, ita canit: 1. Æn.

Tum pietate gravem, & meritis, si forte virum (quem
Conspexere silent arrectisque auribus adstant:

Sanè Jul. Cæsar *exercitū compescuit, *Quirites* appellando pro militibus: quâ

* Sueton. in Cæsare cap. 70. & Tacit. lib. 1. An. in German. oratione.

quâ unâ voce ita eos circumegit, & flexit, ut ſe milites eſſe reſponderint, & quamvis id recuſantem, ultro in Africam ſint ſecuti. Etiam ex Tacito † videre eſt, quàm paucis verbis, ſeditionem à Percennio & Vibuleno motam, de qua antea diximus, compeſcuerit Clemens centurio. Verùm ut præſtantiſſimus hiſtoricus ait, bonis artibus gratus erat in vulgus. Adhæc ſeditionis culpâ & ipſe tenebatur: ſed animum in meliùs mutârat.

† Lib. 1. Annal.

7 §. *Porò multum etiam refert, ut nequis efferatæ plebi ſtatim ſe credat, utcumque & innocentiæ, & autoritatis præſidio tutus ſibi videatur. Nam primus ille multitudinis impetus planè eſt beſtuinus, ut ratione regi non poſſit. At ubi is deferbuit, idoneum magis orandi tempus erit. Sed priùs conſtare oportebit, quæ origo ſit mali tanti. Nam qui ignorat, quâ parte ſit vulnus, quomodo ei faciet medicinam? Etiam temperamento iſtoc in oratione opus erit, ut prius amicè delinimus; hinc verbis caſtigemus ſeveriùs. Atque interim modus ille in utroque hoc remedio tenendus, quem res, & tem-*

pus

pus poſtulabunt.

Non ignoravit hoc Cæſar Germanicus, qui ut obortam ſeditionem ſopiret *à veneratione Auguſti orſus*, (Quem admodum Tacitus, * narrat) *flexit ad victorias, triumphoſq; Tiberii, præcipuis laudibus celebrans quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima feciſſet, Italiæ inde conſenſum, Gallicarum fidem extollit, nil uſquam turbidum, aut diſcors.* Atque ab his ſenſim ad illa verba perductus eſt: *Ubi modeſtia militaris? ubi veteris diſciplinæ decus? quonam tribunos? quonam centuriones exegiſtis?* Quamquam parùm quidem oratione eâ flexit: ſed quod nec facundia viri, nec autoritas poruit, id, cùm ducis uxor parvulum ſinu filium geſtans, & unà amicorum uxores, miſerabili agmine, ad Treviros fugerent, partim pudor & miſeratio, partim invida in Treviros, extorſit. * lib. 1. An.

CAP. XXIII.

CAP. XXIII.

De Adhortatione & dehortatione.

1 §. Altera *classis orationum, quæ ad deliberativum genus referuntur, eo à cæteris distinguitur, quòd hîc præcipuè excitatur fiducia, aut metus. Ejusmodi sunt adhortatio, & dehortatio.*

Græci orationes, vel epistolas adhortatorias, vocant προτρεπτικὰς, νουθετικὰς, παραινετικὰς.

2 §. *Differt* Adhortatio *à suasione; quòd hæc consilii sit, illa motus: hæc, ut in re incerta, docet, eoque plus habet argumentorum; illa inflammat, ac propterea plus habet caloris.*

Exhortatio, ut suasione latiùs acceptâ continetur; ita, si pressiùs vox sumatur, differt ab eâ trifariam, objecto, fine, tractatione.

Objecto, quia suademus ignaris, quod

quod facto opus est: hortamur gnaros, nos quidem omes, sed cessentes, aut etiam currentes.

Fine, quia suadens hoc agit; ut velis: adhortans, ut magis velis, facereque aliquid ausis.

Tractatione, quia suademus probationibus: exhortamur metum tollendo, ac fiduciam pariendo.

3 §. *Ferè autem in oratione justa suasio ad Confirmationem pertinet: exhortatio verò Conclusioni reservatur.*

Sanè qui adhortari velit, priusquam quid fieri oporteat, constet, is tantundem agit, ac si ex viridibus & humidis lignis confestim se ignem facere posse speret. Primùm igitur animus argumentis est præparandus: ut quibus probetur rei utilitas, necessetas, facilitas. Postquam autem, quid ex re sit, viderint auditores; faces stimulique animo subdentur, ut terreantur periculo, aut ignviâ cessent.

4 §. *Interdũ tamen, quia, quid usus exigat, satis constat; princeps orationis pars est exhortatio; argumenta verò suasoria*

ſoria tantummodo attinguntur.

5 §. *Ac unde quidem ſuaſoria hæc petantur, ſatis conſtat ex iis, quæ in genere deliberativo diximus. Affectus autem, quos ciere oportet, hi potiſſimùm ſunt.*

6 §. *Primùm amor excitandus, tum rei, quam ſuademus: tum perſonæ, cujus ſtudemus commodis, Etiam miſericordiam erga eum commovebimus. Atq; odium concitandum erga illum, qui hac parte adverſatur.*

7 §. *Hinc æmulationi erit locus. Eoque aliorum induſtriam ad imitandum proponemus.*

8 §. *Poſtremo ſpes fit bonorum, ut quis adſit: & malorum incutitur metus, ne ceſſet.*

Exemplo eſto oratio Scipionis apud †Lib. 26. Livium: † quâ milites, Romanos adhortatur, ad Carthaginem novam omnibus viribus oppugnandam.

9 §. *Cæterùm eſt, ubi parciùs hos moveamus affectus: eſt ubi majori id fiat*

curâ.

curâ. Parciùs quidem apud viros in dignitate constitutos: quia hæc potentissimum est ad feriendos animos telum: item apud mentes sulphuratas, quales facilè flammam concipiunt.*

* Tacit.

Vt si Alexandri Magni similem accendere velis ad pugnam. Quippe Timotheus tibicen, cùm bellicum caneret, ita regem eum iuflammabat, ut ad arma prosiliret: quemadmodum auctor est Dio Prusæus*. Verùm, inquit idem, non hoc tam numeris Timothei, quamvis præstantibus, tribuere convenit: quàm acri, & planè vivido Alexandri ingenio. Sanè frigidum aliquem Daretem nunquā commovisset: uti nec Sardanapalum, cui neque Apollo, aut Mercurius, ullis numeris animum istum inspirâssent.

* Orat. 1. de regno.

10 §. *Quia autem rari omnino sunt, qui alieno se consilio, vel hortatu, credant indigere: eo in ipso orationis ingressu dicere expedit, nos ad verba facienda officii potiùs ratione esse inductos, quàm quòd adhortatione ullâ auditoribus sit opus: quippe qui quid fieri oporteat,*

porteat, perſe videant, & quod rectum ſciunt, ſponte agant.

Hoc artificioſè facit Dio Chryſoſtomus orat. ad Trajanum. Item Cicero philipp. IV. ubi ait: *Faciam igitur, ut Imperatores inſtructâ acie ſolent: quanquam paratiſſimos milites ad prælium dũ videant, ut eos tamen adhortentur: ſic ego vos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandam, adhortabor.*

11 §. *Plurimùm eſſe poteſt ſi initio virtutem ejus extollas, quem hortari voles. Nam hoc pacto vehementiùs ille ſuſcitabitur ad præſtandum, quod requires.*

Atque eâ etiam parte prævit nobis idem Tullius epiſtolâ ad Lucinium Calvum, nobilem oratorem. Etſi iſtoc ſummi viri conſilium non ſatis aſſequeretur C. Trebonius; qui Ciceronem in eo extollendo modum exceſſiſſe arbitrabatur. Verùm reſpondit noſter, laudatione eâ voluiſſe ſe ſuſcitare atque acuere animum Calvi, cui ad perfectam eloquentiam non multa deeſſent. Sed ipſum potiùs oratorem noſtrum audi

audiamus: qui Trebonio, quem dixi, ita ſcribit lib. xv. epiſt. ult. *Ingenium ejus melioribus extuli laudibus, quàm tu id verè potuiſſe fieri putas.* Et mox: *Multæ erant & reconditæ literæ: vis non erat. Ad eam igitur adhortabar. In excitando autem, & in acuendo, pluris mùm valet, ſi laudes eum, quem cohortere.* Adjungit continuo: *Habes de Calvo judicium & conſilium meum: conſilium, quòd hortandi cauſâ laudavi: judicium, quod de ingenio ejus valde exiſtimavi bene.* Tantum de adhortatione.

12 §. *Huic* Dehortatio *opponitur; quæ tum contrariis rationibus utitur, ut diſſuadeat: tum ardorem animi, quaſi ingeſta frigida, extinguit.*

13 §. *In hac dicimus, rem eſſe malam, aut vilem, etiam quæ vires excedat; aut ſaltem laborioſam, aut cujus exitus ſit incertus, &, ut ſuccedat, parum tamen utilem fore.*

14 §. *Ridemus, neque aliùd quàm fumũ, eſſe oſtendimus montes illos aureos, quorum ſpes facta eſt. Exempla quoque allata diſſimilia eſſe comprobatur.*

15 §. *Culpamus animos auditorum nimis credulos, quòd ſucum ſibi fieri non*

non ſenſerint. Adverſariorum autem veteratorium ingenium perſtringimus, quod dolis ac fraudibus alios circumvenerint.

16 §. *Denique periculorum ſummorum metu terrorem animis incutimus.*

Egregium dehortationis exemplum habemus apud Titum Livium † in ora-
† Lib. 23. tione Calavii, civis Campani, quâ filium ſuum Perollam ab Hannibalis cæde dehortatur: " Per ego te, *inquit*, fili, " quæcunque jura liberos jungunt paren- " tibus, precor, quæſoque, ne ante oculos " patris facere, & pati omnia infanda ve- " lis, paucæ horæ ſunt, intra quas jurantes " per quicquid deorũ eſt, dextras dextræ " jungentes fidẽ obſtrinximus, ut ſacratis " de menſis eſſemus: digreſſi à colloquio " extemplo in eũ armamur? ſurgis ab hoſ- " pitali menſa, ad quam tertius Campano- " rũ adhibitus ab Annibale es: eam ipſam " menſã cruentare vis hoſpitis ſanguine? " Annibalem modò pater filio meo potui " placere, filiũ Annibali non poſſum? Sed " ſi nihil ſancti, non fides, non religio, non " pietas, audiantur infanda, ſi non pernici- " em nobis cum ſcelere afferunt. Vnus ag- " greſſurus es Annibalem? quid illa turba-

tot

tot liberorum, ſervorumq; ? quid in u- „
num intenti omniũ oculi? quid tot dex- „
træ? torpeſcentne in amentia illa? vultũ „
ipſius Annibalis, quem armati exercitus „
tremunt, quem horret populus Roma- „
nus, tu ſuſtinebis? &, ſi alia auxilia de- „
ſint, meipſum ferire, corpus meum op- „
ponentem pro corpore Annibalis, ſuſti- „
nebis? atqui per meum pectus peten- „
dus ille tibi, transfigendusq; eſt. detet- „
reri hîc ſine te potiùs, quàm illic vin- „
ci. valeant preces apud te meæ, ſicut
pro te hodie valuerunt.

Cap. XXIV.

De Conſolatione.

1 §. *Pervenimus ad tertiam claſſẽ, cujus orationes verſantur circa dolorem alienum: ut ſunt conſolatoriæ.*

2 §. Conſolatio *eſt oratio, qua animum mœrentis reddimus tranquillum.*

3 §. *Dolor verò, qui abſtergendus eſt, vel provenit ex bono jam amiſſo, vel amittendi metu.*

4 §. *Conſolatio, cui prioris generis dolorem lenire propoſitum eſt, diverſimodè inſtituitur,*

inſtituitur, pro diverſa natura vel mali quod obtigit; vel perſonæ; ſive ejus, quæ conſolatur; ſive illius cui conſolatione opus eſt.

5 §. *In re ipſa videndum, num malum leve ſit, vel tale ſaltem, quod corrigi poſſit.*

6 §. *Si leve ſit, licebit jocos admiſcere, dum is ferre eos poſſit quem compellamus.*

7 §. *Si corigi poſſit, conjecturas adferemus, unde veriſimile fiat, malum hoc non fore diuturnum.*

8 §. *Conſolator vel minor eſt, vel æqualis, vel major. Minori agendum circumſpectius. Amorem ſuum imprimis teſtabitur: &, ne de ſuo ſapere plus altero velle videatur, eo quæ dicta opus, ex parente grandævo, vel quopiam philoſopho, vel alio ſummæ prudentiæ viro, ſe aliquando audiiſſe profitebitur. Æqualis pro communi ſe-amicitiæ jure facere dicet. Major utriſq; aget liberiùs, adeò ut, ſiquis immoderatiùs dolorem ferat, etiam increpet graviter.*

Scitè hac de re Scaliger lib. III. de re poët. cap. XXIII. " Conſolator, inquit

quit, aut eſt major, aut minor, aut æqualis. Magnitudinem intelligo, aut imperio, aut dignitate, aut opibus, aut ſapientiâ, aut ætate. Aliter enim conſolabitur Naſonem Livia, aliter Liviam Naſo, hoc ſpectat ad Imperium. Dignitas autem etiam ſine imperio eſſe poteſt. Veluti ſi pater filium, Ciceronem Pompeius. Opibus, aut ſi è plebe quempiam clientem ſuum Craſſus. Sapientiâ, quemadmodũ Polybium, aut matrem Seneca. De ætate non opus eſt exemplis. Major interponit autoritatem, etiam objurgabit. Sapiens opponet etiam diſputationem. Sententiæ huic crebriores. Minor oſtendet affectum: ſeſe id à ſapientibus accepiſſe. Æqualis teſtabitur amicitiam: jus commune benevolentiæ.

9 §. *Is, qui conſolandus eſt, vel videri vult fortior, quàm ut egeat conſolatione: vel animo eſt infirmiori, quàm ut, recenti adeò dolore, ſolatium admittat.*

10 §. *Prius ſi fuerit, dicemus, quamquam is caſus eſt, qui alium quemvis de conſtantiæ gradu dejiciere poſſet, tamen ejus ſapientiam & eximiam fortitudinem, ita nobis eſſe perſpectam, ut non dubitemus, quin in iſtis malis animo ſit futurus planè infracto.*

Quippe qui ſalutaribus philoſophiæ præceptis hoc jam diu fuerit conſecutus, ut ſciat hanc communem eſſe mortalium legem, ut pati neceſſe ſit multa adverſa, & ſapientis nihil eſſe præſtare præter culpam: neque lædi quemquam poſſe, niſi à ſeipſo. Deniq; magnitudini huic animi gratulabimur.

11 §. *Sin animus eſt infirmus, & dolor ita recens, ut reſpuere videatur medicinam, bipartita erit oratio. Priori parte animum dolentium in nos transferemus, ut noſtro magis dolori obſequi, quàm alienum mitigare velle, videamur.*

12 §. *Affirmabimus, nos parùm eſſe idoneos, qui ſolemur alios, cùm tantopere animi diſcruciemur, ut conſolatione ipſi egeamus.*

13 §. *Atq; ut ex animo hoc dicere credamur, cauſas doloris noſtri afferemus: nempe gravitatem mali, quo quis eſt affectus: & indignitatem perſonæ illud perpetientis; ubi & laus ejus admiſcetur.*

14 § *Addemus, non nos modò propterea dolere, ſed omnes bonos.*

Et talis erit prima pars, quâ conſe-

quimur

quimur hoc, ut faciliùs perſuadeamus alteri, adverſam fortunam magno fortique eſſe animo ferendam: quippe qui videat, multùm quidem affici nos caſu tam triſti: verumtamen æquo cum animo tolerare. At illos, qui non commoventur malis noſtris, etiam odimus: quo nihil ad perſuadendum noxium eſt magis.

15 §. *Alterâ verò orationis parte adferemus ea, quæ idonea ſunt dolori leniendo. Quale fuerit, ſi affirmes, malum grave quidem eſſe; ſed quod patientia poſſit mitigari.*

Juxta illud Venuſini poëtæ *: * Lib. 1. Od. 24.

Durum, ſed levius fit patientiâ,
Quicquid corrigere eſt nefas.

16 §. *Imò nec grave adeò eſſe, quàm videtur. Nam non futurum hoc diuturnum. Vel, bono alio poſſe reſarciri. Vel graviora multò aliòs perpeti.*

17 §. *Argumenta hîc inprimis ſumemus ab honeſto, utili, neceſſario, jucundo, poſſibili.*

18 §. Ab honeſto, *quia hæc divina eſt*

voluntas, hoc ratio dictat, hoc virtutis exigit natura, ut animi dolorem rectè factorum conscientiâ mitigemus.

9 §. Ab Utili, *quia virtus rebus adversis redditur illustrior clariorq́; ac praterea iisdem erudimur, & prudentiores ac meliores evadimus.*

Jure sanè Alexander Magnus hoc uno nomine infelicior fuisse jure censetur, quòd semper fuerit felix. Nec enim vina eum magis, quibus se tantopere ingurgitabat, quàm dulcis inebriabat fortuna.

10 §. A Necessario, *quia, quæ effugere non licet, ea lugendo non corrigimus, sed exasperamus.*

Eoque, ut ait Publius Mimus,

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

21 §. A Jucundo, *quia utcunq; nunc ingrata sors ista sit; tamen venit tempus, quo voluptatem gignet præteritorum malorum memoria cum honesto nomine conjuncta.*

22 §. A Possibili, *quia nulla est calamitas*

tas tanta, quin patiendo vincatur.

23 §. *Ac postremo isti argumento multum roboris accesserit ab illustribus eorum exemplis qui adversa constanter pertulere. Quæ si domestica fuerint multò etiam amplius movebunt.*

24 §. *Deniq; exemplis illis ad pristinam adhortabimur virtutem, atque animum fortem, ne frustra se maceret, ac nominis sui honorem, si impatientiùs se gerat, offuscet, atq; imminuat; suisq; hostibus gaudium creet.*

Quid verò prohibet, quò minùs & alteram methodum præscribamus?

25 §. *Possumus autem hanc etiam viam inire. Primùm quidem causas adferemus, quæ nos ad consolendi officium impulerint.*

Ut sunt cognatio, amicitia, misericordia, hortatus amicorum, & alia.

25 §. *Deinde agemus de naturâ mali, quod fatebimur grave quidem esse, & tale, ut propterea ipsi etiam doleamus non mediocriter: sed negabimus, durum adeò judicandum, ut ejus molestiâ*

quiſquam animam ſuam debilitari ac frangi patiatur.

25 §. *Poſt illa ex perſona ejus, quæ malum patitur, quadrifariam argumentabimur. Primùm monebimus, ut cogitet, hominem ſe eſſe, eoque humanam conditionem ferre conſtanter oportere.*

Ut ſicuti immoderatè lugeatur mors mariti, vel uxoris, affirmabimus, hanc fuiſſe, eſſe, fore ſortem omnium, ut ſeriùs, ociùs, vita hæc deferatur; nec cauſam fuiſſe, cur ille illave eximeretur communi hominum legi, atque adeò omnium, quæ ortum habent; quando omnia, quæ ejuſmodi ſunt occidunt. Pulchrè Statius Papinius *:

* Lib. 2. Sylvar. in. Epicedio Glauciæ.

——*Omnia functa,*
Aut moritura vides, obeunt nocte quæ dieſque,
Aſtraque, nec ſolidis prodeſt ſua machina terris.
Nam populos, mortale genus, plebiſque caducæ
Quis fleat interitus? Hos belli, hos æquora poſcunt;
His amor exitio, furor his, & ſæva cupido:
Ut ſileam morbo, hos ora rigentia bruma,
Illo, implacido letalis Sirius igni,
Hos manet imbrifero pallens Auctumnus hiatu.
Quicquid habet ortus, finem timet, ibimus omnes,
Ibimus.

27 §. *Huic*

27 §. *Huic in viro ſuccedet, quòd non homo ſolùm ſit, ſed etiam mas: eoque non debeat eſſe animo molli, & effœminato.*

Sanè quid turpius, quàm ut viri qui eſſe volunt, animos gerant muliebres? Et tamen in luctu nihil pervulgatum magis. Quod cùm videret Lyciorum legiſlator; voluit, ut mares lugentes fœmineo uterentur habitu, quò ſignificaret, luctum eſſe quid muliere magis dignum, quàm viro liberaliter inſtituto: tum etiam, ut ſchemate tali animus ad tranquillitatem citiùs reduceretur. Auctor Plutarchus, Conſolatione ad Apollonium.

28 §. *Tertium eſto, quod non vir modo ſit, ſed etiam habeatur, & ſit vir prudens. Quando cogitare debet, quicquid extra ſe eſt, ex adventitio fulgere: ut liberos, honores, opes: imò vitam ipſam* χρήσει † *ſolùm noſtram eſſe,* κτήσει * *verò naturæ, vel Dei potius:*

† Uſu. * Poſſeſſione.

Quod eleganti hoc verſu indicat Lucretius †:

† Lib. 3.

Vitaque mancupio nulli datur, omnibus uſu.

29 §. *Quartum, nobis quidem Christi Sospitatoris cultoribus illud est, quòd non modò quis civili est prudentiâ instructus; sed Christiana etiam religione sit imbutus. Atqui eâ Christiani conditione facti sunt, ut calamitatibus hujus seculi exerceantur, ne cum mundo pereant* †. *Delibari quoq; hîc potuit locus communis de providentia divina in malo.*

† 1. Cor. 11 32.

30 §. *Quod si quis non Christianus tantummodo sit, sed etiam doctor Christianus: jam quinctum inde petetur argumentum.*

Ut qui non homò duntaxat sit, sed etiam vir; nec vir modò, sed insuper prudentiâ commendabilis; nec talis modò, sed simul Christianus, atque adeò, quem Christianis aliis patientiæ & fortitudinis exemplo præire oporteat; ne quod unâ manu exstruit, id alterâ destruat. Notum est illud Dionysii Catonis:

Turpe est doctori, cùm culpa redarguit ipsum.

Atq; hæc dicta sunto de consolatione primi generis: in qua præstare aliquid

si

si voles, è recentioribus quidem juvabunt duo summi viri, Erasmus commentatione illâ, quam inscripsit de epistolis conscribendis; ac Julius Scaliger lib. III. de re poëticâ cap. CXXIII. è veteribus autem, cùm Rhetores, & hos inter Menander lib. II. cap. VIII. tum Orarores & Philosophi, ut Tullius tot epistolis; ac præterea Servius Sulpitius epistolâ ad Ciceronem de morte Tulliæ; item Seneca ad Polybium, Marciam, Helviam; Plutarchus ad Apollonium, & uxorem; Aristides ad Etonei parentes, atque alii.

31 §. *Alterum genus solatur mœrentes, eò quòd jam malum sibi putent imminere.*

Ut si quis apud tyrannum venerit in suspicionem conjurationis. Quomodo hujusmodi consolationem tractari conveniat, non meliùs possum dicere, quàm Julii Scaligeri verbis. Sic verò scribit summus vir.

32 §. *Consolatio talis* in duas partes erit dividenda. In primâ pones spem, quâ, vel opinio deleri, vel

ira placari poſſit. In ſecunda addes animos, eventum contemnens, cariſſima quæque oſtendens eſſe viliſſima: denique à philoſophis mundi, vitæque contemptoribus, omnia mutuanda. Quæ ſi vulgata ſunt præcepta, ſententiæ, proverbia: aliis omnino verbis, numeris, figuris, exprimenda ſunt. Nihil enim minùs movet, quàm familiaria, nota, atque quotidiana. Sin à vulgi opinionibus uſuque maximè abhorrent, ac propterea ægrè animum ſubire valent: tum verò non tam rationibus, atque argumentis, fides extorquenda, quam exemplorum perſuaſione inſinuanda. *De conſolatione ſatis.*

CAP. XXV.

De Petitoria.

1 §. *In quarto genere orationum dominatur gratiæ affectus. Uti ſunt petitoriæ.*

2 §. Petitione *aliquid poſtulamus, vel pro nobis, vel pro alio. Poſterior hac*

Interceſſio

Interceſſio *vocatur*.

Utriuſque artificium paucis complexus eſt Servius; ubi Iunonis ad Æolum orationem enarrat, Rhetoricum, inquit, eſt in omni petitione hoc obſervare, ut poſſit præſtari, quod petitur, id eſt, ut ſit poſſibilitas: & ſit res juſta, quæ petitur: ut habeat modum petitio: ut ſequatur remuneratio. Et ſciendum, ſecundùm hunc ordinem omnes Petitiones formare Virgilium: ut in hoc loco poſſibilitas eſt:

Æolè, namq; tibi Divûm pater, atq; hominum
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento. (rex,
Juſta petitio eſt;
Gens inimica mihi Thyrrhenum navigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victoſque penates.
Omne enim, quod contra inimicos petimus juſtum
Modus eſt petitionis. (eſt.
Incute vim ventis, ſubmerſáſque obrue puppes,
Aut age diverſas, & diſſice corpora ponto.
Remuneratio.
Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore nymphæ,
Quarum, quæ formâ pulcherrima, Deiopeam
Connubio jungam ſtabili propriamque dicabo;
Omneis ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat; & pulchrâ faciat te prole parentem.

Hactenus Maro, Serviuſque. Sed cùm non unum petitionum genus, diſtinctiùs

ſtinctius videtur de utroque eſſe dicendum.

3 §. *Petitio alia recta eſt, alia obliqua. In illa apertè aliquid petimus: in hac, inſinuatione opus eſt.*

4 §. *Aperta petitio locum habet in re planè honeſta, & apud eum, qui benè nobis vult.*

5 §. *In hac primùm aliquid permittitur ad amorem magis conciliandum nobis.*

6 §. *Etiam, ſi opus fuerit, modum oſtendimus, quo negotium confici poſſit.*

7 §. *Denique remunerationem pollicemur.*

8 §. *Obliqua verò petitione utimur, ſi vel parum ſit honeſtum, quod poſcimus: vel is parùm eſt amicus, quem poſcimus.*

9 §. *In hac primùm exponimus, quàm noxius ſit egenti pudor, quantæque videatur eſſe audaciæ, poſtulare à quoquam rem tantam, de quo nunquam ſis bene promeritus; vel cui ſaltem nihil præſtiteris magnopere gratia dignum.*

10 §. *Addemus, nos nihilominus ſpem maximam concepiſſe, fore ut repulſam*

non feramus. Et ne temere videamur confidere, afferemus fiduciæ cauſſas: ut quòd aliis etiam benefecerit, quibus juſtiùs poterat negare: item quòd divina quædam ſit bonitas viri, quæ prodeſſe omnibus gaudeat.

11 §. *Quod ſi jam antè de nobis benè meritus fuerit, affirmabimus, cum multùm ei ſimus devincti, tamen velle eſſe obſtrictiores. Referemus etiam, ut eum in parentis loco colluerimus ſemper, omnemq; in eo collocemus fiduciam, neque cuiquam debere malimus, quàm illi.*

12 §. *Sin ipſi aliquando præſtiterimus beneficium, id ſolùm attingemus modeſtè, ne, quaſi debitum, flagitare improbè videamur.*

13 §. *Habet hîc etiam locum laudatio parentum, & majorum utriuſque: ac ſi neceſſitudine inter ſe conjuncti fuerint, illud ipſum ac mutua juvandæ augendæque dignitatis officia commemorabimus. Indicabimus etiam, quàm pulchrum ſit, ut hæredes opum paternarum ſimul amicitiæ ſint hæredes.*

14 §. *Oſtendemus præterea, petere nos rem honeſtã, piã, juſtã; illi facilem,*

quem

quem rogamus; nobis verò perutilem, vel etiam neceſſariam. Atque hic miſericordiam ab inopia, vel miſeria noſtra, ciebimus.

15 §. *Quod ſi quid incommodi videatur ad alterum poſſe redundare: vel hoc refellemus, vel extenuabimus. Dicemus commune nobis eſſe negotium cum iis, quos ille odit, aut timet.*

16 §. *Etiam preces addemus, & obteſtationes per res illas, vel perſonas, quibus eum nihil habere carius conſtat.*

17 §. *Denique promittimus animum gratum: &, quamvis facultas referendi gratias, vel nulla ſit, vel exigua; tamen ſummam fore animi noſtri propenſionem, & prolixam ſemper voluntatem. Totos etiam nos fidei illius conſecrabimus.*

Petitionis exemplum eſt apud Iſocratem Epiſtolâ VIII. qua poſcit à Mitylenæis, ut ab exilio revocent Agenorem, nepotum ſuorum magiſtrum. Multa etiam exempla ſuppeditabunt epiſtolæ Ciceronis. Eas inter, ſideris inſtar, relucet elegans illa ad Lucceium *, quâ Tullius petit, ut quæ

Lib. 4. epiſt. 12.

in

in consulatu suo gesserat, literis velit consignare.

Porrò ad petitoriam refer quoque orationem legati, qui missus est, ut auxilium adversus hostes, vel quid aliud, exposcat. Item eam, qua rogatur princeps, ut in urbem nostram, sive ad solemne festum, sive aliâ de causâ, venire dignetur. de priori agit Menander lib. II. cap. XI. de posteriori tractat cap. seq.

CAP. XXVI.

De Invectiva & objurgatione.

1 §. Supersunt *orationes, quæ generi subjiciuntur Juridiciali. Ut sunt invectiva, objurgatio, expostulatio, exprobratio, & deprecatio.*

Quanquam invectiva videtur non rectè minùs posse referri ad genus demostrativum: ut quæ contineat vituperationem personæ, aut vitii. Sed qui maluerũt de illâ tractare hoc loco, eò respexerunt, quòd non tantùm assumatur in genere juridiciali; sed etiam in

in tractandi modo imitetur forensem accusandi formam.

2 §. *In* invectivis *argumenta ad probandum suppeditant ea, quæ de vituperatione in genere demostrativo; deque criminatione, in juridiciali genere dicta sunt. Ordo non est hic uniusmodi. Nam interdum invehimur in vitam omnem à puere usque ad ætatem provectam: interdum certis vitiorum capitibus insistimus. Affectus autem, quos movere in eo convenit, quem exagitamus, sunt duo imprimis, pudor facti, & metus ignominiæ, aut pœnæ: apud alios autem concitantur ira, odium, invidia, affectus alii: de quibus in παθολογία egimus.*

Exemplo hîc esse possunt Demosthenes in Aristogitonem, & quæ idem adversus Æschinem, vel hic adversus Demosthenem scripsit. Item Cicero in Catilinam, Vatinium, Pisonem, Antonium: item quæ illum in Sallustium dixisse, vel Sallustium in Ciceronem, vulgò est persuasum.

3 §. *Ne*

3 §. *Nec in perſonam habetur tantùm, ſed etiam ſenatum, vel populum univerſum.*

Cujuſmodi eſt oratio Pontii Herennii in Romanos, cùm dedidiſſent fœderis Caudini auctores, bellumque indixiſſent Samnitibus. Livium vide lib. IX.

4 §. *Utrobiq; cavendum, ne frena laxemus maledicentiæ: idq; eò magis, quia ne ſummi quidem viri ſatis hac parte cavere ſibi potuerunt.*

Nunquam ſanè homines magis eſſe diſerti ſolent, quàm ſi alios exagitare liceat. Sed canina hæc plurimùm facundia eſt.

5 §. Objurgatio *eſt reprehenſio ob delictum, quæ emendationem alterius ſibi proponat.*

Differt ab invectivâ, quod hæc fere circa inimicos verſetur, & id ſpectet, ut noceat: illa inſtituitur erga amicos, et hoc ſtudeat, ut proſit. Adde, quod objurgatio plurimùm eſt ſuperioris; ut imperatoris

peratoris ergà militem, patris adversus filium.

6 §. *In hac ante omnia despicere oportet, quo ingenio is sit, quicum nobis negotium est. Sunt enim non pauci adeò durâ cervicis, ut nihil proficias, nisi graviter intones, & minas etiam addas. Sunt alii ingenii adeò mitis, ut hanc si viam inire velis, perdas eos potiùs, quàm corrigas.*

7 §. *De methodo ita statuimus. Primùm ob oculos delictum ponitur. Ubi videndum, ne graviori illud nomine vocemus, quàm convenit: præsertim apud eos qui rerum momenta judicii trutinâ norunt ponderare. Sin crimen fuerit planè atrox, ferè satiùs est, ut scapham vocemus scapham, & ficum, ficum.*

8 §. *Hinc, quod peccatum est exaggerabimus à circumstantiis personæ, loci, temporis, modi. Item ab aliorum comparatione.*

9 §. *Et quidem apud homines duros, quos aliter flectere non possis, sequetur gravis expostulatio, atq; etiam comminatio. Ac desinere expedit oratione concisâ, ut major injiciatur terror:*

Quo-

Quomdo in tempeſtate homines magis fulmen extimeſcunt, quando, quâ parte eruptorum ſit, non vident.

10 §. *At eos qui dociles ſunt, non nimis exaſperabimus: ſed orationis acrimoniam paullo mellis temperabimus. Hoc fiet, ſi initio laudemus.*

Nam meritam ſi tribuerimus laudem, videbimur non odio, aut malevolentiâ reprehendere, ſed amore. Vide, quæ de hortatoria diximus ſuperiùs cap. XXIII. §. XI. Propterea utile interdum eſt: potiſſimùm in epiſtolis, ſi initio quædm afferantur ex loco communi de diſcrimine adulatoris, & veri amici.

11 §. *Prodeſt quoque, ſi affirmemus, nos neceſſitate adactos ad reprehendendum acceſſiſſe.*

Uti de monitoria diximus cap. XXI. §. 6.

Vocant Græci ὑποκρίσιν ἀναγκης, *ſimulationem neceſſitatis.*

12 §. *Vales*

12. *Valet etiam, si non tam ipsi vitium hoc in amico observâsse videamur: sed ab aliis in eo id requiri dicamus.*

Quemadmodum & in monitoria fit: ut retuli cap. XXI. §. 5.

Nuncupant προσώπου ὑπαλλαγὴν, *commutationem personæ.* Atque hæc duo in epistolis præcipuè habent locum.

13 §. *Multum etiam refert, si, quos reprehendimus, sentiant nos dolere eorum vicem. Ut &, si postremo eos loco commoneamus virtutis pristinæ, & quam de illis habeamus spem, proponamus. Quæ duo non epistolis modò ad amicos exaratis conveniunt: sed etiam orationibus de rebus gravissimis ad senatum, populum, vel exercitum, instituti.*

* Apud Tacitum lib. 1. Annal.

Exemplo in hoc genere esto inter alias oratio Germanici*ad milites rebelles. Ubi de genere criminis sunt ista: *Quod nomen huic cœtui dabo? militesne appellem? quòd filiũ imperatoris vestri, vallo & armis circũsedistis? An cives quibus tam projecta senatus auctoritas?*

hostium

hoſtium quoque jus, & ſacra legationis & fas gentium rupiſtis &c. A circumſtantiis mox exaggerat: *Primane & vigeſima legiones, illa ſignis à Tiberio acceptis, tu tot præliorum ſocia, tot præmiis aucta: egregiam duci veſtro gratiam referetis?* Hinc comminatio ſequitur: *Hunc ego nuncium patri, læta omnia aliis è provinciis audienti feram?* Poſt aliqua concluſurus, vide ut ad ſpem, atque amorem excitet: *tua dive Auguſte, cœlo recepta mens, tua, pater Druſe, imago, tui memoria, iiſdem iſtis cum militibus, quos jum pudor & gloria intrat, eluant hanc maculã, iraſq; civiles in exitium hoſtibus vertant.*

145. *Sedſi is fuerit, in quem vel jure, ac beneficio naturæ, vel aliter penè nihil non liceat nobis: jam laudis vel diſſimulationis lenimento vix unquam erit opus.*

Vt in oratione Veturiæ ad Coriolanũ apud Livium*: " *Sine, priuſquam com-* „
plexũ accipio, ſciam ad hoſtẽ, an ad filium venerim: captiva, materve in caſtris „
tuis ſim. in hoc lõga vita, & infelix ſenecta traxit ut exulẽ te, deinde hoſtẽ vi- „
derẽ? potuiſti populari hãc terrã quę te „
genuit, „

* lib. 2.

" genuit, atque aluit? non tibi, quamvis
" infesto animo, & minaci perveneras, in-
" gredienti fines ira cecidit? non cùm in
" cõspectu Roma fuit, succurrit, intra illa
" mœnia domus ac penates mei sunt? ma-
" ter, conjux, leberiq;? Ergo ego nisi pe-
" periissem, Roma non oppugnaretur? ni-
" si filiũ haberem, in libera patria mortua
" essem? sed ego nihil jam pati nec tibi
" turpius, quã mihi miserius possum: nec,
" ut sim miserrima, diu futura sum. De
" his videris: quos si pergis, aut immatu-
" ra mors, aut longa servitus manet.

Cap. XXVII.

De Expostulatione, exprobratione, & deprecatione.

1 §. Expostulatio *est queremonia de injuria accepta.*

2 §. *Ea vel levior est, vel gravior. Levior, vel laude, vel joco, vel dissimulatione, temperanda est: nisi fortè summæ autoritatis apud alterum simus. Ac factum quidem improbabimus: excusabimus verò voluntatem, quantum licet. Dicemus nos mirari,*

rari, quòd officium neglexerit: ſed quidvis tamen malle ſuſpicari, quàm eò hoc factum eſſe, quia noſtri, vel amicorum, vel Reip. amore minùs tangatur, quàm ſolet.

3 §. *In graviori expoſtulatione videndum, ne ob leves cauſas fiat: &, ut gravis ſubſit cauſa, tamen ita eſt inſtituenda oratio, ut ne injuriam nimis videamur exaggerare: ſed potiùs credamur multò plura tuliſſe, quæ ſilentio hactenus preſſerimus: nunc autem eo proceſſiſſe malum, ut diſſimulari ultra non poſſit: præſertim cùm majora etiam timeantur.*

Nihil ſanè fidem magis adſtruit querimoniæ noſtræ, quam ſi reluceat in ea animus patiens. Nam ita conſequimur, ut videatur illam extorſiſſe neceſſitas. Itaque opera danda eſt, præſertim perſonæ gravi, ne quid abjectum ac muliebre habeat ſermo. At, tamen adflictis planè, atque oppreſſis, miſerabili oratione uti licet apud ſuperiores, & omnes quorum in manu eorum ſita eſt ſalus. Diſpar verò ratio erit ſi apud æquales dicamus; nec eum, de quo querimur, perditum ire vellimus,

" mus, ſed ad mentem revocare ſanio-
" rem. Eaque in re præit nobis Tullius
" ipſe Philip. 1." Priuſquam, *inquit*, de-
" Rep. dicere incipio pauca querar de he
" ſternâ M. Antonii injuriâ, cui ſum amici-
" cus: idq; nonnullo ejus officio debere
" eſſe, præ me ſemper tuli. Quid tandem
" erat cauſæ, cur in ſenatum heſterno
" die tam acerbè cogerer? ſolùſque abe-
" ram? an non ſæpè minùs frequentes fu-
" iſtis? an ea res agebatur, ut etiam ægro-
" tos deferri oporteret? Annibal, credo,
" erat ad portas, aut de Pyrri pace age-
" batur? Ad quàm cauſam etiam Appium
" illum & cæcum, & ſenem, delatum eſſe,
" memorię proditum eſt. De ſupplicatio-
" nibus referebatur: quo in genere ſenato-
" res deeſſe non ſolent. Coguntur enim
" non pignoribus, ſed eorum, quorum de
" honore agitur, gratiâ: quod idem fit,
" cùm de triumpho refertur. Ita ſine cura
" conſules ſunt, ut penè liberũ ſit ſenatori
" nõ adeſſe: qui cùm mihi mos notus eſſet,
" cumq; de via languerem, & mihimet
" diſplicerem: miſi pro amicitia, qui hoc
" ediceret. At ille, vobis audientibus, cum
" fabris ſe domum meam venturum eſſe
" dixit. Nimis iracundè hoc quidem, &
" valde intemperanter. Cujus enim ma-
leficii

leficii iſta pœna eſt, ut dicee in hoc ordine auderet, ſe publicis operis diſturbaturum publice ex ſenatus ſententia ædificatam domum? quis autem unquã tanto damno ſenatorẽ coëgit? aut quid eſt ultera pignus, aut multam? qui ſi iciſſet, quam ſententiam dicturus eſſem, remiſiſſet aliquid profectò de ſeveritate cogendi,

4 §. *Sequitur* Exprobratio, *quæ eo differt ab expoſtulatione, quòd illa etiam fiat adverſus amicos; exprobratio adverſus inimicos; neq; hos quoſvis, ſed ingratos.*

5 §. *Conſtat partibus duabus. Prior eſt beneficii noſtri commemoratio, & exaggeratio. Quia verò parum liberale videtur beneficia ſua objectare, eaq; extollere multùm: eo affirmabimus, id nos facere invitos; ſed alienis compelli injuriis. Atq; hîc & conſcientiam adverſarii teſtari licebit.*

6 §. *Altera pars eſt expoſitio, nec non amplificatio malificii aliens.*

7 §. *Quandoq; & ab hypotheſi ad theſin adſcenditur univerſeq; aliquid dicitur de vitio criminis ingrati.*

Exẽplo ſit Epiſtola Ciceronis ad Antonium

tonium, quæ quincta est libri quincti. Item Epistola scholastici, seu rhetoris cujusdam, sub nomine Ciceronis ad Octavium. Ut & oratio Ariadnæ ad Theseum apud Catullum * cujus initium,

*Carmine de nuptiis Pelei & Thetidis.

Siccine me patriis abvectam, perfide, ab oris.

† Lib. 4. Æn.

Et oratio Didûs ad Æneam †, quæ incipit.

Num fletu ingemuit nostro, &c.

Item apud Ovidium epist. Medeæ ad Jasonem.

8 §. Deprecatio *tractanda est in hunc modum. Primùm opera danda est, ut tempore fiat opportuno. Item per eos, qui gratiâ & autoritate pollent: quippe quibus nihil facilè negetur. Vel per homines miseros & luctu ac squallore confectos: quorum infelici conditioni ultrà mali quicquam accudere velle, durum videatur.*

† Cap. 8 §. 3 & quatuor seqq

Vide, quæ de tempore commodo, & personis idoneis, superiùs † diximus, cum de affectu Lenitatis ageremus.

9 §. *Hinc*

9 §. *Hinc demonſtrabimus, crimen non eſſe malitiâ commiſſum. Ubi loci Purgationis adhibentur. Sed ſi color ejuſmodi non habeat locum: ſatius eſt, ut ingennè culpam fateamur, quàm ut frivolis nos ratiunculis defendamus. Siquidem illud turpis cauſæ patrocinium offendere magis viros principes ſolet. Præterea, ſi crimen tantopere imminuamus, clementiæ ſuæ detrahi exiſtimant, quaſi leviculam tantummodo culpam condonent.*

10 §. *Poſthæc tractandus eſt locus communis de clementia: ſed non evagandum nimis: eaq; præcipuè afferri debent, quæ cauſa magis propria ſunt.*

11 §. *Exinde adjungemus rationes à qualitate perſonæ, pro qua dicitur: ut quæ petuntur à nobilitate ejus, eruditione, anteactæ vitæ innocentiâ, meritis erga Remp. item oſtendemus, ut, ſi ignoſcatur, nihil quidem incommodi inde ad Remp. poſſit redundare; hominem verò ipſum magnopere utilem fore Reip.*

12 §. *Poſtremò adhibentur* ἀπορία †*querimonia, obſecratio: in quibus tamen omnibus* τὸ πρέπον * *eſt ſuadendum: quia ſi gravis ſit perſona, nihil pro ea mu-*

†Dubitatio de eo, quid miſer ſit acturus.

*Decorum

muliebriter ac demisse nimis est poscẽdũ

Exemplum deprecationis apud Ciceronem habemus in peroratione orationis pro Muræna: *Fidem vestram, Vel defensoris, & amici officio adductus, oro, atq; obsecro, judices, ut ne hominis miseri, & cum corporis morbo, tum animi dolore confecti, L. Murænæ, recentẽ gratulationẽ novâ lamẽtatione obruatis*, &c. Cæterùm vix in judicio deprecationi est locus; nisi cùm pro eo dicimus, cujus magna sunt merita. At tũ in loco communi per amplificationẽ injicitur: ut ait scriptor ad Herennium lib. 1. An apud parentem vel Imperatorem, dispar est ratio: unde Cicero pro Ligario: *Causas, Cæsar, egi multas, & quidem tecũ, dum te in foro tenuit ratio honorũ tuorum: certè nunquam hoc modo, Ignoscite, judices, erravit, lapsus est, non putavit: si unquam post hac. Ad parentẽ sic agi solet. Ad judices, Non fecit, non cogitavit, falsi testes, fictũ crimẽ.* Atque hæc dicta sunto de Inventionis doctrinâ, tum primariâ, & magis simplici; tum alterâ ex priori ortâ: quibus duabus eam partibus absolvi, superiùs * dicebamus.

* Lib. 1. cap. 2. §. 6.

FINIS LIBRI SECUNDI.

GERARDI

GERARDI IOHANNIS VOSSI

PARTITIONVM ORATORIARVM

Liber Tertius.

CAP. I.

De dispositione universè.

1 §. *Accedamus nunc ad alteram Rhetorices partem, quæ* dispositio *vocatur. Est ea partium orationis idonea ad persuadendum collocatio.*

Ex qua difinitione patet, quantopere aberrent, qui dispositionem hanc Logicæ esse partem contendunt, cum Logica Dispositio longè alia sit. Quippe si eo nomine intelligant γένεσιν syllogismi: hæc solùm respicit ordinem terminorum in syllogismo. Sin methodum sic appellant: ea spectat, vel artium, & disciplinarum constitutionem; vel tractationem quęstionum, sed nudam, citra exordiũ, aut epilogum; citra mores, & af-

fectus; quæ ad perſuadendum adhibentur. Vt etiam diximus lib. 1. cap. 1.

2 §. *Partes orationis duæ ſunt ſimpliciter neceſſariæ, propoſitio, & fides, ſeu probatio, quæ & contentio dicitur.*

Quemadmodum enim in omni ſyllogiſmo concluſio eſt, quæ probetur, & argumentum, per quod probetur: ita in omni quoque oratione eſt principalis quædam cotroverſia, quam propoſitio aſſignat, & rationes ſunt cauſam noſtram probantes, adverſarii refellentes, quæ in fide, ſeu contentione collocantur.

3 §. *Sunt præterea duæ partes neceſſariæ κατά τι, h.e. propter hominum infirmitatem; qui, cùm rationibus ſæpe non moveantur, affectibus ſunt trahendi. Eæ partes ſunt exordium, & peroratio: illud ad conciliandum, hæc ad concitandum imprimis adhibetur.*

4 §. *Interdum & quinta pars accedit, narratio, idque potiſſimùm in genere Iudiciali. Quin etiam ſex orationis partes ſtatui poſſunt, quia fides ſeu contentio confirmationem & confutationem comprehendit.*

CAP. II.

CAP. II.

De Exordii duplici officio, & Utriusque locis generatim.

1 §. Exordii *munus eſt duplex: indicat enim ſcopum orationis, & præparat auditorem ad reliquam dictionem.*

Ac Cicero quidem priùs ſolet animos parare, & deinde exponere, quâ de re ſit dicturus. Sed veterum multi contrarium facere ſolent, ac quandoque etiam Cicero ipſe.

2 §. *Bifariùm verò à priori munere incipimus. Interdùm quidem ſimpliciter exponimus, quâ de re dicendum ſit. Quamvis autem Ariſtoteles ejuſmodi exordium minùs probet, quia oratio ſic quaſi ἀκέφαλος * ſit: conſtat tamen præſtantes etiam oratores ita ordiri.*

* Truncа & capite carens.

Vt Gorgiam Leontinum, qui de Elienſium laude dicturus, ita cœpit: Ἦλις, πόλις εὐδαίμων *. Nec multùm abit illud Gregorii Nazianzeni in laudem

* Elis beata civitas.

Athanasii, Ἀθανάσιον ἐπαινῶν ἀρετὴν ἐπαινέσομαι *.

* Athanasium laudans, virtutem laudabo.

3 §. *Sed sæpius auspicamur à generali pronunciato ex intimis causæ visceribus ducto: cui tanquam fundamento mox superstruitur quæstio particularis.*

Ut si Elienses laudaturus inde ordiatur, quòd utile sit præclaras urbes laudibus ornari: aut si Athanasium celebraturus, inde inchoët, quòd viros virtute præcellenti præditos oratione extolli oporteat, quò ita ad imitationem eorum alii incitentur. Similiter adversus adulterum, vel meretricem dicturus, incipere poterit à laude castitatis, aut vituperatione vagæ libidinis.

4 §. *Porrò eum, qui vel solum hoc artificium satis attenderit, non facilè deficiet commodè ordiendi ratio. Attamen ne eandem semper incudem tundamus necesse etiam est nôsse alias vias, quæ similiter ad scopum orationis ducant. Hujusmodi est initium* ἐξ ὑποληψεως *sive ab opinione eorum, apud quos dicemus.*

Quo

Quomodo Demosthenes adversus Midiam orditur * : Τὴν μὲν ἀσέλγειαν, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, καὶ τὴν ὕβριν, ἣν πρὸς ἅπαντας ἀεὶ χρῆται Μειδίας, οὐδένα ἂν οἶμαι ὑμῶν, ὅστις τῶν ἄλλων πολιτῶν, ἀγνοεῖν ὅτιοῦν. Item Cicero Invectivâ IV. in Catilinam: *Video P.C. in me omnium vestrum ora atq; oculos esse conversos. Video vos, non solùm de vestro, ac Reip. verùmetiam, si id depulsum sit, de meo periculo esse sollicitos,*

* Quapetulantia, Judices, & contumelia in omnes semper utatur Midias, neminem aut vestrûm, aut aliorum civium, arbitror ignorare.

5 §. *Item initium* ἐκ περιουσίας *sive ex abundanti: cùm, antequam dicamus, de quo agere propositum sit, præmittimus, nos eo contentos fore, etsi adferre possimus alia non leviora, imò etiam graviora.*

Ut si agendum esset adversus Phyam, mulierem tribus digitis minorem, quàm quatuor cubitorum, cæteroquin formosam: quæ a Pilistrato exule, conscio Megacle, adornata habitu Minervæ, & Athenas curru invecta, seséque Palladem simulans, dictitârat, tyrannum, quem ejecerant, reduci debere; atque ita rudi populo os subleverat: ut autor est Herodotus lib. 1 *. In causa istjusmodi sic incipere aliquis

* uti & Athenæus, lib. 13.

potuisset†: "Audax mulier jure optimo horrendi possit sacrilegii accusari: quippe quæ M inervæ honores, quam Athenienſium civitas tantopere semper coluit, sibi impiè vindicârit. Verùm enim vero atrox hoc crimen Deorum volo relinquere vindictæ: qui soli pœnas meritis haud minores repetere ab eâ possunt. At mihi satis in præsentia erit, si ea in medium adferam, quæ commisit contra populi majestatem.

† Hermogenes de inventione lib. 1. cap. 3.

Exemplum simile est, "Quamquam non adulterii minùs quàm furti crimen possim intentare: non tamen tam durus ero accusator, quàm vicinus impius fuisti. *Item*, Cùm majora etiam in Socrate possint commendari, tamen nunc solam ejus patientiam laudabo. Sed frustrâ hujusmodi exordium anquirit orator, utcunque arte veleat, nisi res ipsa suggesserit.

6 §. *Etiam à rei, de qua dicendum, amplificatione ordimur. Cujusmodi est ista.* Sin unquam aliàs, nunc de maximo negotio dicendum nobis esse.

Ita Cicero incipit pro domo suâ ad Pontifices. "Cùm multa divinitus, pontifices, à majoribus nostris inventa, atq; instituta sint: tum nihil præclarius, quàm

quòd

quòd eoſdem, & religionibus immortalium, & ſummæ Reip. præeſſe voluerunt: ut ampliſſimi, & clariſſimi cives Remp. bene gerendo, religiones ſapienter interpretando, Remp. conſervarent. Quòd ſi ullo tempore magna cauſa in ſacerdotum populi Rom. judicio ac poteſtate verſata eſt: hæc profectò tanta eſt, ut omnis Reip. dignitas, omnium civium ſalus, vita, libertas, aræ, foci, dii penates, bona fortunæ, domicilia, veſtræ ſapientiæ, fidei, poteſtatique commiſſa creditaque eſſe videantur. Vobis hodierno die conſtituendum eſt, utrùm poſthæc amentes, ac perditorum magiſtratus improborum ac ſceleratorum civium præſidio nudare, an etiam Deorum immortaliũ religione armare malitis. *Simile exemplum ſit*, Cùmmulta in hujus laudem (*vel vituperationem*) dici poſſint, familiam tamen ducit illud de quo nunc agere propoſitum eſt nobis. Vocant alicui exordium ἀπὸ διαιρέσεως*. Atque hæc de primo exordii officio, quo docilis redditur.

* A diviſione.

7 §. *Alterum exordii munus erat, ut auditoris animus, velut medicamentis quibuſdam, ad benevolentiã & attentionem, præparetur. Sed hujuſmodi proluſio*

lusio non semper est necessaria. Nam si auditor nos amet, ac suspiciat; neq; animus ejus ullâ suspicione sit præoccupatus: quid attinet benevolentiam aucupari? Si item libenter audimur, quid opus fuerit laborare, ut attentè audiamur? præsertim in orationis initio, ubi omnes auribus maximè arrectis esse solent? Quare prudentis est oratoris dispicere, quando res, & tempus, medicamenta ista requirant: ne si puerorum more, ἀπράγμονα ejusmodi, ubi opus non est, consectemur: auditorem minùs etiam benevolum, atque attentum, reddamus.

8 §. *Quibus argumentis benevolentia paretur, partim in a moris loco ostendimus libro superiori* *: *partim ex iis colligere erit, quæ de locis Exordii in genere judiciali inferiùs* * *dicemus.*

* cap. 9.

* cap. seq. §. 12, & deinceps.

9 §. *Paratur autem benevolentia, vel apertè, vel occultè. Quando apertè hoc agimus,* Ἀρχὴ *sive Principiũ, vocatur: atque ejusmodi exordium in genere honesto plurimum adhibetur.*

Vt contra parricidam dicatur:

10 §. *Sin idem occultè fiat, vocatur Insinuatio,*

ſinuatio Græcè ἔφοδος.

Inſinuatio quidem, quia quaſi in ſinum, hoc eſt, in pectus, atque animum, clam irrepat: ἔφοδος autem à ſimilitudine clandeſtini ingreſſûs, quo urbes capi ſolent. Tale eſt initium orationis ejus, quam Cæſar apud Salluſtium habet pro conjuratis.

11 §. *Habet q; iſtiuſmodi exordium præcipuè locum in genere turpi, vel ancipiti, vel* παραδόξῳ *ſive admirabili:*

Turpi, ut ſi pro parricida orandum ſit: *ancipiti*, quæ partim honeſta, partim turpis, ut cauſa Oreſtis, qui matrem interemit, ſed ut patris mortem ulciſceretur: in *admirabili*, ut ſi quis laudet paupertatem, exilium, mortem, injuſtitiam, &c.

12 §. *In honeſta cauſa ferè utimur Principio.*

Vti Cicero facit pro lege Manilia: ubi cùm locum & tempus dicendi exſententia ſibi obtigiſſe dixiſſet, iſta ſubjungit, "Atq; illud imprimis mihi lætandum

„ dum jure esse video, quòd in hac inso-
„ lita mihi ex hoc loco ratione dicendi,
„ causa talis oblata est, in qua oratio ne-
„ mini deesse potest. Dicendum est de
„ Cn. Pompeii singulari, eximiaq; virtu-
„ te: hujus autem orationis difficiliùs est
„ exitum, quàm principium invenire.

13 §. *At tum demum in hujusmodi causâ Insinuatione est opus, si auditor, vel defessus sit audiendo; vel persuasus ab iis, qui priores dixerunt.*

Nam quid refert, utrùm causa nostra sit honesta; si audire nos gravetur judex, vel non habeat causam pro honesta.

14 §. *Atque horum alterum cùm sit, etiam attentionem parabimus. Idem faciemus in genere turpi & ancipiti, atque etiam humili. Nam quia hoc est de re vili & abjectâ, eò facilè negligitur.*

15 §. *Attentio paratur, partim promissione, partim petitione. Promissione quidem, si polliceamur nos dicturos de rebus novis, magnis, utilibus, vel jucundis.*

Hoc,

Hoc, ut Servius, & Victorinus, obſervant, egregiè præſtitit Maro, quando de apibus ſcripturus, ita cecinit:

Protinus AERII *mellis* CŒLESTIA *dona*
Exſequar. E: mox;
ADMIRANDA *tibi levium ſpectacula rerum*
MAGNANIMOSQUE *duces, totiuſq; ordine gentis*
Mores, & ſtudia, & populos, & prælia dicam
In tenui labor: at tenuis non GLORIA.

16 §. *Quanquam profectò, ſi ſatis pateat, rem eſſe abjectam, plus efficiet orator verbo commodè & ἐνεργητικῶς prolato, quàm ſi ſpondeat aureos montes.*

Vt Cicero Philip. VII. "de Parvis rebus ſed fortaſſe neceſſaris, conſulimur, P. C. de Appia via, & de moneta. Item ſi acturus cauſam pauperis, idq; in re puſillâ, dicat, damnum exiguæ rei nõ minùs grave eſſe pauperi, quàm diviti rei maximæ. Quo artificio apud Quinctilianum* pauper utitur, divitem accuſans, qui veneno per flores pauperis ſparſo, apes ejus interemerat. "Unum, *inquit*, oro, ne cui minor dignitate veſtrâ videatur cauſa litis meæ. Ante omnia non debetis exſpectare ubi pauper

* Orat. 13

" pauper magna perdiderimi: ſed, quan-
" tulum ſit, quod abſtulerit mihi dives,
" minus eſt, quod reliquit.

17 §. *Petitione autem paratur attentio, cùm auditores, attendere ut velint, rogamus.*

Ut apud Cic. proSex. *Roſc.* " Qua-
" propter vos oro atque obſecro, judi-
" ces, ut attentè, bonâque eùm veniâ,
" verba mea audiatis.

18 §. *Petitur id quidem in media quoque oratione; ſed fere in initio orationis ſollicitè magis fit.*

Quomodo id facit Tullius in Miloni-
anâ: " Quamobrem adeſte animis, ju-
" dices, & timorem, ſi quem habetis, de-
" ponite. Nam ſi unquam de bonis & for-
" tibus viris, ſi unquam de bene meritis
" civibus, poteſtas vobis judicandi fuit,
" ſi denique unquam &c.

19 §. *Genus δυσπαρακολούθητον, ſive obſcurum, quale eſt in quo difficulter cauſſam percipit auditor, maximè exigit docilitatem. Quare cum alibi ad docilitatem*

litatem parandam ſufficiat generatim indicâſſe, qua de re acturus ſis; quod prius eſſe Exordii munus ſupra diximus: hoc in genere etiam diſtributione opus eſt; ſed quam brevitas commendet; ne dum dociles facere vis auditores, eos magis confundas.

Verùm de hoc accuratiùs infrà dicemus, in Propoſitionis doctrinâ.

20 §. *Si in Exordio accuratè cauſſam conſtituerimus, ac diviſerimus; propoſitione poſtea nihil erit opus.*

Nec obſtat, quòd ſuperiùs ex Ariſtotele dicebamus, Propoſitionem eſſe neceſſariam orationis partem. Neque enim ita hoc accipi debet, quaſi ſemper diſtinctum ſit orationis membrum: ſed quia neceſſarium eſt, ut quomodocunque proponatur, ſive id in Exordio fiat, ſive in fine Narrationis, ſive ſeorſum.

21 § *Quod ſi in exordio ſufficiat ſimpliciter aſſignare ſcopùm orationis, eoq; iſtis benevolentiæ & attẽtionis paranda*

mc-

medicamentis opus non ſit: videndum tunc, an non ordiendi argumentum præbeat cauſa, vel occaſio, quæ nos impluit ad dicendum.

Hujuſmodi exordio utitur Tullius oratione pro C. Rabirio: "Etſi, *inquit*, "non eſt meæ conſuetudinis, initio dicendi rationem reddere, quâ de cauſa quemque defendam; propterea quòd cum omnibus civibus, in eorum periculis, ſatis juſtam mihi cauſſam neceſſitudinis eſſe duxi: tamen in hac defenſione capitis, famæ, fortunarum omnium C. Rabirii, proponenda ratio videtur eſſe officii mei; propterea quòd, quæ juſtiſſima mihi cauſa ad hunc defendendum eſſe viſa eſt, eadem vobis ad abſolvendum debet videri. &c. Eſt quoque hujus generis exordium, quod ſumitur à lege, vel conſuetudine: ut in Rullum "pro lege agrariâ; "Eſt hoc in more poſitum, Quirites, inſtitutoque majorum, "ut ii, qui beneficio veſtro imagines familiæ ſuæ conſecuti ſunt, eam primam habent concionem, qua gratiam beneficii veſtri cum ſuorum laude conjungunt, &c. Idem ſic Philippicam ultimâ incipit à ſcripturâ: *Si, ut ex literis, quæ recitatæ ſunt, P. C. ſceleratiſſimorum hoſtium*

hoſtium exercitum caſum fuſumq; cognovi &c.

22 §. *Locus etiam ſæpe initium dicendi ſuggeret.*

Nam & vilitas ejus generoſis animis dicendi aufert voluptatem (unde Scopelianus * à Clazomeniis rogatus, ut dicere apud ſe vellet, reſpondit, luſciniam non canere in cavea) & contrà majeſtas ejus conſternat animum etiam non vulgaris oratoris: ut ſi dicendum fuiſſet Babylone in dicaſterio regis, non ſapphiro & auro tantùm conſpicuo, ſed etiam cœli imaginem cum Diis referente: prout Philoſtratus illud deſcribit in Apollonii vita lib. 1. cap. XVIII.

* Philoſtratus in vitis Sophiſt.

Cap. III.

De ſpecialibus Exordiorum locis.

1 §. *Utiliter verò obſervat Ariſtotoles, variare Exordiorum locos pro tribus cauſarum generibus.*

2 §. *In*

2 §. *In genere Demonſtrativo ſunt loci tres. Primus eſt à laude, vel vituperatione.*

A laude ſic incipit Plinius divinum panegyricum: *Bene ac ſapienter, patres conſcripti, majores inſtituerunt, ut rerum agendarum ita dicendi initia precationibus caperentur.* A vituperatione contrà panegyricum ſuum orditur Iſocrates. Quippe reprehendit eos, qui celebritates publicas inſtituêre, quòd virtutibus corporis præmia ſtatuerint, illis animi non item. Similiter in funebri oratione, Dionis exemplo*, incipere poſſumus à reprehenſione conſuetudinis ejus, qua dicere jubentur, quos flere magis conveniret; atque eloquentia ab iis exigitur, quibus recens dolor ingenium, ac facundiam omnem eripit.

*Orat. 39.

3 §. *Alter locus eſt à ſuaſione, vel diſſuaſione.*

Ut ſi is, quem laudare voles, vir quidem fuerit egregius; ſed cui in omni vita placuerit illud vetus, Λάθε βιώσας*, dicere licebit, nō eos ſolùm eſſe laudandos, quorum nota eſt virtus; ſed etiam, quorum

* Late in vita, ſeu latenter vive.

quorum est ignota.

4 §. *Tertius locus assumitur è genere Iuridiciali: idque à persona auditoris. Vt si nobis agendū sit de re vel incredibili, vel arduâ, vel pervulgatâ. Tunc enim petimus, ut ignoscere velint auditores si quid protulerimus, quod vel parum delectet, vel incredibile videatur.*

5 §. *Atque eleganter in hoc genere ab historia, fabula, vel similitudine ordimur: dummodo ἀποδόσει, sive redditioni, de qua mox dicam, commodè adoptemus.*

Ut si laudare Scipionem Africanum velis, sic licebit auspicari: *De Lucio Æmilio legimus* †, *cù Iovis Elei imaginem conspexisset, attonitum aliquantisper hæsisse, exinde in hæc erupisse verba: Solus profectò Phidiæ Iupiter Homerici Iovis* majestatem expressit. Idem ego non verear affirmare de Scipione Africano, in quo uno divinarum virtutum illustris effiges effulget. Sed nullius tantium est flumen ingenii, quod oratione diserta virtutes eas condignè possit exponere.*

† Apud Suidam voce Φειδίας. Auctorem verò laudat Polybium; apud quem frustra hodie quæras.

* Phidias expressit Iovem secundū versus Homericos; ut est apud Strabonē lib. 8.

Neque hæc ordiendi ratio in perso-

nis

nis duntaxat, ſed etiam in rebus locum habet. Ita laudari volenti caſtitatem, in hanc ſententiam proœmium ſe obtu-
*Ovid. 10. Met. Fab. 8. lerit. "Fabulantur poëtæ *, Pygmalionē ex ebore virginem affabrè adeò feciſſe; ut ipſe operis ſui conceperit amorē, atq; adeò Deam rogârit, ut animā ei inſpirare vellet, quò cum una hac vitam omnem dulciter tranſigere poſſet. Opto, ut ſimiliter, dū orationis meæ penicillo formoſiſſimam & caſtiſſimā de pingo virginem, ipſam nempe caſtitatem, amor ejus in me tantus accendatur, ut præ una hac voluptates turpes contemnā: neq; id ſufficit mihi, ut medullitus in flammer ego; ſed velim, ut idem contingat omnibus vobis.

† περὶ ὁρμήσεως. Item à perſonæ noſtræ tenuitate ordiri poſſumus tali ſimilitudine: "De Antiochenis narrat Lucianus†, cùm apud eos puſilli corporis hiſtrio in ſcenam prodiiſſet, quò Hectorē ſaltaret: dicax ille populus exclamâret continuò, Aſtyanactē ſe videre; Hectorem autē requirere. Multùm ipſe etiam vereor ne cùm dignitas argùmenti hujus quaſi Hectora aliquē, hoc eſt magnū oratorem, exigat: magnopere miremini, quòd ego vix Aſtyanax aliquis, hoc eſt tenuis ingenii homun-

homuncio, in conspectum vestrum prodire sim ausus.

Quod si insinuatione sit opus, ut si inveteratam sententiam eximere animo vellimus: dicemus, " nihil esse difficilius, quàm evellere animis opinionem, quæ jam invaluerit. Nã uti illi, qui ab oculis laborant, ægre lumen conspicũt; in tenebris vero cum voluptate versantur: ita eos, qui errorẽ aliquem, quasi cũ lacte, imbiberunt, difficulter perpeti eũ se dedoceri. *Affirmabimus*, simile quid etiã videri in illis, qui alienos fœtus alũt pro suis. Nam si initio ea scîssent, quæ postea cognoscunt; nunquã in animũ fuisse inducturos, aut pueros tollerent: sed post longi tẽporis educationẽ, eminvitos ea audire, quę dicũtur, ac sibi etiã vim facere, ut ne credant. Vide in hanc sententiã illustrẽ exordiũ orationis ejus, quâ Dion Crysostomus* conatur probare, Iliũ à Grecis non fuisse eversũ.

Et sanè in aliis etam Dionis exordia valde sunt ἀνθηρὰ*, ac luculenta. Subinde tamen, & longiora sunt, & picta magis quàm conveniret; quod Photius etiam observat. Tale est argumentum orationis Olympicæ, sive de primâ Dei cognitione, ubi ab exilio recens reversus,

* Orat. 11.

* Florida.

reverſus, in Olympica panegyri ita ſe ab omnibus cingi ait, quemodo ex vulgari Græcorum opinione, noctuam circumſtant, & admirantur aves reliquæ; etiam pavo, qui magis, quàm noctua, admirationem meretur. Atque hæc ſcitè quidem tractat: ſed & prolixiùs, & floridiùs, quàm gravi adeò conveniat argumento. Quare cautè eâ parte imitandus eſt juventuti. Et hæc de exordiis generis demonſtrativi: de quibus etiam Menander ſcripſit: ſed hodie nihil ejus exſtat, preterquam de proœmiis * hymnorum.

* Lib. 2. cap. ult.

6 §. *Genus* Deliberativum *in publica quidem cauſa exordium natura ſua olim non requirebat. Nam ſciebat antea auditor, qua de re eſſet conſultandum. Incidebant tamen tum quoque tempora, cùm proœmio uti deberet orator: idq; vel propter ſe, vel adverſarium, vel auditores, vel ob ornatum.*

7 §. *Ac tunc quidem ob ornatum (ut de hoc primum loquar) exordio uti dicitur cum vix alio fine adhibetur, quàm ne oratio videatur abruptum quid, eoq; rude & inconcinnum; quale quod eſt, minùs allicit, ac demulcet auditorem.*

Vide

Vide exordium orationis Manilianæ: quod præcipuè conformatum est ad ornatum, ac dignitatem.

8 §. *At propter se exordium adhibit orator, quando dissolvendum est crimen: ut si ostendat, non debere consilium suum contemni, sive ob ætatem juvenilem, quia necdum sit judicio firmato; sive senilem, quasi jam deliret; sive similem ob causam, ut quòd prudentiâ, aut dignitate, longè minor sit iis, apud quos dicendum est.*

Licebit tum hoc, vel simili modo exordiri: *Quanquam non tantùm mihi arrogem, ut existimem, me cum quoquam vestri prudentiâ posse conferri: tamen cũ gubernatores etiã à vectoribus quandoq; moneantur utiliter; confido, quæ vestra humanitas est, non gravatè vos laturos, si de re necessaria nunc pauca verba fecero.* Vel hunc in modum: *Glaucum aiunt*, cùm admodũ adolescens adjutaret patrẽ in opere rustico, & vomer fortè excidisset aratro; mallei loco solâ manu usum esse, atq; præstino eum loco reddidisse. Hoc robore juvenis perspecto, à patre perductum esse ad Olympiacum certamen: ubi* *Súidas in Γλαῦκος.

"dum fortis, sed novitius pugil, ab adver-
"sario premitur vehementiùs acclamâsse
"parentem, ut ictum inferret, qualem in-
"tulisset antea aratro*. Eaque voce, licet
ab homine artis ignaro profectâ, tanto-
pere tamen accensum fuisse pugilem
hunc, ut adversarium feriret fortiter, ac
victoriam mox reportaret. Ultimã & ip-
se, istius instar agricolæ, quandoquidem
& olitores interdum opportune aliqua
loquuntur, incitare vos ad rem præ-
stantissimam possem.

* Græcé sonat elegantius, παῖε τὸν ἀπ' ἀρότρου, ictũ infer qualem aratro. Nam intelligitur πλαγὴν: ut ostendunt quę Suidas præmisit. Nõ desunt tamen, qui arbitrentur dixisse, παῖε τὸν ἀπ' ἀρότρου, filii illam ab aratro, supple manum admove.

9 §. *Propeter adversarium utimur exordio, cùm reprehendi his debet, quia turpe aliquid vel noxium fuaserit.*

Eo pacto erditur Cicero Phillipp. VIII. "Confusiùs histerno die est acta
res C. Pansa, quàm postulabat institu-
tum consulatus tui: parum mihi visus
es eos, quibus cedere non soles, sustine-
re. Nam cùm Senatus ea virtus fuisset,
"quæ solet: & cum re viderent omnes,
"esse bellum; quidamq; id verbum remo-
"vendum arbitrarentur: tua voluntas in
"discessione fuit ad lenitatẽ propensior.
"Victa igitur est propter aspiritatem, te
"auctore, nostra sententia.

10 §. Qua-

10 §. *Quanquam non ab auditorum dunt axat reprehenſione ordiri licet: ſed aliorum etiam, qui aliquid non ſunt aſſecuti, atq; etiam alios in errorem induxerunt.*

Ita ſuaſurus, ut ſcholæ erigantur, vel inſtaurentur, hoc, vel ſimili modo, incipere poſſis:" Memoriæ proditū eſt *, cives Atticos olim queſiviſſe ex Apolline, quâ ratione conſequi poſſent, ut virtute, ac patriis legibus, urbs maximè floreret: oraculum autem conſilii illud dediſſe, ut, quod omnium pulcherrimum foret, liberorum auribus immitterent. Quo cognito, tradūt cœpiſſe cives, Aſiaticorum more, pertundere aures puerorū, eaſq; onerare inauribus aureis: eò quòd aurū cæteris præſtare perſuaſum haberent. Ego verò, auditores, non illud, quod eſtœminare animos poterat, ſed quiddam longè excellentius ab oraculo fuiſſe intellectum planè ſenſeo. Nā quid præſtabilius eſt ſalutaribus virtutis præceptis? aut quod dignius Deo conſilium excogitare poſſimus, quàm ut parentes liberorum ſuorum auribus virtutem ſolicitè inſtillarent: vel eos præficerent liberis, à quibus illam à pueris haurirent?

* Dio Chryſoſtomus orat 3. 2. quę eſt ad Alexandrinos.

11 §. *Propter orditores audimur, quando res ab iis major minorve habetur, quàm revera eſt. Prius ſi ſit, imminutione; ſin poſterius, amplificatione opus eſt. Huc pertinet, quando bonæ auditorum parti videtur ſuper vacaneum de aliquo dicere, quia res nota ſit.*

Ut ſi de virtute ſit orandũ, cujus præſtantiã nemo diffitetur. Ordiemur tum à reprehentione" hominũ curioſorum,
„ quia ſubtiliter diſputando, quàm pie vi-
„ vendo ętatẽ tranſigere malnnt. Unde &
„ ea ſemper in ore habent, quæ etiã inter
„ doctiſſimos ſunt controverſa: illa verò
„ negligunt in vita, quæ apud omes ſunt in
„ confeſſo. Atqui non ſufficit ea nòſſe quę
„ recta ſunt; quando & illi, qui ab oculis
„ laborent, probè ſciunt; manus iis admo-
„ vendas non eſſe, & ægrè tamen abſti-
„ nent; multi etiã, quos minimè fugit,
„ quantum damũ det incontinentia, non
„ propterea ſe à voluptatibus avelli pati-
„ untur. Quare apud tales imitandi
„ ſunt medici, qui ſæpe eadem inculcant;
„ nõ quia iſthæc ægroti ignorãt, ſed quia negligunt. *Vide in hanc ſententiam præclarum exordium Dionis Chryſoſtomi orat* XVII. Quod ſi ſalubre quidem conſilium dare volumus, ſed parum jucundum

dum: affirmabimus, *nos imitari velle medicos bonos.* Item referemus, *ut olim Ilienſes à nobili tragœdo poposcerint ſibi veterem urbis ſuæ fortunam repræſentari ille autem viciſſim eos rogárit, ut ne ea in re moleſti ſibi eſſe velint; nam, inquiebat, quãto ego melius egero, tanto vobis infeliciores videbimini; ut qui ſcitis viſuri, cujuſmodi fortunâ excideritis.* Dicemus, *ſimiliter metuere nos, ne quantò in conſulendo boni publici erimus amantiores; tantò eos magis offendamus.*

Ab hoc non multũ recedit illud exordium, quale fuit locus apud homines ſegnes, & ſocordes: *Sapiens ille è Phrygia* refert, ut noctua, avis ingrati cantus ſed prudentis conſilii cæteris ſuaſerit avibus, ne quercum creſcere paterentur, unde viſcus provenerit, quo caperentur: item, inquit, quũlinum ſereretur, autor fuit ut ſemen erutum abſumerent: quippe è quo illud naſceretur, unde retia necterentur: ad hæc, cùm quendam ſagittis utentem conſpexiſſet, ita locutam, ait; Iſte homo veſtris vos pennis antevertet, pedes ipſe alatas vobis ſegittas imittens. Sed ſurdis concinit; imò eam, tanquam male ſanam, aſpernabantur. Idem ego hodie metuo, ne mihi cõtingat apud pleroſq; veſtri.*

* Dionem vide in Olympico, ſive de prima Dei cognitione.

Apud eos autem, qui animo sunt generoso, atque alacri, dicemus, "nos imitari velle bonos imperatores. Nam ut "illi paratissimos etiam milites ad pugnandum adhortantur: ita nos hortari illos velle eam ad rem, cujus amore maximè ardeant. *Vide, quæ adduximus lib. II. cap. XXIII. §. 10.*

Atque ista sufficiat nunc dixisse de exordiis generis deliberativi: quæ non eo animo attulimus, quasi putemus, sufficere juventuti, ut hinc aliquod exordium oratiunculæ appingat: (sunt enim hæc jam à Dione, & aliis occupata, etiam indicata à Rhetorum uno alteroque, ac pleraq; jam pervulgata; sed ut ij, qui etiamnum apud Scholasticos exercentur, similia istis apud oratores, atque etiam Sophistas observent, imo & illis gemina excogitent ipsi: quod difficile non erit, nisi quis planè hospes fuerit in studiis humanitatis.

12 §. *In genere* juridiciali *quinq; sunt loci: à persona rei, vel nostrâ, vel auditoris, vel adversarii, vel à re ipsa.*

13 §. *A rei persona benevolentia captatur, si anteactâ vitâ, quantum principii*

principii ratio ſinit, commendetur; iiſque dicatur indignus, quæ perpetitur.

Vide orationem Ciceronis pro Flacco; item pro Sylla.

14 §. *A perſona noſtra idem ſit; ſi ita ſermonem inſtituamus, ut videamur viri boni. Ut ſi pateat nos ex officio ad dicendum veniſſe, quia, cujus cauſſam ſuſcepimus, ſanguine ſit, vel affinitate nobis conjunctus; vel quia bene de nobis, aut Rep. meritus fuerit.*

Adi exordium orationis pro Rabirio; item illius ad Quirites poſt reditum.

15 §. *Ac quia ſæpius accidit, ut aliquid hìc de nobis proferendum ſit: ſedulò curandum, ut ſervemus modeſtiam. Fiet hoc, ſi extenuemus virtutes, & eloquentiam noſtram: ut ſi dicamus, plus voluiſſe nos, quàm præſtitiſſe: item ſi honores, & commoda noſtra, Deo immortali, tum & judicum ipſorum auxilio, ac gratiæ tribuamus. Expedit quoq; ſic loqui, quaſi promamus ea inviti, quæ ad laudem noſtram pertinent.*

Prodeſt etiam orationem in adverſarium convertere, hoc ſimilive modo: Quæ nos Dei, bonorumque virorum auxiliis effecerimus, cum tuis facinoribus conferantur.

16 § *A judicum perſonâ captatur benevolentia admiſcendo eorum laudes. Quod ſi vel amici fuerint, vel inimici: affirmabimus, plus apud eos poſſe æquitatem quàm odium, aut gratiam: ne vel amicorum commodis ſtudeant nimis; vel etiam obſint amicis, ſtultâ quadam verecundiâ injuſtè agentes, ne injuſtè agere videantur.*

A perſona judicum incipit Tullius pro domo ſuâ ad pontifices.

17 §. *A perſona adverſarii captatur eadem, trahendo illum in invidiam, odium, & contemtum. Invidiam gignunt opes, gratia, eloquentia: odium concitant libido, faſtus, nequitia: in contemtum adducunt generis vilitas, vitæ ſordes, inertia, ſtultitia, & ſimilia.*

Conſule Ciceronem initio orat. pro

pro Quinctio : item in Vatinium.

18 §. *Denique etiam benevolentia captatur à re ipsa ; idque extollendo bonitatem causæ nostræ , & adversarii deprimendo.*

Vide Ciceronis orationem pro Cælio. Utì & illam, quam habuit pro domo suâ ad Pontif.

19 §. *Cæterùm minimè existimandum, in una oratione solùm ab uno istorum benevolentiam parari. Est enim cùm ab omnibus , vel penè omnibus , id fiat.*

Exemplo esto exordium Milonianæ: uti & orationis pro Deiotaro. Utrumque planè est luculentum: imò ex iis vel solis hoc parandæ benevolentiæ artificiũ satis possit cognosci. Exscribere ea quid attinet, cùm & longiora sint, & in omnium manibus versentur?

20 §. *Atque ita exordia variare solent pro tribu caussarum generibus. Porrò interdum orator* ἀδιάθετος *seque simulat ex tempore, & absque multa* præmedi-

tatione loqui. Ut si incipiat ab re aliqua, quam non videatur scire potuisse, cùm pedem domo efferret. Cujusmodi est frequentia eorũ, qui convenerunt, & vultus alacritas in omnibus. Item si gaudium testemur, quia eos videamus judicaturos, quos maximè optabimus.

Græci hujusmodi exordium vocant ἀπὸ κατῆς † alii *ab affectione* appellant. Tale est pro Cn. Plancio: "Cùm propter egregiam, & singularem Cn. Plancii, "judices, in mea salute custodienda fidem, tam multos, & bonos viros ejus "honori viderem esse fautores: capiebam "animo non mediocrem voluptatem, "quòd, cujus officium mihi saluti fuisset, "ei meorum temporum memoriam suffragari videbã. Cùm autem, meos partim inimicos, partim invidos, huic accusationi esse fauturos; eandemq; rem adversariam esse in juditio Cn. Plancio, "quæ in petitione fuisset adjutrix: dolebam, judices, & acerbè ferebam, si hujus salus ob eam ipsam causam esset infestior, quòd is meã salutem, atque vitam, suâ benevolentia, præsidio, custodiáque texisset. Nunc autem vester, judices, conspectus, & confessus iste reficit,

† Ab occasione.

ficit, recreat mentem meam, cum intueor, & contemplor unumquemque vestrûm. Video enim hoc in numero neminem, cui mea salus cara non fuerit: cujus non exstet in me suum meritum: cui non sim obstrictus memoria beneficii sempiternâ. Itaque non extimesco, ne Cn. Plancio custodia meæ salutis apud eos obsit, qui me ipsum maximè salvum videre voluerunt.

Hujus quoque generis exordium fuerit, si ante nos dixerit vir eloquens quod non præscieramus fore: eâque occasione auspicemur similem nobis, ac habuit ille, eloquentiam optando. Sanè Polemo olim *, cùm Scopeliano, viro disertissimo in legatione successisset, dicere aggressus Scopeliani sibi Suadam optavit, ac honoratam senem isto compellavit versu quo apud Homerũ * Patroclus affatur Achillem:

Δὸς δέ μοι ὦμοιϊν τὰ σὰ τεύχεα δαρηχθῆναι †.

In dialogis verò etiam initium capimus ex amici adventu, vel ex umbrâ arboris, ubi consideatur, aliisque idgenus sexcentis. Ac ejusmodi esse Platonis exordia solent.

* Philostratus in Scopeliani vitâ.

* Iliad. XVI.

† Da avẽ mihi hoc ut humeros armis tuis armem.

CAP. IV.

CAP. IV.

De Exordii οἰκονομίᾳ & vitiis.

1 §. Proximum *eſt, ut exponamus quoque œconomiam ſive ſtructuram exordiorum: quæ iſtiuſmodi eſſe ſolet. Primo loco ponenda eſt* πρότασις, *quæ viam munit ſequentibus. Hinc ratio ejus, quæ* κατασκευὴ *vocatur. Tum* ἀξίωσις *ſive* ὑπόθεσις, *quæ nova eſt propoſitio rem imprimis tangens. Hinc* βάσις *ſive fundamentum, quòd* ὑπόθεσιος *cauſam adducit, remq; omnem planiùs exponit.*

Exemplum illuſtre habemus in oratione prolege Manilià: ubi πρότασις eſt iſta: " Quanquam mihi ſemper frequens " conſpectus veſter multò jucundiſſimus; " hic autem locus ad agendũ ampliſſimus, " ad dicendum ornatiſſimus eſt viſus, " Quirites: tamen hoc additu laudis, qui " ſemper optimo cuiq; maximè patuit, " non mea voluntas, ſed meæ vitæ ratio- " nes, ab ineunte ætate ſuſceptæ, prohi- " buerunt.

Sequitur κατασκευὴ, ſive ratio: " Nam " cum antea per ætatem nondum hujus " autoritatem loci contingere auderem; " ſtatueremq;, nihil huc, niſi perfectum ingenio,

ingenio, elaboratum induſtriâ, adferri " oportere: omne meum tempus ami- " corum temporibus tranſmittendum pu- " tavi. Ita neque hic locus vacuus un- " quem ab iis, qui veſtram cauſam defen- " derent, & meus labor in privatorum " periculis caſtè integréq; verſatus, ex ve- " ſtro judicio fructum eſt ampliſſimum " conſecutus. Nam cùm propter dilatio- " nem comitiorum ter prætor primus " centuriis cunctis renuntiatus ſum, faci- " lè intellexi, Quirites, quid de me judi- " caretis, & quid aliis præſcriberetis. "

Hinc incipit ἀπόδοσις: " Nunc cum, & autoritatis in me tantum ſit, quantum " vos honoribus mandatum eſſe voluiſtis; " & ad agendum facultatis tantum, quan- " tum homini vigilanti, ex forenſi uſu, " prope quotidiana dicendi exercitatio " potuit afferre: certè &, ſiquid etiam di- " cendo conſequi poſſum, iis oſtendam " potiſſimum, qui ei quoque rei fructum " ſuo judicio tribuendum eſſe cenſuerunt. "

Βάσις verò iſtis continetur verbis: "Atque illud in primis mihi læ- " tandum jure eſſe video, quòd in " hac inſolita mihi ex hoc loco ra- " tione dicendi, cauſæ talis oblata eſt, " in qua oratio nemini deeſſe poteſt.

"Dicendum

Dicendum est enim de Cn. Pompeii singulari eximiâq; virtute: hujus autem orationis difficilius est exitum, quam principium invenire. Itaque non mihi tam copia, quàm modus in dicendo, quærendus est.

Similis est ratio orationis Milonianæ: sed ne longior sim, pauca solùm inde excerpam.

In eâ πρότασις est, *Non possum non timere, judices, visa hac nova judicii forma.*

Κατασκευὴ est, *Nec enim ea corona consessus vester cinctus est, qua solebat.*

Ἀπόδοσις est, *Sed me recreat Pompeii consilium; cujus sapientia non fuerit, quem sententiis judicum tradidit, telis militum dedere.*

Βάσις est, *Quamobrem adeste animis, judices, & timorem, siquem habetis, deponite.*

2 §. *Sunt interim exordia non pauca, in quibus omittatur pars aliqua: aut etiam alio partes istæ ordine collocentur: vel planè alia sit exordii facies. Quod quando fieri oporteat, non tam præceptis tradi potest, quàm prudentis est dispicere oratoris.*

Itaque

Itaque meritò eos, ridet Fabius, qui velut legem omnibus dedêre præmiis, ut intra quatuor ſenſus terminentur.

3 §. *Extremo loco aliquid addamus de vitiis exordiorum. Vitioſa autem ſunt* proœmia longa, *quia tollunt orationis* συμμετρίαν *&, cùm præparare debeant ad dictionem reliquam, potiùs fatigant auditorem. Modus verò pro cauſa ſtatui debet. Brevius exordium cauſæ ſimplices: longius requirunt perplexæ, ſuſpectæq; & infames.*

4 §. *Vitioſa, etiam ſunt exordia* vulgaria, *quæ pluribus accommodantur cauſis.*

Unde gladio comparantur Delphico, qui ad hunc modum factus fuit, ut eodem, & ſacras mactarent victimas, & ſupplicio afficerent nocentes.

5 §. *Item* communia, *hoc eſt, quæ adverſæ etiam parti convenirent.*

6 §. *Adhæc:* commutabilia, *quæ, paucis commutatis, ab adverſario poſſunt uſurpari.*

7 §. *Item judicandum de exordiis ſe-*

paratis,

paratis, *qui nihil ad cauſam perti nent:*

Unde ſimiliter ſe habent, ac

Hor. in Arte. *Humano † capiti cervicem pictor equinam*
Jungere ſi velit.

8 §. *In genere tamen demonſtrativo, atq; in quæſtionibus infinitis, quandoque iis uti licet.*

9 §. *Etiam improbantur, quæ nimis ſunt magnifica: uti & quæ tumida ſunt, atq; arrogantia.*

Prudentur hoc de vitii genere præcipit Horatius epiſtolâ ad Piſones:

Non ſic incipes, ut ſcriptor cyclicus olim,
" *Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.*
Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturiunt montes, naſcetur ridiculus mus.

10 §. *Deniq; videndum, ne ſint contra fines exordiorum: ut ſi, ubi attentione opus, benevolentiam parent, aut contrà; vel ſi nec benevolum, nec docilem, nec attentum reddant auditorem.*

De Exordio ſatis.

CAP. V.

CAP. V.

De Narratione.

1 §. Nunc *videamus de Narratione, quæ rem gestam, uti gesta est, à principio ad finem usq; exponit.*

Græci διήγησιν appellant.

2 §. *Hanc interdum antecedit Narrationis quoddam præludium: cùm nempè rei gestæ summam exponimus ante justam ac plenam narrationem.*

Græcis dicitur προέκθεσις quasi dicas præcedens expositio. Exemplum ejus habemus oratione pro Roscio Amerino: " Forsitan, *inquit*, quæratis, qui iste terror sit, & quæ tanta formido, quæ tot, ac tales viros, impediat, quò „ minus pro capite & fortunis alterius, „ quemadmodum consueverunt, causam „ velint dicere; quod adhuc vos ignorare, „ non mirũ est, propterea quòd consultò „ ab accusatoribus, ejus rei, quæ conflavit hoc judicium, mentio facta non „ est. Quæ res ea est? Bona patris hujusce „ Sex. Roscii, quæ sunt sexagies: & quæ sequuntur,

" quuntur, usque ad illa verba: " Atq; ut
" facilius intelligere possitis, ea quæ facta
" sunt, indigniora esse, quàm hæc, quæ
" diximus, res quamadmodum gesta sit,
" vobis exponemus.

3 §. *Rarò autem hac præviâ narratione utendum, cùm sæpiùs iterata tædium soleant adferre. Nempè tum demum illi est locus, eùm metuimus, ne illico causam nostram damnet auditor: ac propterea narratiuncula tali injicienda est qualiscunq; suspicio æquitatis.*

4 §. *De justa narratione quatuor hæc explicabimus: an ea semper requiratur, quæ ejus sint species, quæ partes, quæ virtutes.*

5 §. *De primo ita statuendum, sæpè illum locum non habere. Nam quæ narratio sit, si quæratur,* num pubertas judicetur annis potiùs, quàm habitu corporis? fraterne ex intestato sit hæres, an pater? " Quorsum etiam
" adhibeatur illa, si eodem referemus
" modo, quo adversarius? aut si judici-
" bus res sit notissima?

9 §. *Dividitur, autem hunc in modum: Narratio omnis vel causæ propria est, cujusmodi est sedes argumentorum, & causæ seminarium: vel est arcessita, qualis*

qualis ſervit quidem cauſa, non tamen ex natura ejus reſultat.

Prioris generis eſt narratio orationis Milonianæ: poſterioris verò illa de raptu Proſerpinæ in Verrinis.

7 §. *Narratio prioris generis dividitur in continuam, & interciſam,*

Continuæ exemplum eſt apud Tullium in Ligarianâ: "Quinctus Ligarius *inquit*, cùm eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio, legatus in Africam cum Proconſule C. Conſidio profectus eſt; qua in legatione, & civibus, & ſociis, ita ſe probavit, ut decedens Conſidius provinciâ ſatisfacere hominibus non poſſet, ſi quemquam alium provinciæ præfeciſſet. Itaque Q. Ligarius, cùm diu recuſans nihil profeciſſet, provinciam accipit invitus: cui ſic profuit in pace, ut & civibus, & ſociis, gratiſſima eſſet ejus integritas, & fides. Bellum ſubitò exarſit: quod, qui erant in Africa, antè audierunt geri, quam parari: quo audito, partim cupiditate inconſiderata, partim cæco quodam timore, primò ſalutis cauſa, poſt etiam ſtudii ſui, quærebant aliquem ducem. Tum Ligarius domum ſpectans, & ad ſuos redire cupiens,

" piens, nullo se implicari negotio passus
" est. Interim P. Actius Varus, qui prætor
" Africã obtinuerat, Uticã venit. Ad eum
" statim cõcursũ est. Atq; ille nó mediocri
" cupiditate arripuit imperium: si illud
" imperium esse potuit, quod ad privatũ
" clamore multitudinis imperitæ, nullo
" publico consilio deferebatur. Itaq; Li-
" garius, qui omne tale concilium cuperet
" effugere, paulũ adventu Vari conqui-
" evit.

Ejusdem generis est narratio hæc in Maniliana: " Atq; ut inde oratio mea
" proficiscatur, unde hæc omnis causa du-
" citur; bellum grave & periculosum vest-
" ris vectigalibus, atq; sociis, à duobus po-
" tentissimis regibus infertur, Mithrida-
" te, & Tigrane: quorum alter relictus, al-
" ter lacessitus, rationem sibi ad occu-
" pandam Asiam oblatam esse arbitratur:
" Equitibus Romanis honestissimis viris,
" adferuntur ex Asia quotidie literæ, quo-
" rum magnæ res aguntur; in vestris vect-
" igalibus exercendis occupatæ: qui ad
" me pro necessitudine, quę mihi est cũ il-
" lo ordine, causam reip. periculáque re-
" rum suarum detulerunt: Bythiniæ, quæ
" nunc nostra provincia est, vicos exultos
" esse complures: regnum Ariobarzanis,

quod

quod finitimum eſt veſtris vectigalibus,„
totum eſſe in hoſtium poteſtate: Lucul-„
lum magnis rebus geſtis ac eo bello diſ-„
cedere: huic qui ſuccurrerit, non ſatis „
eſſe paratum ad tantum bellum admini-„
ſtrandum: unum ab omnibus ſociis, &„
civibus, ad id bellum imperatorem de-„
poſci, atq; expeti: eundem hunc unum„
ab hoſtibus metui, præterea neminem.

At narrationē intercîdit Cicero oratione pro A. Cluentio. Ejus initium eſt: *A. Cluentius Avitus fuit pater hujuſce*, &c. cum poſtea longiuſculam retuliſſet narrationem de Cluentii matre, iſta interſerit: " O mulieris ſcelus incredibile, „
&, præter hanc unā, in omni vita inaudi-„
tum! ô libidinem effrænatam, & indo-„
mitam! ô audaciam ſingularem! non ti-„
muiſſe, ſi minus vim deorū, hom inumq; „
famam, at illam ipſam noctem, faceſq; „
illas nuptiales? non limen cubiculi? non „
cubile filiæ? non parietes deniq; ipſos, „
ſuperiorum teſtes nuptiarum? perfregit „
ac proſtravit omnia cupiditate, ac furo-„
re: vicit pudorem libido, timorē auda-„
cia, rationem amentia. *Hinc reliquā na-„
rationem pertexit*: Tulit hoc cōmune „
dedecus jam familiæ, cognationis, nomi „
nis, graviter filius: & quæ ſequuntur. „

8 §.

8 §. *Utimur narratione interciſâ in genere demonſtrativo: ſed talis ad confirmationem pertinet: quia omnis ibi cauſa è rebus geſtis ſtabilitur; ita ut confirmatio eo in genere vix aliud ſit, quàm narratio quædam per âmplificationes, atq; exaggerationes interrupta.*

9 §. *Habet et locum in cauſa juridiciali, idq; cùm res geſtæ nobis obſunt, Tunc enim ſatius eſt rem per partes exponere, ut ſingulis quæ objici poſſunt, per partes quoq; reſpondeatur.*

10 §. *Item eam uſurpamus, ſi res ſingulæ invidiam adferant adverſario. Nam ſingulis tum partibus immorando conſequimur, ut ſæpius adverſario iraſcatur judex.*

11 §. *Quando nihil eſt horum, continuâ narratione expedit. Et hæc de narrationis ſpeciebus.*

12 §. *Habet verò narratio quoque partes ſuas. Nam qui ſimpliciter Clodium Miloni inſidias ſtruxiſſe, ſed ab eo interemptũ eſſe, ait; is quidem omnia dicit; ſed nuntiat potiùs, quàm narrat. Vera autẽ propriè q; dicta narratio refert rei geſtæ principium, medium, finem: item quæ principium rei antecedunt, ut ſunt cauſæ; quæq; finem ſunt conſecuta,*

consecuta, ut affectus.

Illustrius ejus rei exemplum habemus in Miloniana. Principium rei gestæ, & insidiarum, fuit in profectione Clodii. Medium erat occursus, & conflictus cùm Milone. Finis, mors, Clodii. Post finem quid secutum sit, non refert Tullius; sed tantummodo exponuntur ab eo quæ rem antecedunt; ut sunt causæ, dicta, facta. Causa est, quod Milo consulatum eo tempore petebat contra Clodium. Facta, ut servorum deductio ex Appennino in urbem. Dicta, ut quòd Clodius retulerat, consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Item, non diu victurum Milonem. Atque hæc eâdem narratione cernere est in illis, quæ rem gestam præcedunt. Nam principium est, quòd Clodius relictâ præturæ petitione sui anni, contulerit se ad annum proximum. Medium, quod competitores Milonis juverit operâ suâ. Finis, quòd Milonem decreverit occidere. Secuta sunt hæc duo, ut servos adduceret ex Appennino, & diceret, occidi posse Milonem; quemadmodum antè retulimus.

Hinc

Hinc est, quod Rhetores in narratione jubeant septem illa considerare, personam tum principlem, tum sociam, factum, causam, modum, locum, tempus, quæ vulgari hoc versiculo continentur.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Porrò ad personam quoque pertinet ejus descriptio: item sub facto continetur non factum, & causa, cur quid non fecerit: item λογισμός. Et ita quidem sufficiat hoc loco dixisse de partibus narrationis. Plenius verò ea excutiuntur in Progymnasmatis. Superest videamus de virtutibus narrationis: de quibus postremo me loco dicturum receperam.

13 §. *Prima narrationis virtus est, ut sit perspicua. Id consequimur, tum verbis usitatis, fuga hyperbatorum; tum ordine distincteq; narrando, omnibusq; iis, quæ rem ob oculos ponunt, & διατύπωσιν gignunt. Quod si res obscurior sit, inprimis fugienda erit obliquitas, potiusq; per rectum progrediemur casum, & verba indicativi modi.*

14 §.

14 §. *Altera est narrationis virtus, ut sit verisimilis. Talis erit, si omnia personis, locis, temporibus, causis, consentiant.*

Ita verisimile est à temerario patratam cædam; à Libidinoso adulterium.

15 §. *Quod siquid minùs videatur probabile, affirmabimus, ut minùs verisimile videatur, verum tamen esse; & quanto magis causa, ac modus facinoris lateant, tanto majus esse habendum scelus. Fulciri quoq; potest relatione, ut quòd sic vulgò dicant.*

16 §. *Tertia est virtus, ut sit suavis; quod consequimur, si quæ narramus, sint magna, nova, inexpectata. Suavitatem quoq; gignunt mores, dolores, metus, modò sine dicentis perturbatione proferantur. Alioqui enim amplificatio fuerit potiùs, quàm narratio.*

Jucundæ narrationis exemplum præbet Heliodorus in Æthiopicis. Sed in tanta rerum verietate, effugere non potuit, quin sæpe sit affectatus.

17 §. *Addunt quidam quartam narrationis virtutem, ut si brevis. Talis erit, in qua, cùm nihil desit, nihil tamen possit adimi.*

Peccant ea in re, qui ab ovo Ledæo ordiuntur omnia; eoque etiam narrant, quæ ex sequentibus satis cognoscuntur. Nam quid opus dicere, *concepisse fœminam*, si dicas *peperisse?*

18 §. *Post narrationem sapè, velunt spiritu erumpente digredimur. Non tamen digressio, vel solam sequitur narrationem, vel semper; sed si oportunè apteq; fiat, plurimùm illustrat orationem.*

Quomodo verò instituatur in Schemotologia dicturi sumus.

Cap. VI.

DE PROPOSITIONE.

1 §. *Post digressionem si qua sit; sin minùs post narrationem; aut, hæc qu-*

qu

que si absit, post exordium, sequitur propositio. Hac proponitur summa tototius orationis.

Ac orationem habituro primò illa animo debet obversari: quia prout ea erit, vel hæc, vel alia, & argumenta, & ornamenta adhibentur. Hinc Isocrates epistolâ VI, quæ est ad Jasonis liberos: Εἴθισμι λέγειν πρὸς τοὺς περὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἡμετέραν διατρίβοντας, ὅτι τοῦτο πρῶτον δεῖ σκέψασθαι, τὶ τῷ λόγῳ καὶ τοῖς μέρεσι τοῦ λόγου διαπρακτέον ἐστίν· ἐπειδὰν δὲ τοῦθ' εὕρωμεν, καὶ διακριβωσώμεθα, ζητητέον εἶναίφημι τὰς ἰδέας, δι' ὧν ταῦτα ἐξεργασθήσεται, καὶ λήψεται τέλος, ὅπερ ὑπεθέμεθα. *Consuevi disciplinæ nostræ sectatoribus dicere, ante omnia iis considerandum esse, quid oratione, & partibus ejus efficiendum sit: postquam verò repererimus, & collegerimus accuratè, quærendas esse aio orationis ideas, sive argumenta, & ornamenta, quibus id quod primarium est conficimus, finemq́; adipiscimur, quem nobis proposuimus.*

2 §. *Est autē propositio triplex, sejuncta, simplex, & digesta.*

3 §.

3 §. *Propositio sejuncta, sive per sejunctionem vocatur, cùm definitur, in quo conveniat cum adversario, & quid in controversia relinquatur.*

Ut pro Milone: *Sin autem nemo vestrum ita sentit; illud in judicium venit, non occisus, ne sit, quod fatemur: sed jure ve, an injuriâ; quod multis antea in causis quæsitum est.*

4 §. *Propositio simplex est, in qua unum aliquid proponitur.*

Ut in eadem orat. *Nunc quid igitur aliud in judicium venit, nisi uter utri insidias fecerit?*

5 §. *Propositio digesta, sive per enumerationem, fit, cùm quot, & quibus de rebus, dicturi simus ostendimus. Hac* Partitio *appellatur.*

Vt Phillipp. VII. *Cur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quæ tria dum explico, peto à vobis, P. C. ut eâdem benignitate, quâ soletis, verba mea audiatis.* Luculenta quoq; est illa pro P. Quinctio: "*Faciam quod te sæpe animadverti facere, Horten-*

si:

si: totam causæ meæ dictionem tertias in partes dividam. Tu id semper facis, quia semper potes: ego in hac causa faciam, propterea quòd in hac videor posse facere. Quod tibi natura dat, ut semper possis, id mihi causa dat, ut hodie possim. Certos mihi fines terminosque constituã, extra quos egredi non possim, si maximè velim: ut & mihi sit propositum, de quo dicam: & Hortensius habeat exposita, ad quæ respondeat: & tu, C. Aquili, jam antè animo prospicere possis, quibus de rebus anditurus sis. Negamus, te bona P. Quinctii, Sexte Nævi, possedisse ex edicto prætoris. In eo sponsio facta est. Ostẽdã primùm, causã non fuisse, cur à prætore postulares, ut bona P. Quinctii possideres: deinde, ex edicto te possidere non potuisse, postremò non possedisse. Quæso, C. Aquilli, vosq́, qui estis in concilio, ut, quod pollicitus sim, diligenter memoriæ mandetis: etenim rem facilius totã accipietis, si hæc memineritis: & me facilè vestrâ existimatione revocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipse circumdedi. Nego fuisse causam, cur postularet: nego ex edicto possidere potuisse: nego possedisse, hæc tria cùm docuero, perorabo.

* Dubitative.

6 §. *Partitio verò institui ferè solet, ut Græci loquuntur* διευκῶς*.

Ut pro lege Manilia: *Primùm mihi* videtur *de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo, esse dicendum.* Item pro Roscio: *Tres sunt res, de quibus me dicere arbitror oportere.*

7 §. *Sed hoc inprimis locum habet, quando ipsi priores dicimus. Nam cùm ad argumenta adversarii respondendum est, certa magis partitio probatur, quàm incerta.*

Ut pro Murænâ: *Intelligo, judices, tres totius excusationis partes fuisse: & earum unum in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus fuisse versatam.* Similiter orat pro Quinctio, cujus verba jam adduxi.

8 §. *Etsi autem interpretibus, artium quæ professoribus, concessa est divisio in minutissimas partes: damnatur tamen in oratore, si, quæ natura singularia sint, secare velit.*

Quippe

Quippe ea res, ut ſubtilioribus ingeniis lucem, ita populo, & inerudi-tis, (quales maximam partem eſſe illi ſolent, apud quos dicendum) potiùs parit obſcuritatem: contra quam partitio inventa eſt.

9 §. *Quare in totum partitione abſtinendum, niſi cauſa vel multiplex ſit, vel obſcura: & quando eâ utendum eſt, cùm perſpicua, tum etiam brevis eſſe debet; hoc eſt, non major, quàm trium, vel ad ſummum quatuor partium.*

De propoſitione hactenus.

CAP. VII.

De Confirmatione.

1 §. Deventum *nunc ad contentionem quam Ariſtoteles* πίσιν * *appellat. Hæc quaſi viſcera vitamque orationis continet.* * Fidem.

2 §. *Eſtque partim* κατασκευαστικὴ *cùm ſententiam noſtram probamus argumentis: partim* ἐλεγκτικὴ, *cùm adver-*

ſarii opinionem argumentis convellimus: partim, ἀνασκαστικῶς, cùm ad argumenta ejuſdem reſpondemus. Prima pars propriè dicitur confirmatio: ſecunda, tertiáq; refutationis nomine continentur.

3 §. *Ut plurimùm autem, qui prior dicit, prius & ſuam ſententiam probat, & alienam impugnat: poſterius reſpondet iis, quæ objici poſſunt. At qui poſterius dicit, ferè prius ſolvit alterius partis argumenta; ac poſtea ſuam ſententiam confirmat.*

4 §. *In confirmatione duo ſpectantur, argumentum, & argumentatio; quæ differunt, ut pars, & totum. Nam argumentum ſola ratio eſt: at argumentatio præter argumentum etiam concluſionem comprehendit.*

5 §. *Quod ad ordinem argumentorum, firmiora partim in principio collocanda, quia tum maximè attendit auditor: partim in fine, quia, quæ poſtremò dicuntur, maximè inhærent. Imbecilliora verò collocanda ſunt in medio, ubi magis latebit eorum infirmitas. At ſi cauſa duobus tantum agumentis nitatur, quorum unum fortius, alterum infirmius ſit, tum imbecillius quidem*

dem ſubjiciemus validiori, ſed mox ad validius recurremus.

6 §. *Argumentationes præcipuæ ſunt Syllogiſmus, Enthymema, Inductio, & exemplum.*

7 §. *Syllogiſmus eſt oratio tribus conſtans pronunciatis, quorum poſtremum è duobus prioribus conſequitur. Primum enunciatum* propoſitio major, *vel ſimpliciter* propoſitio, *aut* major *vocatur. Alterum dicetur* propoſitio minor, *vel ſimpliciter* minor, *aut* aſſumptio. *Tertium eſt* complexio, *ſive* concluſio. *Sed orator plurimum naturalem hunc partium ordinem immutat, ita ut interdum aſſumptio primum obtineat locum: imò nonnunquam etiam contrario planè ordine à concluſione per aſſumptionem ad propoſitionem aſcendit.*

8 §. *Neque in ordine ſolùm differunt ſæpe ſyllogiſmus dialecticus, & oratorius: ſed etiam numero pronunciatorum. Nam orator non rarò apponit, & majoris, & minoris probationem, ita ut fiat ſyllogiſmus quinquepartitus: cujus prima pars ſit propoſitio, altera propoſitionis ratio, tertia aſſũptio, quarta ejus probatio, poſtrema concluſio.*

Quod si alterutra propositio fuerit perspicua, ratio ejus omittitur, ita ut syllogismus sit quadripartitus.

Exemplis hæc planiora fient. A conclusione ad præmissas accedit Tullius pro Milone, cum ait: "Quonam igitur "pacto probari potest, insidias Miloni feciſſe Clodium? Satis est quidem in illa "tam audaci, tam nefariâ belluâ, docere, "magnam ei causam, magnam spem in "Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. Itaq; illud Cassianam, *cui bono fuerit*, in his personis valeat: etsi "boni nullo emolumento impelluntur in "frudem, improbi sæpe parvo. Atqui, "Milone interfecto, Clodius hoc assequebatur, non modò ut prætor esset, non "eo consule, quo sceleris nihil facere "posset: sed etiam, ut his consulibus "prætor esset, quibus, si non adjuventibus, at conniventibus certè, speraſſet, "se posse Remp. eludere in illis suis cogitatis furoribus: cujus illi conatus, ut "ille ratiocinabatur, nec, si cuperent, "reprimere possent, cùm tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si "vellent, fortasse vix possent frangere "hominis sceleratissimi corroboratâ jam "vetustate audaciam. Incepit Tullius à complexione

complexione hæc: Clodius insidias fecit Miloni. Huic subjecit propositionem: Is enim fecit, cui profuit mors alterius. Quod Cassii dicto confirmat. Desinit verò in assumptione: Atqui Clodio proderat mors Milonis. Quod eo comprobat, quia mortuo Milone eos habiturus erat consules, quibus conniventibus, vel etiam juvantibus, turbare in præturâ suâ posset Rempub.

Atque, ut hîc finit in assumptione, & ejus probatione: ita pro Cælio desinit in propositione, & ejus ratione. Nam justus ac naturalis syllogismi ordo hujusmodi foret: Non est verisimile, eum, qui studiis bonarum artium est addictus, vivere luxuriosè. Atqui Cælius bonarum artium studiis est addictus. Sed Cicero priùs ostendit, Cælium honestis artium studiis vacare: hinc probat, in isto hominum genere non facilè luxuriem inveniri. Audiamus ipsum Ciceronem: " At verò in Marco Cælio (dicam enim jam confidentiùs de studiis ejus honestis, quoniam audeo quædam, fretus vestrâ sapientiâ, liberè confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli sumtus, nullum æs alienum,

" num, nulla conviviorum ac luſtrorum
" libido: quod quidem vitium ventris,
" & gutteris, non modò non minuit æ-
" tas hominibus, ſed etiam auget. Amo-
" res autem, & hæ deliciæ quæ vocan-
" tur, quæ firmiore animo præditis di-
" utius moleſtæ non ſolent eſſe (maturè
" enim, & celeriter defloreſcunt) nun-
" quam hunc occupatum, impeditumque
tenuerunt. Hæc ſic paucis comprehen-
das: Cælius optimarum artium ſtudiis
vacat. Quod ita eſſe deinceps probat
ab effectis: " Audiſtis, cum pro ſe di-
" ceret: audiſtis antea, cum accuſaret
" (defendendi hæc cauſâ, non gloriandi
" loquor) genus orationis: facultatem,
" copiam ſententiarum, atque verborum,
" quæ veſtra prudentia eſt, perſpexiſtis.
" Atque in eo non ſolùm ingenium elu-
" cere ejus videbatis; quod ſæpe etiam ſi
" induſtriâ non alitur, valet tamen ipſum
" ſuis viribus: ſed inerat, niſi me prop-
" ter benevolentiam fortè fallebat, ora-
" tio & bonis artibus inſtituta, & curâ, &
" vigiliis elaborata. Et talis eſt aſſump-
tionis probatio. propoſitio autem hu-
juſmodi eſt: Parùm eſt veriſimile eum
luxurioſè vivere, qui bonarum ſe arti-
um ſtudiis addixit. Quâ deinceps ſubji-

cit

cit Tullius: " Atque ſcitote, Judices, " eas cupiditates, quæ objiciuntur Cælio, " atque hæc ſtudia, de quibus diſputo, " non facilè in eodem homine eſſe poſſe. " Hanc propoſitionem confirmat argumento ex impoſſibili ducto. " Fieri enim non poteſt, ut animus libidini " deditus, amore, deſiderio, cupiditate, " ſæpe nimiâ copia, inopiâ etiam non, " nunquam impeditus, hoc quicquid " eſt, quod nos facimus in dicendo, non " modo agendo, verùm etiam cogitando, poſſit ſuſtinere. Quod ipſum deinde adſtruit è raritate oratorum. " An, " *inquit*, vos aliam cauſſam eſſe ullam " putatis, cur in tantis præmiis eloquentiæ, tã à voluptate dicendi, tanta laude, " tanta gloria, tanto honore; tam ſint pauci, ſemperq; fuerint, qui in hoc labore " verſentur? Omittendæ ſunt omnes voluptates: relinquenda ſtudia delectationis: ludus, jocus, convivium, ſermo " etiam penè omnium familiarium deſerendus. "

Atque hæc ſatis oſtendunt, non tantùm, ut oratores naturalem in ſyllogiſmo partium ordinem immutent, atque adeò planè invertant, ſed etiam,

etiam, ut ſyllogiſmus iis interdum ſit quinquepartitus. Quanquam profecto, accuratè loquendo, nullus ſyllogiſmus plura habet pronunciata, quàm tria: ſed ſi propoſitioni, & aſſumptioni, probationes addantur; ſit ſyllogiſmus integer cum duobus enthymematis. Atque hæc de ſyllogiſmo.

9 §. Enthymema *eſt mutilus ſyllogiſmus: hoc eſt, in quo, vel major, vel minor propoſitio, omittatur, tanquam manifeſta: cujuſmodi ſi ponat orator, videbitur diffidere prudentia auditorum.*

10 §. *Optima autem ſunt enthymemata ex contrariis: quæ idcirco ſola à quibuſdam enthymemata appellantur.*

Hujuſmodi eſt apud Salluſtium illud Micipſæ ad Jugurtham: *Quem alienum fidum invenies, ſi tuis hoſtis fueris.*

11 §. *Porrò & in hujuſmodi, & in alio quovis enthymemate, ſæpe præmittitur concluſio antecedenti. Imò qua ratione ſyllogiſmus ſtatuitur quadripartitus, vel quinquepartitus: eadem & enthymema tripartitum eſſe poteſt: puta, quando antecedenti ſua ratio adjicitur.*

Verùm

Verùm hoc quoque pinguiori dicitur Minervâ: cùm propriè, quod enthymema vocatur tripartitum, nihil aliud fit, quàm geminum enthymema. Nempe idem pronunciatum eſt unius quidem enthymematis antecedens, alterius verò concluſio.

12 §. Inductio *Rhetoribus nominatur, cùm quid ex pluribus rebus propter ſimilitudinem infertur.*

Græcè ἐπαγωγὴ vocatur.

13 §. *Conſtat perfecta inductio partibus tribus. Prima eſt ſimiliũ enumeratio.*

Ut, "domus ea meliùs adminiſtratur, in qua ſapiens eſt pater matérque familias: exercitus meliùs regitur, cui ſapiens præeſt imperator: navis ea tutiùs feliciùſque curſum conficit, quæ peritum habet gubernatorem.

14 §. *Altera pars eſt concluſio.*

Ut, " Quare ſtulti ſunt, qui ſapientes, ac diu in regenda Rep. verſatos, ab ejus adminiſtratione repellunt.

15 §. *Tertio eſt ἀξίωσις quæ concluſionem ex ſimilibus conſequi probat comparatione*

paratione majoris, minoris, æqualis, vel contrarii.

Ut, "Non enim periculosa minùs, mi-
" nùsve difficilis est Reip. administratio,
" quàm domûs, belli, aut navigii.

16 §. Exemplum *est inductio imperfecta: cùm nempe unum ex altero colligitur ob similitudinem, quæ in utroque reperitur.*

Ita Cicero probat, Clodium, hominem seditiosum, à Milone jure interfici potuisse, quia Scipio Nasica Tiberium Gracchum, itidem seditiosum, jure interemerit. Græcè παράδειγμα appellatur.

17 § *Et hæc de argumentatione, quatenus ad probandum instituitur. At quà ea adhibetur ad ciendum affectũ, aliud nomen obtinet, Nam dicitur* Amplificatio.

Nec tamen eo nomine intelligitur hoc loco quævis ratio augendæ orationis; sed ea tantummodo, quæ in rei exaggeratione consistit.

Quibus

Quibus verò modis aliquid exaggeretur, dicemus in ſchematibus διανοίας.

CAP. VIII.

De Confutatione.

1 §. Confutatio *diluit argumenta adverſarii: idq; bifariam. Interdum enim, ſi ſolvere non poſſimus, ſyllogiſmum ſyllogiſmo opponimus; quod ἀντισυλλογισμὸς vocatur. interdum ad argumentum ipſum reſpondemus, quod ἔνστασιν appellant.*

Hoc eſt, quod antea † diximus, confutationem eſſe, vel ἐλεγκτικὴν, vel ἀνασκευαστικὴν. † cap. 7. §. 2

2 §. Ἔνστασις *vel ſit inficiando, quod ad probandum adfertur; vel negando conſequi, quod ex eo colligit adverſarius.*

3 §. *Ad priorem ἐνστάσεως modum refer, cùm vel falſa ſumuntur pro veris, vel dubia pro certis.*

Vt ſi quis beneficio dicatur filiam ſuſtuliſſe,

ſuſtuliſſe, quòd amoribus ſuis obſtaret; tueaturque ſe eo, quòd omnis mater diligat liberos: opponetur ei Medea, & aliæ.

4 §. *ad alterum* ἐνστάσεως *modum pertinet* βίαιον, *ſive violatio, cùm argumentum retorquetur in adverſarium.*

Ut, *Sepeliiſti, quia adſtitiſti interfecto. Imò*, inquit alter, *quia adſtiti interfecto, non interfeci: nam id ſi eſſet, in fugam me conjeciſſem.*

5 §. *Præter verò* ἀντιλογισμὸν, *&* ἔνστασιν, *alii etiam ſunt confutandi modi. Uti* ἐξουθενισμὸς, *ſive contemtus.*

Quomodo Cicero videri vult, accuſationem Cælii magis fuiſſe iras, & quærimonias amantium, quàm vera crimina.

6 §. *Item* ἀποπλάνησις, *ſive deductio, quando judicem, ſive auditorem, alio abducimus, pollicentes nos de eo quod objicitur, poſtea dicturos, ut ita, premente nos adverſario, elabamur.*

Quâ arte ſæpius utitur Cicero.

7 §. *Etiam confutamus interrogatione:*

qua

quæ adjuvatur τῇ ὑποκρίσει sive actione & vocis sono.

Ut, *Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cerâ*
Juncta fuit?
Vide infra lib IV. cap. XXI. §. 25.

8 §. *Item increpatione, ubi crimen aliquod cum indignatione rejicitur.*

Pertinet huc execratio: ut, *Dite perdant, fugitive, qui ista objicis.* Vide eodem cap. §. 33.

9 §. *Plurimùm autem refert, quàm confutandi rationem potissimùm ineamus. Nam multa sunt, quæ indignatione, vel interrogatione aculeatâ, aut joco urbano meliùs eludantur quàm argumentis multis impugnentur. Aliquibus etiam refellendis si nimis insistas, altiùs suspicionem criminis animis judicum defigas.*

10 §. *In confutandis adversarii argumentis non semper idem servatur ordo. Sed prudens orator non difficulter dispiciet, num in primâ quasi acie levioris armaturæ milites velit concidere, ut deinde*

deinde vim omnem in fortius agmen convertat: an à fortioribus malit incipere, ut, iis expugnatis, quod reliquum est vel spiritu liceat diffiare. Quod si ab uno capite omnia dependeant, planè indè ordiendum, ut, eo sublato, simul omnis annulorum nexus dissolvatur.

11 §. *Sed cuncta hæc exilem adferant fructum, nisi juventus sibi ob oculos ponat illustria quædam Confutationis exempla, quæ deinde imitetur.*

Hujusmodi est illa pro S. Roscio, pro Milone, pro Cælio, pro Plancio, item in Pisonem.

12 §. *Inque iis spectare convenit, quomodo ad confutationem accedatur: qua ratione capita accusationis proponantur: ut item gravibus argumentis insistatur, acriterq; pondere argumentorum urgeatur adversarius: & contrà quasi transvolentur levia multa, ne, si diutiùs in iis mora ducatur, frigescat oratio: ut item sales interdum admisceantur, quò in hac palæstra etiam delectetur judex: deniq; ut per Interrogationẽ, Subjectionem, & similia*

chemata

ſchemata (de quibus in Elocutione dicemus) non modo ornatus multum, ſed etiam γοργότητ☉, atq; acrimoniæ, accedat orationi.

Tantum de contentione.

Cap. IX.

De Epilogo.

1 §. Super eſt *poſtrema pars, quæ Græcis* ἐπίλογ☉, *Latinis* Peroratio *dicitur.*

Vbi *Per* vim eã habet, quam in *Perficere*, & ſimilibus. Cicero IV. Acad. Quæſt. *Et quoniam multa dixi, eſt mihi perorandum.* Pro Quinctio: *Mihi per difficile eſſe, contra tales oratores, non modo tantã cauſam perorare ſed omnino verbum facere conari.* At in Græco ἐπίλογ☉, ἐπί idem valet, ac in ἐπίωιξον, & ἐπίκυκλ☉: quomodo & Horatius, cùm quatuor odarum libros ſcripſiſſet, quem iis ſuperaddidit, Epodon appellavit. Quanquam aliter de

de hoc Grammatici antiqui*, atque etiam Turnebus †.

* Vetus. Horatii interpres, Diomedes l. 3. cap. de poëmatum generibus. Marius Victorinus lib. 3. &c. † lib. 21 ad verſ. cap. 6. & lib. 28. cap. 38.

3 §. *Eſt verò epilogus totius orationis clauſula.*

Nam poſt res ſingulas confirmatas epilogis quidem utimur; ſed hîc ſermo eſt nobis de epilogo univerſæ orationis: qui inter omnes regnum obtinet.

3 §. *Interdum tamen epilogo opus non eſt: ut ſi vel brevicula ſit oratio, vel cauſa admodum tenuis.*

* Habeo multa præterea dicere, ſed deſinam, ne videar, quod in veteri verbo eſt ex muſca facere elephantem.

Vbi luculentum velle epilogum addere, tantundum fuerit, ac ſi caſæ ruſticæ ſtudeamus apponere poſticam aulæ covenientem. Quare hîc ſolùm opera danda eſt, ut maſculè, & expeditè definamus. Ita Lucianus encomium muſcæ claudit his verbis: Πολλὰ * δ' ἔτι ἔχων εἰπεῖν, καταπαύσω τὸν λόγον, μὴ μῆκος ὀφέλω, καὶ τὴν παροιμίαν, ἐλέφαντα ἐκ μυίας ποιῶν. Itidem qui volet laudare apes, ſcite his verbis clauſerit orationem: *Quid* non divinum habent, niſi quod moriuntur?*

* Quintilianus declamat. 23

4 §.

4 § *Epilogi munus eſt duplex. Prius eſt ἀνακεφαλαίωσις ſive enumeratio potiſſimorum argumentorum.*

Nempe quæ ſparſim tota diximus oratione ea hîc ſimul ob oculos ponimus, præſtantis inſtar pictoris, qui ingentem hiſtoriam exiguâ proponit tabella. Exemplo eſto epilogus iſte in Maniliana; qui tamẽ partis eſt non verò totius orationis: " Quare videte, num dubitandum vobis ſit, omni ſtudio ad id " bellum incumbere, in quo gloria nomi- " nis veſtri, ſalus ſociorum, veſtigalia ma- " xima, fortunæ plurimorum civium cũ " Rep: defenduntur. *Et aliter in eadem, multò poſt:* Quare cum & bellum ita ne- " ceſſarium ſit, ut negligi non poſſit; ita " magnum, ut accuratiſſimè ſit adminiſ- " trandum; & cum ei imperatorẽ præfi- " cere poſſitis, in quo ſit eximia belli ſciẽ " tia, ſingularis virtus, clariſſima auctori- " tas, egregia fortuna: dubitabitis, Quiri- " tes, quin hoc tantum boni, quòd à Diis " immortalibus oblatum, & datum eſt, in " Remp. conſervandam, atque amplifi- " candam, conferatis? Enumerationis au- " tem, quæ univerſæ ſit orationis, luculentum habemus exemplum oratione

pro

pro Cluentio. Qua in oratione peroratio incipit ab istis verbis: "Quod hoc "portentum, Dii immortales? quod tan- "tum monstrum in ullis locis? quod tam "infectum scelus, & immane, aut unde na- "tum esse dicamus? Jam enim videtis pro- "fecto, Judices, non sine necessariis me, ac "maximis causis, principio orationis meę "de matre dixisse, nihil est enim mali, ni- "hil sceleris, quod illa non ab initio "filio voluerit, optaverit, cogitaverit, "effecerit. *Hinc enumeratio sequitur*: Mit- "to illã primam libidinis injuriam: mitto "nefarias generi nuptias: mitto cupidi- "tate matris expulsam ex matrimonio "filiam: quæ nondum ad hujusce vitæ "periculum, sed ad cõmune familiæ de- "decus pertinebant: nihil de alteris Op- "pianici nuptiis queror: quarum illa, cũ "obsides filios ab eo mortuos accepisset, "tum denique in familiæ luctum, atque "in privignorum funus nupsit. Prætereo, "quod Aurium Melinum, cujus illa quon- "dam socrus, paullo antè uxor fuisset, cũ "Oppianici esse operâ proscriptum, oc- "cisumq; cognosceret, eam sibi domum, "sedemq; conjugii delegit, in qua quoti- "die superioris viri mortis indicia, & "spolia fortunarum videret. Illud primũ

queror,

queror, de illo ſcelere, quod nunc denique patefactum eſt, Fabriciani veneni: quod jam tum recens, ſuſpicioſum cæteris, huic incredibile, nunc verò apertum jam omnibus, ac manifeſtum videtur. Et quæ ſequuntur.

5 §. *In enumeratione duo obſervare oportet. Unum eſt, ut ea tantùm repetamus, in quibus cauſa potiſſimum conſiſtit, quæq; propterea maximè velimus auditorum animis inhærere.*

Omnia enim ſi minutatim repetere velimus: aut ſubtiliter nimis dicere cogemur; aut non peroratio erit, ſed nova conſurget oratio.

6 §. *Alterum eſt, ut eadem cum pondere aliquo dicantur, & aptis excitentur ſententiis; figuris etiam varientur, ne videatur crambe repetita.*

Nam illâ rectâ repititione nihil eſt odioſius. Quippe quę inſtitui videatur, quaſi diffidamus auditorum memoriæ.

7 §. *Alterum epilogi munus eſt παθοποιία, ſive commotio affectum,* Quos

verò affectus ciere potissimùm oportet at non est operosum videre ex natura causæ. Nam cum gratulatione, admiratione, amulatione perorandum est, si laudemus: sin vituperemus, odium, invidia, contemptus, moveri debent.

8 §. *In consiliis spes excitandæ, sive explendæ cupiditatis, sive ulciscendæ injuriæ. Interdum etiam timorem ex periculi metu injici expedit.*

9 §. *In judiciis verò omnia concurrunt, amor, odium, invidia; imprimis autem indignatio, & misericordia: illam accusator, hanc reus aucupatur.*

10 §. *Hac in parte orator imprimis aperire debet fontes eloquentiæ: sic ut non solùm incendere judicem, sed ardere ipse videatur. Atque ad hoc plurimùm confert, ut ita complectatur animo imagines rerum absentium, quasi eas oculis coram cernere videatur. Nam quo quis melius eas conceperit, hoc potentior erit in affectibus commovendis.*

Indicant hoc perorationes Ciceronis. Ut pro Milone, ubi ait: *Sed finis fit: ne quem enim præ lachrymis jam loqui possum: & hic se lachrymis defendi vetat*

Et

Et pro Rabirio Posthumo: *Sed jam quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti, Postume; reddam etiam lachrymas, quas debo.* Et paulo post; *Jam indicat tot hominũ fletus, quàm sis charus tuis, & me dolor debilitat, excludit q; vocem.*

Scitè verbò dicebat magnus ille Galliarum Rex, idemq; optimus igeniorum censor, Henricus Quartus †, non aliunde se melius præstantem dignoscere oratorem, quam ex peroratione. Nam etiam, qui naturâ parùm possunt, tamen artis beneficio læpe ordiũtur elegantèr; atq; aliquandiu etiam in oratonis suæ cursu provehuntur feliciter: sed postquam deventum est ad epilogum, ubi maxime desideratur vis oratoris, ibi penitùs flaccescunt, & nihil laudè dignum amplius possunt: quod inde ferè contingit, quia jam omnes artis λεκύθους * exhauserint: aut quia temporis angustiâ excludantur, quò minùs orationem pari arte, atq; industriâ pertexant. Imò interdum etiam hîc opera eorum claudicat, quibus & ingenium & ars, & otium, abunde suppetit: nempe quia animus jam diutinâ curâ lassatus, eo, quod supereſt, citò nimis studeat defungi.

† Nichol. Caussinus in facie humanæque eloqui. parallelis.

* arculas pigmentarias.

Nequid hujuſmodi uſu veniat nobis, ita in tornando exordio, & proximis limandis, verſabimur; ut ſubinde cogitemus, qua portâ ſit exeundum.

Atque hæc dicta ſunto de Diſpoſitione, quatenus reſpondet Inventioni, quam generalē, magiſque ſimplicem, vocabimus. Naturæ nunc ordo exigebat, ut deinceps tractaremus de diſpoſitione earum orationum, quarum argumenta excuſſimus in doctrina Inventionis ſpetiali, magiſque mixtâ. Ut ſunt conſolatoriæ, concileatoriæ, gratulatoriæ, monitoriæ, ruptiales, funebres, natalitiæ, & ſimiles. Nam inventionis quidem eſt earum argumenta quocunque ordine aſſignare: ſed argumenta illa digerere, hoc verò munus eſt diſpoſitionis proprium. Veruntamen in ſpeciali hujuſmodi materiâ aliud nobis ordo doctrinæ exigere, viſus eſt. Nam cum ſtatim poſſis argumenta eo commemorare ordine, quo plurimū in oratione ſolent collocari: quid profectò attinebat, prius illa rudi indigeſtâque ſylvâ proponere; mox eadem repetere, licet ordine meliori? Quare cùm earum ali-

κοτο

κοσμία satis ex iis cognoscatur, quæ in speciali Inventonis doctrina diximus: non est profectò, quod in iis nunc teramus tempus. Illud tamen consilium non videtur posse improbari, si quis omnem istam de talibus orationibus doctrinam, quam nos proposuimus posteriori parte libri secundi, hoc demum loco tradat: nempe tanquam superioris doctrinæ de inventione, & dispositione, appendicem justam, quæ in specialibus quibusdam materiis tum argumenta propria, tum eorum ordinem, ostendat. Non disceptabo, uter ordo præstat, quando res illa profectò tanti non est. Verùm de eo quisque judicio suo fruatur, ut lubet.

Cæterùm ex iis, quæ de orationibus istis exposuimus, judicium etiam ferre possumus de ordine epistolari. Nam pleræque omnes epistolæ ad ista genera revocantur: aut si, quæ eo referri non posse videantur, hæ ferè, quod ad ordinem, non egent artificii ullius. Quales sunt illæ, quæ narrant: in quibus rei gestæ ordinem servamus. Item quibus alteri respondemus, ubi illi plurimùm ordini

inſiſtimus, quo alter epiſtolam perte-xuit. id ſe facturum ait Tullius lib. VI. ad Att. Epiſt. 1. *Accepi tuas literas ad quinctum miliare Lodiceæ, quas legi libentiſſimè, pleniſſimas amoris humanitatis, officii, diligentiæ. Iis igitur reſpondebo. Sic enim poſtulas: nec ὑπαναφίαν meam inſtituam: ſed ordinem conſervabo tuum.* Nec tamen id perpetuum eſt. Sanè lib. 1. ad Att. epiſt. XIII. *Reſpondebo*, inquit, *tibi ὕστερον πρότερον ὑπηκτικῶς*. Nempe quia Homerus ſæpe media prius narrat, quàm initium rei. Alibi etiam ſe purgat de ordine turbatiori, ſcripſiſſéque dicit *quicquid in buccam veniret*. Et ad Quinctum fratrem ait, *hallucinari interdum epiſtolas*. Quare non eſt, quòd iſtis immoremur.

Finis Libri Tertii.

GERARDI IOHANNIS VOSSI

PARTITIONVM ORATORIARVM

Liber Quartus.

CAP. I.

De Elocutione universè, ac particulatim de priori Elegantiæ parte quæ in Latinitate consistit.

1 §. CUM *oratori videndum sit, & quid, & quo loco, & quomodo unumquodque dicat: duoque priora, (quorum unum inventionis est, alterum Dispositionis) exposuerimus: proximum est, ut de tertio agamus; quod quatenus in dictione quidem cernitur, Elocutionis; qua autem extra eam spectatur, Pronunciationis est, sive Actionis.*

2 §. *Elocutio alia philosophica est, alia oratoria, alia historica, alia poetica. Hoc loco de oratoriâ propriè agemus; de cæteris non nisi obiter*

quadam adſpergemus.

3 §. *Etſi verò elocutio, Ariſtotele teſte, à poetis profecta ſit ad oratores: multùm tamen horum illorumq́ elocutio diſtat. Nam poetica longiùs abit à vulgari conſuetudine loquendi: unde Cicero* poetas ait quaſi aliâ† quadam linguâ loqui.*

* Lib. 2. de Orat.

* Ita cum Lambino legere malim, quam cum vulgatis codd. *aliena.*

4 §. *Elocutio oratoria eſt rerum inventarum, & diſpoſitarum, per verba ſententiaſq́ expoſitio ad perſuadendum idonea.*

Quâ in definitione elocutio jure non tantùm verborum eſſe dicitur, verùm etiam rerum. Nec enim ſolùm orationem veſtit flore verborum, ſed & lumine ſententiarum. Neque obſtat, quod inventio ſententias ſuppeditat. Nam nihil prohibet, quo minùs hæ ad utramque poſſint partem referri: ad inventionem quidem, quatenus probant; ad elocutionem autem, inquinum ornant.

5 §. *Elocutionis præcepta, quà verba, quà rem ſpectes, partim ſunt generalia, neq́ reſpiciunt certam materiam, aut characterem: partim ſunt ſpecialia,*

&

& ad hanc illamve materiã, ac characterem, restricta, atq; accommodata.

6 §. *Elocutio communis dividitur in Elegantiam, Dignitatem, & Compositionem.*

7 §. *Elegantia efficit, ut unumquodq; tum purè, tum aptè dicatur.*

8 §. *Puritas Latinis dicitur Latinitas. Ea, ut placet Maximo Victorino*, nihil est aliud quàm* obſervatio incorrupte loquendi ſecundùm Romanam linguam

* lib. de re Grammatica.

9 §. *Quare oratio non Grammaticis duntaxat praceptionibus; ſed etiam bonorum ſcriptorum conſuetudini conformis eſſe debet.*

10 §. *Nec tamen hæc pars tam oratorem conſtituit, quàm urbis alumnum; eoque, qui commendat quemquam ob elegantiam, non tam eum laudat, ut oratorem, quàm ut civem Romanum.*

* Fabius lib. 1. cap. 5. Nempe ornatè quidem; ſed interdũ tamen non ſatis Latinè hunc Critico ſcripſiſſe videbatur.

11 §. *Habet enim ſermo urbanus nativum quid, quod peregrinis aſſequi, difficile eſt; adeò quidem, ut Aſinium Pollio in Livio etiam quandam agnoverit Patavinitatem*.*

12 §. *Atque eò magis nunc, deſitâ Latinè loquendi conſuetudine, opera*

nobis danda est, ut quàm minimùm absimus ab sermonis Romani elegantiâ.

13 §. *Sed fieri illud nequit, nisi constet priùs in quibus consistat Latinitas, & quomodo comparetur.*

14 §. *Consistit autem ea, tum in verbis ipsis, tùm in modo pronunciandi.*

15 §. *In verbis delectu opus est, quem originem eloquentiæ esse jure optimo dicebat Cæsar*.*

* lib. 1. de analogia, ut testatur Cicero in Brutc.

16 §. *Delectus is non ob elegantiâ solùm adhibetur, sed etiam ob dignitatem, & compositionem.*

Ad dignitatem pertinet, quatenus vocabula sunt propria, vel modificata: hæc rursum, vel molliter, vel durè trasiata. Ad compositionem verò refer, quatenus quædam præ aliis suavia sunt, aut sonora. Verùm de discrimine, ac judicio, ratione dignitatis aut compositionis, suis infrà locis dicetur.

17 §. *Nunc agendum de eo quatenus elegantiam gignit. In quo delectu distinguntur vocabula ratione ortûs, significationis*

significationis, & usus.

18 §. *Ratione ortus, vel Latina sunt, vel peregrina. Peregrina verò, vel Græca sunt, vel aliarum gentium. Græcis abstinebit orator. Quod siquid Latinè dici non possit, idem pluribus exponet.*

Cicero lib. III. de Fin. bon. & mal. *Equidem soleo etiam, quod uno Græci, si aliter non possum, idem pluribus verbis exponere.* Vide etiam, quàm ejusce rei studiosus fuerit Tiberius: de quo ita Tranquillus*: *Sermone Græco, quamquã alioqui promptus & facilis, non tamen usquequaq́ usus est, abstinuitq́ maximè in senatu: adeò quidem, ut,* Monopolium *nominaturus, priùs veniam postulârit, quòd sibi verbo peregrino utendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cùm* ἔμβλημα *recitaretur, commutandum censuit vocem, & pro peregrinâ nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum, rem enunciandam.* Ac meminit ejusce rei etiam Dio in LVII. Βουληθεὶς * καὶ περὶ τούτου τὶ δόγμα ποιῆσαι, ἐκώλυσεν ἐς αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ ἐμβλήματος, ὡς καὶ Ἑλληνικὸν, ἐμβληθῆναι· καί τοι μὴ ἔχων

* in Tiber. cap. 71.

* Facturus de hac re decretum, emblemata vocabulũ, in eo poni, quia Græcum esset, prohibuit, quanquã Latinum, quo id interpreteretur, haberet nullum,

ἔχων ὅπως ἐπιχαρίεις αὐτὸ ὀνομάσῃ. Narrat idem aliquanto post, ut cùm strenam à quibusdam oblatam non accepisset, eâdem de re proposuerit edictum, in quo voce non Latina uteretur, Hoc cùm in mentem ei venisset noctu, ut erat elegantiæ in loquendo perquam diligens, vocâsse ad se omnes, qui linguæ Latinæ proprietatem studiosè observarent. Ibi Attèium Capitonem dixisse, tametsi nemo antè eum isto vocabulo usus fuisset, hoc nihilominus in Tiberii gratiam inter antiqua esse referendum. At Marcellum quendam* subjecisse tum, *Hominibus, Cæsar, civitatem dare potes, verbis non potes.*

* Apud Dionē legitur Παρχελλός τις, pro Μαρχελλός τις. Est is M. Pomponius Marcellus: utliquit ex Suetonio de claris Grāmaticis: ubi rem eandē narrat.

19 §. *Si Græci scriptoris versus sit adducendus, satius fuerit eum Latinè transferre.*

Quod Cicero etiam observat in oratione pro Deiotaro, ubi sententiam Latinè exprimere, quàm Græcum referre versum maluit. Imò idem facit in iis, quæ de Philosophia scripsit. Vt penè initio Tusculanorum quæstionum; ubi itidem Epicharmi versiculum

ficulum istum convertere, quam Græcè recitare, maluit.

Ἀπόθανεν, οὐ ἢ τεθνᾶμεν, οὔ μοι διαφέρει *.

Ita enim apud eum Marcus, & alter, colloquuntur. *M. Dicam, si potero, Latinè. Scis enim, me Græcè loqui in Latino sermone non plus solere, quàm in Græco Latinè. A. Et rectè quidem. sed quæ tandem est Epicharmi ista sententia.*

M. Emori nolo, sed me esse mortuum, nihil æstimo.

Atque hæc satis ostendunt, quantum recedant ab antiquis, qui, venti atque ostentationis caussâ, passim inferciunt Græca, atque ita, chimæræ instar, monstrosam reddunt orationem. Sanè tantùm abest, ut probari hæc res possit in semidoctis, ut in Lucilio ipso (quem Græca Latinis miscuisse, reliquiæ ostendunt) reprehenderit illud Horatius †:

*At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis Miscuit. O seri studiorum, quine * putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit An sermo linguâ concinnus utrâque*

Suavior

* *Ita ut alibi monuimus, apud Sextum Empiricũ legendus is versus: de quo minimè audiendus doctissimus Simo Bosius animadversionibus in epist. 3. lib. 1. ad Att.*

† lib. 1. ser. sat. 10.

* οἵγε, qui utique. Vide Pr scianum lib. 16.

Suavior, ut Chio nota ſi commiſta Falerni eſt?

20 §. *Nec tamen hæc ita accipi debent, quaſi in totum abſtinendum ſit Græcis. Nam iis uti licet, quæ uſu jam ſunt recepta.*

Cicero lib. III. de Fin. Bon. & Mal. *Quanquam ea verba, quibus ex inſtituto veterum utimur pro Latinis, ut ipſa* Philoſophica, *ut* Rhetorica, Dialectica, Grammatica, Geometria, Muſica, *quamquam Latinè ea dici poterant, tamen, quoniam uſu recepta ſunt, noſtra dicamus.* Imò Cicero orat. in Piſonem, non refugit Græcum verbum οἴχεται † : ſed cum Plauti* citaret verſum illum, jam ore omnium pervulgatum:

† abiit ſive evanuit.
* Trinum. Act. 2. ſc. 4.

Ratio quidem hercle apparet, argentum οἴχεται.

21 §. *Imò in epiſtolis eorum etiam eſt uſus, quæ in vulgus recepta non ſunt, dummodo ſcribamus ad illũ, qui Græcè ſciat. Nam ſi neſciat Græce, quid aliud quàm ignaviã ei exprobremus, atque inſcitiam? Imprimis autem iis fuerit locus, occultare ſiquid velimus.*

Hujus

Hujus quoque rei exempla paſſim habemus in epiſtolis ad Atticum: ubi eâpſe de cauſſâ multa dicit ἐν αἰνίγμασι, καὶ ἀλληγορείας *. Quon ipſe agnoſſit lib. II. epiſt. XIX: "Poſthæc, inquit, ad te, ſi aut perfidelem habeo cui dem, ſcribam, omnia planè: aut ſi obſcurè ſcribam, tu tamen intelliges, in his epiſtolis, me Lælium, te Furiam faciam: cætera erunt ἐν αἰνίγμασι*.

* ænigmaticè, & allogoricè.

* obſcurè & per ænigmata.

22 §. *Præterea loca Græcè abducere expedit iis, qui commentarios, aut animadverſiones ſcribunt in veteres ſcriptores.*

Nam collatio Græcorum Latinorumque multùm ut voluptatis, ita etiam utilitatis adfert.

23 §. *Item cùm de veterum mente controverſia eſt.*

Nam cùm multa adeò perperàm vertantur, faciliùs inveniemus fidem, ſi ipſa ſcriptoris verba adducamus.

24 §. *Imprimis verò iis apud peritos utemur, ſi deſtituamur Latinis; ut fit*

in

in multis nominibus partium humani corporis, animantium, plantarum, gemmarum, medicamentorum instrumentorum: item vocibus, quas, technici, aut Philosophi cuderunt.

" Cicero lib. III. de Fin. " Puto, con-
" cedi nobis oportere, ut Græco verbo
" utamur. siquando minùs occurret Lati-
" num. ne hoc ephippiis, & acratophoris
" potiùs, quàm proëgmenis, & apoproë-
" menis, concedatur: quamquam hæc qui-
" dem proposita rectè, & rejecta dicere licebit.

25 §. *Adhæc non est, quòd apud doctos refugiamus Græca, si Latinis fuerint significantiora, vel elegantiora.*

Vt si φιλαυτία malis dicere, quàm *amor sui ipsius*. Item ἀπειροκαλία, quàm *ignorantia decori*, vel etiam *ineptia*. Nec enim hæc idem significant: etsi id magni viri putarint. Accedo potiùs Tullio, qui lib. II. de Oratore, de Inepti vocabulo agens, *Vim*, inquit, *hujus mali Græci non vident: ne nomen quidem ei vitio imposuerunt. Vt enim quæras omnia, quomodo Græci ineptum appellent,*

appellent, non reperies. Scio hac parte á Budæo † reprehendi Tullium. Sed Ciceronis cauſſam fortiter agit Cæſar Scaliger oratione de verbo *Inepti* ad Arnoldum Ferronum. Nec in ſingulis modò verbis, ſed etiam conjunctis, id locum habet. Certe perierit venuſtas, ſi Latinè efferre velis illud Diogenis Cynici *: Κρεῖττον ἐς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας †. Vel illud Solonis, aut, ut alii volunt, Xenophanis*, Τοῖς τυράννοις ἐντυγχανεῖν δεῖ, ἢ ὡς ἥκιστα ἢ ὡς ἥδιστα †. Suntque ejuſmodi innumera. Et hæc de Græcis.

† Lib. 1. de Aſſe.

* apud Laërtium.

† Satius eſt in corvos incidere, quam in adulatores

* Plutarch. Helychius illuſtrie.

† Cum tyrannis aut nihil ſermonis habendum, aut ſuaviſſime.

26 §. *Quemadmodum verò in Græcis facimus, ita in aliarum etiam gentium vocabulis diſtinguere convenit inter illa, quæ civitate ſunt donata, & ea, quæ peregrinitatem nondum exuêre.*

Poſterioris generis eſt Maſtruga *, Sardum vocabulum. Scio uti Tullium*. Sed ita, ut Fabius † ait, *illudens Cicero ex induſtria dixit.* Tale quoque Præneſtinum *conia* pro *ciconia*: cujus meminit Plautus Truculento *, Sanè & *Præneſtinorum ſermone utentem Vectium Lucilius*

* Vel maſtruca.

*pro Scauro.

† Apud Iſidorum lib. 19. cap. 23. Etiam orat de provinciis conſularibus, *cum maſtrucatio latrunculis*

* Act. 3. ſc. 2.

Lucilius inſectatur : ut ibidem ait Fabius. Tale quoque *parlamentum* pro ſuprema curia Pariſienſi. Item *guerra* pro bello, etſi ne in verſu quidem id refugit Baptiſta Mantuanus †.

† Lib. 1. cap. 5.

At prioris generis eſt *camelus*, quod à Syris eſſe agnoſcit Varro lib. IV. de L. L. itidem *eſſedum*, quod à Gallis eſt, ut indicat Junius Philargyrius *, ſuntq; multa ejuſmodi.

* in 3. Georg.

27 §. *A ſignificatione dividuntur vocabula bifariam. Nam vel conſideramus ſignificationis aptitudinẽ, vel rei ſignificatæ honeſtatem.*

28 §. *E priori conſiderandi modo reſultat vocabulorum diſtributio in magis, & minùs ſignificantia: e quibus potiora ducuntur æquantia rem, de quâ ſermo eſt.*

29 §. *E poſteriori oritur altera diviſio, in honeſta, & inhoneſta; cujuſmodi ſunt obſcena, & ſordida.*

30 §. *Obſcena ſunt, quæ res veneris nudis enunciant vocabulis.*

31 §. *Verùm cùm voces obſcenæ æque Latinæ ſint; imò ſcriptores Romani κατ' ἀντονομασίαν per* verba Latina *intelligant* * *obſcena, tanquam quibus Latina*

* Turnebum vide lib. 24. Adverſ. cap. 5.

Latina ſive Romana inſit ſimplicitas: profecto non tam, qui his utitur, contra Latinitatem, quàm bonos mores peccat: neq; tam imperitiam detegit ſermonis Romani, quàm animi impuritatem.

32 §. *Quare qui hoſtis naturæ non eſt, is aut in totum iſtis abſtinebit, aut ſi qua eſt rei enunciandæ neceſſitas, eam potiùs verborum teget involucro, naturam hac in parte imitans, quæ partes obſcenas maximè ab oculis removit.*

33 §. *Etiam abſtinendum ſordidis. Ejuſmodi ſunt, quæ notant res immundas.*

Qualis Stercutio relinquemur.

34 §. *Denique ab uſu diſtinguuntur vocabula, idque bifariam. Nam vel uſus is ſpectatu in populo, vel in ſcriptoribus illis, quorum aliqua hodie habemus.*

35 §. *Ratione popularis conſuetudinis diſtribuuntur vocabula in vetera, & nova.*

36 §. *Veterum alia in uſu ſunt, alia non ſunt.*

37 §. *Priora vel ſoli uſurpantur vulgo: vel*

vel etiam doctis.

38 §. *Quibus ſolum vulgus utitur, ea etſi de rebus ſordidis non ſint, tamen pro ſordidis habentur.*

Nempe ſordes contrahunt, quæcunque uſu hominum elegantium haud niteſcunt. Vnde Gellius † ea vocat *maculentia ex ſordidore vulgi uſu.* Hujusmodi quædam apud Leberium inveniri ait, ut, *homo levenna* pro levi, *malas malaxare, gurdus, cocio, botulus* pro farcimine, & alia: quamvis de quibuſdam rigidè nimis exerceat cenſuram: ut cum ejuſmodi facit *planum* pro ſycophanta, quo tamen uſum agnoſcit Ciceronem in orat. pro Cluentio. Ac videtur non minùs falli de *obba*, quod nec Perſius refugit. Interim rectè Gellius, cùm diſtinguit inter vulgi uſum, & conſuetudinem doctorum. de quo elegans etiam eſt Fabii locus lib. 1. cap. VI. *Conſtituendum inprimis id ipſum, quid ſit, quod conſuetudinem vocemus. Quæ ſi ex eo, quod plures faciunt, nomen accipiat, periculoſiſſimum dabit præceptum, non orationi modò, ſed, quod majus eſt, vitæ. Vnde enim tantum boni, ut pluribus, quæ recta ſunt, placeant? Igitur,*

† Lib. 16. cap. 7.

Igitur, ut velli & comam in gradus frangere, & in balneis perpotare, quam libet hæc invaserint civitatem, non erit consuetudo: quia nihil horum caret reprehensione; ut lavamus, & convivimus ex consuetudine: sic in loquendo, non siquid vitiosè multis insederit, pro regula sermonis accipiendum est. Nam, ut transeam, quemadmodum vulgò imperiti loquantur, tota sæpe theatrâ, & omnem circi turbam, exclamâsse barbarè scimus. Ergo consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut vivendi, consensum bonorum.

39 §. *Eorum, quæ neq; docti refugerunt, alia fuere his usitata, alia rara.*

Usitata, ut *urbs murus cœlum*, &c. Rara, ut *oppidò* pro *statim*, *actutum* pro *valde*, omniaq; quæ antiqua sunt, nec tamen planè antiquata.

40 §. *At quæ in usu esse desierunt*, obsoleta *dicuntur.*

Ut sunt, *topper*, pro *citò*, *manus* pro *bonus*, *iduare* pro *dividere*, similiaque.

41 §.

41. §. *Quæ florente sermone Romano viris præstantibus in usu fuere, hæc nobis etiam constituere debent orationis corpus.*

Neque enim in Epistola solùm, sed in oratione etiam, illud locum habet.

Munda, sed è medio, consueta, verba, juventus, scribite: sermonis publica verba placent.

42 §. *Obsoleta omnino vitanda.*

Quibus qui utuntur, perinde agunt, ac si cum Evanderi matre loquantur: ut Phavorinus dicebat *. Cujus & illud est apud Gellium *. *Id*, " *inquit*, quod " à Caio Cæsare, excellentis ingenii ac " prudentiæ viro, in primo de Analogiâ " libro scriptum est, habe semper in me- " moria, atq; in pectore, ut, tanquam sco- " pulum, sic fugias inauditum atq; insolens verbum.

* *Apud Gellium lib. 1. c. 10.*
* *Ibidem.*

43 §. *Rara & ipsi rarò usurpabimus. Nã insipientis est putare, passim hoc licere nobis, quod fortasse uno altero q, in loco sibi scriptor aliquis permiserit.*

Hujusce

Hujuſce etiam rei nos Seneca admo-
net epiſt. cxiv. *Arruntius, vir raræ fru-
galitatis, qui hiſtorias belli Punici ſcrip-
ſit, fuit Salluſtianus, & in illud genus
nitens. Eſt apud Salluſtium*: Exerci-
tum argẽto fecit, *id eſt pecuniâ peravit.
Hoc Arruntius amare cœpit: poſſuit illud
omnibus paginis. Dicit quodam loco*: Fu-
gam noſtris fecere. *Alio loco*: Hiero
Rex Syracuſanorum bellum facit. *Et
alio loco*: Quæ audita Panormitanos
dedere Romanis fecere. " Guſtum tibi "
dare volui. Totus his contexitur liber. "
Quæ apud Saluſtium rara fuerunt, apud "
hunc crebra ſunt, & penè continua: nec "
ſine cauſa: ille enim in hæc incidebat. "
at hic illa quærebat. Vides autem, quid "
ſequatur, ubi alicui vitiùm pro exẽplo "
eſt Dixit Salluſtius: Aquis hiemanti- "
bus. *Arruntius in primo belli Punici
ait*: Repentè hiemavit tempeſtas. *Et
alio loco, cùm dicere vellet, frigidum an-
num fuiſſe, ait*, Totus hiemavit annus.
Et alio loco: Inde ſexaginta onerari-
as leves præter militem. & neceſſarios
nautarùm, hiemante Aquilone, miſit.
*Non deſinit omnibus locis hoc verbum
infulcire. Quodam loco Salluſtius dixit*:
Inter arma civilia æqui boni famas pe-
tit.

tit. *Arruntius non temperavit, quo minùs primo statim libro poneret*: ingentes esse famas de Regulo.

Hac in re peccari inprimis solet à juventute. Nam in lectione auctorum plurmùm non tam attendit ad vultum ac lineamenta sermonis nativi; quàm tantummodo extantia quæque excerpit, ac recondito eorum usu famam postea eruditionis aucupatur. Huiuscemodi tamen modicè usurpata, neque affectata, dignitatem tribuunt orationi: quia non quilibet iis fuerat usurus. Et hæc de veteribus.

44 §. *Novorum quædam ab aliis conficta sunt, & vel à paucis, vel etiam à vulgo receptæ; cujusmodi, generali vocabulo*, nova *appellantur*: *alia verò à dicente primùm finguntur*; *quæ, discriminis causâ*, novata *nuncupamus*.

45 §. *Eorum, quæ presse* nova, *vocantur, non una est ratio*: *quia, quæ aliquando fuere nova, postea facta sunt vetera; eoque videndum est, quando recipi quidq; cœperit. Quæ Ciceronis aut Maronis ævo irrepsere, ea, quin iam tò usurpentur à nobis, nemo fere ambigit.*

Istiusmod

Istiusmodi est *novissimus* pro ultimo, *cervix* pro cervicibus.

46 §. *Major est dubitatio de iis, quæ proximo seculo, decrescente jam puritate in usu esse cœperunt.*

Ut *interim pro interdum*, *subinde* pro *identidem*: Nam priori seculo valuit *deinde*.

47 §. *Hujuscemodi non esse vocabulis utendum, multorum opinio est. Et puerili quidem ætati hæc rectè interdici, agnoscimus. In iis verò, quibus judicium firmavit ætas, feram potius, quàm vel laudem, vel culpem.*

48 §. *At illis, quæ collapso prope sermone Romano, ac decrepitâ quasi ætate, inventa sunt, qualia apud Symmachum, & Sidonium sunt multa, in totum censeo abstinendum.*

49 §. *Ac multò magis damnanda arbitror, quæ proximis sunt inventa seculis, aut nostro; præsertim si neque nitantur necessitate, neque facta sint ἀναλόγως sive congruè: quorum alterutrum absit, omnino, tanquam barbara, averser.*

Ita nulla necessitas fuit, cur dicerent *prædicatum* pro *attributo*, & *principaliter* pro *maximè*. At contra Græcæ compositionis leges peccat οὐτοπία †, quod finxit Thomas Morus, alludens ad Homericum οὔτις †.

50 §. *Novatorum quatuor sunt genera: alia imitatione fiunt, alia derivatione, alia compositione, alia novæ significationis impositione.*

Imitatione, ut si à sono animalis verbum effingas ad instar veterum *balare*, *baubare*, & aliorum, quæ habes apud Philomelæ † scriptorem.

Derivatione, quomodo Gaza ab hirudine fingit *hirundinaria*, quæ Græcis χελιδόνιον * item à corniculo *cornicularia*, ut iisdem est καρατήτις *. Simile fit. si à capitio, quod veteribus * fœminarum mamillare erat, aliquam dicas *capitiatam*, quod pectus capitio texerit.

Compositio, quomodo à *bombo* & ardeo conflarunt *bombardũ*. Sic Gaza ad exemplum Græcorum ἀλίφλοιος * κυνόσβατον * τρίορχης *, effinxit *salcicortex*, *canirubus*, *tritestiger*: suntque apud eum hujus

† Nõ locus sive potius ne locus, aut terminatione etiam mutata *nelocia*. Ita fricto nomine regionem vocabat, quæ foret nusquã. Vnde, qui volet, æquè ridicule *nusquam jam* appellet.

† Nullus.

† Inter Ovidio perperã tributa.

* Plantæ genus.

* Itẽ planę genus.

* Varro lib 4. de *L.L.* & de vita populi Rom. etsi aliter Nonius, sed non intellexit Varronem.

huius generis longè plurima.

Denique *novæ significationis impositione*, ut qui *clepsydram* vocant, quod verius est, *clepsammium*, seu *clepsammidium*. Nec enim aquâ nunc, ut olim, sed arenulis, tempus metimur.

Ex his quatuor modus primus κατ' ὀνοματοποιΐαν fit, ultimus κατὰ μεταφορὰν: de quarum utraque postea dicetur.

* Species est roboris
* Canina lentis.
* Accipitris genus

51 §. *Novata usurpare licet, cùm deest verbum vetus, aut id quod habemus, non satis idoneum est. Ac imprimis, locum habent in rebus amœnis jucundisq;. Aliàs utendum iis verecundiùs.*

Ita usurpat Tullius lib. de Senectute: *Terra semẽ tepefactum complexu suo diffundit, & elicit* Herbescentem *ex eo viriditatem.* Et ibidem: Ne sylvescat *sarmentis.* Hactenus de usu verborum, quatenus in populo cosistit.

52 §. *Præterea usus spectatur ratione scriptorum; unde vocabulorum alia poëtica sunt, alia historica, alia oratoria, alia iis propria, qui artes aut scientias tractant.*

53 §. *Poëtica dicuntur, non quibuſcunq; utuntur poëtæ : ſed quæ apud ſolos inveniuntur poëtas, vel ſaltem poëtis* * *ſint in uſu, orationibus non item.*

* Etſi non ſolis, ſed etiam hiſtoricis: de quorum dictione §. ſeq.

Ut, *olli* pro *illi*, *grates* pro *gratias*, *altum* pro *mare*, *pugnare alicui* pro *cum aliquo*. Nec quia alia poëtarum, quàm oratorum, dictio eſt, eò poëtarum lectione abſtinere debet pedeſtris eloquentiæ candidatus. Nam, ut nihil dicam de liberali delectatione, quæ ex iis percipi poteſt: multum hoc ſtudio ipſa alitur eloquentia. De delectatione quidem ita Tullius pro Archia: *Quæres à nobis, cur tantopere hoc homine delectemur? quia ſuppeditat nobis, ubi & animus ex hoc forenſi ſtrepitu reficiatur, & aures convitio defeſſa conquieſcant.* Et mox: *Si ex his ſtudiis delectatio ſola peteretur, tamen, ut opinor, hanc animadverſionem humaniſſimam, ac liberaliſſimam, judicaretis.* Eadem Fabii mens lib. x. cap. 1. *Præcipuè*, inquit, *velut attrita quotidiano actu forenſi ingenia optimè rerum taliũ blanditiâ reparantur.* Quâ topere verò nutriatur eloquentia Poëticæ ſtudio, oſtendunt hæc verba, quæ proximè ibidem antecedunt: *Plurimùm dicit*

dicit oratori cõferre Theophraſtus lectionem poëtarum, multiq; ejus judicium ſequuntur, neq; id immeritò: Namq; ab his, & in rebus ſpiritus, & in verbis ſublimitas, & in affectibus motus omnis, & in perſonis decor petitur.

54 §. *Nec poëtica tantùm, ſed hiſtorica etiam phraſis ab oratoriâ eſt diverſa.*

Quinctilianus *: *Vitandum quoque, in quo magna pars errat, ne in oratione poëtas nobis, & hiſtoricos; in his operibus, oratores, aut declamatores imitandos putemus. Sua cuiq; proposito lex, ſuus decor eſt.*

* Lib. 10 caſ. 1.

Crebrum ſanè loquendi genus hiſtoricis eſt, *lubrica viarum, occulta ſaltuum, prominentia montiũ*, aliaque; quæ apud oratores haud temere reperias.

55 §. *Nec artium vocabula, qualia multa habent Grammatici, Philoſophi, Theologi, aliique rerum divinarum, aut humanarum doctores, ab oratore uſurpari debent: quia oratio ejus debet eſſe popularis.*

Non quidem, quaſi penitùs protritis,

& calcatis vocabulis, uti oporteat (nam in pedestri quoque oratione locum habet illud Venusini vatis*,

* Lib. 3. od 1.

Odi profanum vulgus, & arceo)

Sed quia usurpare non debet, quæ à populo non intelligantur. Et hæc quidem dicta sunto de vocabulorum delectu.

56 §. *Altera Latinitatis pars consistit in pronunciationis sono. Nam non ea tantùm usurpanda est dictio, quam nemo reprehendat: sed insuper moderanda est & lingua, & spiritus & vocis sonus.*

Frustra tamen sit, qui putet, se hac parte adspirare posse ad veterum gloriam. Nihil quippe vulgari est pronunciatione corruptius. Ut cùm C. ante vocales E. & I. aliter efferimus, quàm ante A. O. V, aut consonantes L. & R. Item cùm dipthongos Æ. & OE. pronunciamus, tanquam nudas vocales. Et sunt alia id genus plura, de quibus agimus in commentariis de præceptis Linguæ Latinæ.

57 §. *Diximus, in quibus consistat Latinitas:*

tinitas: videndum quomodo comparetur. Ac olim quidem acquiri poterat auditu solo, quia passim loquebantur Latinè: nunc non item.

Hoc minùs, quia seu magnatum, parentumque culpâ, seu perpetuâ seculorum infelicitate, fere ita usu venit, ut ii præficiantur primæ ætati, qui necdum ipsi è luto profuerunt pedes. Et sanè dubitandum non est, quin inde sit, quòd etiam cùm sedulo fuerimus in optimis scriptoribus volutati, sermo tamen fluat lutulentus.

— Adeò in teneris consuescere multũ est. * Virgil. 2. Georg.

58 §. *Supersunt igitur duo præcipuè modi, quibus Latinè discamus: diligens bonorum scriptorum lectio, & eorundem imitatio.*

59 §. *Præstantium Latinæ linguæ auctorum quamquam non ita magnus est numerus, non tamen à quovis quilibet sunt legendi; sed judicio hîc opus, quia scriptorum alii aliis sunt meliores, & pro cujusq; profectu, legendi sunt alii, atq; alii.*

60 §. *Scriptores quidem distinguimus pro ætate, quâ quisq; vixere. Quinque*

enim quasi ætates facimus sermonis Romani; puerilem, crescentem, adultam, decrescentem, & decrepitam. Ad puerilem refero Saliares hymnos; ex quibus fragmenta quædam citantur à Grammaticis antiquis. Item leges XII. Tabularum. Primus in adolescentiâ est Livius Andronicus; optimi autem Plautus, Terentiusque. In adultâ sunt ex oratoribus quidem & rhetoribus, Cicero, Cælius, Cornificius, Porcius Latro, M. Seneca &c. ex historicis Sallustius, Julius Cæsar, A. Hirtius, scriptor belli Hispaniensis, Livius, Velleius &c. ex poetis, Lucretius, Catullus, P. Syrus Mimus, Maro, Horatius, Tibullus, Propertius, Gratius. Ovidius, &c. ex medicis, philosophis, reive rusticæ, aut architectonicæ scriptoribus, Varro, Vitruvius, Scribonius Largus, Cornelius Celsus, Pomponius Mela, Columella, &c. In decrescente verò ætate sunt oratores, & rhetores, Rutilius Lupus, Quinctilianus, Plinius junior &c. historici, Curtius, Suetonius, Tacitus, Justinus, &c. poetæ, Lucanus, Persius, Silius, Juvenalis, Valerius, Flaccus, Statius Papinius, Martialis, &c.*

* Modoillain Catilinâ declamatio sit Porcii Latrònis, ac non potiùs alterius declamatoris antiqui; quod verius puto. Videtur enim oratio illa aliquantò inferior laudibus, quas Latroni tribuit M. Seneca.

&c. philoſophi, L. Seneca, Plinius Veronenſis, &c. grammatici, Aſconius, Gellius, &c. In decrepita ætate ſunt, Symmachus, Sidonius, &c.

61 §. *Pro legentium quoq; profectu, non ſine ſummorum virorum * exemplo, triplicem quaſi ætatem ponimus, puritiam, adoleſcentiam, & ἀκμὴν ſive ætatem ſtatam.*

* Eos inter Lipſii in epiſtolica inſtitut.

62 §. *Puritia ſolus legendus eſt Cicero, atque id, quouſque ex eo didicerit formare orationis corpus.*

Nam ut pictor primò hominem delineat, inde colores addit: ita nobis prima eſſe debet cura formandi corpus orationis; poſt demum de ornamentis laborabimus. Quod ſi ſtatim nunc hunc, nunc illum legamus ſcriptorem: oratio non erit æquabilis, & unius quaſi fili; ſed incompoſita & inconſtans. Si quos tamen Ciceroni addere ſit viſum: illi haud alii ſunto, quã qui præiverint ipſi in hoc puerili imitationis genere; Lorgolius imprimis, tum autem Bembus, Bunellus, & Manutius in epiſtolis illis, quas ante ſenium ſcripſit. Nam cæteræ frigidam ſapiunt ætatem.

63 §. *Adolescentiæ utilis est in sermone familiari, ac epistolis quoque, Terentius, & mox Plautus: at in orationibus scribendis illi veterum conducent, qui à Tullii dictione proximè absunt.*

Nec movere debet, quòd multi in Cicerone uno consistendum putent. † Lib. 1. epist. 5. Placere sibi aiunt Plinianum illud*. *Stultissimum, ad imitandum non optima quæque proponere.* Verùm ratio eos fugit, cùm in solo Cicerone optima omnia esse arbitrantur. Nam non tantùm multa sunt, non venustè minùs ab aliis scriptoribus, quàm Cicerone dicta, sed etiam plurima sunt quæ Ciceronis verbis efferri non possint; sive in re rustica, in qua adeundi sunt Varro, & Columella, aliique ejusce rei scriptores; sive in architectonica, in qua consulendus Vitruvius; sive in re naturali, in qua accedendus Plinius; ut in aliis rebus alii. Quare Ciceroni alios addemus, postquam is docuerit formare periodos, numeros, ac totam seriem, contextùmque orationis. Sed neque tum amplius servandum erit puerile istoc imitationis genus, quod inter alios

alios ſecutus is, quem dixi Longolius; ut qui etiam ſemiperiodos è Cicerone deſcribat: ſed potiùs Ciceronis, aut alîus ſcriptoris ſententiæ alio debebunt orationis veſtitu ornari. Ciceroníſque verba aliis accommodari ſententiis, atque ita ex unâ velut cerâ plures effingi imagines.

Interim tunc quoque in ſcriptoribus delectu opus eſt. Nam ſermonem quidem familiarem juvabunt maximè Plautus & Terentius, &, qui ad eorum proximè dictionem acceſſit, Agellius, Deque epiſtolis idem ſentiendum. Unde Plinius*, epiſtolas laudans, comparat eas Plauto, & Terentio, metro ſolutis. In orationibus autem, & hiſtoriis, magis ii proderunt, qui proximè accedunt ad Ciceronis ſtylum: ut ſunt Cæſar, Livius, Velleius, Curtius, Quinctilianus.

* lib. 1. epiſt. 16.

64 §. *Tertiâ verò ætate, quia jam conſtantem duxerimus ſermonis lineam, nihil periculi erit, ne ornamentis aliunde arceſſitis, aut obruatur ſermo, aut dimoveatur de gradu. Quare huic ætati exſpatiari licebit per omne ſcriptorum genus.*

Imò

Imò tum ne ex ipso quidem Apuleio, vel glossariis, dummodo judicium adsit, haurire aliqua gravabimur, quæ, suo usurpata loco, ornare valeant orationem.

65 §. *Imprimis autem tum legendi breves illi scriptores, Sallustius, Tacitus, Seneca, & similes: quorum lectione futurum est, ut paullatim judicii falce resecetur luxuries dictionis.*

Hactenus de Latinitate.

CAP. II.

De Perspicuitate.

1 §. DICAMUS *nunc de perspicuitate, sive evidentiâ; quæ magis etiam in oratione necessaria est, quàm exquisita Latinitas.*

Hinc illud vetus, & pervulgatum:

* *Indoctius proloquitor, atque larius.*

Σαφέστερόν μοι, κ' ἀμαθέστερον φράσον *.

Et profecto, ut optimè inquit Augustinus

ſtinus *, *Quid prodeſt locutionis integritas, quam non ſequitur intellectus audientis? cùm loquendi omnino nulla ſit neceſſitas, ſi, quod loquimur, non intelligant, propter quos loquimur, ut intelligant.* Quare non imitanda nobis dictio Tertulliani, præſertim ſcholaſtico ſcripto de Pallio. Idem de Perſii dictione judicium eſto. Imprimis verò perſpicuitate eſt opus, ſi res fuerint obſcuræ. Vbi planè exigitur virtus ea, quæ ab Hermogene dicitur λόγος ἀληθινὸς, oratio nempe ſimplex, nudiſque ſententiis, ſine ullâ artis affectatione, ſaltem quæ conſpicua ſit. At in rebus apertis, dictione minùs vulgari uti licet: juxta illud vetus, Τὰ μὲν κοινὰ καινῶς, τὰ δὲ καινὰ κοινῶς †.

* lib. 4. de doct. Chriſt. cap. 10.

† Communia rariter, rara communiter.

* Ex nominibus & verbis perſpicuam orationem efficiunt propria.

2 §. *Ad perſpicuitatem requiritur, ut vocabula propria ſint, & uſitata.*

† Maximè quidem perſpicua eſt dictio, quæ ex propriis nominibus conſtat.

De propriis ita Ariſtoteles lib. III. Rhetor. cap. III *. Τῶν ὀνομάτων, καὶ ῥημάτων, σαφῆ (τὴν λέξιν) ποιεῖ τὰ κύρια. Et in Poëtica cap. XXII. Σαφεστάτη μὲν λέξις ἔστιν ἡ ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων †. De uſitatis ſic idem ſcribit lib. VI. Topicorum cap. II. Πᾶν γὰρ ἀσαφὲς, τὸ μὴ εἰωθὸς *.

* Quicquid enim inuſitatum eſt, id obſcurum eſt.

Propria

Propria autem cùm dico, non excludo modificata, ſed requiro nativam ſignificandi vim ex uſu doctorum. Cùm item additur, uſitata eſſe debere; arcentur obſoleta, & nova: quo nomine etiam novata jam comprehendo. Sed & rara quæ ſunt, ad obſoletorum naturam propiùs accedunt: unde ipſa etiam obſcuritatem adferre ſolent, ſaltem imperitis. Idèmque de artium vocabulis judicandum.

3 §. *Præterea neceſſe eſt, ut vocabula unum ſignificent: cui rei repugnant* ὁμωνυμία, *&* ἀμφιβολία. Ὁμωνυμία *eſt unius pluriùmve vocabulorum ambiguitas extra conſtructionem. Nam ſi conſtructioni inſit,* ἀμφιβολία *dicitur.*

Ita ὁμωνυμία eſt in voce *Germanus* qua & in germania natus, & frater germanus ſignificatur. Hæc non vitium eſt, ſed virtus, quando ludere viſum eſt ambiguitate dictionis: ut cùm de Cimbro fratricida (in quem epigramma quoque exſtat Maronis) Cicero dixit, *Germanum occidit Cimber.*

Ἀμφιβολίας exemplum tale ponit Fabius *:

bius* : *Teſtamento quidam juſſit poni ſtatuam auream haſtam tenentem.* Quæritur enim, num ſtatua haſtam tenens aurea eſſe debeat, an haſta eſſe aurea in ſtatua alterius materiæ. Sic illo Ennii verſu : *Aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe.* Item illo apud Fabium* : *Chremetem audivi percuſſiſſe Demeã.* In cujuſmodi exemplis nescitur, uter accuſativus à fronte regatur, uter a tergo. Eſt tamen, cùm ejuſmodi ſtructura nullam ambiguitatem parit. Vt ſi dicas, *Vidi ſtruthiocamelum deglutientem ferrum.* Neque enim periculum eſt, nequis ſtruthiocamelum putet à ferro eſſe deglutitum.

* lib. 7. cap. 9.

* lib. 8. cap. 2. Item lib. 7. cap. 9. Sed hic pro *Chremetẽ* habet *Lachetem*,

4 §. *Nec debet oratio nimis eſſe conciſa, ut in βραχυλογία, quomodo vocatur nimia ſermonis brevitas.*

Sanè ſcriptores, qui brevitatem ſectantur, in obſcuritatem facilè incidunt: quod de Plinio Veronenſi, ipſoque Salluſtio, oſtendit Andr. Scottus Tullianarum Quæſtionum lib. I. cap. XIX. Ejuſdem Plinii eſt lib. VII. de Cicerone : *Omnium triumphorum lauream adeptæ*

adepte majorem. Quo de loco mirifica quidam ſomniant. Nam putant *omnium triumphorum* κατ' ἐναλλαγὴν poni pro *omni triumpho.* Atqui βραχυλογία eſt, pro *triumphorum laureâ laureã adepte majorem.* Interim laudatur ſæpe Brevitas, ſed pro re nata, non affectata. Βραχυλογία delectati Lacones.

5 §. *Obſcuritatem quoque parit ſermo, ſi tam longus ſit, ut dicentem proſequi non poſſit auditoris intentio.* Μακρολογία *appellatur. Hanc imprimis in epiſtolis fugere oportet.*

Sanè obſcurius paullò illud Petri Bembi epiſtolâ, quam Leonis X. nomine ſcripſit ad Ludovicum, Galliæ Regem*: "Verùm cum optimam vivendi rationem, ſummámque probitatem, & eximiam mulieris temperantiam tam amplo in imperio poſitæ, cæteraſq; ejus præſtantiſſimas virtutes animo repeteremus; & ſimul hujus vitæ miſerias, atque horum temporum incommoda, perturbationéſque, reſpiceremus: in eam ſententiam adducti ſumus, ut bene cum iis actum eſſe ſtatuerimus, qui hoc tempore mortem cum vita commutaviſſent: Deumq;

* lib. 7. epiſt. 1.

Deumq; Opt. Max. Annam Reginam ad "
ſeſe, tanquam de terrarum æſtu & fluctibus in portum, aut tanquam de flebili hoſpitio ad plenam hilaritatis paternam domum, cœlum ipſum, beatorumq; concilium vocaviſſe, magnopere exiſtimaremus: ubi illa bene actæ vitæ præmia, & cùm liberalitatis, atque beneficentiæ, quibus duabus virtutibus ſupra mulierum captum enituit; tum verò etiam temperantiæ patientiæq; ſuæ ſperatos fructus, læta feliciſſimaq; perceperit.

6 §. *Dèniq́, obſcuritatem adfert verborum mixtura: qualiùs eſt in ἀναστροφῇ & συγχύσει.* Ἀναστροφὴ *trajicit verbum in eodem commate.*

Vt apud Cornelium Nepotem in Timothei vita: *Hunc adverſus tamen Timotheus poſtea populi juſſu bellum geſſit.* Pro *adverſus hunc.* Quamquam hoc quidem loco potiùs elegantiæ eſt. Atranius apud Nonium:

Vt ſcire poſſis, ad quo te expediat loqui.
Pro *Quoad.*

7 §. Σύγχυσις *trajicit verbum ex uno commate in alterum.*

Vt

Vt apud Horatium*,

* Lib. 1. sat. 5.

Namque pilâ lippis inimicum, & ludere crudis:

Nam *ludere* conjungi debet cum *pilâ*, quod in priori commate eſt. Et apud eundem*:

* Lib. 1. cap. 10.

——Simius iſte
Nil præter Calvum, & doctus cantare Catullum

Atque hæc præcipuè ſunt, quibus obſcura redditur oratio: *in quod malum etiam à quibuſdam laboratur: neque id novum vitium eſt, cùm jam apud T. Livium invenerit* Fabius * *fuiſſe præceptorem aliquem, qui diſcipulos obſcurare, quæ dicerent, juberet, Græco verbo uteni, Σκότισον*. *Unde illa ſcilicet egregia laudatio, Tanto melior: ne ego quidem intellexi.*

* Lib. 8. cap. 2.

* Obſcurato,

CAP. III.

De Dignitate, ac Tropis generatim.

1 §. Nec *ſatis eſt, ut dictio ſit pura, & perſpicua, quod Elegantia præſtat: ſed duobus præterea opus eſt*, dignitate *quadam*

quadam verborum & ſententiarum, ac felici compoſitione.

In domo magnificâ non tantùm ea ſunt quæ ad neceſſitatem pertinent, ſed etiam, quæ ad ornatum. Itidem fit in ſermone oratoris. Ubi neceſſitatis eſt elegantia, hoc eſt Latinitas, & perſpicuitas: quæ præſtat Grammaticus. Sed Rhetor ſuperaddit his ornatum duplicem: unum ex verbis ſententiiſque; alterum ex venuſto verborum ſitu, ac collocatione. Sane (ut eâdem in ſimilitudine perſiſtamus) in domo ſplendidâ non ſufficit, ut res ipſæ ſint ornatæ, velut picturæ: ſed opus eſt etiam, ut tum ea, quæ ad neceſſitatem pertinent, tum quæ ad ornatum faciunt, ſuis ſingula collocentur locis. Quid enim inornatius, quàm ſi picturæ præſtantes ſint in conquinâ; vaſa coquinaria in triclinio? Quare, undique ornata ſit oratio, tum ea eligi debent, quæ picturarum inſtar per ſe habent ornatum; ut ſunt verborum ſententiarumque lumina; de quibus tractat Dignitas: tum etiam, quæ, vel ad emendatum, ac perſpicuum ſermonem, vel ad iſthæc verborum ſententiarumque lumina

mina pertinent, ea universa prorei, de-quâ agitur, naturâ, suaviter aut asperè, & periodicè, numerosèque, debent collocari; quod docet Compositio.

2 §. *Usus utriusq; partis multò maximus est. Nec enim tantùm facit, ut ipsi scribamus ornatè; sed etiam, ut summam capiamus voluptatem ex scriptis alienis.*

Nam quemadmodum, qui in domo magnificâ cæcutientibus, aut clausis oberrat oculis, quia non videt picturas præstantissimas, pavimentum tessellatum, lacunaria aurea, pulcherimum cunctorum ordinem; nullam capit voluptatem: ita nec delectationem percipit ex scriptis ornatissimis, qui non videt illas orationis picturas, atque, ut Lucilius ait,

Quàm lepidè lexeis compostæ, ut tesserulæ omneis
Arte pavimenti, atque emblemate vermiculato.

3 § *Quia autem prior est cura rei inveniendæ, posterior collocandæ: priùs dicemus de eâ parte, quæ suppeditat res illas suapte naturâ ornatas, h. e. orationis picturas, sive illa verborũ sententiarumq;*

tentiarumq; lumina, quæ Rhetores vocant tropos, & ſchemata. *In his enim duobus conſiſtit Dignitas.*

4 §. Tropus *eſt vocis à propria ſignificatione in alienam cum virtute immutatio.*

Quod & nomen indicat. Nam eſt τρόπος à τρέπω, id eſt, *verto*, ut ad verbum *inverſionem* ſonet. Intelligeautem inverſionem vocis tum complexæ, tum incomplexæ. Nam fit tropus, tum in vocibus ſingulis; ut *mulus* pro ſtupido: tum in conjunctis; ut *laterem lavare*, pro, fruſtra laborem ſuſcipere inſtar laterem lavantis.

5 §. *Hujus immutationis cauſæ fuere duæ. Una eſt neceſſitas. Nam linguæ ſingulæ proprio in multis vocabulo deſtituuntur, eoq; alienum arceſſendum fuit.*

Iſtiuſmodi eſt *gemmare* in vitibus: vel cum ſegetes *ſitire*, aut fructus *laborare* dicuntur: aut cùm dicimus *hominem durum*, vel *aſperum*.

6 §. *Huc quoq; pertinet, cùm tranſlatum eſt ſignificantius.* Ut

Vt, *incensus irâ, inflammatus cupiditate, lapsus errore.*

7 §. *Altera causa est ornatus.*

Vt, *flamen eloquentiæ, lumen orationis.* Item cùm Cicero Clodium ait esse *fontem gloriæ* Milonis, & alibi, *segetem materiamq; gloriæ* ejus.

8 §. *Huc refer quoque tum honestatem, cùm dictu parùm honesta voce deflexâ explicantur, (nam quod turpe est id quoque inornatum est) tum verborum copiam, quia illa quoq; orationis varietas ornat, & delectat.*

9 §. *Fit autem inversio significationis quadrifariam, ac pro eo quatuor etiam sunt tropi primarii, Metaphora, Metonymia, Synecdoche, & Ironia.*

Nam vel res arcto adeo vinculo conjunguntur, ut unum sit de alterius essentiâ, velut totum & pars, quæ *Synecdoche* commutat: vel non quidem unum de alterius essentia est, sed tamen cum essentia conjungitur; sive quia alterum alterius causa est; sive quòd unum alteri insit, aut adsit; alterum

rumve præcedat, aut ſequatur *, quæ invertit *Metonymia*: vel ne quidem conjuncta ſunt cum eſſentia, ſed aut ſimilia tantùm, cujuſmodi commutat *Metaphora*; aut etiam oppoſita, quorum unum pro altero ponit *Ironia*. Ex his ſeu ſplendorem, ſeu uſum ſpectes, facilè princeps eſt Metophora: de qua iccirco aliorum Rhetorum exemplo, primo loco dicturi ſumus.

* Duplicẽ hîc viã inſiſtere licet, Nam vel ad metonymiã ſolùm referemus, cum unum eſt alterius cauſa, aut ſubjectum; vel eodem pertinebit, cùm unum ſe habet, ut antecedẽs. Si prius placet, metalepſis; quæ cõmutat antecedens, & cõſequens, ſpecies erit metonymiæ. Sin poſterius arrideat præter tropos quatuor cõmemoratos, erit & quintus tropus primarius, nempe metalepſis.

Cap. IV.

De Metaphora.

1 §. METAΦOPA *ſive tranſlatio, eſt tropus, quo verbum à propria ſignificatione in alienam transfertur ob ſimilitudinem. Itaq; tria ſpectantur in metaphora, ſignificatio propria, aliena, & ſimilitudo.*

E. G. Dixit cum Ennio Virgilius: *duo fulmina belli, Scipiadas.* Propriè in tempeſtatibus eſt fulmen. Impropriè de homine dicitur in bello. Similitudo in eo conſiſtit,

sistit, quòd ut fulmen est animantibus terribile, ac noxium: ita Scipio hostibus terrori esset maximo.

3 §. *Metaphora alia petitur ab ἀναλογίᾳ, quæ inter quatuor est: alia à similitudine, quæ est inter duo.*

E. G. Vt se habet caput ad hominem, ita princeps ad Remp. Est hîc gemina similitudo. Nam similia sunt, tum caput, & princeps: tum corpus, & Resp. Itaque si principem voces caput Reipublicæ, fuerit prioris generis metaphora. At inter hominem versutum, & vulpem, est simplex similitudo; eóque, cum Christus Herodem, ob mores vulpinos, appellat vulpem, metaphora est posterioris generis.

4 §. *Præterea metaphora vel reciproca est, vel non reciproca.*

Reciproca est in vocibus *auriga*, & *gubernatoris*. Nam & *auriga* pro gubernatore ponitur, & *gubernator* pro auriga. Item in vocabulis *alti*, & *profundi*. Nam & mare *altum*, & cœlum dicitur *profundum*.

Non

Non reciproca est, *vertex* pro cacumine. Neque enim *cacumen* dicere vicissim liceat pro vertice.

4 §. *Ducuntur metaphoræ à divinis, cœlestibus, elementis, meteoris, lapidibus, metallis, plantis, bestiis, hominibus, eorumq́; operibus: adeò ut tam latè pateat, metaphora, quàm similitudo, quæ se in res omnes extendit.*

5 §. *Maximè interim commendantur metaphoræ illæ, quæ rebus sensu carentibus actum quendam, & animum dant.*

Vt illa VIII. Æn. *Pontem indignatus Araxes*, & ista Ciceronis pro Ligario, *Quid enim tuus ille, Tubero, districtus in acie Pharsalicâ gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum.*

6 §. *Debent metaphoræ esse verecundæ, ut migrâsse, non irruisse in alienum locum videantur.*

Cicero ad Tyronē*. *Sed heus tu, qui κανὼν† esse meorũ scriptorũ soles: unde illud*

*Epist. 17. lib. 16.

* Regula accensar.

* Improprium. *tam ἄχυρον* *, valetudini fideliter inſerviendo? Unde in iſtum locum, fideliter, venit? cui verbo domicilium eſt proprium in officio. Migrationes in alienum multæ. Nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam, fidelis dici poteſt: ut ſit, quomodo Theophraſto placet, verecunda tranſlatio.*

7 §. *At vitioſæ ſunt metaphoræ, in quibus eſt diſſimilitudo.*

* lib 3. de Orat. Itaque damnat * Cicero Ennianum illud, *Cœli ingentes fornices.* Nempe quia fornices nec magni ſunt, nec totum complent circulum: fortaſſe &, quia rectis lateribus conſurgere ſoleant.

8 §. *Item, in quibus ſimile nimis longè ductum.*

Ut *Syrtim patrimonii*, & *Charybdim bonorum.* Pro illo *ſcopulum*; pro hoc, *voraginem* rectiùs dixeris; quia ſenſus facilius feruntur ad ea, quæ viſu, quàm quæ auditu perceperunt. Poëtis tamen quàm oratoribus, audacioribus hîc eſſe licet,

9 §. *Fu-*

9 §. *Fugienda etiam quæ ſumuntur à re turpi, h.e. obſcœnâ, aut ſordidâ.*

Vt, *ſtercus curiæ Glaucia: Reſpublica caſtrata morte Camilli*, & illo, quod ex veteri oratore adducit Fabius, *perſecuiſti Reipub. vomicas.*

10 §. *Item quæ nimis amplificant.*

Vt ſi puer dicatur *ferreus in ſtudiis.* Neque enim id ei convenit ætati: licet ætate provectum rectè dixeris χαλκέντερον*, quod Didymi Grammatici olim cognonentum fuit*.

* Inteſtina habentem ærea.
* Suidas.

11 §. *Nec minores debent eſſe re ſignificata.*

Vt *ſaxea verruca.*

12 §. *Nec facilè recedendum à metaphora, à qua cœpit oratio. Vitioſe enim, ſi à fontibus cœperis, deſinas in incendiũ.*

13 §. *Etſi autem nullus eſt florentior tropus, quique plus luminis afferat orationi, quàm metaphora; non tamen frequentari nimis debet. Nam ut modicus delectat uſus, ita immodicus tædio complet; & ut modicus illuſtrat,*

ita immodicus obscurat; ut qui exeat in allegoriam, ut ænigma.

14 §. *Quibus verò locis magis, quibus minus, metaphoris uti liceat; id hujus loci non est, sed pertinet ad doctrinam de charactere.*

De quo sequenti libro dicemus.

Cap. V.

De Metonymia.

1 §. ΜΕΤΩΝΥΜΙΑ, cum sit à μετ*, & ὄνομα *, *ad verbum sonat* transnominatio, *vel potius* transnomen. *quâ formâ pro* ἀντωνυμία pronomen *dicimus. alio nomine, Cicerone teste,* Ὑπαλλαγὴ *vocatur.*

2 §. *Est verò tropus, quo causa externa * ponitur pro effectu, aut subjectum pro adjuncto, vel antecedens pro consequente aut contrà.*

3 §. *Itaq; sex in universum sunt ejus modi. Primus est causæ externæ pro effectu.*

* Trans.
* Nomen.
* Plerique rantum μετωνυμίαν vocans, eù cause usurpatur pro effectu, vel subjectum pro adjuncto, aut cõtrà Quod si placet, cũ antecedens põitur pro consequẽti, erit tropus singularis ut annotavimus ad o ã cap. 3. §. 9.

Vt

Vt, *Mars* pro bello, *Ceres* pro frugibus, *Cicero* aut *Livius* pro ſcriptis. Sic dicimus, *Vario marte pugnatum*. Virgil.* *Onerant q̃, caniſtris*
Dona laborata Cereris. Martial. *

* Æn. 1.
* lib. 14. diſt. 190.

Pectibus exiguis arctatur Livius ingens,
Quem mea vix totum bibliotheca capit.

4 §. *Alter modus eſt, effecti pro cauſa.*

Vt *expalluit*, *pro extimuit*. Nam pallor eſt effectum timoris. Horatius: *

* Lib. 3. ep. 3.

Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus.

Sic *pallida* mors, quia mortui pallent. Horat *:

* Lib. 1. od. 4.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas,
Regumq̃, turreis.

Virgil.
——Scipiadas cladem Libyæ.
Hoc eſt, qui cladem Libyæ intulerunt. Sic *ſudor* pro labore apud Moſem *, & Heſiodum *.

* Gen. cap. 3. verſ. 19.
† ἐν ἱδρῶτι. verſ. 287.

5 §. *Tertius modus eſt ſubjecti pro adjuncto. Subjecti autem nomen laxè hîc*

usurpatur pro eo, cui quid ineſt, vel adeſt. Itaque huc etiam refer, cum continens ponitur pro contento.

Cic. de orat. *Vt omittam illas omnium diſciplinarum inventrices Athenas*, pro Athenienſibus. Pro lege Manilia: *Teſtis eſt Italia*, &c. pro *Italis*. Sic *rus* pro ruſticis. At aliter Catullo Voluſii annales dicuntur;

Pleni ruris, & infacetiarum:

Hoc eſt ruſticitatis. Quomodo & Græcos loqui, monet Heſychius, Ἀγροικότητος, ἀγροικίας πλήρης.

6 §. *Item cùm poſſeſſor ponitur pro re poſſeſſa.*

Vt cùm Suetonius ait, *Claudium venalem pependiſſe*, hoc eſt prædia ejus, pendente titulo ac libello, proſcripta. Simileq; eſt illud apud Terentium Eun. *comedendum aliquem propinare*. h. e. bona alicujus. Cic. de Senect. *Cujus ego villã contemplans: non enim longè abeſt à me*, id eſt à villa mea.

7 §. *Præterea cùm nomen rei ſignatæ tribuitur ſigno.*

Vt

Ut Ecl. III.

Orpheaq; in medio ſtatuit, ſylvaſq; ſequentes.

Id eſt, cælatum Orphei, & ſylvarum imaginem. Sic *Jupiter*, pro ſtatua Jovis. Ovid. Faſt. I.

Jupiter anguſtâ vix totus ſtabat in æde,
Inque Jovis dextrâ fictile fulmen erat.

8 §. *Adhæc cùm dux * ponitur pro exercitu.*

*Niſi malis hic eſſe ſynecdochen partis. Vide cap. ſeq. §. 7.

Ut cùm dicimus, ab Annibale apud Cannas cæſa eſſe ſexaginta Romanorum millia. Cui ſimile, cum patronus, vel advocatus ponitur pro cliente. Cicero pro Cæcinna: *Reſtituiſſe te dixti? Nego me dicto prætoris reſtitutum eſſe.* Me, hoc eſt clientem meum.

9 §. *Item cùm res, quæ in tempore fit, pro tempore uſurpatur.*

Ut *meſſis* pro æſtate. I. Georg.

*Ante * focum ſi frigus erit, ſi meſſis in umbra.* Sic, *Ecl. 5.

Tertia meſſis erat.

10 §. *Quartus metonymiæ modus est adjuncti pro subjecto.*

Virgil. Ecl. VIII.

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores.

Terni colores pro ternis liciis triplicis coloris.

Et I Æn.

—— Stratoq; super discumbitur ostro.

Hoc est, stragulis purpureo ostri colore tinctis.

11 §. *Huc pertinet, cùm contentum usurpatur pro continente.*

Ut I. Æn. *Vina coronant*, pro patera.

12 §. *Item cùm ponitur tempus, pro re, quæ tempore est.*

Vt Philipp. IX: *Hujus seculi insolentia.* Hoc est hominum hujus seculi. Sic Virgil. I Æn.

Aspera tum positis mitescent secula bellis.

Idem IV. Æn.

—Oculisve, aut pectore noctem Accipit.

Hoc

Hoc eſt, ſomnum, qui noctu capitur.

13 §. *Item cùm ſumitur aliquid pro objecto, circa quod verſatur.*

Ut in illo B. Ignatii.

Ἔρως ἐμοῦ ὁ σταυρωθεὶς, *Amor meus eſt crucifixus ille.* Amor pro eo, qui amatur.

14 §. *Item cùm ſignum ponitur pro re ſignata.*

Ut *toga* pro pace, *faſces* pro magiſtratu. Cicero:

Cedant arma togæ, concedant laurea linguæ,

Maro:

Non illam populi faſces, non purpura flexit.

Huc refer, cùm nomen ponitur pro re. Livius lib. 1. *Ad ſingula oppida circum ferendo arma nomen omne Latinum docuit.* Et lib. 11. *Longe is tum princeps Volſci nominis erat.* Et alibi apud eundem paſſim: ut de Marone, Horatio, Tibullo, & aliis nihil dicam. Sic Ciceroni A vocatur *litera ſalutaris*, quia ea ſignificatur Abſolutio.

15 §. *Vulgò etiam ad metonymiam adjuncti referuntur, cùm virtutes vitiaque ponuntur pro hominibus ipsis.*

Cic. Verr. 1. *Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in supplicis, avaritia in contumeliis efficere potuisset.* Luxuries pro luxurioso, crudelitas pro crudeli, avaritia pro avaro. Sic *scelus* pro sceleſto, *ars* pro artifice. Sed quod ejuſmodi referunt ad metonymiam adjuncti, id pinguiori ab iis fit Minervâ. Nam ſi ad vivum reſecemus, ſcelus vel eſt ſcelerati forma eſſentialis, vel effectum ejus. Si prius placet, erit ſynecdoche partis eſſentialis: ſin poſterius, fuerit metonymia effecti.

16 §. *Denique, (ut ſuperiùs dicebamus) ad metonymiam refertur, cùm vel antecedens ponitur pro conſequente: vel conſequens pro antecedente. Utrumq; Μετάλημψιν vulgò appellant.*

Antecedenti pro conſequente utimur, cùm *audire*, vel *auſcultare*, accipitur pro *obtemperare*. Terent. Andr.* *Pamphilumne adjutem, an auſcultem ſeni.* Quomodo etiam apud Græcos ſumun-

* Act. 1. ſc. 3.

tur

tur ἀκροᾶσθαι †, & ἀκροᾶσθαι .* Similis eſt tropus, cum *ſcribere* uſurparur pro *dare*, *reſcribere* pro *reddere*, *tranſcribere* pro *tradere*, ſive *jus ſuum in alium transferre*. Horat.*.

† Plutarch. * Mat. 8. 27.

† Sat 5. lib. 2.

Scribe decem à Nerio, non eſt ſatis adde Cicutæ
Nodoſi tabulas centum.

Teren. Phorm.*

* Act. 5. ſc. 8.

Argentum illud denuo reſcribi jube.

Vbi Donatus: *Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit ſcriptura: reſcribere dicebant pro renumerare. Et ſic infert, Ne ego præſcripſi porrò illis, quibus debui* †.

† Plura Servius in 7. Æn. & Budæus prior. annot. in Pandect.

Simile eſt *ſubſcribere pro aſſentire* Ovid.*

Neve precor magni ſubſcribi e Cæſaris iræ.

Eſt & hujus generis,

—Lupi Marim videre priores.* * 1. Triſt. Eleg. 11.

Hoc eſt, obmutuit, uti ſolent, qui priores lupum viderunt. Item,

—Fuimus Troies, fuit Ilium & ingens * Æn. 2.
Gloria Dardanidum.

Id eſt eſſe deſiit.

Conſequens contrà pro antecedente ponitur.

ponitur in illo Ciceronis pro lege Manil. *Quid, ad nos cùm ab exteris nationibus venirent, captos quærar, cùm legati populi Romani redemti sint?* Nam ex eo, quòd redemti sint, captos fuisse intelligitur. Idem fit, quando, ut Donatus* ait, *dicere ponitur pro intelligere, & scire.* Ut in illo * *Fœneratum istuc beneficium tibi pulchrè dices*: & alibi apud eundem.

* In Adelp. Act. 3. sc. 2.

Phorm. Act. 3. sc. 2.

Possis & addere μετάληψιν concomitantis, sive connexi. Vt in scripturis *, *Tegere pedes*, pro exonerare alvum.

* Reg. 1. cap. 23.

CAP. VI.

De *S*ynecdoche.

1 §. Synecdoche *est, cùm totum ponitur pro parte, aut pars pro toto.*

Atque inde & nomen. Nam συνεκδοχὴ ad verbum sonat comprehensionem. Totum autem comprehendit partes suas.

At Grammaticis συνεκδοχὴ vocatur, cum nomen aut verbum universale restringitur

ſtringitur ad partem, vel aliquid ſaltem ſpeciale, quod per accuſativum effertur. Vt, *Os, humeroſq́ Deo ſimilis. Rubet capillos. Induitur veſtem.* Synecdochen autem appellant, quia particulare comprehenditur ab univerſali. Alii malunt vocare ἔλλειψιν præpoſitionis *ſecundùm*: ut apud Græcos intelligi ſolet κατ.

2 §. *Fit ſynecdoche ſex modis. Primus eſt, cùm genus, quod eſt totum univerſale, ponitur pro ſpecie.*

Vt *ales* pro aquila. Virgil in XII *. *——Prædamq́ ex unguibus ales, Projecit fluvio.* * Æn 1.

Et alibi *quadrupes* pro equo. Marc. XVI. 15. *Prædicate Evangelium omni creaturæ.* id eſt homini. Sic *mortales* pro hominibus apud Plautum *, & apud Salluſtium ſæpius. Par ratio in verbis: ut *facere* pro ſacrificare. Varro lib. v. de L. L. *Flamen Dialis agnum Jovi facit.* Quomodo & Græci ἔρδειν καὶ ῥέζειν dicunt pro θύειν. Item *feminam cognoſcere*, vel *ejus notitiam habere**, pro rem habere cum aliqua. Prout & Græci uſurpant

* Trinúm. Act. 2. ſc. 1.

* Cæſar. lib. 6.

usurpant τὸ γινώσκειν. Item *alloquium* pro consolatione; *alloqui* pro consolari ut Græcis παραμυθεῖσθαι καὶ παρηγορεῖν.

*Catull. ad Cornif. Horat. Epod. 13.
†Seneca Troad. 3.

13 § *Alter modus est, cùm species contrà usurpatur pro genere.*

Vt *Eurus*, vel *Aquilo*, pro quovis vento, *Sabellicus sus* pro quolibet, *Myrtoum*, vel *Carpathium mare*, pro quocunque. Maro,

——*Denteſq; Sabellicus exacuit ſus.*

Horat.

Nan ita Carpathiæ variant Aquilonibus undæ.

Hoc pacto rarò loquuntur Oratores.

14 §. *Tertius modus est, cùm totum essentiale ponitur pro solâ materiâ, solâve formâ.*

Ioan. XX XIII. *Sustulerunt dominum meum, nec scio, ubi posuerint eum.* h. e. domini mei Iesu corpus.

15 §. *Quartus modus est, cùm contrà Pars formalis, aut materialis ponitur pro toto essentiali.*

Vt

Vt anima pro homine. Cicero * : *Vos meæ chariſſimæ animæ, ſapiſſimè ad me ſcribite.* Sic corpus pro ſervo. Huc pertinet quoque *argentum* pro pecunia, vaſisve argenteis; *ferrum* pro armis ferreis: quam quidam appellare malunt metonymiam materiæ. Cic. Verr. VI. *Cùm eſſent triclinia ſtrata, argentumq; expoſitum in ædibus.* * lib. 14. epiſt. 14.

6 §, *Quinctus modus eſt, cùm totum integrale uſurpatur pro parte.*

Vt Ecl. I.

Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim.

Sic *orbis terrarum* pro imperio Romano. Cic. Epiſt. I. lib. IV. *Res vides quomodo ſe habeat, orbem terrarum, diſtributis imperiis, ardere bello.*

7 §. *Sextus modus eſt, cùm contrá pars integralis ponitur pro toto.*

Vt *caput* pro homine, *puppis* pro navi, *mucro* pro gladio, *tectum* pro domo. Livius lib. XXI. *Placentini captivi ad duo millia liberorum capitum redditi colonis.* Et poſſis his accenſere, cùm dux

dux ponitur pro exercitu: quiqpe qui ſit caput exercitûs.

8 §. *Ad duos poſtremos modos refer quoque, cum numerus ſingularis ponitur pro plurali, aut pluralis pro ſingulari, aut certus pro incerto, aut rotundus pro majori minorive.*

Singularis pro plurali, ut apud Livium crebrò eſt, *Romanus prælio victor*. Vbi pars integralis uſurpatur pro integro.

Pluralis pro ſingulari, ut illo Ciceronis ad brutum, *Nos populo impoſuimus, & oratores viſi ſumus*. Nam de ſe uno loquitur. Vt integro utatur pro parte. Sic lib. 11. de Off. *Maximè autem & gloria paritur, & gratia defenſionibus: eoque major, ſi quando accidit, ut ei ſubveniatur, qui potentis alicujus opibus circumveniri urgeriq; videatur: ut nos & ſæpe aliàs, & adoleſcentes contra L. Syllæ dominantis opes pro S. Roſcio Amerino fecimus*. Vides, ut de ſe ſolo dicat, *Nos adoleſcentes fecimus*.

Certus pro incerto: ut *trecenta*, vel *ſexcenta*, pro plurimis.

Rotũdus numerus pro majori ſumitur in

in illo Livii lib. XLV. *A Chalcide trajicit trium millium ſpatio diſtantem portum, inclytum ſtatione quondam mille navium Agamemnonia claſſis.* Nam centum & octoginta ſex naves fuere ſupra mille: ſi earum quidem, quæ apud Homerum * recenſentur, numerum ineamus. * Iliad. B.

Sed ad ſynecdochen totius integrantis pertinet, ſi rotundus numerus ponatur pro minori. Vt ſi dicas, reges imperâſſe Romæ annis ducentis quinquaginta. Sunt enim tantùm CCXLIV. Ideo Florus in prologo cùm totundo uti vellet *prope*, adjecit.

CAP. VII.

De Ironia

1 §. Ironia *eſt tropus, quo intelligitur contrarium ejus, quod dicitur.*

Nomen eſt ab εἴρω quod eſt *dico*; unde εἴρων *diſſimulator*, qui aliter dicit, ac ſentit, ex quo εἰρωνία accipi ſolet pro diſſimulatione, quâ aliter ſentimus.

aliter

aliter loquimur. Hinc Rhetoribus εἰρωνεία est, *quæ diversum ei, quod dicit, intellectum parit*: ut à Fabio † definitur. *Illusionem* aliquibus dici, idem* auctor est. Ironia est in illo Tereniti †, *O salve bone vir, curâsti probè.* Et illo Cicer. Verr. VII. *O præclarum imperatorem!* Et pro Quinctio: *Tum ille vir optimus: vereor ne se derideri putet, quòd iterum jam dico, Optimus.*

† Lib. 6. cap. 2.
* Lib. 8. cap. 6.
† Andr. Act. 5. Sc. 6.

2 §. *Intelligitur Ironia bifariam, vel personæ, reive, de qua agitur, naturâ, vel pronunciatione.*

Prioris generis est illud pro C. Rabirio: " Namque hæc tua, quæ te hominem clementem popularemq; delectant, I, lictor, colliga manus, quæ non modò hujus libertatis, mansuetudinisq; non sunt; sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilii: sed Tarquinii superbissimi, atque crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina: quæ tu homo lenis, ac popularis, libentissimè commemoras, Caput obnubito, arbore infelici suspendito. Nam formulæ istæ crudelitatis indices, & quæ de Tarquinio Superbo dicit, satis ostendunt, quâ mente T. Labienum clemen-

tem

tam ac mensuetum appellet. Posterioris generis est illud Ciceronis in Clodium: *Integritas tua te purgavit, mihi credo, pudor eripuit, vita anteacta servavit.* Vbi, ut Fabius * ait, *cum risu quodam contraria iis dixit, quæ intelligi voluit.* Quamquam & ex persona, reique naturâ id facilè cognoscitur, dummodo cogitemus id, quod idem Fabius * monet, *interesse quid de quo dicatur.* Nam inde paret, *aut laudi simulatione detrahi, aut vituperationi laude aliquid concessum esse.*

* Lib. 8. cap. 6.

* Ibidem.

3 § *Ironiæ, ut in jocis & salibus, ita etiam, cùm acriùs mordere volumus, usus est maximus. Atq; interdum in exordio etiam adhibetur, quod securitatem causæ ostendit.*

Vt apud Tullium pro Ligario, *Novum crimen, C. Cæsar,* &c.

CAP. VIII.

CAP. VIII.

De Metalepsi, antonomasia, & eâ, quæ ΛΙΤΟΤΗΣ vocatur.

1 §. Vidimus *hactenus de tropis primariis. Fabius, atq; alii, plurimos adjiciunt alios: verùm ii, vel sunt tropo-rum species, vel affectiones, vel planè ad tropos non pertinent.*

2 §. *Primum inter species locum obtinet* Μετάληψις, *quæ Latine sonat* transsumtio. *Atq; ita vocatur, cùm antecedens ponitur pro consequente, aut contrà. Estq; ea* Μετωνυμίας *species, de qua supra* * *diximus.*

* Cap. 5. §. 13. unde exempla ejus petantur.

Alias Μετάληψις quid sit, cap. proximè melius dicetur. Nempe quia eâ notione, non tam species tropi est, quàm affectio ejus.

3 §. *Proxima inter species est* Αντονομασία. *Latinè ad verbum dicatur* pronominatio. *Estq; Synecdoches species.*

4 §. *Fiat autem bifariam. Prior modus est, cùm proprium sumitur pro communi.*

Vt

Vt *Sardanapalus* pro molli, *Venus* pro formosa, *Irus* pro pupere, *Crœsus* pro divite. Ovid. IV. Trist.

Irus & est subito, qui modò Crœsus erat.

Par ratio esse videtur, cùm gentile usurpatur pro quovis, qui iisdem sit moribus. Vt *Cretensis* pro mendace, aut *Pœnus* pro perfido. Sed hic modus, ut hujus loci est, quatenus proprium angustius est eo, pro quo sumitur: ita ad metaphoram referri potest: qua spectamus similitudinem inter proprium, & id cui tribuitur,

§. *Alter ἀντονομασίας modus est, cùm commune sumitur pro proprio.*

Vt *Urbs*, pro Roma. sunt verò quinque inprimis modi hujus generis.

I Per *patronymicum*, ut *Saturnius* pro Jove, *Priamides* pro Hectore, *Atrides* pro Agamemnone, *Pelides* pro Achille. Horat. epist. I.

——Nestor componere lites
Inter Pelidem festinat, et inter Atridem:

Atque hic modus solis convenit poëtis.

II. Nomine *gentili*, ut *Cytherea* pro Venere, *Arpinas*, pro Cicerone: qui modus

modus & Oratoribus est concessus.

*Æn. 4. III. Per *epitheton*. ut * *Thalamo quæ fixa reliquit Impius:*
Impius, pro Ænea.

IV. Nomine *studii*. Vt, *philosophus* pro Aristotele, *orartor* pro Demosthene, apud Græcos; pro Cicerone, apud Romanos; ac *poëta* itidem pro Homero, aut Marone, *Apostolus* pro Paulo.

V. *Periphrasi* non reciprocâ. ut * Trojani belli *scriptor*, pro Homero. Nam in quo falsi quidam, si ἀντιστρέφωσι †, nullus fuerit tropus: ut, *ars bene loquendi*, pro Grammatica.

*Horat.

*convertuntur.

6 ϵ. *Tertia species est* Λιτότης, *cùm minùs dicitur, & plus intelligitur. unde synecdochæ subjici posse liquet.*

*7 Æn. *Adn. Act. 2. sc. 6. Vt *, *Munera nec sperno*, pro lubens accipio Item, *non laudo* †, hoc est reprehendo. Vulgò *Liptotes* vocatur, sed corruptè, cum hoc Græcum non sit. At λιτός, id est tenuis, fit λιτότης, quod τῇ λέξιν extenuationem sonat.

Sunt & alia troporum species, ut κοινότης, σύλληψις, εὐφημισμὸς: sed harum pauci omnino Rhetorum meminere eoqu

eoque & nos hoc etiam loco eas præterimus. Interim vide de iis, si voles, quæ diximus in Oratoriis Institut. lib. IV. cap. x.

CAP. XI.

De Allegoria, Catachresi, Et Hyperbole.

1 §. Affectiones *troporum præcipuæ sunt, Metalepsis, Catachresis, & Hyperbole.*

2 §. *Metalepsis hoc loco est tropus multiplex in voce una: sive, cùm gradatim ex unâ significatione porceditur in alienam.*

Vt, * *Speluncis abdidit atris.* Per atras intellige obscuras; per obscuras profundas. Sic † * Æn. 1. * Ecl. 1.

Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.

Per aristas συνεκδοχικῶς intelligit segetes, sive messes; per has autem μετωνυμικῶς signat annos.

3 §. *Est hujusmodi affectio poëtis quàm oratoribus*

oratoribus accommodatior.

4 §. Ἀλληγορίαν *ad verbum dixeris* di- versiloquium, *Nam conflatur ea vox ex* ἄλλο *, & ἀγορεύειν *. Est verò allegoria tropus perpetuus, sive oratio è pluribus tropis contexta.*

* *Aliud.* * *dicere.*

Ita ut è tropis primariis non differat naturâ, sed magnitudine, quæ major est in allegoria.

5 §. *Plurimùm autem fit continuatione metaphoræ, adeò quidem, ut multi hoc solum allegoriæ genus agnoverint.*

Cic. pro M. Cœlio, *Quoniam emersisse jam è vadis, & scopulos prætervehi videatur oratio mea, persacilis mihi reliquus cursus ostenditur.* Item lib. 1. de Orat. *Nam qui locus quietis & tranquillitatis plenissimus fore videbatur, in eo maximæ molestiarũ, & turbulentissimæ tempestates extiterunt.* Sic apud Horatium od. XII. lib. II.

Contrahes vento nimiùm secundo
Turgida vela.

h.e. nimis rebus prosperis nimis efferas.

6 §. *Interim ex aliis quoq; tropis fit*

Ita metonymia continuatur in illo * *Ter. Eunuch, act. 4. sc. 5.
Sine Cerere & Libero friget Venus.

Synecdoches autem continuatio est in isto Agraria II. *Cùm haberet hac Respublica Lusinos, Calatinos, Acidinos, homines non solùm honoribus populi, rebusq́ gestis, verùm etiam patientiâ paupertatis ornatos: & tum, cùm erant Catones, Philippi, Lælii, quorum sapientiam*, &c. Vbi nomina illa personarum per ἀντονομασίαν accipi, liquet ex ipsâ, quam Cicero subjicet, explicatione. Idem factum in istac orat. pro S. Roscio Amerino: *Non necesse est omnes commemorare, Curtios, Marios, deniquè Mamercos, quos jã ætas à prœliis avocabat: postremò Primum ipsum, senem Antistium: quem non modò ætas, sed etiam leges, pugnare prohibebant*

7 §. *In allegoriis observandum, ut ne temere alio ex genere rerum, quàm cœperimus, desinamus.*

Secus si fiat, oritur plerimùm fœdissima rerum inconsequentia: ut de metaphora diximus cap. 4. §. 12.

8 §. *In iisdem vitandum, ne his immoderatè utamur, vel ne illis insit obscuritas, quæ ænigma efficit.*

9 §. *Est enim ænigma, ambigua quædam allegoria ad occultandum rem notam, quam significat, excogitata. Vix autem locum habet in orationibus publicis, quia non oportet crucem figere auditoribus.*

Usus tamen eo videtur Cicero pro Roscio Amerino: *Multos casos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Servilium vidimus. Quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio?* Verùm Paulus Manutius ex veteri poëta sumptum putat,

10 §. *Major longè est ænigmatum usus in epistolis, quia interdum in his necesse est, ut sententias verborum involucris involvamus, quo intelligamur ab iis solis, ad quos scribimus.*

Liquet id ex Ciceronis epistolis ad Att. in quibus ipse testatur, se quædam allegoriis obscurâsse.

11 §. *Non tamen omne ænigma est allegoricum, cùm & propriis verbis constare possit.*

Pate

Patet id ex illo Maronis *: * Ecl. 3.

Dic quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo
Tres pateat cœli spacium non amplius ulnas.

Nam, siquidem, quæ plurimorum sententia est, intelligamus puteum profundissimum, nulla hîc erit troporum frequentatio, imò nec tropus. Quemadmodum neq; si *Cœli* sit proprium, ut accipiamus de sepulchro Cœlii Mantuani, qui, omnibus consumptis, tantummodo spatium reservârat, quod sepulchro sufficeret.

12 §. *Præterea in allegoria observandum oratori, ut si obscurior sit, proprium admisceat ad claritatem.*

Quomodo est Cicero 1. Top. inquit, *Sed quoniam avidum hominem ad has dicendi epulas recepi, sic accipiã, ut reliquarum sit aliquid potiùs, quàm te hinc patiar non satiatum discedere.* Atque ita & Plato dixerat VII. de Rep. ἐσιάσας λόγων καλῶν, καὶ σκέψεων *. At pura fuerit allegoria, si omittatur in Cicerone verbum *dicendi:* nempe hoc pacto, *ad has epulas recepi*, &c. * Victoriã vide lib. 2. var. lect.

13 §. *Sequitur* KATAXPHΣIΣ *sive Abusio, quæ tropi est duricies. Nã ita vo-*

tur quando vox aliqua licentiùs à propria significatione ad alienam deflectitur.

Ita ut, non deduci, sed irruere; non precariò, sed vi venire videatur. Vide sup. cap IV. §. 6.

14. §. *Interdũ verò abusio vocis ex origine ejus cognoscitur: interdum item ex rei natura.*

Ex orgine vocis, ut in illo pro lege Maniliâ: *Posteaquam maximas adificasset, ornasset q; classes,* & apud Cæsarem lib III. de bello Gall. *Naves interim lõgas ædificari in flumine Ligeri.* Similèque hoc Maronis I Æn.

Instar montis equũ divina Palladis arte
Ædificant.

Ex natura rei intelligitur κατάχρησις cùm splendor tribuitur voci. Vt apud Tullium de Senectute: *Omnino canorũ illud in voce splendescit, etiam nescio quomodo in senectute.* Item cùm Maro* *stagnum* dixit de mari: quomodo & Græci appellant λίμνλω.

Æn. iii Æn. 381. * Homer. Il. Oppian 2.

15. §. *Fit κατάχρησις, vel necessitatis, vel*

delectationis causâ. Posterius genus vix invenias alibi, quàm apud poëtas. Prius etiam oratoribus est concessum.

Prioris generis est, cùm dicimus pyxidem auream, vel argenteam; licet pyxis propriè sit è buxo, ut etymologia indicat.

Posterioris generis est illud Horatii lib. IV. od. IV.

—Vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.

Quæ ut rectè Muretus * observat, audax planè translatio est; neq; unquã id ausurus fuerat poëta sine veterum exemplo: sed similiter dixit Euripides Phœnissis: Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ. Quem & Appianus postea imitatus tertio Αλιεύτ.

*Lib. 1. Var. cap. 10.

17 §. *Tertio affectio est* Ὑπερβολὴ, *quod ad verbum superjectionem, hoc est excessum, sive eminentiam notat. Estque oratio augendo, vel minuendo, superans fidem.*

Augendo, ut quod Cicero *, & ex eo Fabius * refert de Memmio, homine

*Lib 2. de Orat.
* Lib. 6. cap. 3.

prælongo, *caput eum ad fornicẽ Fabii offendiſſe.* Et apud Mironem *:

* Ecl. 7. *Candidior cygnis, hederâ formoſior albâ:*

Item, *melle dulcior, plus millies audivi,* & ſimilia.

* Ecl. 3. Minuendo, ut cùm ait Maro *, *Vix oſſibus hærent.*

Item in illis, *Codro pauperior, teſtudine tardior* &c.

17 §. *Facit* ὑποβολὴ *ad* ἔμφασιν.

* Lucanus lib. 10. Vt cùm poëta * ait

Nulla fides pietaſq; viris, qui caſtra ſequuntur

ἐμφατικώτερον hoc, quàm ſi dixiſſet, *Rara*

* 4. Æn. 5 Juvenal. * ſat. 6. *fides.* Item *, *Nuſquam tuta fides.* efficacius, quàm iſtud, *Raro tuta fides.* Et illud ſatyrici *,

Semper habet lites, alternâq; jurgia lectus, in quo nupta jacet:

majorem habet ἔμφασιν, quàm ſi pro *ſemper* dixiſſet *plurimum.*

18 §. *Hæc cauſa eſt, cur in amplificando eâ utamur, non quidem ut fallamus ſed ut per planè incredibile, intelligatur penè incredibile. Interim videndum, ne ea modum omnem excedat; qua in re peccant adulatores.*

CAP. X.

CAP. X.

De Sarcaſmo, aliiſque irriſionis ſpeciebus: item Onomatopoeia, Antiphraſi, & Hypallage.

1 §. Et *hæc de troporum, tum ſpeciebus, tum affectionibus. Subjiciemus deinceps quædam, quæ falsò inter tropos retulerunt. Vt ſunt ſex ſpecies irriſionis, Sarcaſmus, Diaſyrmus, Charientiſmus, Aſteiſmus, Mycteriſmus, & Mimeſis.*

2 §. *Sarcaſmus eſt hoſtilis irriſio ſuper jam mortuo, aut certò morituro.*

Vt, *Ave Rex Judæorum**. * Matt. 27. 29.

Item*. * Æn. 9.

I, verbis virtutem illude ſuperbis.

3 §. *Diaſyrmus eſt inimica irriſio, ſed extra cædem.*

Vt, *Aſinus ad lyram, Interſtrepit anſer olores**. & illo, ſanè luculento †, * Ec. 9. † Æn. 11

Larga quidem ſemper, Drance, tibi copia fandi,
Tunc cùm bella manus poſcunt, patribuſq; vocatis
Primus ades; ſed non replenda eſt Curia verbis.

4 §. *Charientiſmus à lepôre ac grati nomen accepit. Eſtque jocus cum amœnitate mordax. Vel, ut alii malunt ſi cùm dura & aſpera dictu, gratioſis & mollibus verbus mitigantur, & molli untur.*

Vt cùm Davus piſtrinum deprecan ait*, *Bona verba quæſo.* Simile huic † *Dii meliora*

* Andr. Act 1. ſc. 2.

5 §. *Acteiſmus eſt jocus urbanus.*

† Georg.

Vt* *Qui Bavium non odit, amet tu carmina, Mævi.*

* Ecl. 3

Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos

h.e. Qui Bavium, ineptum poetam, amare poteſt, idem exoſculetur te, Mævi, poetam Bavio quoque deteriorem. Eſt & ejuſce generis illud Neronis in ſervum furacem, *Nihil eſſe ei clauſum, neq; ſignatum.*

6 §. Μυκτηρισμὸς *ſit, cùm naſo ſuſpenſo quempiam ſubſannamus.*

Quod & nomen indicat. Nam μυκτὴρ naſus. Cùm autem geſtu magis, quàm verbis fiat; non eſt, quod ejus quis exemplum à nobis exſpectet.

7 §.

7§. Μίμησις *Latinè imitatio, aliena verba refert directâ oratione, idque, ut volunt, deridendi causâ.*

Terent. †

† Eun. Act. 1. sc. 2.

At ego nescibam quorsum tu ires, Parvola
Hinc est abrepta, eduxit mater pro sua,
Soror est dicta: cupio abducere ut reddam suis.

8§. *Quemadmodum autem species hasce irrisionis (quas Ironia subjici putarunt) falsò inter tropos referunt, cùm & propriis constent verbis: ita, hac ipsa de causa, & alia multa troporum numero excludi debent, quæ vulgò inter tropos reponuntur. Eorum autem duo sunt genera.*

9§. *Quædam enim sunt schemata Rhetorica, ut* Periphrasis *&* Icon; *de quibus iccirco in* χλιαπλογίᾳ *dicturi sumus: quædam nec tropi sunt, nec schemata, ut* Ἐπίθετον, *de quo in amplificandi, itemq; characterum doctrina agemus: quædam denique ad Grammaticam potiùs pertinent; idque vel ad* ἐτυμολογίαν *ut* Ὀνοματοποιία *&* Ἀντίφρασις *vel ad* σύνταξιν, *ut* Ὑπαλλαγή.

10§. *Siquidem* ὀνοματοποιία *nihil aliud est, quàm nominis fictio à sono.*

Ut, *balare*, *grunnire*, &c. Quidam putant ita vocari, quandocunque rei novum inditur nomen. Sed hi non distinguunt ὀνοματοποιΐαν à novatis.

11 §. Ἀντίφρασις est *vox à contrario dicta.*

Istiusmodi, ex Grammaticorum sententiâ, cùm alia plurima sunt, tum *Parcæ*, & *lucus*. At *Parcæ* fortasse ita dictæ, quia parcant. Duæ enim parcunt, sola Atropos filum abscindit *. *Lucus* vel ita vocatus, quia lucet frequentibus sacrificiis, vel potiùs est à Græcis †, quibus λόχος, *insidiæ*, unde λοχμὰς *, *sylva*, quia insidiantibus sit apta.

*Fusius de hoc agimus in Originum libris.

†Quamquã Syriacum malit Scoppas in conjectaneis lib. 1. cap. 18.

12 §. *Hypallage est schema Grammaticum, quo rerum ordo invertitur.*

Ut apud Cicer. * *Gladium vaginâ vacuum in urbe non vidimus.* Pro, *vaginam gladio vacuam.* Poëtis est frequens. Ut apud Senecam Thyeste †:

Brutium ponto feriente Corum.

Quod maluit, cùm posset,

Brutio pontum feriente Coro.

Et hæc de tropologia.

*Hesychius.

*pro Marcello.

†vers. 577.

CAP. XI.

CAP. XI.

De Schematibus generatim: deque iis ſpeciatim, quæ defectu, aut exceſſu figurant orationem.

1 §. Altera *Dignitatis pars in ſchematibus, ſive figuris verſatur. Eſt verò ſchema, forma orationis, qua hæc alio quopiam modo, quàm inverſione ſignificationis, à vulgari conſuetudine immutatur in meliorem.*

Schematis, & Figuræ voces, cùm propriè dicantur de hiſtrionum amictu, ac geſtibus; è theatris traductæ videntur in ſcholas Rhetorum. Nam, ut in illis hiſtriones, ſive actores ſcenici, pro perſonarum, quas ſuſtinent, & affectuum, qui repreſentari debent, varietate, varios induebant habitus, varioſque agebant geſtus: ita & oratio, pro rerum, de quibus agitur, diverſitate, ſchematibus diverſis, tanquam colorato amictu veſtitur, ac quaſi geſtibus diverſis animatur.

2 §. *Schemata ſunt duplicia, verborum, & rerum.*

Græcis

Græcis, λέξεως, καὶ διανοίας.

3 §. *Inter ea hoc interest, quòd schemata verborum tollantur, si aut verba mutentur, aut ordo eorum invertatur: ac schemata verum, quibuscunque utaris verbis, aut quocunque ea ordine ponantur, permaneant; quia non in verbis, sed in rebus, quandam habent dignitatem, vimque ornandæ orationis.*

E. G. *Inceptio est amentium, haud amantium,* λέξεως σχῆμα est: quis parierit schemata, si pro *amentium* ponas *stultorum*, aut simile. Sed schema διανοίας est si quis patrium inducat loquentem, aut si utatur similitudine; quia quæcunque hîc verba usurpemus, aut quocunque ea ordine collocemus, manebit schema.

4 §. *Verborum schemata sunt triplicia, quædam consistunt in subticentia, sive defectu; quædam in accessu; quædam in reliquo corpore orationis.*

5 §. *Subticentiâ figurantur, Ellipsis, & Asyndeton; quorum definitiones à Grammaticis notæ esse debent.*

Nempe

Nempe Asyndeton copulæ est defectus: Ellipsis verò alius partis, aut particulæ: quod & Græca scholia, quæ de schematibus exstant, ostendunt. In iis est: Ἀσύνδετόν ὅτι φησίς, ἐν ᾗ παραλείπονται οἱ συνδέοντες σύνδεσμοι. Ἔλλειψις δέ ὅτι ἀφαίρεσις λέξεως τοιαύτης ἐκ τῆς συμφορᾶς.

6 §. *Rhetoris verò est insuper docere, quando exornent orationem. Ac Ellipsis quidem convenit exprimendo affectus.*

Ita admirationē indicat hoc Virgillii*,

Sed vos qui tandem? ubi omittitur, *estis.*

7 §. *Asyndeton autem valet ad celeritatem, atque animi impetum significandum.*

Virgil. IV. Æn.

Ferte citò flammas, date tela impellite remos.

8 §. *Item, cùm plura enumeranda sunt quorum singula per se gravia sunt.*

Terent. Adel.

Tot res repente circumvallant, unde è-mergi non potest.
Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.

Item*.

† Act. 3. sc. 4. Item †:

Persuasit nox, amor, vinũ, adolescentia. Humanum est.

* Act. 3. sc. 1. Apud Plaut. Asin. * Philenium meretrix ait,

—— *Mater, is quæstus est mihi,*
Lingua poscit, corpus quærit, animus orat, res monet.

9 §. *Excessu figurant orationem, Pleonasmus, & Polysyndeton; quorum ille Ellipsi, hoc Asyndeto opponitur.*

10 §. *Pleonasmus valet ad Emphasin.*

* 4. Æn. Vt illud *, —*Vocemq; his auribus hausi*: quod rem certam indicat. Item, *Vbinã gentium est?* Et, *Accipe hoc parvum munusculum*: quorum illud magis exaggerat, hoc magis extenuat.

11 §. *Polysyndeton facit, ut res ipsa, de qua agitur, videatur major.*

* in epist. * in Verrẽ Act. 6. Cicer. † *Me præ cæteris, & colit, & observat, & diligit.* Item * *neque privati quicquam, neque publici; neque profani, neque sacri, in Sicilia reliquisse.*

CAP. XII

CAP. XII

De Schematibus ΛΕΞΙΟΣ, quibus eadem vox repetitur.

1§ Schemata, *quæ in reliquo fiunt corpore orationis, vel eandem ponunt vocem, vel similes.*

Eandem, ut *amans amantem*: similes, ut *amantes amentes.*

2§. *Vox eadem est, vel solâ appellatione, vel sola significatione; vel appellatione, & significatione simul.*

Appellatione solâ, ut *veniam* nomen, & *veniam* verbum.
Significatione solâ, ut *domus*, & *ædes.*
Appellatione, & significatione simul, ut *homo homini Deus*, & *homo homini lupus.*

3§. Ἀντανάκλασις *dicitur, cùm usurpatur vox eadem appellatione, non significatione.*

Cicero epist. III. lib. VII. ad Att. *Caussam solùm illa caussa* (Cæsaris) *non habet.* Et epist. XIV. lib. XIV. ad eundem

dem: *Quid ergo ista culpa Brutorum? minime illorũ quidem: sed aliorum brutorum, qui se cautos, ac sapientes putant.* Sic in tribus istis apud Cornificium: *Cur eam rem tam studiosè curas, quæ multas tibi dabit curas?* Item: *Amari jucundum est, si curetur, ne quid insit Amari.* Item: *Veniã ad vos, si mihi Senatus det veniã.*

4 §. *Magnam in oblectando vim habet: præsertim, non captata, sed velut oblata.*

5 §. *Huc pertinet* Πλοκὴ, *quando vox unius loco personam, aut rem; altera moris aliamve qualitatem significat.*

E. G. *Ad illum diem, Memmius erat Memmius*, h. e. sui similis. *Simia est simia, etiamsi aurea gestat insignia.*

6 §. *Schema hoc non venustatem tantum, sed etiam acrimoniam addit orationi.*

7 §. *Voces non appellatione sed significatione eisdẽ conjungunt,* Συνωνυμία *sive Interpretatio, &* Ἐξεργασία *sive Expolitio.*

8 §. Συνωνυμία *est, cùm verba idem significantia conjunguntur.*

Vt Cic. Catil. II. *Abiit, excessit evasit,*

ſt, erupit. Initio Catil. III. *Bona, fortunas, conjuges liberoſq; veſtrum.* Nam *bona, & fortunæ* idem ſunt. Phillipp. v. *Promitto, recipio, ſpondeoq;.*

9 §. *Utimur eo genere elocutionis, quoties uno verbo non ſatis videmur dignitatem, aut magnitudinem rei demonſtrare: ideoq; in ejuſdem ſignificatione plura conferuntur.*

Verba ſunt Aquilæ Romani.

10 §. *Conciliat verò orationi tum gravitatem, tum acrimoniam.*

Gravitatem quidem adfert in illo Ciceronis, pro Muræna; ubi octo, vel ampliùs συναυξίαι exempla habemus: *Quæ precatus ſum à Diis immortalibus, judices, more inſtitutoq; majorum, illo die, quo auſpicato comitiis centuriatis L. Muranam conſulem renuntiavi: ut ea res mihi, magiſtratuiq; meo, populo plebique Romanæ, bene atque feliciter evenerit: eadem precor ab iiſdem Diis immortalibus, ob ejuſdem hominis conſulatum unâ cùm ſalute obtinendum, & ut veſtræ mentes, atq; ſententiæ, cum populi Romani voluntate, ſuffragiiſq; conſentiant, eaq; res vobis populoq; Romano,*

pacem,

pacem, tranquillitatem, otium, concordiam adferat. At acrem reddit orationem in illo Catilin. 1. *Non feram, non patiar, non ſinam.* Item in Piſonem: *Ego te non vecordem, non furioſum, non mente captum, non tragico illo Oreſte, aut Athamante dementiorem putem?* Et poſt multa: *O tenebræ, ô lutum, ô ſordes!*

11 §. *Eſt & magno in hoc ſchemate delectu verborum opus, ne συνάνυμα orationem onerent veriùs, quàm ornent.*

12 §. Ἐξεργασία *eſt congregatio ſententiarum idem ſignificantium.*

Vt Cic. pro Ligario: *Quid enim tuus ille Tubero in acie Pharſalica gladium agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis ſenſus erat armorum tuorum? qua tua mens, oculi, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?* Quo in exemplo etiam Synonymia concurrit.

13 §. *Utendum eſt* Ἐξεργασίᾳ *cùm prodeſt in aliqua re commorari, & diutius detinere auditorem: ut cùm aſſeveramus, indignamur, dolemus, commiſeramur, aut exprobramus aliquid. Lætitiæ quoque convenit. Sed cavendum, ne in re tenui variandâ, curioſam*

ſam nimis, & ſuperfluam operam ponamus, quod vitium περιεργία *vocatur.*

14 §. *Schèmata, quæ uſurpant vocem & appellatione & ſignificatione eandem, partim varium nomen ſortiuntur pro diverſo vocis repetitæ ſitu, partim aliunde.*

15 §. *In iis, quæ ſitûs ratione variant repetitio fit, vel loco ejuſdem generis, ut in* Ἀναφορᾷ, Ἐπιφορᾷ, Συμπλοκῇ, *& repetitione mediana: vel loco diverſi generis, ut in Epanalepſi, Anadiploſi, repetitione principii, vel clauſula in medio, Epanodo.*

16 §. Ἀναφορὰ *eſt repetitio ejuſdem vocis in principio.*

17 §. *Magnam orationi vim addit. Unde affectibus inſervit: præcipuè, cùm alterum inſectamur, vel etiam laudamus.*

In inſectando quidem, ut apud Tullium Catil. 1. *Nihil te nocturnum præſidiũ palatii, nihil urbis vigiliæ, nihil conſenſus bonorum omnium, nihil hic munitiſſimus habendi ſenatus locus, nihil horum ora vultuſq; moverunt?*

Alterius autem generis eſt hoc Maronis

ronis 1. Æn.

Tu mihi quodcunq; hoc regni, tu sceptra, Jovem
Concilias, tu das epulis accumbere Divûm.

Et Juvenalis lib. III. sat. 11.

——*Roma parentem,*
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

18 §. *Nec tantum unum vocabulum, sed plura etiam initio repetuntur.*

Nempe in superiori Anaphoræ descriptione intelligenda vox non incomplexa solùm, sed etiam complexa. Ac similiter in sequentibus schematibus accipere oportet. Ovidius lib. II. de Ponto El. XI.

Grande voco meritũ lacrimas, quibus ora rigabo
cùm mea concreto ficca dolore forent.
Grande voco meritum mœstæ solatia menti,
Cùm pariter nobis illa, tibique dares.

Idem lib. IV. de Ponto el. III. quatuor continua disticha, ac unum item pentametrum, incipit ab illis duobus verbis, *Ille ego.* Etiam Arnobius, lib. I. undecim periodus inchoat ab istis, *Unus fuit è nobis.*

19 §. *Quod opponuntur, eleganter duplicatur Anaphora.*

Cic: in exordio orationis pro Rosc. Amer.

Amer. " Accusant ii, qui in fortunas
hujus invaserunt: causam dicit is, cui "
præter calamitatem nihil reliquerunt. "
Accusant ii quibus occidi patrem Sex- "
ti Roscii bono fuit: causam dicit is, cui "
non modò luctum mors patris attulit, "
verùm etiam egestatem. Accusant ii, "
qui hunc ipsum jugulare summè cupie- "
runt: causam dicit is qui etiam ad hoc "
ipsum judicium cum præsidio venit, ne "
hic ibidem ante oculos vestros trucide- "
tur. Denique accusant ii, quos populus "
poscit: causam dicit is, qui unus relictus "
ex illorum nefariâ cæde restat. "

30 §. Ἐπιφορὰ, *sive* ἐπιστροφὴ* *est repititio ejusdem vocis in clausulis. Eadem q; quam* ἀναφορὰ, *vim habet.*

Vt, *Pœnos populus Rom. justitiâ vincit, armis vincit, liberalitate vincit.* Itẽ *Frumenti maximus numerus è Galliâ, peditatus amplissimæ copiæ è Galliâ, equites numero plurimi è Gallia.*

31 §. *Quod si* ἀναφορὰ, *&* ἐπιφορὰ *concurrant,* Συμπλοκὴ* *vocatur. Hoc schema ferè κατ' ἐρώτησιν instituitur: eáq; res efficit, ut non venusta solùm, sed etiam vehemens sit oratio.*

Cic *Quis eos postulavit? Appius. Quis*

pro-

produxit? Appius. Item: *Quem Senatus damnavit, quem Pop. Rom. damnavit, quem omnium existimatio damnavit, eum sententiis vestris absolvetis?* Neque id simplicibus tantum verbis fit, sed etiam conjunctis. Vti ἐπιφορᾷ ratione fit in illo Arnobii lib. 1. *Quando est humanum genus diluviis interemptum? non ante nos? Quando mundus incensus? non ante nos? Quando urbes amplissimæ marinis cooperta sunt fluctibus? non ante nos? Quando cum feris bella & prælia cũ leonibus gesta sunt? nõ ante nos? Quando pernicies populis venenatibus ab anguibus data est? non ante nos?*

22 §. *Valet in exaggerandis virtutibus, ac vitiis. Estq; schema planè venustum, at quod statim in sensus incurrat: ac propterea diutiùs continuariñ debet, sed satiùs est, ut aliis schematis varietur, ac temperetur.*

23 §. *Medianam repetitionem appello cùm media mediis respondent.*

Ut illo Milonianæ: *Quæ in senatu sæpe ab inimicis, ab improbis sæpe jactata sunt.* Sic Seneca Thyeste*:

* Act. 4. v. 611.

Quem dies vidit veniens superbum
Hunc dies vidit veniens jacentem

24 §. Ἐπαναλῆψις *est repetitio ejusdem vocis initio præcedentis, & fine sequentis sententiæ.*

Cicero epilogo orat. pro Milone: *Negat enim se, negat ingratis civibus fecisse, quæ fecit: timidis, & omnia circũspicientibus pericula, non negat.* Idem in Varr. *Tenetur aliquando & in rebus tum maximis, tum manifestis tenetur.* Et apud magistrum Herennianum: *Commotus non es, cùm tibi pedes mater amplexaretur: non es commotus?* Ovid. Fast. lib. VI.

Quibibit inde, furit: procul hinc discedite, queis
Cura bonæ mentis: qui bibit inde, furit. (*est*

25 §. Ἀναδίπλωσις *est repetitio in fine præcedentis, & in initio sequentis sententiæ.*

Virgil. X. Æn.

... *Sequitur pulcherrimus Astur,*
Astur equo fidens. Polyptoto etiam permutatur, ut in illo pro S. Rosc. tio: *Injuriam novo scelere conflatam putant oportere defendi: defendere ipsi propter iniquitatem temporum non audent.*

26 .§ *Figura hæc non tantùm suavitatem, sed etiam ἔμφασιν habet. Quod*

si

si conjungatur epanorthosi, sive correctioni, habet quoq; acrimoniam.

Cicero invect. 1. in Catill. *Hic tamen vivit. Vivit? imò in senatum venit.*

29 §. *Est et figura ἀνώνυμος cùm media aut principio, aut clausulæ respondent.*

Prncipio ut illo Maronis VII. Æn. *Te nemus Angitiæ, vitreâ te Sucinus undâ, Te liquidi flevere lacus.*

Clausulæ, ut in Verrinis: *Hæc navis onusta prædâ Siciliensi, cùm ipsa quoq; esset ex præda.*

27 §. *Ἐπάνοδος est, cùm, quæ priori erant posita loco, posteriori; quæ posteriori, priori loco repetimus.*

Cic. pro Planco: *Gratiam qui refert, habet: & qui habet, eò, quod habet, refert.* Valleius Paterculus de Quinctilio Varo: *Pecuniæ quàm non contemtor Syria, qui præfuerat, declaravit: quæ pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit.* Vbi & πολύπτωτον. Pertinet hæc figura etiam ad schemata λεξεως, vocaturque ἀντιμετάθεσις, ut inferius docemus.

29

19 § *Vidimus ea repetitionis schemata, in quibus tantùm locus spectatur. Sequuntur, in quibus non tam situs consideratur, quàm vel pronunciationis vehementia, ut in Epizeuxi; vel connexio cum superioribus, ut in Gradatione; vel casus variatio, ut in Polyptoto.*

20 §. *Est enim* Επίζαξις, *cùm vos aliqua repetitur cum vehementia.*

Cicero *: *Vos, vos inquam, & senatus frequens restitit.* Idem *: *Non est, non est vobis, Quirites, cum hoste certamen, cum quo aliqua pacis possit esse conditio* Seneca in Medea *: *Da, da per auras curribus patris vehi.*

*Pro Postl
*Phillip. 4.
* Sc 1.
*In exemplis tamen, ubi repetitio post parenthesin ob solã sit sermonis perspicuitatem, Epizeuxis dici non meretur. Cujusmodi exempla ab allatis discernere difficile non erit.

21. § *interdum autem hæc vocabula aliqua, vel* παρεμβολῇ, *vel* παρενθέσει *intersecatur.*

Vocula una est in illo Ciceronis. *Vidi enim, vidi, penitusque perspexi.* Et hoc Senecæ initio Medeæ: *Parta jam parte ultio est.* Et act. IV. *Majus his, majus parat Medea monstrũ.* At παρένθεσις interseritur * in illo Tullii pro domo [illegible]. *Sed excitatus aliquando (dicam, auctore ipso, quod sẽsi, & sentio) excitatus*

 inquam,

inquam, aliquando Cn. Pompeii nimirùm reconditus, penitus abstrusus dolor. Sic Phillip. 11. *Hastâ positâ pro aede Jovis Statoris, bona (miserum me! consumptis enim lacrymis, tamen infixus animo haret dolor) bona, inquam, Cn. Pompeii Magni, voci acerbissimæ subjecta praconis.*

32 §. *Utimur Epizeuxi, ut aliquid ἐμφατικῶς, aut παθητικῶς dicamus.*

33 §. *Gradatio, sive* Κλίμαξ *est, cùm ita ab uno ad aliud transimus; ut eodem verbo connectamus inferiora superioribus.*

Scipio Africanus apud Isidorum* *Vi, atq; ingratiis*, cum illo sponsione feci, facta spontione ac judicem adduxi, adductum primo cœtu damnavi, damnatum ex voluntate dimisi. Ex eodem Africano idem adducit: *Ex innocentia nascitur dignitas, ex dignitate honor, ex honore imperium, ex imperio libertas.* Idem ex Gracco citat: *Pueritia tua dolosentiæ tuæ inhostamentum fuit, dolosentia senectutis dedecoramentum, senectus reipu. flagitium.* Apud Cornificium istud habes: *Africano industria virtutẽ, virtus gloriã, gloria æmulos com-*

* Lib. 2. Originum ca. 21.

*In vulgatis, atq; etiam Manuscriptis, invenio gratis coactius. Sed duplici errore; nam & gratis pro ingratis corruptè, & coactus est ex glossemate.

rat

ravit. Item. *Nam quæ reliqua spes manet libertatis, si illis, & quod libet, licet: & quod licet, possunt; & quod possunt, audēt; & quod audent, vobis molestum non est?*

34 §. *Schema hoc multum habet venustatis: sed quia, ut Fabius ait, apertiorem artem continet, rariùs adhibendū; nec fere, nisi res ipsa habeant successionem, aut gradus: ut in genealogiis, imperiorum successionibus, ac similibus.*

34 §. *Polyptoton est, cùm idem verbum variato casu ponitur. Casus autem vocum accipio Logicorum more, ut comprehendat variationem omnem ratione generis, numeri, graduum, modorum, temporum, personarum.*

35 §. *Schema hoc quandoque simplicē & inaffectatem quandam venustatem affert.*

Ut illo Ciceronis pro Roscio Amerino: "*Si* quis istorum dixisset, quos videtis adesse, in quibus summa auctoritas est, atq; amplitudo: si verborū de Rep. fecisset, id qd in hac causa fieri necesse est, multa plura dixisse, quā dixisset, putaretur, ego etiam si omnia, quæ dicenda sunt, liberè dixero, nequaquā tamen similiter oratio mea exire, atq; in

vulgus emanare poterit Nec inconcinni sunt versiculi illi viri eruditi, quibus idem nomē per casus omnes ordine suo variavit: quanquā schema hîc non tam se obtulerit sponte quàm studio sit quę situm:

Cùm vanitas sit vanitatis filia,
Et vanitati vanitatem procreet,
O Vanitas quid vanitate vanius!

25 §. *Sæpe etiam hoc schema vehementiam adfert.*

Cicero pro Archia: *Sed pleni sunt omnes libri, plena sapientum voces, plena exemplorum vetustas.* Virgil. IV Æn.

Littora littoribus contraria fluctibus, undas
Imprecor, arma armis, pugnent ipsiq; nepotes.

Cap. XIII.

De Schematibus in verbis similis soni.

1 §. *Et hæc repetitionis figurā. Sequuntur schēata, quæ respiciunt similitudinem. Similitudo verò ea vel inest à natura, sive ortu, vel ab accidente.*

*Latinis dicitur, Derivatio.

2 §. *Naturalis est in* Παρηγμένῳ*, Conjungit enim voces, quarū una ab altera derivatur*

derivatur. At plurimùm ad delectandum valet.

Cicero in Lælio: *Sed ut tum ad ſenem ſenex de ſenectute: ſic in hoc libro ad amicum amiciſſimus de amicitiâ ſcripſi.* Et eodem: *Etenim eo loco locati ſumus.* Plautus Perſa †: *Qui hæro ſuo ſervire vult bene ſervit ſervitutem.* Qui Atticiſmus eſt: ut illud ejusdem, *vomitum vomas* *, *ſomniavi ſomnium* †, & alia multa apud eundem.

† Act. 1. ſc. 1.
* Rudente ſc. Qui hon t.
* Rud. ſc. quid iſtu. t

3 §. *Accidentaria ſimilitudo minimùm eſt quadruplex. Fit enim vel ab immutatione vocis in ſimilem appellatione, non ſignificatione, ut in* Παρηχήσει *vel à poſitione diverſarum vocum eodem in caſu, ut in* Ὁμοιοπτώτῳ: *vel à ſono eodem in clauſulis, ut in* Ὁμοιοτελεύτῳ *vel redditione unius pluriumve ſyllabarum in quacunque parte, ut in* Παρηχήσει. *Docent, id ſingulorum ſchematum definitiones.*

4 §. *Eſt enim* Παρανομασία *ſive Agnominatio, cùm parvâ verbi immutatione in aliam planè ſententiam deflectitur oratio.* Act. 1. * Andr. ſc. 3.

Terentius*: *Inceptio eſt amentium, haud amantium,*

amantium. Sic in veteri dicto: *Septem convivium, novem convicium.* Quamquam Varro, ut obiter id dicam, nec nonum improbârit convivam. Nam volebat convivas intra gratiarum & Musarum numerum consistere: ut nec pauciores essent, quàm tres; plures, quàm novem. Elegans etiam παρονομασία est in isto, quod Apollodorus Atheniensis, pictor præclarus, operi suo adscripserat:

Μωμήσεταί τις μᾶλλον, ἢ μιμήσεται *.

*Culcabit aliquis hoc magis, quã Imitabitur.

5 §. *Schema hoc non tantùm delectat, sed vehementiùs etiam pungit.*

Cicero Philipp: XIII. de Antonio: *Cùm in gremiis mimarum mentum, & mentem deponeres*: Seneca Troad.

O Tumide rerum dum secundarum flatus
Extollit animos: timide, cum increpuit metus
Regum.

Tertullianus lib: de spectaculis cap: XXV. *Quid est enim de Ecclesia Dei in diaboli Ecclesiam tendere? de cœlo, quod aiunt, in cœnum.*

6 §. Ὁμοιόπτωτον, *sive Similiter cadens est, cum in eadem, constructione duo, aut plura sunt verba, quæ iisdem casibus efferun-*

efferuntur. Casus autem voco non tantùm nominum, pronominum, aut participiorum, sed etiam verborum.

Cic. pro leg. Manil. *Ac primùm quanta innocentia debent esse Imperatoris! quanta deinde omnibus in rebus temperantia! quanta fide! quanta felicitate! quanto ingenio! quanta humanitate!* Idem pro Archiâ: *Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem?*

7§. *Nec tantùm in fine deprehenditur; sed etiam media primis, aut summa mediis accommodantur.*

Cic. 1. Accus. in Verr. *Est idem Verres, qui fuit semper, ut ad audendum projectus, sic paratus ad audiendum.* Ὅμοιόπτωτα sunt, *audendum, audiendum; paratus, projectus.*

8§. Ὁμοιοτέλευτον *sive Similiter desinens est, cum cola, aut commata, similiisono terminantur.*

Cic. pro Mill. *Non modo ad salutem ejus exstinguendã, sed etiam gloriam perditos viros infringendam.* Idem in Malilianâ: *Ut ejus semper voluntatibus non modò cives assenserint, socii obtemperârint,*

rint, hoſtes obedierint; ſed etiam ventos tempeſtateſque obſecundarint.

Habet quoque locum in partibus indeclinabilibus: ut †, *Ejuſdem non eſt, & facere fortiter, & vivere turpiter.*

† Quinctilianus lib. 9 cap. 3.

Ut aliis verò orationis lenociniis, ita hoc etiam immodicè gaudet Apuleius. Ut lib. de Deo Socratis, ubi ſic de genio ſcribit: *Hic cuſtos ſingularis præfectus, domeſticus ſpeculator, individuus arbiter, inſeparabilis teſtis, malorum improbator, bonorum probator, ſi ritè ad extremum animadvertatur, ſeduló cognoſcatur, religioſè colatur, in rebus incertis proſpectator, dubiis præmonitor, periculoſis viator, egenis opitulator, qui tibi queat tum ſomniis, tum ſignis, tum etiam fortaſſe coram, cùm uſus poſtulat, mala avertere, bona properare, humilia ſublimare, nutantia fulcire, obſcura clarare, ſidera adverſa corrigere.*

9 §. Παρήχησις *eſt, cum una, pluréſve ſyllabæ vocis antecedentis, in aliâ ejuſdem membri repetuntur.*

Plautus Menæchmis †: *Palla pallorem incutit.* Cicero in Miloniana. *Vi victa vis.* Ejuſdem eſt verſus iſte,

† Act 4. ſc. 2.

O fortunatam natam me conſule Romam!

10.

10 §. *Schemata hæc, quæ in similitudine consistunt, etsi alibi quoque locum habent, imprimis tamen commendantur in sententiis; quia & suavius insinuant in animum, & diutius hærent: Sed parcè iis utendum oratori, quia fastidium citò audienti adferunt, fidemq; abrogant orationi.*

CAP. XIV.

De Occupatione, Subjectione, Confessione, & Concessione.

1 §. Schematum *διανοίας alia sunt ornamenta inventionis, alia dispositionis.*

2 §. *Quæ inventionem ornant, vel magis ad simplices conceptus pertinent, vel ad affectus.*

3 §. *Priora vel ad explicationem, vel ad probationem, vel ad amplificationem referuntur.*

4 §. *Priùs sigillatim agemus de ornamentis probationis: deinde, quia plurimùm eadem sunt schemata, quibus nunc ad rem explicandam, nunc ad*

amplificandam utimur, conjunctim de utroq; genere acturi sumus.

5 §. *Probationem ornant* Πρόληψις, *sive Occupatio,* Ὑποβολὴ, *sive Subjectio,* Παρομολογία, *sive Confessio, &* Ἐπιχώρησις, *sive Concessio.*

6 §. Πρόληψις, *sive Occupatio est, cùm id, quod ab adversario objicitur, aut objici posse putamus, anticipamus atq; diluimus.*

7 §. *Partes ejus sunt duæ:* ὑποφορὰ, *quæ objectionem proponit, &* ἀνθυποφορὰ, *quæ objectioni respondet.*

E. G. Objectio est in illis Didonis
* Æn. 4. apud Maronem*,

Verùm anceps pugnæ fuerat fortuna.

Ut ἀνθυποφορὰ est, —*Fuisset.*

Quem metui moritura? Itidem apud Ciceronem, orat. pro Cœlio, ὑποφορὰν habes in his verbis: *Dicet aliquis, Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes,* &c. At paulò post subdit ἀνθυποφοράν: *Ego, si quis, judices, robore animi,* &c.

8 §. *Interdum verò* ὑποφορὰ *est concisa, interdum planè magnifica.*

Concisa

Conciſa eſt iſta pro lege Manilia: "Requiretur fortaſſe nunc, quemadmodum, cùm hæc ita ſint, reliquum poſſit eſſe magnum bellum? cognoſcite, Quirites, non enim ſine cauſa quæri videtur. Item pro Poſthumo: "At habet, & celat, ſunt enim qui ita loquuntur.

At magnifica eſt VII. in Verrem: "Quid agam, judices? quò accuſationis meæ rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos impetus, quaſi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. Novi locum, video ubi ſe jactaturus ſit Hortenſius belli pericula, tempora Reip. imperatorum penuriam commemorabit: tum deprecabitur à vobis, tum etiam pro ſuo jure contendet, ne patiamini talem imperatorem populi Romani Siculorum teſtimoniis eripi, neve obteri laudem imperatoriam criminibus avaritiæ, velitis. Hujuſmodi quoque eſt illa, à qua orationem pro Sexto Roſcio Cicero orditur.

9 §. *Requirit hæc figura ſingularem prudentiam. Siquidem videndum eſt oratori, quæ tacita ſint hominum judicia, quò propendeant animi, quid eos offendat, quid probent.*

10 §.

10 §. *Prolepsi vicina est Προβολὴ sive subjectio: qua multa, quæ pro adversario dici possunt, breviter & minutatim proponuntur, atque ad singula breviter item respondetur.*

11 §. *Subjectio alia perfecta est, alia imperfecta.*

12 §. *Perfecta tribus partibus constat. Prima dicitur θέσις, sive propositio. Altera tum ἀπαρίθμησιν continet, sive numerationem; tum ἀφαίρεσιν, sive remotionem. Tertia est Συμπέρασμα, sive conclusio.*

Hisce partibus constat Subjectio illa apud Cic. orat. pro Quinctio: *Dubitatur, utrùm sit probabilius, Sex. Nævium statim si quid deberetur, petiturum fuisse: an ne appellaturum quidem biennio? Appellandi tempus non erat? at tecum anno plus vixit. In Gallia agi non potuit? at & in provincia jus dicebatur, & Roma judicia fiebant. Restat, ut aut summa negligentia tibi obstiterit, aut unica liberalitas. si negligentiam dices, mirabimur: si bonitatem, ridebimus. neq; præterea, quod possis dicere, invenio. Satis est argumenti, nihil esse debitum Nævio, quòd tamdiu nihil petivit.*

Partes

Partes etiam universas habet in subjectione istiac per Rosc. Amer. *Rursus igitur eodem revertamur, & quæramus, quæ tanta vitia fuerint in unico filio, quare is patri displiceret. At perspicuum est nullum fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causâ, quem procreârat. at is quidem fuit omnium constantissimus. Ergo illud jam perspicuum profectò est, si neque amens pater, neque perditus filius fuerit: neque odii causam patri, neque sceleris filio fuisse.* Egregium quoque exemplum est apud Demosthenem Philip. IV. Est & hujus generis exemplum, quod primo loco apud Cornificium legitur.

13 §. *Imperfecta Subjectio vocatur, in qua vel propositio, vel conclusio, vel utraque abest.*

Cicero pro Plancio: *Malè judicavit populus: at judicavit. non debuit: at potuit. non fero: at multi clarissimi, & sapientissimi cives tulerunt.* Hujus etiam generis sunt secundum, tertiúmque Subjectionis exemplum apud Cornificium.

14 §. Multum * inest acrimoniæ, & gravitatis

* Cornificii verba sunt.

vitatis in hac exornatione. *Imprimis, si instituatur per anaphoram, ὁμοιόπτωτα, & interrogationem.*

Cicero de Haruſp. reſp. " Tu meam " domum religioſam facere potuiſti? ac " qua mente? qua invaſeras, qua manu? qua " diſturbâras, qua voce? qua incendi juſſe- " ras, qua lege? quam ne in illa quidem im- " punitate tuâ ſcripſeras. quo pulvinari? " quod ſtuprâras. quo ſimulacro? quod " ereptum ex meretricis ſimulachro, in " Imperatoris monumento collocaras.

155 §. Ἀνακοίνωσις, *ſive Communicatio eſt, qua adverſarium conſulimus, aut cum judicibus quid faciendum ſit, quidve factum oportuerit deliberamus.*

Cicero pro C. Rabirio, perduellionis reo: " Tu denique, Labiene, quid " faceres tali re, ac tempore? cum igna- " viæ, ratio te in fugam, atque in late- " bras impelleret; improbitas, & furor " L. Saturnini in capitolium arceſſeret; " conſules ad patriæ ſalutem, ac liberta- " tem vocarent: quam tandem autori- " tatem, quam vocem, cujus ſectam " ſequi, cujus imperio parêre potiſſi- mum velles? Publio Quinctio " Quæ-

ro

po abs te, C. Aquilli, L. Lucille, P. " Quinctili, M. Marcelle: vadimoni- " um mihi non obiit quidam socius, & af- " finis meus, quicum mihi necessitudo ve- " tus: controversia de re pecuniariâ re- " cens intercedit. postulone à prætore, " ut ejus bona mihi possidere liceat? an " cùm Romæ domus ejus, uxor, liberi " sint, domus potiùs denunciem? Quid " est, quod hac tandem de re vobis possit " videri? *Idem pro Cæcinna*: " Quæro si " te hodie domum tuam redeuntem co- " acti homines, & armati, non modo " limine tectoq; ædium tuarum, sed primi " aditu, vestibuloque prohibuerint, quid " acturus sis? monet amicus meus, &c. "

16 §. *Aptum est hoc schema purgationi, multumque habet probabilitatis. Imprimis verò utile est confidenti, ac refellenti. Nam si cum adversario communicemus; valebit ad urgendam, atque extorquendam confessionem. Sin cum judicibus; prodest ad eorum animos movendos, dum vident nos in ipsorum æquitate fiduciam nostram collocare.*

17 §. Παραμολογία, *sive Confessio est, cùm callidè omnia adversario permittimus.* Cic.

Cic. pro Ligar. *Habes igitur Tubero (quod accuſatori maximè optandum) confitentem reum, ſed tamen ita confitentem, ſe in ea parte fuiſſe, qua te, Tubero, qua virum omni laude dignum, patrem tuum. Itaq; priùs de veſtro delicto confiteamini neceſſe eſt, quàm Ligarii ullam culpam reprehendatis.*

18 §. *Utimur hoc ſchemate, cùm confeſſio ipſi obeſt adverſario.*

12 §. Ἐπιτροπὴ, *ſive Conceſſio eſt, cùm aliquid largimur adverſario, ut reliquum teramus.*

20 §. *Eſtque vel ſeria, vel* εἰρωνικὴ. *Seria convenit confidenti. Nam utimur eâ, cùm, parte conceſſa, nihilominus nos ſuperiores fore confidimus.*

Ut illa pro Quinctio: *Non dubitavi, inquis, cùm vadimonium deſertum eſſet, bona proſcribere. Improbè. Verum quoniam tu id arrogas, & concedi poſtulas, concedamus.* Idem pro Roſc. Amer. *Eſto, cauſam proferre non potes: tametſi ſtatim viciſſe debeo, tamen de meo jure decedam: & tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam, fretus hujus innocentiâ. non quæro abs te, quare patrem Sex.*

Roſcius

Roſcius occiderit: quæro quomodo occiderit? Idem pro Flacco. *Tribuo Græcis literas, do multarum artium diſciplinam, non adimo ſermonis lepôrem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiam, ſiqui ſibi alia ſumunt, non repugno: teſtimoniorum religionem & fidem nunquam iſta natio coluit.*

21 §. *Ironica verò invidiam conflat adverſario: præſertim quando congeriem habet variorum criminum, quæ concedi non poſſunt.*

Ut illa IV. Verrinæ: *Verùm eſto, eripe hæreditatem propinquis, prædare in bonis alienis nomine civitatis: everte leges, teſtamenta, voluntates mortuorum, jura vivorum: num etiam patriis Heraclium bonis exturbare oportuit?* Idem Verr. 5. *Eſt tuum, eſt ingenii prudentiæque tuæ: do hoc tibi, & concedo: ſcio, te Romæ, cùm prætor eſſes, edicto tuo poſſeſſiones hæreditatum ad alienos, à primis hæredibus ad ſecundos, à legibus ad libidinem tuam tranſtuliſſe: ſcio te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe*, &c.

CAP. XV.

CAP. XV.

De ſententia, noemate, & diſtributione.

1 §. Schemata, *quibus ad explicandum, aur exaggerandum utimur, duûm ſunt generum; nam alia æque, alia magis, minuſve dicunt, quàm in re eſt.*

2 §. *Priora vel ſumuntur ab iis, quæ eſſentialia ſunt, de re vel conjuncta, ſive in re; vel disjuncta, ſive extra rem.*

3 §. *De rei eſſentia ſunt cùm alia, tum genus, ſpecies, & partes.*

4 §. *E loco generis oriri videntur* Γνώμη *&* Νόημα.

5 §. Γνώμη *ſive Sententia eſt generale pronunciatum earum rerum, quas in agendo ſequimur, aut fugimus.*

Cicero primo de Off. *Si ea, quæ acceperis utenda, majore menſura, ſi modo poſſit, jubet reddere Heſiodus: quidnam beneficio provocari facere debemus? An non imitari agros fertiles, qui multò plus afferunt, quàm acceperunt?* Pro Milone: *Populi grati eſt prœmiis afficere bene meritos de Rep. cives: viri fortis, ne ſuppliciis quidem moveri, ut fortiter feciſſe pœ-*

pæniteat. Seneca Rhetor procœmio lib. 1. controverſ. *Minime probabilis mores turpe eſt docere quod honeſtum eſt diſcere.* Seneca philoſoph. de vita beat. cap. xxx. *Sententiam ſemper unius ſequi, non vitæ eſt, ſed factionis,* Idem lib. III. de benef. cap. XVII. *Gratum hominem ſemper beneficium delectat, ingratum ſemel.* Idem epiſt. I. *Minus ex craſtino pendebis, hodierno maximum injeceris,* Epiſt. LXXXIII. *Otium ſine literis mors eſt, & vivi hominis ſepultura.*

6 §. *Sententiis utitur orator ad gravitatem* *. *Etiam hoc habent quòd ſimul docent, & delectant. Inprimis verò conveniunt hortanti, monenti, conſolanti. Sed in oratione non debent frequentari, ne magis vivendi præceptores, quàm rei actores videamur.* *Cic. lib. 3. De Orat.

7 §. Νόημα, *ſeu Cogitatum, eſt alluſio ad ſententiam, ſive ſententia perſona accommodata.*

E. G. Gnome eſt, *Nihil eſt tam populare, quàm bonitas.* At Νόημα Eſt cùm Cic. Cæſari hoc accomodat orat. pro Lig. *Nihil habet nec fortuna majus, quàm ut poſſis; nec natura tua melius, quàm*

quàm ut ſervare velis quam plurimos. Item Gnome eſt: *Imbellium eſt verbis non armis bellum gerere.* At Noëma eſt in illo Livii lib xxxi: *Athenienſes quidem literis verbiſque bellum adverſus Philippum gerebant.* Item Sententia eſt, *Satius ſit offendere verbis, quàm adulando placere.* At eſt Noëma, illud M. Senecæ lib. 11. Contr. *Maluerim veris offendere, quàm placere adulando.* Hujuſmodi Noëma eſt & hoc pro Archia: *Themiſtoclem illum ſummum Athenis virum, dixiſſe aiunt, cum ex eo quæreretur, Quod acroama, aut cujus vocem libentiſſimè audiret? ejus à quo ſua virtus optimè prædicaretur.* Item de Senectute: *Accipite, optimi adoleſcentes, veterem orationem Architæ Tarentini, magni imprimis, & præclari viri. Nullam eſſe capitaliorem peſtem, quàm corporis voluptatem, hominibus dicebat à natura datam: cujus voluptatis avidæ libidines, temere & effrænatè ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, hinc cum hoſtibus clandeſtina colloquia naſci,* dicebat, &c.

8 §. *A ſpeciebus, partibus, petitur* Μερισμὸς *ſive Diſtributio. Fit enim hæc, cùm totum*

num in ſpecies, aut partes deducimus.

Ut ſi juſtitiam, temperentiam, fortitudinem cęteraſque virtutes, commemorare malis, quàm generatim dicere, *omnem virtutem*: item ſi Senatum, equites, & plebem dicas, pro *univerſo populo Romano*: *aut* caput, pectus, venrem, artus hominis, non contentus dicere, " integrũ hominis, corpus. Sic in Piſon. Age ſenatus odit te, quod eum " jure facere concedis, afflictatorem & " proditorem, nõ modo & dignitatis au- " toritatis, ſed omnino ordinis ac nomi- " nis ſui. Videre te equites Rom. non poſ- " ſunt, quo ex ordine vir præſtantiſſimus " Actius eſt, te Conſule regulatus. Plebs " Romana perditum cupit, in cujus tu in- " famiam, ea quæ per latrones, & per ſer- " vos, de me egeras, contuliſti. Italia cun- " cta exſecratur, cujus idem tu ſuperbiſ- " simè decreta, & præces repudiâſti. *Lycurgus apud Rutilium Lupum*: Cujus " omnes corporis partes ad nequitiã ſunt " appoſitiſſimæ: oculi ad petulantẽ laſci- " viam, manus ad rapinam, venter ad avi- " ditatẽ, virilis naturæ membra, quæ non " poſſumus honeſtè appellare, ad omne " genus corruptulę, pes ad fugã: prorſus ut " aut

" aut ex hoc vitia, aut ipse ex vitiis, ortus
" videatur. Simile est hoc Julii Pollucis
* Invitis Sophistarum. apud Philostratum*: Proteus Pharius
miraculum Homericum est, multę quidem ejus diversæque formæ: in aquam
" attollitur, in ignem accenditur, in leonem
" excandescet, in suam ruit, serpit in dra-
" conem, assilit in pantheram, assurgit in
" arborem. Breviter dicere poterat, Proteum in omnis se generis formas convertere.

9 §. *Distributio ut quandoq; est necessitatis, ita sæpe ornatûs, copiæ causa, instituetur.*

Sed necessariò fiat, potiùs ad inventionis, argumenta quàm elocutionis schemata pertinebit.

Cap. XVI.

De Ætilogia, Diatyposi, & Hypotyposi.

1 §. Vidimus *schemata orta è locûrum quæ essentiam spectant.*

2 §. *Conjuncta, sive in re sunt, causa, effectus & adjuncta.*

§. 3 A

3 §. *A causa petitur* Αἰτιολογία. *Fit ea, cum in narrando facti ratio adjicitur. Eleganter autem fit cum gradatione.*

Ut in illo Ovidii.

Viderat hanc, visamq; cupit, potiturque cupitâ

4 §. *Quod si causa sit magis speciosa, quam vera, Color dicitur.*

Ut apud Cic. pro lege Manil. ubi cùm orator veram impeditæ victoriæ causam referre nollet, (erat ea seditio militum, Lucullum, ducem suum, deserentium) rei fœdæ hujusmodi addit colorem: *Noster exercitus, etsi urbem ex Tigranis regno ceperat, & prœlijs erat usus secundis, tamẽ nimiâ longinquitate, & desiderio suorum cõmovebatur.*

5 §. *Ab effectis, & adjunctis sumuntur* Διατύπωσις & Ὑποτύπωσις.

6 §. Διατύπωσις *est cum res ita clarè copioseq; exponitur, ut coràm spectari videatur.*

Cicero pro Roscio Amer. " Etiamne in tam perspicuis rebus argumentatio " quærenda, aut conjectura capienda sit? " nonne vobis hæc, quæ audistis, cernere " oculis videmini, judices? non illum mi- " serum,

" ſerum, ignarum caſus ſui, redeuntem
" à cœna videtis? non poſitas inſidias? nō
" impetum repentinum? non verſatur an-
" te oculos vobis in cœde Glaucia? non
" adeſt iſte T. Roſcius? non ſuis manibus
" in curru collocat Automedontem illum,
" ſui ſceleris acerbiſſimi, nefariæq; victo-
" riæ nuncium? non orat, ut eam noctem
" pervigilet? ut honoris ſui cauſâ laboret?
" ut Capitoni quàm primùm nunciet?

Idem in deſcriptione convivii luxuriſi *: " Videbar videre alios intrantes,
alios verò exeuntes, quoſdam ex vino
" vacillantes, quoſdam heſterna potatio-
" ne oſcitantes. Verſatur inter hos Galli-
" us unguẽtis oblitus, redemitus coronis,
" Humus erat immunda, lutulente vino,
" coronis languidulis, & ſpinis cooperta
piſcium. Sic totũ quidem dixeris, ſi urbẽ captam dixeris; ſed brevis hic nuncius minùs penetrat in affectus. At ſi aperias, quæ uno erant inclusa verbo, apparebunt, ut ait Fabius, " Et fuſæ per
" domos ac templa flammæ, & ruentium
" tectorem fragor, & ex diverſis clamo-
" ribus unus quidã ſonus, aliorum fuga
" incerta alii in extremo complexu ſuorũ
" cohærentes, & infantium fæminarumq;
" ploratus, & malè uſque in illum diem

* *Apud Fabium.* l. 8. cap. 3.

ſer-

ervati fato ſenes: tum profanorum ſa- "
crorumq; direptio, efferentiũ prædas "
repetentiumq; diſcurſus, & acti ante "
ium quiſque prædonem catenati, & "
onata retinere infantem ſuum mater, "
ſicubi majus lucrum eſt, pugna inter "
ictores.

§. *Quod ſimplicior dilutior q; fuerit deſcriptio.* Ὑποτύπωσις *vocatur.*

Ut illa Maronis v. Æneid.

Conſtitit in digitos exemplo arrectus uterque,
cubiaque ad ſuperas interritus extulit auras

Sed vulgo ὑπαντύπωσις & ὑποτύπωσις prò eodem ſchemate habentur

CAP. XVII.

De Aſſimilationis ſpeciebus: & Diſſimilitudine.

§. *Et hæc de ſchematibus petitis ex eorum locis, quæ ita rei inſunt, ut non ſint de ejus eſſentia. Tertium genus ex locis oritur eorum, quæ ſunt extra rem, ſive disjuncta: ut ſunt ſimilia, compa-rata, oppoſita.*

§. *Schemata, quæ à ſimilibus, & compa-ratis petuntur, continẽtur, uno aſſimila-*

onis vocabulo.

3 §. *Est assimilatio vel natura sua simplex, vel natura partes habet quas θεσιν, & ἀπόδοσιν, h. e. propositionem, & reddditionem appellant.*

4 §. *Simplex est* Εἰκὼν, *sive imago; unde definitur, assimilatio protasi & apodosi carens, facta particulam* similis, velut, tanquam, instar, *aut aliam hujus generis.*

Cicero in paradox. *Sed minutis interrogatiunculis, & quasi punctis, quod proposuit, efficit.* Pro Dom. *Et tu in hoc vultu nere, tanquam unguis, existeres.* In Vatinium: *Repente enim te, tanquam serpens à latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intulisti.* Verr. III. *Profectus est, non ut legatus populi Romani, sed ut quadam calamitas pervadere videretur.*

5 §. *Icon etsi ab oratoribus etiam usurpetur ad illustrandam orationem: tamen frequentari non debet. Praesertim quae longior est. Nam magis poëtis quàm oratoribus, convenit.*

Auctores Aristoteles, & Fabius.

6 §. *Assimulatio, quae plures naturas* par

partes habet, instituitur, vel ut doceat, quid fieri debeat; vel ut quæ res insunt, cognoscantur.

7 §. *Prioris generis est* Παράδειγμα, *sive Exemplum. Fit enim cùm factum, sive actus aliquis commemoratur, ut ostendatur eo, aliquem, vel simile facturum, vel facere debere.*

Aliquem simile acturum, indicatur, cùm negatur permittendum, ut rex Persarum in Ægyptum veniat, quia, cùm Darius, & Xerxes, Ægyptum occupassent, iidem cum exercitu trajecerunt in Græciam. Item si periculum esse dicas, ne quemadmodum Marii, & Syllæ dissidium, ita Pompeii, & Cæsaris, laceret Remp.

8 §. *Aliquid fieri debere, probatur quadrifariam; à persona vera, à ficta, à muto animante, & à re sensus experte*

A persona vera, ut si exemplo Josephi commendes castitatem.

A persona ficta, ut si idem ostendas Hippolyti exemplo.

A muto animante, ut: *Delphini vagari minores incomitatos: non sinunt: quid nos facere liberis adhuc teneris oportet?*

A ſenſus experte, ut: *Vnaquæq; arbor alit, quod genuit: & non alet mater ſuo lacte liberos?*

9 §. *Simpliciter aliquid ineſſe rei probant* παραβολὴ *ſive comparatio, &* συμβολὴ *ſive collatio.*

10 § παραβολὴ *ſive Comparatio eſt cùm ad illuſtrandum id, de quo ſermo eſt, petitur ſimilitudo ab iis, quæ fuere, fiunt, aut naturâ caſuve rebus inſunt.*

E. G. *Quemadmodum lagena aquam, ita animus hominis ingrati beneficia facilè admittit, ſed reddit cum murmure, & querela.* Ovid. xv. Met.

——Vt unda impellitur undâ,
Vrgeturque eadem veniens, urgetque priorem;
Tempora ſic fugient pariter pariterq; ſequuntur,
Et nova ſunt ſemper. Nam quod fuit ante, relictũ eſt,
Fitq; quod haud fuerat, momẽtaq; cũcta novãtur.

Seneca epiſt. xl. " Ut qui ſeſe meminerunt inquilinos eſſe, & in conducto habitare, & modeſtius ſe gerunt, & minùs gravatim exeunt: ita qui intelligunt domicilium corporis ad breve tempus à naturâ accommodatum eſſe, & vivunt temperantiùs, & libentiùs moriuntur.

11 §. *Interdum ex fabulis quoq; depromitur comparatio.*

Cicero

Cicero pro lege Manilia: *Primùm ex ſuo regno ſic Mithridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quondam profugiſſe dicitur: quã prædicant in fuga fratris ſui membra in iis locis, qua ſe parens perſequeretur, diſſipaviſſe, ut eorum collectio diſperſa, mœrorque patrius, celeritatem perſequendi retardaret. Sic Mithridates fugiens maximam vim auri, atq; argenti pulcherrimarumq; rerum omnium, quas & majoribus acceperat, & ipſe bello ſuperiore ex totâ Aſia direptas in ſuum regnum congeſſerat, in Ponto omnem reliquit. Hæc dum noſtri colligunt omniũ diligẽtiùs, rex ipſe è manibus effugit. Ita illum in perſequendi ſtudio mœror, hos lætitia retardavit.*

12 §. *Debet verò inſtitui comparatio cum factis, aut rebus notis & ejuſmodi, quæ idonea ſunt ad illuſtrandum. non item cum iis, quæ ſunt obſcura, aut etiam ſordida, vel nimis vulgaria, aut etiam inepta.*

13 §. Συμβολὴ *ſive Collatio eſt, quando ſubſtantiam cum ſubſtantia, aut accidens cum accidente conferimus, ut ex oppoſitione hâc pateat, quantopere conveniant, aut differant.*

A ſenſus experte, ut: *Vnaquæq; arbor alit, quod genuit: & non alet mater ſuo lacte liberos?*

9 §. *Simpliciter aliquid ineſſe rei probant* παραβολὴ *ſive comparatio, &* συμβολὴ *ſive collatio.*

10 § *.παραβολὴ ſive Comparatio eſt cùm ad illuſtrandum id, de quo ſermo eſt, petitur ſimilitudo ab iis, quæ fuere, fiunt, aut naturâ caſuve rebus inſunt.*

E. G. *Quemadmodum lagena aquam, ita animus hominis ingrati beneficia facilè admittit, ſed reddit cum murmure, & querela.* Ovid. xv. Met.

—Ut unda impellitur undâ,
Vrgeturque eadem veniens, urgetque priorem;
Tempora ſic fugient pariter pariterq; ſequuntur,
Et nova ſũt ſemper. Nam quod fuit ante, relictũ eſt,
Fitq; quod haud fuerat, momẽtaq; cũcta novãtur.

Seneca epiſt. xl. " Ut qui ſeſe meminerunt inquilinos eſſe, & in conducto habitare, & modeſtius ſe gerunt, & minùs gravatim exeunt: ita qui intelligunt domicilium corporis ad breve tempus à naturâ accommodatum eſſe, & vivunt temperantiùs, & libentiùs moriuntur.

11 §. *Interdum ex fabulis quoq; depromitur comparatio.*

Cicero

Cicero pro lege Manilia: *Primùm ex suo regno sic Mithridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quondam profugisse dicitur: quã prædicant in fuga fratris sui membra in iis locis, qua se parens persequeretur, dissipavisse, ut eorum collectio dispersa, mœrorque patrius, celeritatem persequendi retardaret. Sic Mithridates fugiens maximam vim auri, atq; argenti pulcherrimarumq; rerum omnium, quas & majoribus acceperat, & ipse bello superiore ex totâ Asia direptas in suum regnum congesserat, in Ponto omnem reliquit. Hæc dum nostri colligunt omniũ diligẽtiùs, rex ipse è manibus effugit. Ita illum in persequendi studio mœror, hos latitia retardavit.*

12 §. *Debet verò institui comparatio cum factis, aut rebus notis & ejusmodi, quæ idonea sunt ad illustrandum. non item cum iis, quæ sunt obscura, aut etiam sordida, vel nimis vulgaria, aut etiam inepta.*

13 §. Συμβολὴ *sive Collatio est, quando substantiam cum substantia, aut accidens cum accidente conferimus, ut ex oppositione hâc pateat, quantopere conveniant, aut differant.*

Vt ſi conferas Alexandrum, & Cæſarem; oleam, & vitem; ignaviam, & intemperantiam; &c. Cic. VI. in Verrem: *Conferte hanc pacem cum illo bello: hujus prætoris adventum cum illius imperatoris victoriâ: hujus cohortem impuram cum illius exercitu invicto: hujus libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas: ab hoc, qui conſtitutas accepit, captas dicetis Syracuſas.* Etiam in orat. pro Roſcio Amer. Illuſtre eſt exemplum collationis inter Roſcium, cui cauſam dicerer, & eos, qui accuſarent. Id ſuperiùs adduximus cap. VII. §. 19.

14 §. *Ex quatuor hiſce ſpeciebus ſecunda, & quarta, Exemplum nempe, & Collatio magis videntur ad argumentorum inventionem, quàm ad ſchemata pertinere.*

15 §. *Neque ſimilibus tantùm, ſed etiam diſſimilibus illuſtratur oratio. Vocatur hoc ſchema* Ἀνομοίωσις *ſive* Διαφορά, *hoc eſt, diſſimilitudo, vel differentia. Hæc ea, quæ ſimilia videri poterant, propriâ notâ diſtinguit.*

16 §. *Eſtque alia perfecta, alia imperfecta. Perfecta rationem diverſitatis adjungit.*

V

Vt illa apud Cornificium: *Non enim quemadmodum in palæstra, qui tedas ardentes accipit, celerior est in cursu continuo, quàm ille qui tradit: ita melior imperator novus, qui accipit exercitum, quàm ille, qui decedit. Propterea quòd defatigatus cursor integro facem: hic penitus imperator imperito exercitum tradit.* Cicero pro Plancio: *Dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ. nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, is retinet alienum: gratiam autem, & qui refert habet, & qui habet, in eo ipso, quod habet, refert.*

17 §. *Imperfecta est, quæ rationem, cur dissimilia sint, non addit.*

Vt apud Cornificium: *In amicitia gerendâ sicut in certamine currendi, non ita convenit exerceri, ut, quoad necesse sit, pervenire possis: sed ut productius studio & viribus ultrà procurras.*

CAP. XVIII.

De Schematibus, quibus oppositæ junguntur.

1 §. *Ab oppositis petuntur* Παραλλαγαὶ, Ar-

πόδετον, Ἀντιστάθεσις, & Ὀξύμωρον.

2 §. Παρεμβολὴ *est, cùm eorum, quæ vulgò ob vicinitatem confundi solent, remoto uno, alterum ponitur.*

Vt, *Non sapiens, sed astutus; non fortis, sed audax.* At si sapienti insipiens, forti timidus opponatur, sequē, schemà erit.

3 §. *Est hoc schema illustrius, cùm ratio additur.*

Vt apud Rutilium Lupum: *Quapropter nolo te sæpiùs parcum appellare, cùm sis avarus. Nam qui parcus est, utitur eo quod satis est: tu contrà propter avaritiam, quò plus habes, magis eges.*

4 §. *Convenit hæc figura refellenti, & reprehendenti.*

5 §. Ἀνθέτον *est, cùm ex planè contrariis constat oratio.*

Laxiùs verò nunc hoc utimur nomine, ut eam quæ presse ἀντίθεσις dici solet, comprehendat.

6 § *Est q; vel simplex, vel conjunctum.*

Simplex, ut apud Cic. prolege Manil. *Hujus orationis difficilius est exitum, quam principium invenire.* Sic Maro VII. Æn.

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

Horat.

Horat. Sat. 1. lib. 1.

Parvula nam exemplo est magni formica laboris.

Ubi ἀντίθετον etiam statuit vetus interpres.

Conjunctum ἀντίθετον est in hoc apud Cornificium: *Habet assentatio jucunda principia: eadem exitus amarissimos adfert.* Cicero pro Roscio Amer. *Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolens in aliena.* Idem pro Quinctio: *Plus hujus inopia possit ad misericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem.* Passienus filius de Caligula apud Tacitum lib. VI. *Neque meliorem unquam servum, neque deteriorem dominum fuisse.*

Elegantissima verò sunt ἀντίθετα, in quibus paria paribus, contraria contrariis sæpius respondent. Vt pro Posthumo: "Egentes in locupletes, perditi in bonos, servi in dominos armabantur. *Sic* " *pro Milone*: Est enim hæc non scripta, " sed nata lex; quam non didicimus, ac- " cepimus, legimus: verum ex natura " ipsa arripuimus, hausimus, expressi- " mus; ad quam non docti, sed facti, non " instituti, sed imbuti sumus. *Itẽ Catil.* II. " Ex hac enim parte pudor pugnat, il- " linc petulantia; hinc pietas, illinc " stuprum;

" ſtuprum; hinc fides, illinc fraudatio;
" hinc pietas, illinc ſcelus; hinc conſtan-
" tia, illinc furor; hinc honeſtas, illinc
" turpitudo; hinc continentia, illinc li-
" bido; denique æquitas, temperantia,
" fortitudo, prudentia, virtutes omnes
" certant cum iniquitate, cum luxuria,
" cum temeritate, cum vitiis omnibus;
" poſtremò copiæ, cum egeſtate; bona
" ratio, cum perdita; mens ſana, cum
" amentia; bona denique ſpes, cum om-
" nium deſperatione. *Juſtinus lib. xxii. de Agathocle, Syracuſis ſuis obſeſſis, bellum nihilominus in Africam tranſferente:* " Mira prorſus audacia, ut quibus in
" ſolo urbis ſuæ par non erat, eorum
" urbi bellum inferret: & qui ſua tueri
" non poterat, impugnaret aliena, victúſque victoribus inſultaret.

6 §. *Ἀντιμετάθεσις ſive Commutatio eſt, quando eſt contrarietas ſenſûs cum verborum inverſione.*

Ut, " Edere oportet, ut vivas; non
" vivere, ut edas. *Petronius:* Mirari equi-
" dem tam diſcordem libidinem cœpi,
" atque inter monſtra numerare, quòd
" ancilla haberet matronæ ſuperbiam, &
" matrona ancillæ humilitatem. *Plinius in Panegyrico:* " Non ideo viciſſe vide-

ris,

ris, ut triumphares; ſed triumphare, "
quia vinceres. Eſtque in his etiam "
Epanodus, nempe quatenus eſt verborum inverſio. Sed ratione contrarietaris, quæ primò non verbis ineſt, ſed rebus, omnino pertinent ad ſchemata διανοίας, non λέξεως.

75. *Convenit laudanti, & reprehendenti.*

76. Ὀξύμωρον *eſt, cùm idem negatur de ſeipſo.*

Conflata vox eſt ex ὀξὺς *acutus*, & μωρὸς *fatuus*. Nempe quia acutè dicitur, quod fatuè prolatum videtur. Ita ait Terentius Eun.* *Tu pol, ſi ſapis, quod ſcis, neſcis.* Tul. 1. Catil. *Cum tacent, clamant.* Cui non abſimile illud in Bruto, ſive de claris oratoribus: *Tum etiam ea ipſa, de qua diſputare ordimur, eloquentia obmutuit.* Et inferiùs: *Eloquentia loqui dedidicit.* Horatius lib. 1. od. XXXV.

Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro. Martial. lib. VII. epig. LXXII.

Quiſquis ubique habitat, Maxime, nuſquam habitat. Et ep. LXXIV.

Vis dare, nec dare vis.

* Act. 4. ſc. 4.

CAP. XIX.

CAP. XIX.

De Digressione, Et Epiphonemate.

1 §. Vidimus *schemata petita ab iis, quæ vel de re sunt, vel in re, vel extra rem. Sunt verò & schemata, quæ ad diversa genera pertineant. Istiusmodi sunt Digressio, & Epiphonema.*

2 §. *Digressio est alicujus rei, quæ tamen ad causæ utilitatem pertineat, extra ordinem excurrens tractatio.*

Græci vocant παρέκβασιν, *vel* διέξοδον, vel etiam ἐκβολὴν. ut apud Thucydidem lib. 1. Καὶ τὴν ἐκβολὴν τοῦ λόγου ἐποιησάμην.

*Atque ab instituto sermone fueram digressus.

3 §. *Sumitur hæc è locis internis, cùm ab hypothesi ad thesin transimus.*

Vt cùm Cicero oratione pro Archia ab eruditione poëtæ hujus digreditur ad locum conmunem de studiis doctrina.

4 §. *Aliàs petitur ab iis, quæ non quidem de re, sed tamen insunt. Imò illis etiam, quæ sunt extra rem.*

Vt

Vt cùm occaſione cauſæ finalis, circumſtantiæ, vel rei ſimilis, aliò eilabimur. Huc refer digreſſiouem illam de raptu Proſerpinæ, quæ eſt Verrinâ vi.

5 §. *Videndum autem, ne digreſſio longior fit. In genere tamen demonſtrativo, & omnibus, quæ delectationis cauſa ſcribuntur, longior eſt poteſt. Sed & hîc, & aliàs, ante longiorem digreſſionem præmunire animos conducit.*

Vt in Verr. "Atque adeo antequam de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi videntur eſſe dè provincię dignitate, vetuſtate, utilitate, dicenda.

6 §. *Sed nec digreſſio debet à propoſito eſſe aliena.*

Qualis fuerit, ſi quæ naturâ ſunt juncta, per vim diſtrahas. Quare tum demum digreſſione utemur, ſi ſponte ſe offerat. At non item debet oratio cunctari, ſi metus ſit, ne alio divertamus animos auditorum.

7 §. *Præterea nec durius ad propoſitum convenit redire.*

Commodè ſanè redimus, ſi poſtquam adduxerimus exemplũ, illud ad præſens negotium

negotium applicemus. Facit hoc Cicero pro Sex. Roscio. *Hominem*, inquit, *longè audacissimum nuper habuimus in civitate, C. Fimbriam*, &c. Postea præsenti ita accommodat institutio: *Estne hoc illi dicto atque facto Fimbriæ non simillimum?*

8 §. *Reditus ad propositum* Ἐπάνοδος *vocatur.*

Vt in exemplo jam allato. Item lib. 11. de Orat. *Sed ut eo revertatur, unde hæc declinavit oratio.*

9 §. *At in minori digressione Epanodo opus non est. Tamen aliquid dicitur, quo digressio ab aliis distinguatur.*

Vt pro Milone: *An verò Judices, vos soli ignoratis*: & quæ sequuntur. Digressione n hanc claudit istis verbis: *Quam rem etsi necessariò feciſti, tamen quoniam in meo inimico crudilitatẽ expromsisti tuam, laudare non possum, iraſci certè non debeo.* Redit deinde ad institutum absque transitione ullâ. Hæc de Digressione, & Epanodo.

10 §. *Epiphonema est, cum rei narratæ, aut probatæ, velut coronis, adjicitur pronunciatũ ex superioribus expreſſũ.*

11 §. *Fit*

11 §. *Fit hoc vel admirationis causâ.*

Vt apud Maronem: † *Tantæ molis erat Romanam condere gentem.* Item** *Adeò à teneris adsuescere multum est.* † Æn. 1. ** Georg. 2.

12 §. *Vel fit, ut comprehendamus summam rei.*

Quomodo item tempestatis descriptionem claudit his verbis*, *Ponto nox incubat atra*: & postquam ostenderat, animalia singula ex re quapiam capere delectationem, subjicit †, *Trahit sua quemque voluptas.* * Æn. 1. † Ecl. 2

13 §. *Vel denique fit, ut sententia firmet, obsignetq; superiora.*

Quomodo Demosthenes*, postquam de Philippi egerat improbitate, subdit: *Res secundæ magnam vim habent ad occultanda, & adumbranda istiusmodi probra.* * Olynth. 2.

CAP. XX.

De Schematibus, quibus res exaggeratur.

1 §. Hactenus *de schematibus, quæ æque dicunt,*

dicunt, ac in re est: sequuntur schemata, quæ plus, aut minus dicunt, Ut sunt Αὐξησις, καὶ Ταπείνωσις.

2 §. *Αὐξησις est cum utimur verbo excedente rei magnitudinem.*

Ut si *scelus* dicas, pro *errato*; *crudelem*, *pro severo*; aut *vulnerâsse*, qui *leviter perstrinxit.*

3 §. *Convenit accusanti.*

4 §. *Contrà* Ταπείνωσις *sive* Μείωσις *est, cùm verbo humiliore, quàm pro re, utimur.*

Vt si *erratum* ponas, *pro scelere*; *severum*, pro *crudeli*; aut *perstrinxisse* dicas, qui *vulneravit.*

5 §. *Convenit refellenti.*

6 §. Ταπεινώσεως *genus est* Λιτότης *quæ negatione contrarii plus significat, quàm dicit.*

E. G. *Nam hoc pro jure meo, auditores, dico, me labore, & industriâ curâsse semper sedulo, ne studium eloquentiæ in postremis tenerem.* Nam si quis hîc diceret, *ut studium eloquentiæ præ cæteris optimè tenerem*; vel, *ut alios eloquentiâ superarem*; tametsi verum diceret, tamen arrogans

arrogans videretur.

Diximus hoc de ſchemate quoque in Tropologiâ, quatenus Συνεκδοχῆς ſpecies eſt.

7 §. *Huc ètiam referri poteſt* Παραλειψις, *ſive Præteritio. Fit ea, cùm præterire nos aliquid velle dicimus, atque interim in tranſcurſu id dicimus.*

Cic. pro Cluentio: *Mittam illam primam libidinis injuriam: mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulſam matrimonio filiam.* Simile eſt hoc Æn. x.

Quid repetam exuſtas Erycino in litore claſſes?
Quid tempeſtatum regem; ventoſq; furentes
Eoliâ exitos, aut actam nubibus irim?

8 §. *Convenit audanti, ac reprehdenti. item confirmanti, ac refellenti.*

9 §. *Etiam ad exaggerandum, vel imminuendum, valent Incrementum, & Periphraſis. Sed ut ſæpe eſt quod plus, aut minus dicant; ita interdum æquè dicunt, ac in re eſt.*

Unde liquet, quatenus ad ſuperiorem, quatenus item ad hunc ſchematum ordinem pertineant.

10 §. *In*

10 §. *Incrementum est, cùm velut gradibus quibusdam pervenitur ad summum.*

Cic. VII. in Verrem: *Facinus est vincire civem Romanum, scelus verberare, prope parricidium necare, quid dicam in crucem tollere?* Plautus Captivis:

Miser homo est, qui ipse sibi, quod edit, quærit, & id ægrè invenit.
Sed ille est miserior, qui & ægrè quærit, & nihil invenit:
Ille miserrimus, qui cum esse cupit, quod edit non habet.

11 §. Περίφρασις *est, quâ rem unam multis ambimus verbis. Hæc interdum adhibetur, ut rem magis conspicuam reddat; interdum, ut obumbret.*

Prioris generis est, cùm Homerus initio operis Vlyssem, Maro Æneam, circum loqui maluit, quàm nominare. posterioris generis est, cùm Cicero in Milonianâ, quia gravius erat dicere, Clodium à Milonis servis occisum, maluit illud hoc pacto mollire: *In quos incensos irâ, vitamque domini desperantes, cùm incidisset, hæsit in pœnis, quas ab eo servi fidelis*

fideles pro domini vita expetiverunt. Item, Ex quibus, qui animo fideli in dominum erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cùm ad rhedã pugnare viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonemq; occisum etiam ex ipso Clodio audirẽt, & ita esse putarent; fecerunt id servi Milonis (dicam enim, non derivandi criminis causâ, sed ut factum est) neq; imperante, neque sciente, neque præsente domino, quod suos quisq; servos in tali re facere voluisset.

12 §. *Ad posterius hoc genus referendum, cùm periphrasi cogimur uti honestatis causâ.*

Istiusmodi sunt isthæc. Plautus Curcul.* *Me dico ire, quò saturi solent.* Varro*: *Retrimenti sibi quæ exirent, per posticum vallem feci.* Signat, quæ Græcis ἀφοδεύματα appellantur. Similiter ea Ciceroni sunt *reliquiæ sibi.* Etiam urina Lucretio lib. IV. vocatur---*saccatus corporis humor:* Senecæ* *humor obscenus*, & alibi* *aqua immunda.* Imò olim etiam ominosum credebatur *lotium* nominare. Sanè Plinius* inter mortis præsagia reponit *præfandi humoris è corpore effluvium*: hoc est lotii, quod cum

* Act. 2. sc. 3.
* Apud Nonium in Pestica.
* Lib. 2. de Ira cap. 3.
* Lib. 2. de Tranquil. cap. 18.
* Lib. 7. cap. 11.

cum honoris præfatione nominari debent.

CAP. XXI.

De Figuris pertinentibus ad Argumenta Παθητικά.

1 §. Vidimus *de ſchematibus explicationis, probationis, & amplificationis. Nunc agamus de iis, quæ ad argumenta pertinent* Παθητικά.

2 §. *Sunt hæc duplicia. Alia generatim ad effectûs pertinent; alia certam continent affectus ſpeciem.*

3 §. *Priora illa vel abſoluta ſunt, vel relata. Abſoluta ſunt,* Ἐκφώνησις *ſive Exclamatio,* Ἀπορία, *ſive Dubitatio, Revocatio ſui ipſius, & alieni ſermonis commemoratio.*

4 §. Ἐκφώνησις *ſive Exclamatio fit, quando oratio interjectionem habent expreſſam, aut intellectam, animi affectum, ac rei magnitudinem ſignificat; eóque voce intentiori pronunciatur.*

Ut in Catil. *O tempora! ô mores!* Et ad

ad Att. † *O ſuaves Epiſtolas tuas, uno tempore mihi datas duas! quibus evangelia quæ reddam, neſcio. deberi quidem planè fateor.*

Virgil. 11. Æn.

Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt accipere? aut quid jam miſero mihi denique reſtat

At intelligitur interjectio in illo eiſdem Ecl. 1.

Fortunate ſenex, ergo tua rura manebunt.

§. *Utendum exclamatione, ubi res magnas perſuaſeris. Quare in epilogis maximè locum habet. At in minutis, aut controverſis, velle eâ uti frigidum ſit ac puerile.*

§. Ἀπορία *ſive Dubitatio fit, cùm animus pendet, ac neſcit quid dicendum, agendumve ſit. Unde & duplicem eſſe cognoſcitur: unam verborum, alteram rerum.*

Verborum dubitatio eſt illa apud Cornificium: *Tu iſtud auſus es dicere, immo omium mortalium? quæro, quonã te digno moribus tuis appellem nomine.* Cicero pro Quinctio: *Qui ſi vadimonium omnino tibi cum P. Quinctio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at, etiamſi deſertum vadimonium eſſet, tamen in iſta poſtulatione, &*

pro-

proscriptione bonorum, improbissimum reperiebare: num malitiosum? negas. fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem? cupidum? perfidiosum? vulgaria, & obsoleta sunt: res autem nova, & inaudita. Idem Varr. VI. *Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium: ut amici ejus, morbum, & insaniam; ut Siculi, latrocinium; ego, quo nomine appellem nescio.*

Rei vero dubitatio est in illo Cicer. pro Cluentio *: *Equidem quod ad me attinet, quò me vertam nescio. Negem fuisse illam infamiam judicii corrupti? negem illam rem agitatā in concionibus? jactatam in judiciis? commemoratam in senatu?* Et quę sequuntur. Item pro lege Manilia: *Quo mihi etiam indignius videtur, obtrectatum est adhuc, Gabino dicam, anne Pompeio? an utriq;? id quod est verius: ne legaretur A. Gabinius Cn. Pompeio expetenti, ac postulanti.* Virgil. III. Æn. *Eloquar? an sileam?* Et IV. Æn.

En quid agam? rursusne procos irrisa priores
Experiar? Nomadumq; petam connubia supplex,
Quos ego jam toties sum dedignata maritos?
Iliacas igitur classes atque ultima Teucrûm
Jussa sequar?

* In principio.

7 §. *Habet hoc schema magnam vim ad rem amplificandam, ac attentũ reddendum*

dum auditorem. Convenit laudanti, reprehendenti, dolenti, ac timenti quoq; : idq; inprimis in exordiis, non orationum modò, sed etiam epistolarum.

8 §. *Revocatio suiipsius est duplex,* Ἐπανόρθωσις & Ἀποσιώπησις.

9 §. Ἐπανόρθωσις, *sive correctio est, quæ tollit, id, quod dictum est, & pro eo quod magis idoneum videtur, reponit.*

Cicero pro Mil. *Quas ille leges, si modò leges nominandæ sunt, ac non faces urbis, & pestes Reip.* Terent. Heautont:* ——*Filium unicum adolescentulum (me Habeo ah! quid dixi habere me? imò habui. Chre- Nunc habeam, nec ne, incertum est.* * Act. 1. sc. 1.

10 §. Ἀποσιώπησις *est, cùm ita abrumpitur oratio, ut vix appareat, quid dicturus quis fuerit.*

Vt illud Ciceronis * in Milonianâ, non quæ extat, sed quam habuit: *De nostrum enim omnium. Non audeo totum dicere.* * Apud Fabium.

11 § *Convenit irato, & minanti.* Terent. Andr.* *——Quem quidem ego si sensero. Sed quid opus est verbis?* Et Eun.* ——*Ego te furcifer, Si vivo. Sed istuc quiquid est, primùm expedi.* * Act. 1. sc. 1. * Act. 5. sc. 5.

Cicero epist. ultimâ lib. IX. ad Att.

Sed

Sed erit immitissimus Servius, qui filium misit ad affligendum Cn. Pompeium, aut certe capiendum cum Pontio Titiniano, etsi hinc quidem timoris causa, ille verò. sed stomachari desinamus.

12 §. *Etiam in dolore locum habet.*

Cicero epist. XXII. lib. VII. ad Att. *De Pompeio scio nihil, eumq; nisi in navim se contulerit, exceptum ire puto. O celeritatem incredibilem! hujus autem nostri. sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor, & crucior.*

13 §. *Item utimur ob pudorem.*

Ut in Ecl. *Novimus & qui te.*

* Malum. omen.

14 §. *Item propter δυσφημίαν* *.

Hac de causa Philippi verba à Demosthene Philipp. 1. intermitti monet Ulpianus. Cicer. ad Cassium: *Brutus Mutinæ vix jam sustinebat, qui si conservatus erit, vicimus: sin, (quod Dii omen advertant) omnia omnium concursus est ad vos.*

15 §. *Item propter gravitatem.* Nam *quæ latent, putantur graviora.*

Juvenalis sat. VIII.

Majorum primus quisquis fuit ille tnorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.

16 §. *Etiam*

16 §. *Etiam ad solicitudinem ac religionem conferre, Fabius* * *monet.*

Quod illustrat illud Cicer. pro Milone: *An hujus ille legis, quam Clodius à se inventam gloriatur, mentionem facere aus esset, vivo Milone, ne dicam consule? de nostrum enim omnium non audeo totum dicere.*

* Lib. 9. cap. 2.

17 §. *Apud comicos verò etiam* Ἀποσιώπησις *est, cum sermo interpellatione alterius abrumpitur.*

Ut apud Ter. And.

Simo. *Jubeo Chremetem.* Chr. *O, te ipsum quærebam.* Idem Heaut.

Syrus, *Ita res est hæc, nunc quasi cum.*

Clitipho. *Quas, malum, ambages mihi Narrare occipit?*

18 §. *Figurata alieni sermonis commemoratio est duplex, Sermocinatio, & Prosopopœia.*

19 §. *Sermocinatio propriè est, cùm sermo affingitur personæ, quæ præsentis sit instituti.*

Cic. pro Quinctio: "Quid ad hæc Nęvius? ridet scilicet nostrā amentiā, qui vita sua rationem summi officii desideremus, & instituta bonorum virorú

" requiramus. Quid mihi, inquit, cum ist
" summâ sanctimoniâ, ac diligentiâ? vi-
" derint, inquit, ista officia viri boni: de
" me ista considerent, non quid habeam,
" sed quibus rebus invenerim, quærant.
" *Et eadem oratione:* Qui inter tot annos
" ne appellârit quidem Quinctium, cùm
" potestas esset agendi quotidie: qui &c.
" is non hoc palam dicit? Mihi siquid de-
" beretur, peterem, atq; adeo jampridem
" abstulissem, &c. *Idem pro S. Roscio:* Cùm
" hoc modo accusas, Eruci, nõne hoc pa-
" lam dicis? Ego, quid acceperim, scio;
" quid dicam, nescio: unum illud specta-
" vi, &c.

20 §. *Aliis Sermocinatio etiam vocatur cùm verum sermonem recitat orator: ne q̃s id unius tantùm, sed etiam qui inter se & alterum, vel qui inter alios duo fuit.*

Sui & Roscii sermonem refert Cicero
" pro Quinctio: " Diffidebam mehercle
" C. Aquili, satis animo certo & confir-
" mato me posse in hac causa consistere,
" sic cogitabam, cùm contra dicturus es-
" set Hortensius, & cùm esset attentè au-
" diturus Philippus, fore, uti permultis
" rebus timore prolaberer, dicebam hu-

Q. Rosc

Q. Roſcio, cujus ſoror eſt cũ P. Quin- «
ctio, cùm à me peteret, & ſumme con- «
tenderet, ut propinquũ ſuũ defenderẽ: «
mihi perdifficile eſſe, contra tales ora- «
tores, nõ modò tantã cauſam perorare, «
ſed omnino verbũ facere conari. Cùm «
cupidiùs inſtaret, homini pro amicitia «
familiariùs dixi, mihi videri ore duriſ- «
ſimo eſſe, qui præſente eo geſtum agere «
conaretur: qui verò cum ipſo cõtende- «
rent, eos etiã ſiquid antea recti, aut ve- «
nuſti habere viſi ſũt, id amittere: nequid «
mihi ejuſmodi accideret, cũ cõtra talẽ «
artificem dicturus eſſem, me vereri. Tũ «
mihi Roſcius, & alia multa mei confir- «
mandi cauſã dixit; & mehercle, ſi nihil «
diceret, tacito ipſo officio, & ſtudio, «
quod adhibebat erga propinquũ ſuũ, «
quemvis cõmoveret. Etenim cum arti- «
fex ejuſmodi ſit, ut ſolus dignus videa- «
tur eſſe, qui in ſcena ſpectetur; tum vir «
ejuſmodi eſt, ut ſolus dignus videatur, «
qui eò non accedat. Verũ tamen ſi, in- «
quit, habes ejuſmodi cauſã, ut hoc tibi «
planum ſit faciendum, neminẽ eſſe qui «
poſſit biduo, aut ſũmũ triduo, ſeptingẽ- «
ta millia paſſuũ ambulare? tamẽne ve- «
reris, ut poſſis hæc cõtra Hortẽſiũ con- «
tendere? minimè, inquã. Sed quid ad rẽ? «

" Nimirum, inquit, in eo causa consistit.
" Quomodo? Docet me ejusmodi rem, &
" factum simul Sex. Nevii, quod si solum
" proferretur, satis esse deberet. Mox ibidem se, & Nævium, colloquentes inducit. Item se, & Aquillium, orat. pro Cęcina. Festiva etiam illa collocutio pro Plancio: " At ego, cùm casu diebus iis,
" itineris faciendi causâ, decedens è provincia, Puteolos fortè veniissem, cùm
" plurimi, & lautissimi solēt esse in iis locis, concidi penè, judices, cū ex me quidam quæsisset, quo die Româ exissē, & nunquid in ea esset novi? Cui cū respōdissem, me è provincia decedere: etiam mehercules, inq., ut opinor, ex Africa.
" Huic ego jam stomachans fastidiosè,
" Imò ex Sicilia, inquam. Tum quidam,
" quasi qui omnia scirem, quid, tu, nescis,
" inquit, hunc Syracusis Quęstorē fuisse?
" Quid multa? destiti stomachari, & me unū ex iis feci, qui ad aquas veniissent.

At alios duos colloquentes inducit verbis istis orat. pro Quinctio: *Quinctius porrò istum posse facere videbat: debere intelligebat: mentiri, quia causa cur mentiretur, non erat, non putabat. quasi domi nummos haberet, ita constituit Scapulis daturum. Nævium certiorem facit:*

rogat,

rogat, ut curet, quod dixisset. Tum iste vir optimus (vereor ne se derideri putet, quòd iterum jam optimus, dico) qui hunc in summas angustias adductum putaret, ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis adstringeret, assem sese negat daturum, nisi prius de rebus, rationibusq; societatis omnibus didicisset. & scisset, sibi cum Quintio controversiæ nihil facturum. Posterius, inquit, ista videbimus: nunc hoc velim cures (si tibi videtur) quod dixisti. Negat se alia ratione facturum. quod promisisset, non plus sua referre, quàm si, cùm auctionem venderet, domini jussu quicquam promisisset.

21 §. Sermocinatio omnis hoc habet, quòd, si aptè instituatur, fidem conciliat orationi. Nam alienum sensum, & quasi vocem, auribus percipere videmur. Porrò illud genus, quo sermonem alicui assingimus, maximè figuratum est. Nam ea dixisse aliquem dicimus, quæ fortasse cogitavit; sed tamen palàm dicere ausus non esset. At genus istoc, quod dialogum continet, (quod cum priori genere, ubi dialogismus, non dialogus est, temere confundunt) varius figuratum est, quia plurimum

ſimplex eſt rei geſtæ narratio.

22 §. Προσωποποιία *eſt, cum aut perſonam mortuam, tanquam vivam præſentemq; loquentem inducimus; aut perſonam facimus è non perſona, ſive tribuendo ei ſermonem, ſive compellando eam, quaſi intelligat.*

Prioris generis, quo mortuum loqui fingimus, eſt hoc apud Ciceronem orat. pro M. Cælio, ubi Appius Cæcus, quaſi ab inferis excitatus, inducitur Clodiam cõpellans: *Exſiſtat*, inquit, "ex "hac ipſa familia aliquis, ac potiſſimùm "cæcus ille. minimum enim dolorẽ ca- "piet, qui iſtam non videbit. qui profe- "ctò ſi exſtiterit, ſic aget, & ſic loquetur: "Mulier, quid tibi cum Cœlio? quid cum "homine adoleſcentulo? quid cum alic- "no? cur aut tam familiaris huic fuiſti, "ut aurum commodares: aut tam inimi- "ca, ut venenum timeres? &c.

Poſterioris generis eſt, cùm Catilinariâ primâ patriam inducit loquentem cum Catilinâ, *Quæ* inquit, *tecum Catilina ſic agit, & quodammodo tacita loquitur: Nullum jam tot annos facinus exſtitit, niſi per te: nullum flagitium ſine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptioq;*

ireptioq; ſociorum impunita fuit, ac libera: non ſolùm ad negligendas leges, & quæſtiones, verùm etiam ad evertendas perfringendaſq; valuiſti, &c. Huc quoque refer, cùm alloquimur res ratione deſtitutas, quaſi intelligant. Ut in illo veteris poetæ apud Tullium †: *O domus antiqua, heu quàm diſpari dominaris domino.* Ut vulgatam nunc lectionem ejus retineam loci, de quo tantopere diſputant viri docti. Ejuſdem eſt generis, cùm prophetæ in ſacris literis compellant cœlum, maria, montes, ſimiliaque. † 1. off.

23 §. *Et hæc de ſchematibus* πεφυτικοῖς *abſolutis: ſequuntur magis ad alium relata. Sunt hujuſmodi, Interrogatio, & Apoſtrophe.*

24 §. *Interrogatio figurata eſt, quando, ubi rectâ oratione uti poteramus, ſermonem inflectimus.*

E.G. Dicere poterat Cicero: *Patent, Catilina, tua conſilia: conjuratio tua omnium conſcientiâ conſtricta tenetur; quid ageris, nemo ignorat.* Sed magis inſtat, urgetque, cùm ait: *Patere tua conſilia non ſentis? conſtrictam jam omnium horum conſcientiâ teneri conjurationem tuam*

non videt? quid proximâ, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris? Similiter dicere poterat Maro *,

* Ecl. 1.

Ipse ego te vidi Damonis pessime caprum
Excipere insidiis, multùm latrante Lyciscâ

Sed plus spiritûs, nervorumque habet: *Nonne ego te vidi Damonis, pessime, caprum Excipere insidiis?*

25 §. *Est hujus schematis usus multò maximus. Nam utimur eo ad magis asseverandum, aut urgendum; ad indignationem, admirationem, aliosve affectus exprimendos; idq; imprimis in rebus vel manifestis, vel jam demonstratis. Plurimùm quoq; valet ad probandum, quia verisimile non est, interrogaturum fuisse oratorem, nisi putasset, adversarium nihil habiturum, quod respondeat, Prodest etiam ad parandam attentionem, quia aculei instar languentem excitat auditorem: ac deniq; valet ad varietatem orationi afferendam, dum, quod antea rectâ dictum eras oratione, id postea profertur inflexâ.*

26 §. *Apostrophe est, cùm sermonem aliò avertimus, quam instituta requirat oratio.*

ratio, utimur eâ ad urgendum adversarium.

Ut illo Ciceronis tertiâ in Verrem *: "Nemo jam Dolabella, neq; tui, neq; "tuorum liberorum, quos tu miseros in "egestate, atq; in solitudine reliquisti, "misereri potest. Verrésne tibi tanti "fuit, ut ejus libidinẽ, hominum inno"centium sanguine lui velles? Iccirco"ne exercitum, atq; hostem relinque"bas, ut tuâ vi, & crudelitate, istius ho"minis improbissimi pericula suble"vares? * lib. 10. Act. 21.

27 §. *Usurpamus quoq; ad invocandum.*

Idem Cic. primâ in Catil. "Tum tu, "Jupiter, qui iisdem, quibus hæc Urbs, "auspiciis à Romulo es cõstitutus, quẽ "Statorem hujus urbis, atque imperii "verè nominamus; hũc & hujus socios "à tuis aris, cæteríſq; templis, à tectis "urbis, ac mœnibus, à vita fortuníſq; "omnium civiũ arcebis; & omnes ini"micos bonorũ, hostes patriæ, latro"nes Italiæ scelerũ fœdere inter se ac "nefaria societate conjunctos, æternis "suppliciis vivos mortuósp; mactabis.

28 §. *Nec tantùm ad personas fit, sed etiam res inanimas.*

Ut pro Milone: "Vos enim jam, Al-
"bani tumuli atque luci, vos, inquam,
"imploro atque obtestor, vósque Al-
"banorum obrutæ aræ, sacrorum pop.
"Romani sociæ, & æquales, &c. *Virgil.*
III. *Æneid.*

--*Quid non mortalia pectora cogis,*
Auri sacra fames! Et II. Æneid.
O patria, ô divûm domus Ilium, & incly-
ta bello Mœnia Dardanidûm.

29 §. *Convenit hoc schema, cùm repre-*
hendenti ac refellenti: tum etiam do-
lenti, imprimis, si ad personas absentes,
aut res inanimas, convertatur oratio.

30 §. *Tantum de figuris generalibus af-*
fectuum: sunt verò, quæ & specialem or-
nent affectum: eumque vel gratum, vel
vel ingratum, vel medium.

31 §. *Gratum ornat* Παιανισμὸς, *ac læta-*
ti convenit.

* Catull. (pig. 5) Ut, * *Vivamus, mea Lesbia, atq; amemus.*

32 §. *Ingratum ornant eæ, quibus illuso*
atq; obtrectatio inest: ut Σαρκασμὸς,
Διασυρμὸς Χαλεπασμὸς, *aliæque species*
irrisionis: de quibus dictum, cùm ea
explicaremus, quæ falsò inter tropos re-
tulerunt.

33 §. *Ac pertinet huc quoq;* Ἀρὰ *sive Ex-*
ecratio. Est ea hominis valdi irati.

Ut

Ut * *Di isti Seggulio malè faciant.* *Cic. epist. ad D. Brutum lib. 11.

34 §. *Ad medium affectum pertinet* Δέησις *sive obsecratio:*

Ut. * *Quod te per superos, &c.* * Virgil. lib. 2.

35 §. *Convenit dolenti, commendanti, hortanti, ac timenti etiam, quatenus opem implorat.*

36 §. *Item admiratio.*

Ut, † "O clementiam admirabilem, "atque omnium laude, prædicatione, "literis monumentisq; decorandam! † Cic. pro Ligar.

37 §. *Convenit laudanti, reprehendenti, irridenti.*

38 §. *Item* Εὐχὴ, *sive Votum.*

Ut, * *O utinam tunc, cum Lacedæmona classe petebat,*
Obrutus insanus esset adulter aquis. * Ovid. epist. 1.

39 § *Convenit dolenti, timenti, speranti..*

CAP. XXII.

De Transitione, rejectione, & digressione.

1 §. Enumeravimus "*figuras potissimas*

ad

ad ornandam inventionem pertinentes ſuperſunt ea, quæ diſpoſitionem exornant. Hujuſmodi ſunt Tranſitio, Rejectio, & Revocatio.

2 §. *Tranſitio eſt, cùm inſeritur aliquid orationi, ut ab eo, quod diximus commodè digrediamur ad id, quod ſupereſt.*

3 §. *Eſt hæc vel perfecta, vel imperfecta.*

4 §. *Perfecta dicit, qua de re actum ſit, & quid ſequatur. Imperfecta alterum tantùm facit.*

Itaque perfecta eſt, cùm Cic. Philipp. VII. ait: *Satis multa de turpitudine: dicam deinceps, quod propoſui de periculo,* &c. Item pro lege Manil. *Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.* Virgil. II. Georg. *Hactenus arvorum cultus, & ſydera cœli; Nunc te bacche, canam.*

Imperfecta eſt in illo Cic. pro Roſc. Amer: *Age, nunc illa videamus, Judices, quæ conſecuta ſunt.* Et hoc Salluſt. in Jugurth. *De Africâ, & ejus incolis, ad neceſſitudinem rei ſatis dictum.*

5 §. *Utimur Tranſitione, cùm oratio, aut epiſtola, plura habet capita: nec tantum orationi perſpicuitatem adfert, quod Hermogenes*

Hermogenes obſervat : ſed etiam utilis eſt ad parandam attentionem.

6 §. Ἀποδιωξὶς *, *ſive Rejectio eſt, cùm aliquid vel ſimpliciter ab oratione removetur : vel in alium locum, ac tempus rejicitur.*

* Malèin vulgaris Iulii Rufiniani codic. vocatur Apodoxis.

7 §. *Ac prius quidem genus convenit imprimis refellenti ; maximeq́, locum habet ſiquid videatur, vel leve, ac nugatorium ; vel per ſe planum, apertúmque ; vel odioſum, quodq́, in ſuſpicione relinqui, quàm apertè dici, ſatius, ſit ; vel denique alienum, ac minimè pertinens ad præſens inſtitutum. Alterum genus, quo quid in commodiorem locum reſervatur, ad* εὐταξίαν *pertinet, orationemque perſpicuam facit. Utrumque autem genus præſtat, nequid utile, aut neceſſarium, omiſiſſe videamur.*

Prioris generis eſt illud Tullii pro S. Roſcio: "Erucii criminatio tota, ut ar-"bitror, diſſoluta eſt: niſi forsè expecta-"tis, ut illa diluam, quæ de peculatu, ac "de ejuſmodi rebus commentitiis, in-"audita nobis ante hoc tẽpus, ac nova "objecit, quæ mihi iſte viſus eſt ex aliâ "oratione declamare, quam in aliũ rẽ-

"com-

" commentaretur, ita neque ad crimen
" patricidii, neque ad eum, qui cauſſam
" dicit, pertinebant. *Et eâdem orat.*
" Permulta ſunt, quæ dici poſſũt, quare
" intelligatur ſummam tibi facultatẽ
" fuiſſe maleficii ſuſcipiendi: quæ non
" modò idcirco prætereo, quòd te ipſũ
" non libentur accuſo: verùm eò magis
" etiam, quòd ſi de illis cædibus velim
" commemorare, quæ tum factæ ſunt
" iſtâ eâdem ratione, qua S. Roſcius
" occiſus eſt, vereor ne ad plures oratio
" mea pertinere videatur. *Idem pro Poſt-*
" *humo*: Quid ego Senatum defendam
" hoc loco, judices? omne equidem lo-
" co debeo: ita de me meritus eſt ille
" ordo. Sed id nec agitur hoc tempo-
" re: nec cum Poſthumi cauſſa res iſta
" conjuncta eſt.

Alterius generis eſt ἀποδίωξις iſta pro Plancio: " Quo quidem tu loco, Caſſi,
" etiam purgâſti inimicos meos, meæq;
" vitæ nullas ab illis inſidias fuiſſe dix-
" iſti: poſuit hoc idem Laterenſis.
" Quamobrem de iſto paullò pòſt plu-
" ra dicam: de te tantùm requiro, &c.
" *Item pro lege Manilia*: Sed de Lucullo
" dicam alio loco, & ita dicam, Qui-
" rites, ut neque vera laus ei detracta

oratione

"oratione noſtra, neque falſa afflicta "eſſe videatur.

8 §. *Revocatio eſt, cùm, quia longiores aliquâ in re fuerimus, orationem ad principium revocamus.*

E. G. "Sed nimis hac de re multa: "quare in gyrum contraham orationem.

9 §. *Digreſſio quoque, etſi ad amplificandum ferè adhibetur; tamen ratione ſitûs, h. e. quatenus excurrit extra ordinem primarum orationis partium, pertinet ad diſpoſitionem.*

10 §. *Et hac de Schematibus, tum λέξεως, tum διανοίας, quæ, ut maximum orationi ornamentum adferunt, ſi parcè, & prudenter adhibeantur: ita immodicè uſurpata efficiunt, ut nimia illa lenocinia orationem magis meretrici ſimilem reddant, quàm matronæ.*

FINIS LIBRI QUARTI.

GERARDI.

GERARDI JOANNIS VOSSII

PARTITIONVM ORATORIARUM Liber Quintus.

CAP. I.

De prima alteraq; compositionis parte, quæ sunt Junctura, & Ordo.

NUnc *de Compositione dicamus, qua ex idonea verborum, sententiarumq; structurâ ornatum adfert orationi.*

lib. 1. cap. 3. §. 6. & c. 2. §. 1.

Tres siquidem feceramus * Elocutionis partes, Elegantiam, Dignitatem, & Compositionem : quarum prima facit, ut emendatè, & dilucidè dicamus : altera, ut ornatis utamur verbis, sententiisque : tertia, de qua deinceps agendum, ut ordine singula collocentur.

2 §. *Compositioni subjiciuntur quatuor ; Junctura, Ordo, Periodus, & Numerus.*

3 §. *Jun-*

3 §. *Junctura præstat, ut oratio sit lenis, & mollis; aut sonora, ac grandis; aut si rei, de quâ agitur, natura ita ferat, contrario modo sit affecta.*

4 §. *Mollia suavitatem pariunt; eoque locus iis est in rebus lætis, & jucundis, sonora grandiaq; gignunt amplitudinem, contra quam faciunt exilia, quæ iccirco in re tenui locum habent. Durâ asperaq; conveniunt rebus duris, & asperis.*

Sonantia in Pompeio Saturnino commendabat Plinius† Ejusmodi est, *majestas*. Exile est, *inimicitiæ*. Molle & lene, *lilium*. Durum, atque asperum, *Xerxes*. † Lib. 1. ep. 16.

5 §. *Omne hoc metimur auribus; quarum judicium superbissimum est. Duo verò sunt, circa quæ judicium hoc versatur; sonus literarum, & syllabarum multitudo.*

6 §. *Literarum sonus duobus æstimatur, naturâ earum in se, & earundem concursu.*

7 §. *De priori sic statuimus: E vocalibus maximè sonat A, proximè O, inde V, hinc E, postremum locum obtinet I.*

8 §. *E consonis minùs sonant mutæ: atq; ex his ipsis minimè tenues, nisi acceſſi-*

o-

one ſpiritus, ſive literæ H, tenuium exuerint naturam.

9 §. *E ſemivocabilibus L molle eſt, M firmum, N ſiccum, & tinniens, R aſperum, S humidum, X ſtridulum, Z ſuavius.*

10 §. *In concurſu literarum iſta Fabium obſervat. Vitandus vocalium concurſus, qui cùm accidit, hiat, & interſiſtit, & quaſi laborat oratio. Peſſimè autem junctura, quæ eaſdem inter ſe literas committunt, ſonabunt. Et imprimis earum, quæ patulo, aut cavo ore, efferuntur; ut A, & O. In epiſtolis tamen, ut in doctrina de charactere dicemus, locum habet vocalium concurſus, quia in his negligentia eſt pro cultu: item in ſublimi ſtylo, quia ea res facit ad granditatem orationis. Imò aliàs quoq; anguſti atq; humilis animi eſt, nimis eum perhorreſcere, cùm indicet negligentiam hominis, de re potius, quàm verbis laborantis.*

11 §. *Adhæc nec conjungendæ ſunt conſonæ, quæ in commiſſura rixantur.*

Argumento eſt, quòd veteres *δι' εὐφωνίαν* cauſſâ, ſæpe in compoſitione literas aliis ſubſtituerunt. Quia B durè ſonat ante F, itemque N ante L, idcirco *au-*

fero

fero dixere pro *adfero*, & *colloco* pro *conlaco*: eadémque in aliis ratio.

Nec difficile est causſam reddere, cur alia aliis duriùs molliùsve ad aures accedant. Nam necesse est, durum gigni sonum concurrentibus literis, quæ habitu oris contrario proferuntur. Atqui B. P. M. & his similes, os claudunt: contra N, & K, aperiunt. Hanc contrarietatem Græci Ἀντιτυπίαν appellant quasi *renitentiam* dicas. Ut in *carpo*, ἕλκει. Nec ἀντιτυπία ista tàtùm spectatur in diversi organi literis, ut si una palati, altera labialis sit: sed etiam si una leniùs, quàm altera, spiritum pellat. Hujusmodi sunt B & P. item C & G. item D & T: unde iis concurrentibus, altera solet corrumpi, ne os molestè torqueatur. Estq; hæc causſa, cur non, ut *abrege*, ita *ab Pamphilo* dicamus.

12 §. *Præterea videndum, ne ultima syllaba præcedentis dictionis sit prima sequentis. Interdum tamen id elegantiæ est.*

Ut illo Maronis, *Fama malum*: item apud Cic. Philipp. 1. *Quæ quæsita*. item cùm idem ait, *Res mihi invisæ, visæ sunt brutæ*: & illo ejusdem, *O fortunatam*

natam

natam me consule Romam! Quæ dicto cùm Fabius *Ciceroni excidisse scribit, planè judicium ejus desidero.

* Lib. 9. cap. de compositione.

13 §. *Despiciendum etiam, ne commissis inter se verbis duobus, ultima prioris, & prima posterioris syllaba, efficiant turpe aliquod nomen.*

* Cic. in Orat.

Id in caussâ fuit, cur veteres * *nobiscum* potiùs dixerint, quàm citra ἀναστρόφως. Vocant Græci κακέμφατον. Quale Servius etiâ esse putat in his Maronis, *Dorica castra:* & *cæca caligine.* Nam ex ex syllabis cõcurrentibus nascitur vox *cæca.* Quod tamen non refugit, vel saltem nec effugit Livius lib. XXIV. quo loco agit de Cn. Scipionis femore tragulâ confixo: *Haud dubium fuit, quin, nisi ea mora interveniisset, castra eo die Punica capi potuerint.*

14 §. *Atq; hæc de literarum potestate, quatenus varium gignit sonum. Alterum erat syllabarum multitudo: de qua hoc solùm præcipi opus est, vocabula mediocria præferri monosyllabis, & longis. Nam monosyllaba, multaq; brevia, si continues; compositio clausulis suis concisa subsultabit.* Et contrà *longiorum continuatio adfert quandam dicen-*

dicendi tarditatem.

15 §. Ordo *sequitur: de quo (ut Fabii vestigiis insistamus) illud primùm cavendum in amplificando, nec decrescat oratio, & fortiori subjungatur aliquid infirmius.*

Ut sacrilego fur, latroni petulans.

16 §. *In extenuando verò contrarius ordo locum habet.*

17 §. *Præcedere etiam debet, quod naturâ vel dignitate præstantius est.*

Eoque viros ac feminas; diem, ac noctem; ortum & occasum, potiùs dicemus, quàm retrorsùm. Cicero tamen non refugit, *noctes diesque.*

18 §. *Collocanda quoq; ea priori loco, quæ ordine permutato fiunt supervacua.*

Quod utilissimum præceptum parùm idoneo exemplo à Fabio illustratur. Nam *fratres gemini* dicere jubet, quia, ut inquit, si præcesserunt *gemini*, *fratres* addere non est necesse. At gemini quoque esse possunt, qui fratres non sunt; eoque Cicero etiam, & Livius, aliter locuti.

19 §. *Adhæc verbo sensum cludere, multò,*

si

si compositio sic patiatur, optimum est. In verbis enim sermonis vis ineſt. Sed si si asperum erit; cedat ratio numeris.

Plurimos alii canonas adjiciunt, non quidem aſpernandos pueritiæ, at non magnæ tamen rei. E pauculis, quos adferam, cæterorum erit judicatio.

I. Eleganter aliquid interjicitur inter ſubſtantivum, & adjectivum: ut longâ illâ ad Lentulum epiſtolâ: *Aut occulta nonnullorum odia, aut obſcura in me ſtudia cernebam.*

II. Adjectivum elegantiùs tum ſubſtantivo poſtponi ſolet, quando vel comparativus, aut ſuperlativus eſt, vel pronomen; ſub quo comprehendo diſtributiva, partitiva, & numeralia. E. G. *virtute maxima, amicus quilibet, annus ſextus.*

III. *Si* eleganter ſecundo loco ponitur: ut, *Id ſi feceris.*

IV. *Quàm* venuſtiùs ponitur inter nomina, imum locum obtinente comparativo. E. G. *Boni quàm docti, gratiores eſſe debent. Ejus nomen, quàm Solonis, illuſtrius.*

V. Negantia ſcitè ponuntur loco extremo. Ita Cicero Philip. 11. *Qui ho-*

nos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini. Item Cæsar claudit his verbis librum secundum de bello Gallico: *Ob eaſq; res ex literis Cæsaris, dies* XV. *supplicatio decreta est, quod ante id tempus acciderat nulli.* Paulò antè dixerat idem: *Cum jam defenderet nemo.*

Quem hujusmodi præceptiunculæ delectant, haurire eas poterit è Jacobi Publicii institutionibus, & Franciſci Sylvii progymnaſmatis. Quædam etiam de iis melioris notæ rhetor, Nicolaus Cauſſinus, in ſuis eloquentiæ parallelis lib. VII. cap. XV. Nos ad graviora properamus. Ad periodum dico, & numerum: quorum doctrina mirificam orationi venuſtatem adfert, eoque in hâc purgatis planè auribus opus eſt.

CAP. II.

De Inciſis, Membris, Periodis.

1 §. Accedamus *nunc ad doctrinam de periodo. A cujus partibus ordiemur. Periodi aliæ partes majores, quæ Græcè κῶλα, Latinis* membra *dicuntur, aliæ minores, quæ Græci* κόμματα, *Latinis*

tinis vocantur incisa.

2 §. *De commatis, coli, & periodi definitione, non convenit Grammaticis, ac Rhetoribus; quia illi sensu orationis, hi magnitudine, aut numero, ea metiuntur. Itaq; Grammaticis periodus est oratio per se absolvens sententiam; colon est pars periodi, quæ extra periodum sententiam absolvere possit; comma est pars periodi, quæ extra periodum sententiam absolvere non possit. At Rhetores sæpe vocant aliquid comma, aut colon, quod propriè non est pars periodi: ut cum eum dicunt incisim, aut membratim dicere, qui paucis verbis perficiat sententiam.*

Rhetoribus autem comma est, *Ne quid nimis*. Colon est, *Etiam capillus unus habet umbram suam*. Grammaticis autem utrumque sit periodus, quia per se sententiam cõpleat, ac proinde post se exigat τελείαν σιγμὴν.

3 § *Differunt comma, & colon numero: ut Fabius docet. Nam incisum vult esse sensum non expleto numero conclusum membrum autem definit, sensum numeris conclusum, sed à corpore abruptum, & per se nihil efficientem.*

4 §.

§. *Alii magnitudine potiùs distinguunt. Comma enim à duabus syllabis extendi aiunt usq; ad septem: si ultrà progrediatur, dici colon.*

Itaque perfectum comma est hoc pro Ligario: *Tulit arma contra te*, Ubi syllabæ septem. At minora commata sunt ista pro eodem: *Quæ tua mens? oculi? manus? ardor? animi? quid cupiebas? quid optabas?* Ubi comma duarum syllabarum est, *manus*: trium, *oculi*: quatuor, *quæ tua mens?* item, *quid optabas?* quinque, *ardor animi:* nec non, *quid cupiebas.*

§. *Est autem comma vel extra periodum, quod perfectam sententiam absolvere potest: vel periodi pars, eoq; nihil absoluti significans.*

§. *Incisa extra periodum frequentamus in oratione concitatâ, ac vehementi, quæq; interrogationibus, ac responsionibus constat. Incisim quoq; efferri amant γνῶμαι, & apophthegmata.*

§. *Ut autem comma, ita & colon, vel est pars periodi, vel non est. Extra periodum perficit sententiam re ipsa. In periodo non re ipsa, sed potestate, quia demum avulsum à periodo complet sententiam.*

E.G. *Cùm regium ſit benefacere, & audire malè: minimè ſiniſtrum hoc judicium turbare quemquam noſtrum debet.*

Hæc periodus conſtat duobus colis. Utraque, ut in periodo ponitur, ſuſpendit animum. At poteſt tamen utroque complere ſententiam. Nam perfecta ſententia eſt: *Regium eſt benefacere, & audire malè.* Perfectus quoque ſenſus eſt: *Judicium hoc ſiniſtrum quemquam noſtri turbare non debet.*

8 §. *Colon vel eſt ſimplex, quod non reſolvitur in inciſa: vel compoſitum, quod ex inciſis componitur.*

Simplex eſt, *Cur clandeſtinis conſiliis nos oppugnas?*

Compoſitum, *Obſequium amicos, veritas odium parit.*

9 §. *Præterea cola vel ſunt* κομματικὰ, *ſive brevia, quæ intra ſeptimam, ac duodecimam ſe continent ſyllabam: alia* μέσα, *ſive mediocria, quæ intra duodecimam & decimam ſeptimam, aut octavam: alia* χρονοτερῆ, *ſive oblonga, qua hunc numerum excedunt: quædam & viginti quatuor ſyllabarum, atque amplius poſſunt.*

10 §. *Cola* κομματικὰ *locum habent*

causis minoribus, & ubicunq; acriter erit, pugnaciterq; dicendum. Item in narrationibus, exceptis iis, quæ ornandi causa instituuntur. Hæc enim lenis, & fluens contextus decet.

Talis est narratio in Verrinis de raptu Proserpinæ.

11 §. *At cola mediocria, & oblonga, usurpanda in panegyricis, & causis gravibus, & imprimis earum exordiis.*

Ut liquet ex Ciceronis Milonianâ, & Isocratis Panathenaico.

12 §. *De commate, & colo diximus, tum quà periodi partes, tum quà absolutè spectantur. Nunc videamus de periodo: quæ Latinis dicitur comprehensio, circumscriptio, continuatio, circuitus, verborum orbis, & ambitus.*

Græcum nomen est à περὶ †, & ὁδὸς *: ac vocatur ita, quia quasi in orbe quodam includa procurrat oratio.

† Circum. * Via.

13 §. *Ut verò intelligatur, quid orbem appellem: non ignorandum, duo esse orationis genera: unum naturale, alterum artificiosum.*

14 §. *Naturale nunc incisim, nunc membratim, nunc utroq; modo procurrit:*

nec orationi tribuit modum, sed eam fervi permittit, usq; dum solâ sensus necessitate terminetur. Idcirco Græcis Εἰρομένη λέξις, h.e. Jugis ac pendens dictio vocatur.

15 §. *Artificiosa autem, nec brevitate aures defraudat, nec longitudine satiat; sed modum adhibet, certisq; terminis constringit orationem, ac gratiâ quadam harmoniæ jucunditate complet.*

16 §. *Hæc si intra quatuor cola se contineat, periodus vocatur: sin eam excedat, attamen in orbe concluſa procurrat; periodicum dicitur, quia periodo similis est.*

17 §. *Periodus definitur ab Aristotele, dictio, quæ ex se habeat principium, & finem, & conspicuam magnitudinem.*

Quæ definitio duo exigit. Unum est, ut periodus principium & finē habeat, non aliunde, quēadmodū fit in εἰρομένη sive interminatâ oratione, sed ex sese.

Altera conditio est, ut habeat magnitudinem εὐσύνοπτον, h.e. ut facilè perlustrari ac percipi possit. Cujusmodi est structura verborum circumducta, & quasi in orbem concluſa.

Est itaque hæc Aristotelæ definitionis

nis ſententia: Periodus eſt oratio circumducta, ex ſeſe principium ac finem habens, ac orbis magnitudinem, quæ uno intuitu facilè conſpiciatur, perceptaque moveat, ac delectet.

Eâdem mente à quibuſdam ex ſecundo Ciceronis de Oratore definitur in hunc modum, Oratio in quodam quaſi orbe incluſa procurrens, quoad inſiſtat in ſingulis abſolutiſque ſententiis. Cui definitioni conſentit illa Cornificii: Continuatio (ita periodum vocat) eſt denſa, & continens frequentatio verborum cum abſolutione ſententiarum.

Etſi autem omnis verborum ſtructura circumacta, & in orbem comprehenſa, periodus vocatur; non ab Ariſtotele modò, ſed etiam Cicerone, Cornificio, Demetrio, Fabio: Hermogenes tamen eam demum perfectam periodum eſſe cenſet, quæ vel epicherematica eſt, h. e. argumentum continens; vel enthymematica, h. e. partibus contrariis conſtans. Verùm neutiquam in periodis neceſſarium eſt, ut argumentationem contineat; etſi ea, quæ id faciat, cæteris præſtet; ut quæ non ſolùm pulchra ſit, ſed etiam

lacertosa. Et hæc de periodo in genere. Nunc de ejus divisione agamus.

18 §. *Periodus vel est simplex, vel duorum, vel trium, vel quatuor membrorum.*

Græcè Ἁπλῆς, Δίκωλος, Τρίκωλος, & Τετράκωλος.

19 §. *Quod autem simplicem quandam ejusce periodum dico, id non ita intelligendum, quasi periodus aliqua esse possit, quæ non habeat duas istas partes, quas vulgò κόμματα, & ἀποδόσεις vocant: verùm simplex dicitur, quia tantùm est unius coli, etsi hoc colon comprehendat duo commata, quorum prius κόμμα, posterius constituit ἀπόδοσιν.*

E. G. *Gratiâ tantum possumus, quantum vicit.* Hîc & protasis, & apodosis, est comma, vel quasi comma *, Periodus tamen est, non colon; quasi est oratio circumducta, ac καμπὴν habet propter ἀπόδοσιν.

* Addo *quasi comma*, propter eos, qui censent, comma summum esse septem syllabarũ, Nempe etiam octo syllabæ pro commate censentur, si commati iungantur.

20 §. *Summùm autem periodus est membrorum quatuor.*

Ut agnoscunt Demetrius, & Hermogenes, ac Terentianus quoque Maurus indicat, cùm scribit:

Quatuor

Quatuor è membris plenum formare videbis Rhetora circuitum, sive ambitus ille vocetur,

11 §. *Interdum tamen agnoscimus periodum constare è quinq; membris: verùm id tum fit, cùm membra illa quinque brevia adeò sunt, ut non excedant quantitatem quatuor majusculorum membrorum.*

Ita periodus hæc quinque constat colis: *Videte igitur, quàm iniquè accidat, quia res digna sit, ideo turpem existimationem sequi, quia turpis existimatio sequitur, ideo rem indignam non judicari.* Sanè & periodum plurium esse membrorum posse, quàm quatuor; indicat quoque, quòd Cicero, cùm hac de re tractat, semel iterumq; eam Fere quatuor membrorum esse dicat. Quanquã & altera ratio est, cur ita Cicero loquatur. Nam περιβολὴν quoque, quia periodicè contexitur, sub periodo comprehendit. Apponam verba ejus in Oratore: *Constat ille ambitus, & plena comprehensio è quatuor ferè partibus, quæ membra dicimus, ut & aures impleat, & ne brevior sit, quàm satis sit, neq; longior: quamquam utrumq; nonnunquam, vel potiùs sæpe accidit, ut aut citiùs insisten-*

dum sit, aut longiùs procedendum, ne brevitus defraudâsse aures videatur, neve longitudo obtudisse. Et Mox: *E quatuor igitur, quasi hexametrorum instar versuum quod sit, constat ferè plena comprehensio.* Illustre autem periodi quadrimembris exemplum habemus initio orat. pro Cæcina: *Si quantum in agro, lociſq; desertis audacia potest, tantum in foro, atq; in judiciis impudentia valeret: non minùs in caussâ cederet A. Cæcina Sex. Æbutii impudentiæ, quam tum in vi faciendâ cessit audacia.*

22 §. *Elegantissimæ autem sunt periodi, in quibus membra sunt æqualia, aut penè æqualia. Id cùm fit,* Ἰσόκωλον *appellatur, sive* Compar.

Cic. in Manil. *Extremâ hieme apparuit, ineunte vere suscepit, mediâ æstate confecit.* Idem pro Mil. *Est enim hæc non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus.*

23 §. *Ut hujusmodi sit oratio, non enumeratione consequimur, quæ puerilis sit industria; sed usu & exercitatione; quæ faciunt,*

faciunt, ut animi quodam sensu par membrum reddamus superiori.

24 §. Ex iis verò periodis τριχώλοις, aut τετραχώλοις, quarum membra imparia sunt, orationem illæ faciunt acriorem, quæ sunt ἑξαχώκωλοι, hoc est, in quibus postremum membrum cæteris brevius est:

Ut in Miloniana: *Postremò, nisi eum Dii immortales in eam mentem impulissent, ut homo effeminatus fortissimum virum conaretur occidere, hodie remp. nullam haberemus.*

25 §. *At si ornatui studeamus, præferendæ erunt, quarum membrum postremum longius est prioribus. Græci μακροκώλους appellant.*

Ut pro Marcello: *Tantus enim est splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi & consilii dignitas, ut hæc à virtute donata, cætera à fortuna commodata esse videantur.*

26 §. *Quod si qua sententia longior occurrat, quàm ut ambitu venusto concludi possit, eam in plures partes secare licebit, quo singulis in orbe conclusis, plures fiant periodi.*

27 §. *Periodis, Fabio teste, utimur in*

proœmiis gravium causſarum, in locis communibus, in amplificationibus, itemq; in epilogis. His adde ex Cornificio, in ſententia, in contrario, itemq; in explicanda concluſione.

28 §. Non tamen diu nimis utendum eſt periodis; ſed interſerenda his commata, & cola, quò varietate hac tollatur, faſtidium, majorq; oriatur delectio.

De periodis hactenus.

29 §. Quod ſi περαιωλία excedatur, ac nihilominus orbe quodam concluſa feratur oratio, dicitur περιοδὴ, vel περιοδικόν.

Ut pro Archia: Si quid eſt in me ingenii, judices, quod ſentio quàm ſit exiguum: aut ſiqua exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter eſſe verſatum: aut ſi hujuſce rei ratio aliqua, ab optimarum artium ſtudiis, & diſciplinâ profectâ à qua ego nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruiſſe: earum rerum omnium vel imprimis hic A. Licinius fructum à me repetere prope ſuo jure debet.

30 §. Sin verò non artificio, ſed dicentis viribus terminetur; πνεῦμα ſive ſpiritus

ritus vocabitur. Est enim πνεῦμα compositio sententiam membris & incisis dimensam, pro oratoris spiritu, qui ejus voce perficitur, absolvens.

Sive est oratio commatis & colis, sine uerborum ambitu, sententiam protrahens, quousque patitur spiritus dicentis.

31 §. *Vtimur eo imprimis, cùm gravia eventa narrantur.*

Egregium πνεύματος exemplum habemus in oratione Demosthenis pro Corona: & apud Ciceronem orat. pro Domo, cùm ait, *Si revertar*, &c. Et in eiusdem epilogo, *Quocirca te, Capitoline Jupiter*, &c.

32 §. *Quod si oratio etiam longius protrahatur, quàm naturalis orationis spiritus ferat, τάσις nominatur. Differunt enim πνεῦμα, & τάσις, quod illud accommodetur spiritui oratoris; hoc verò eum excedat, ac sit πνεῦμα dilatatum.*

Hujusmodi τάσεως habes exemplum septimâ Verrinâ, cùm ait. *Nunc te, Jupiter Opt. Max.* &c. usque ad, *Vos etiam, atque etiam*, &c.

33 §.

33 §. *Est autem τάσις duplex, καταφορὰ sive impetus, & τάσις pressè sumpta. Differunt hæc, tum celeritate & tarditate, tum personis. Nam καταφορὰ celeriter procurrit, & convenit accusatori: τάσις sedatior est, utiturque, eâ, qui defendit.*

CAP. III.

De Numero.

1 §. *De incisis, membris, & ambitu vidimus: superest, ut de numero dicamus. Per numerum autem hoc loco non intelligimus multitudinem ex unitatibus collectam, quomodo in Arithmeticis accipitur; sed numerum harmonicum, h. e. concentum nascentem ex motibus, aut temporibus aptè dispositis.*

* Ecle. 4. § Ecle. 6. Ita hac voce etiam usus Maro, cùm ait, * *Numeros memini, si verba tenerem.* Item in isto, †
Tum vero in numerum Faunosque ferásq; videres Ludere.

2 §. *Non tamen hîc de eo agimus numero, qui in solo consistit motu aut sono rei inanimæ*

inanimæ (qualis tripudiorum, instrumentorum muſicorum, aut malleorum fabrilium) ſed illo duntaxat, qui in ſermone humano deprehenditur, eoq; definitur conveniens ſententiæ ſonus ex partium compoſitione naſcens.

3 §. *Eſtque hic vel poëticus, vel oratorius. De poëtico non eſt hujus loci diſſerere.*

4 §. *Oratorius à nonnullis definitur ex Ariſtotele, rythmus quidam non exquiſitus, neque canorus, qualis eſt in poëmatibus & canticis, ſed ita diſſimulatus & latens, ut tamen ſentiatur, & orationem jucundo fine claudat. Vel è Cicerone hoc modo: Numerus eſt modus quidam orationis, qui è permiſtis & confuſis pedibus, & temporum quibus conſtat aptâ ratione naſcitur.*

Exemplo definitionem hanc illuſtrabo. Venuſtus planè numerus eſt in iſto, *Nulla eſt tanta copia quæ non ferro, ac viribus debilitari frangiq; poſſit.* At perierit venuſtas, ſi inverſo ordine dicas: *quæ non ferro, ac viribus poſſit debilitari frangiq;.* Quare liquet è variâ pedum collocatione numerum naſci, qui ſuaviter afficit aures, magiſque animos moveat

moveat auditorum. Ideo optimè ait Quinctilianus, *Neque Demosthenes fulmina tantopere vibrâsse diceretur, nisi numeris contorta fuissent.* Longè igitur falluntur, qui numeri suavitate putant sermonem enervari. Nam effeminatam quidem & enervem orationem reddit affectata compositio; cui fateor longè præferri debere eam, quæ dura & aspera est: verùm numerus moderatus revera vim, atque impetum addit orationi; ut qui & movendo delectet, & delectando moveat, quæ duo sunt munera oratoris.

Nec est, quòd dicat quisquam, olim quidem magnum fuisse numeri usum in foro; nunc verò non item, quia non agantur causſæ continuâ oratione. Nam, ut de eo nihil dicam, quod plurimùm hæc doctrina confert ad intelligendum artificium in antiquorum orationibus, cæterísque scriptis; sanè hodiéque ea doctrina utilis est ecclesiasticis, ac legatis, omnibúsque, qui in senatu, aut ad populum orationem habent. Deinde maximos quoque hæc res fructus adfert in exarandis epistolis, orationibus, historiis. & nullo non scribendi genere.

Quæ

Quæ cum ita ſint, operæ pretium fecerimus, ſi paucis aperiamus, qui imprimis pedes numerofam efficiant orationem.

§. *Ac pedum quidem nullus non in orationem venit: unde Fabius mirari ſe ait, quòd Ariſtoteles, Theophraſtus, Dionyſius Halicarnaſſeus, aliique viri doctiſſimi, pedum alios eligant, alios damnent. Verùm nec ἁπλῶς hi pedes cæteros improbant; ſed alios aliis putant ſuaviores eſſe, aut magis ſonoros, quod veriſſimum eſt. Nam tum pedum alii conveniunt principiis, alii mediis, alii clauſulis: tum pedes ac numerus variant pro rei, de qua agitur, natura. De utroq; deinceps agendum.*

§. *Principia rectiùs à longa incipere, docet Ariſtoteles, & Quinctilianus; ideoq; laudant pæana primum, qui primam ſtabilem, tres breves habet.*

Ut, *Multa mihi neceſſariò.*

§. *Moloſſus quoq; principiis convenit:*

Ut, *Quæ res in civitate.*

§. *Interdum quoq; à brevibus incipit oratio.*

Ut ab anapæſto, *Animadverti, judi-*

ces:

ces: aut bacchio. *Novum crimen*, C. Cæsar.

9 §. *Media, quia latent, minùs numerum requirunt. Sunt tamen in iis quidam conatus; eoque, si fluere debet oratio, iambici, aut trochæi imprimis locum habent: si tarda esse debent, spondei.*

10 §. *Sed in clausulis maximâ opus est industriâ, quia in iis aures quiescunt. Optimè in hac, Cicerone teste, cadit ditrochæus.*

Ut, *Patris dictum sapiens temeritas filii comprobavit.*

11 §. *Sed quò præclarior hic numerus, eò magis ejus satietas vitanda est.*

12 §. *Spondeo orationem crebrò claudit Demosthenes. Eum eleganter antecedit creticus.*

Ut, *De quo ego nihil dicam, nisi depellendi criminis caussâ.* Atque hinc liquet, molossum quoque orationis clausulæ convenire, dum ex quocunque pede habeat ante se brevem.

13 §. *At minùs scitè spondeum antecedit pyrrichius, pejus etiam pæam primus.*

Ut, *Brute, dubitavi.*

14 §. *At*

14 §. *At rectè ſpondeus præponitur iambo:*
Ut, *Iiſdem in armis fui.*

15 §. *Duo verò ſpondei non bene terminant, niſi conſtent tribus vocibus:*
Ut, *Cur de copiis noſtris copias comparatis contra nos?*

16 §. *Ariſtoteles commendat in fine pæana quartum, quia ob ultimam longam habet ſtabilem gradum. Sed diſſentit ab eo Fabius, quia tres breves antecedant.*

17 §. *Nec dactylum, & ſpondeum, Cicero aſpernatur:*
Ut, *Ex illo fonte dolores.*

18 §. *Sed Fabius malè eludere ait, quia eſt finis hexametri.*

19 §. *At tùm in periodorum initiis, tum mediis, tum clauſulis, ornat amphimacer:*
Qui uſitatiùs creticus dicitur, ut *dignitas.*

20 §. *Item dochimus, qui iambo conſtat, & cretico.*
Ut, *Reipublicæ.* Hinc Rufinus,
Principium, finem, ac medium tibi dochimus ornat

21 §.

21 §. *Plurimùm autem, Fabii judicio, refert, num uno vocabulo, an pluribus, idem numerus contineatur. Nam illo robuſtior, hoc mollior fit oratio.*

Molliùs ſanè ſonat, *criminis cauſſa*: validiùs *comprobaverunt*, quod in fine durum ſit. Quare, ut idem Fabius monet, hîc quoque vitandum eſt, ne plurium ſyllabarum verbis utamur in fine.

22 §. *Præterea, pro rei natura, aliis atque aliis pedibus utimur. Ubi pondus exigitur, longæ uſurpandæ ſunt ſyllabæ, quia hæ graviorem reddunt orationem. Ubi velocitas requiritur, conveniunt breves, quæ eam celerem reddunt. At rebus aſperis accommodatiores ſunt jambi, non ſolum, quia duabus conſtant ſyllabis, eoq; crebriorem quaſi pulſum habent, quæ res lenitati contraria eſt: ſed etiam quòd omnibus partibus inſurgant, & à brevibus nitantur in longas. Ideo rebus lenibus meliores ſunt trochæi, qui è longis in breves cadunt.*

23 §. *Nec æquè numero ſtudemus in ſingulis cauſſarum generibus. Genus demonſtrativum, quia ei propoſiti eſt delectatio, fuſiores liberioreſq; habet nume-*

numeros : eoq; Ciceroni placet omnia scribi Isocrateo, & Theopompeo more.

24 §. At parciùs numero studemus in deliberativo : idemque de judiciali sentiendum ; quia irasci, aut dolere ob eum judex non potest, quem putat vacare orationis calamistris.

25 §. Sunt & quædam compositionis vitia. Primum est, si poëtica sit. Versum enim heroicum, aliumve è notioribus generibus in oratione fieri fœdissimum est.

26 §. Deforme quoque est, si pars ejus posterior in clausula deprehendatur, aut prior in ingressus. Tamen ne præstantissimi quidem scriptores vitium hoc semper effugere potuerunt.

27 §. Alterum compositionis vitium est, si poëtica quidem non sit, at uniusmodi tamen, ac continua. Nam in versificando quidem una lex datur : at in oratione similitudo tum satietatem, ac tædium parit, tum manifestâ affectatione fidem perdit.

28 §. Quare dissimulatio imprimis curæ est debet, ut numeri sponte fluxisse, non necessitate coacti, esse videantur.

29 §. Ut autem lateat numerus ; tum quæ maximè laborata sunt, solvi interdum debebunt

debebunt, ne laborata videantur: tum etiam verborum sententiarumq; pondere complenda erit oratio. Hoc enim pacto fiet, ut dum auditores sententias admirantur, de numero nihil cogitent; qui tamen si abesset, minùs sententia delectâssent.

30 §. *Hæc omnia verè non eò à nobis dicta sunt, quò oratio *, quæ ferri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus consenescat, quod sanè miseri sit, & in minimis occupati: verùm & adsuescamus nos sedulò numerosæ orationi: quâ exercitationi paullatim futurum est, ut ex tempore etiam similia scribamus.*

* Fabius lib. 9. cap. 4.

CAP. IV.

De Triplici charactere, & speciatim de Magnifico, ac vitio ejus.

1 §. Tradidimus *hactenus generalia Elocutionis præcepta. Sequuntur specialia, quibus docetur, quomodo pro diversâ materia, varioq; animi motu, variet Elocutionis genus, sive dicendi character.*

Hanc

Hanc de charactere doctrinam; uti & illam de duabus ejus affectionibus, excerpemus imprimis aureolo è libello Demetrii, cui vulgo Phalerei cognomen tribuitur: sed ordine meliori pleraque omnia digeremus.

2 §. *Est Character triplex: magnificus, sive sublimis, humilis, sive tenuis, & æquabilis, sive mediocris.*

3 §. *Magnificentia consistit in sententiis, locutione, & compositione.*

4 §. *Ac* sententiæ *quidem magnificentiam adferunt, si explicetur magna, atq; illustris aliqua sive terrestris, sive navalis pugna: item si sermo sit de cœlo, terrâve. Neq; enim sufficit, ut res de quibus sermo est, amplæ sint: sed etiam necesse est, ut gravia graviter dicantur.*

5 §. *Quæ* locutionem *ornant, partim referuntur ad primam Elocutionis partem, quæ elegantia vocatur: partim ad alteram, quæ Dignitas sive Figuratio dicitur.*

6 §. *Ad primam pertinent quatuor verborum genera.*

7 §. *Nam primò magnificentiam adferunt vocabula juncta, modo non sint composita more dithyrambico; sed similia ac*

duo

duo hæc, legislator & Respublica. Sed neq; frequentia nimis esse debent, quia oratio excederet formam pedestris sermonis.

8 §. Præterea idem præstant soluta.

Ut, postea verò quàm, pro posteaquam, maximo te opere pro maximopere. Nempe ubi vulgo in usu juncta, nos utemur solutis: ac si soluta magis consuetudo probet, nos juncta præponemus.

9 §. Tertium genus constituunt facta, quæ Græci ὀνοματοποιΐαν appellant. Nam sapiens quiddam videtur novi nominis fabricatio, quia, qui novat, videtur, similis primis linguæ autoribus. Debent autem, quæ finguntur, esse plana, similiaq; iis, quæ sunt in usu. Alioqui non intelligimur, fietq; oratio monstrosa.

10 §. Quartum locum obtinet poëtica, h. e. loci poëtarum inserti orationi: verum hoc ut laudabiliter fiat, non sufficit, ut poëtæ verba transponantur, sed ita imitandus poëta, ut aliud dicere videamur.

11 §. Quatuor his verborum generibus addi possunt verba vetusta: quæ & ipsa, Fabio teste, majestatem orationi adferunt,

rint modò neq; crebra sint, neq; affectata, neq; ab ultimis, & jam obliteratis petita temporibus.

12 §. *Quæ ad* dignitatem *pertinent, partim tropi sunt, partim schemata.*

13 §. *E tropis imprimis magnitudinem adferunt translationes. Sed observandum in his, ne sint nimis crebræ, aut longè ductæ: aliaq;, de quibus in Tropologia* * *diximus.* * Lib. 4. cap. 4.

14 §. *Idem quoq; præstant Allegoriæ. Siquidem sunt terrori accommodatæ. Videndum interim, ne alligaria obscuritate suâ fiat ænigma.*

15 §. *E schematibus magnificentiam gignentibus, alia sunt* λέξεως, *alia* διανοίας.

16 §. *Prioris generis est Anthypallage, sive Antiptosis. Nam quicquid consuetudine fit, pusillum est, nec admirationem parit.*

17 §. *Maximas quoq; vires habent* Ἀναφορὰ, Ἐπιφορὰ, Ἀναδίπλωσις, *aliaq; schemata repetitionis. Ac illustris imprimis est* Ἀναφορὰ *conjuncta cum* Διαλύσει *sive Dissolutione.*

Sanè & parvus erat Nireus, & res ejus parvæ minutæque, ut qui tres tantùm naves ac paucos duxerit homines.

Sed

Sed utriuſque hujus figuræ beneficio, & Nireum magnum, & res ejus multas fecit Homerus, cùm in hanc ſententiam dicere maluit: *Nireus è Simo tres naves duxit, Nireus Aglaiæ filius, & Charopi regis, Nireus eorum, qui ad Ilium venerat, poſt Achillem pulcherrimus.*

185. *Interdum tamen & magnitudinem orationi affert Connexio, quæ diſſolutioni contraria eſt.*

Ut *Militabant & Græci, & Cares, & Lycii, & Pamphilii, & Phryges.* Nam conjunctionis repetitio facit, ut infinita quædam videatur multitudo.

19 §. *Pertinet huc quoq; Πλαγιασμὸς ſive caſus obliquatio.*

E.G. Non tam magnificum eſt, *Cæſar in Italiam advenit; quàm Cæſarem in Italiam advenire nunciatur.*

20 §. *E ſchematibus διανοίας commendatur Apoſiopeſis. Nam quædam, non dicta videntur majora. Item Epiphonemata. Quippe rem jam prolatam ornant, eoq; divitias oſtendunt orationis.*

21 §. *Supereſt ſublimis charactéris* compoſitio. *Continet ea junctúram, ordinem, numerum, & periodum.*

22 §.

22 §. *Quod adjunctiuram, ea partim vocales spectat, partim consonas.*

23 §. *Concursus vocalium hoc in charactere, nec planè est consectandus, cùm, immodicus si sit, orationem dissolvat, ac divellat: nec usquequaque fugiendus, quia id si fiat, oratio quasi muta erit, atq; expers ejus suavitatis, quæ iis oritur junctis.*

24 §. *Quod ad consonarum concursum, conducunt verba aspera, similiaq; rebus, de quibus agitur.*

Aspera autem, ut superiùs quoque monitum, sunt, *excors, parricida, Xerxes,* similiaque.

25 §. *Ad ordinem imprimis pertinent conjunctiones, quæ crebræ sunt in hoc stylo: sed non reddit eas exquisitè, nec expletivas temere infercit.*

26 §. *Observandum quoque, ut posteriori loco ponamus, quæ magis sunt illustria, ne à validiori decidisse videamur ad infirmius.*

27 §. *Si numerum spectes, pæones, dactylos, ac similes pedes amat: contrà iambos, ac trochæos fugit.*

28 §. *Si periodum consideres, membrum*

conſtat longioribus, utiturq; dicendi genere circumducto.

29 §. *Et hæc generatim de charactere magnifico: quæ cùm aliis, tum imprimis orationi convenit panegyricæ.*

In ea, ut Dionyſius Halicarnaſſ. tradit, quæ de regionibus vel Diis dicuntur, cum venuſtate, ſententiarum gravitate, & majeſtate verborum dici debent. Quæ vetò ad collotiones, ſive ſimilitudines, nec non ad comparationes pertinent, requirunt ſermonem urbanum, ut idem monet.

30 §. *Charactéri huic opponitur* Forma ψυχρὰ, *ſive* Frigida; *quæ & ipſa in tribus ſpectatur.*

31 §. *Primò in ſententiis, ſi nimis hyperbolicæ ſint; aut ſi de parvis rebus loquamur, tanquam de maximis.*

32 §. *Deinde in verbis, quod fit vocibus peregrinis, ac epithetis intempeſtivis, ut cùm Alcidamas dixit* humidum ſudorem. *Item ſi juncta fuerint more dithyramborum: ac deniq; metaphoris grandibus, quæq; magis conveniant tragœdiis.*

33 §. *Deniq; naſcitur frigus è compoſitione,*

tione, idq; bifariam. Nam vel ea planè eſt numeri expers, ut ſi conſtet ſyllabis longis: vel nimis numeroſa, ut cùm nonnulli verſus ponunt continuos, aut manifeſtos.

Hoc voluit Demetrius, cùm damnat μὴ κλεπτόμενα ὑπὸ τῆς συνεχείας: h.e. verſus non occultatos oratione ſolutâ, cui includuntur, ſed adeo apertos, ut neminem lateant. Cæterùm de diſcrimine ſtyli grandis, & tumidi, vide & Plinium lib. IX. epiſt. XXVI. ad Lupercum.

CAP. V.

De Charactere Tenui, ac vitio ejus: item charactere Mediocri, vitioque oppoſito.

15. Vidimus *de ſtylo magnifico, ſequitur tenuis. Hujus* Sententiæ *ſunt exiles: ut de caſa, agello, exiguo fluvio, aut oppidulo.*

25. Locutio *eſt pura perſpicua, probabilis, & evidens. Fugit verba duplicia, facta ambigua: item caſuum obliquationem.*

3 §. *In* compoſitione *vitat ſyllabarum longarum concurſum, & membrorum longitudinem.*

4 §. *Habet hic ſtylus imprimis in* Epiſtolis *locum. Interdum tamen hæ quoq; aſſurgunt, ut cùm ad Reges, aut civitates ſcribitur. Verùm familiarum epiſtolarum diſpar eſt ratio, quæ intra tenuem ferè characterem ſubſiſtunt. Quare non incommodò hoc loco paucis agemus de epiſtolarum ſententiis, verbis, ac compoſitione.*

5 §. Sententiæ, *ac universè materia ejus ſunt res familiares, aut publicæ: nec hæ ipſæ nimis prolixè tractandæ. Nam ſi aut de rebus philoſophicis agamus; aut argumentum quidem ſit epiſtolicum, ſed ad libri magnitudinem excreverit; epiſtolam nomen ſuum amittere cenſet Demetrius.*

6 §. *Contexuntur epiſtolæ* Verbis *quotidianis, vel potiùs paulò ornatiùs, quando epiſtola quodammodo dono mittitur amico.*

7 §. Compoſitio *reſpuit numeros, ac verborum ambitum.*

8 §. *Hæc de ſtilo epiſtolico. Porrò, ex mente Halicarnaſſei, nec in nuptiali oratione ab humili elocutione eſt recedendum*

dendum, ſed inſiſtendum veſtigiis Xenophontis: in paucis verò ad gravitatem efferenda oratio, ſi alicubi ſententiarum cogat magnitudo.

9 §. *Tenui characteri vitium eſt vicinum*, Forma Arida, *quæ & ipſa ſpectatur in ſententiis, verbis & compoſitione.*

Sententiis, ut cum quidam aiebat, *Xerxes deſcendit cum ſuis.* Nam dicendum fuerat, *cum innumerabili exercitu*, aut, *cum tota Aſia.*

Verbis, ut ſi de parricida dicas; *Euge tibi homicidam.* Nam & illud *euge* blandientis eſt, & *homicida*, pro *parricida*, ſatis grave non eſt.

Compoſitione denique, ſi crebra fuerint inciſa, ut in Hippocratis aphoriſmo: *Vita brevis, ars longa, occaſio præceps, experientia fallax, judicium difficile.* Item ſi, cùm de re majori dicamus, periodo utamur, poſtremâ ſui parte truncatâ: ut qui Ariſtidem cognomento Juſtum accuſabat, quia non profectus eſſet ad pugnam Salaminiam: *Atqui Ceres ſuâ ſponte venit, & nobiſcum pugnavit: Ariſtides autem non.* Tantum de notâ tenui, atque aridâ.

10 §. *Supereſt character æquabilis, ſive* Mediocris; *qui mediam, inter tenuem & magnificum ſtylum, obtinet naturam.*

11 §. *Itaq; & ſententiæ ejus aliquantum ſe demittunt, neq; tamen ad imum genus deſcendunt.*

12 §. *Idem eſto judicium de verbis. Nam magis, quàm tenuis character, ſectalepida jucundaque verborum ac ſententiarum ornamenta: at aſpernatur vehementiores figuras, quæ ſublimi generi tribuuntur; ut ſunt grandes Metaphoræ, Interrogationes crebræ, Apoſtrophæ, Proſopopœiæ, Exclamationes, & ſimiles.*

13 §. *Plus, quàm alia genera, numeris, ac compoſitioni ſtudet.*

14 §. *Vicinum eſt huic generi vitium* Forma Fluctuans; *quod, aridum fugiens characterem, nimis aſſurgit; aut inflatum ac tumidum vitans, humi ſerpit.*

CAP. VI.

De Venuſtate, vitioque ei oppoſito.

1 §. Hactenus *de triplici characterе, vitiiſq; his oppoſitis. Agendum nunc de* charactе-

characterum affectionibus, cujuſmodi inter alias ſunt venuſtas, *&* gravitas; *quas falsò, veros eſſe characteres, putavit Demetrius.*

3 §. *Venuſtas eſt duplex, levior, & gravior.*

3 §. *Leviores joci magis conveniunt Comœdiis: unde crebri ſunt apud Ariſtophanem, & Plautum.*

Hujus quoque generis eſt ſcomma Lyſiæ, qui de vetula edentula dicebat, eam faciliùs numeraturam digitos, quàm dentes.

4 §. *Gravior venuſtas eſt duplex. Prior eſt ad dignitatem, atq; amplitudinem; cujuſmodi apparet in poëtis epicis:*

Ut cùm Homerus † Nauſicæn, ejuſque imitatione Maro * Didonem comparat Dianæ.

† Odyſſ. 3. verſ. 102.
* A. Æn.

5 §. *Poſterior eſt ad exacerbandum. Itaq; terribilis eſt, & ἐμφατική.*

Ut cùm apud Homerum * Cyclops ait, hoc hoſpitale munus habiturum Ulyſſem, quòd poſt ſocios ſit devoran-

* Odyſſ. 10. verſ. 369.

dus: quo lepôre nihil crudelius.

6 §. *Est & altera venustatis distributio. Nam alia per se inest rebus, alia est in tractatione, alia in utroq;.*

7 §. *Primi generis sunt nympharum horti, hymenæi, amores, convivia, choreæ, totaq; poesis Sapphûs.*

8 §. *Alterius generis est, cùm è rebus naturâ odiosis lepôrem elicimus.*

* Lib. 2. de instit. Cyri.

Ita Xenophon * invenit venustatem in homine invenusto, Aglaitidâ Persâ, cùm ait, citiùs ex eo ignem, quàm risum elici posse.

9 §. *Tertii generis est, cùm tractatio res naturâ venustas venustiores facit.*

Sanè florum conjunctio res est jucunda; sed lepidior redditur à Marone * his versibus:

* Ecl. 2.

——— Tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphæ calathis: tibi candida Nais
Pallentes violas & summa papavera carpens,
Narcissum, & florem iungit bene olentis anethi.

10 §. *Spectatur autem ornatus in tribus: sententiis, locutione, & compositione.*

11 §.

11 §. *Sententiarum loci ſunt minimùm tres. Primus eſt proverbiorum, quorum etiam alia aliis ſuperducuntur. Alter eſt fabularum, ſive hæ veteres ſeu novæ. Tertius locus eſt timoris immutatio.*

Ut ſi quis funem timuerit, quia ſerpentem eſſe putaret.

12. §. *Differunt autem plurimùm ridicula, & venuſta. Primò enim diſcrepant* materiâ; *cùm, quæ naturâ venuſta ſunt, non rideantur; quæq; rideantur, habeant deformitatem ſine decore, aut admiratione. Deinde* dictione, *quæ in venuſtis pulchra, in ridiculis vulgaris. Præterea* fine, *qui illic eſt delectatio & laus, hîc riſus. Ac deniq;* loco, *qui in venuſtis etiam tragœdia eſſe poteſt, in ridiculis non item. Et hæc de ſententiis.*

13 §. *Verborum venuſtas vel reſpicit elegantiam, vel dignitatem, ſeu figurationem.*

14 §. *Ad priorem modum refer juncta, ac dithyrambica.*

Ut in illo Pub. Syri. Mimi:

Pietaticultrix, gracilipes, crotalistria, Avis exulhiemis.

15 §. *Item* ὀνοματοποιητέα, *sive novata.*

* apud Suetonium in Aug. cap. 91.

Cujusmodi est illud Augusti *, *vapidè se habere*, pro *male*; *betizare*, pro *languere*.

16 §. *Item hausta à plebe, sed tempestivè usurpata.*

Quorum exempla suggeret Plautus; imprimis in sermone servorum.

17 §. *Ad dignitatem pertinent tropi, & schemata, tum* λέξεως, *tum* διανοίας.

18 §. *Inter tropos commendantur Metaphoræ, Allegoriæ, ac Hyperbolæ quoque, sed Sapphicæ.*

Vt, *Auro magis aurea.* Nam comicæ magis sunt ridiculæ, quàm venustæ.

19 §. *E schematibus* λέξεως *amat Anaphoram, & Anadiplosin.*

20 §. *Laudatur quoq; in ea concisio sive sermonis brevitas.*

* Eun. Act. 3. sc. 5.

Vt illo Terentii *:

---*Simul*

----*Simul alia circumspecto,*
satin explorata sint Video esse, pessulum ostio
obdo.

Periisset venustas, si dixisset: *Et tuta*
quidem esse omnia, animadvertebam.

21 §. *E schematibus διανοίας amat* Εἰκόνα *sive Imaginem, ac* Παραβολὴν *quoque sive Collationem: sed ea modum excedere non debet. Nam hyperbolica magis conveniunt poëtis, quàm oratoribus.*

22 §. *Præterea gaudet* Ἐπανορθώσει *sive Correctione.*

23 §. *Item inopinato, quod* Παρὰ προσδοκίαν *vocant.*

24 §. *Item tectâ accusatione,* κατ' ἐξοχὴν Σχῆμα, *sive Figura appellatur.*

25 §. *Supereſt compositio, quæ quod ad junctúram, suavitatem sectatur: quod ad ordinem, in* συναθροισμῷ, *sive congerie, vulgaria prioris nova atq; inusitata posteriori collocat loco: quod ad periodum, amat* ἰσόκωλα *sive membra paria: quod ad numerum, ita versibus utitur vel integris, vel dimidiatis, ut à nemine deprehendatur.*

Ut initio orationis pro Archia poëta: *In qua me non inficior mediocriter esse*
versatum,

versatum. Ubi totus est hexameter. Oritur quoque suavitas, si oratio sit versui similis, imprimis in clausulis: ut, *Ad quos conscientiæ contagio pertinebat.*

26 §. *Interdum etiam poëtæ alicujus versus, emblematis instar, inseritur orationi.*

Ut à Cicerone in Pisonianâ factum videmus. Sed imprimis id facere gaudet in philosophicis: ut in Academicis Quæst. Tusculanis, aliisque.

17 §. *Opponitur venustati* Καχοζηλέα: *quæ & ipsa partim in sententiis consistit, ut,* Centaurus seipsum equitans: *partim in verbis, ut* Risit rosa suavicolor: *partim compositione, si ea vel anapæstica sit, vel similis versibus mollibus ac fractis, quales sunt, qui constant Ionicis à majore, ac Sotadei appellantur.*

Καχοζηλίας exemplum unum non in Arruntio observat Seneca epist. CXIV.

CAP. VII.

CAP. VII.

De gravitate, & vitio, quod ei opponitur.

1 §. De venustate, & Κακοζηλίᾳ diximus hactenus: superest gravitas, quæ orationem molestam acerbamq; facit.

2 §. Hujus sententiæ sunt per se acerbæ. Icos quidem adhibet, sed quibus admixta sit acerbitas.

3 §. Locutio spectatur partim in verbis singulis, quâ ad primam pertinent Elocutionis partem; partim in tropis, & schematibus.

4 §. Primi generis sunt, cùm σύνθετα sive composita, tum quæcunq; asperitatem habent.

5 §. E tropis inserviunt gravitati Metaphoræ rem amplificantes. Item Allegoriæ, Emphasis, Hyperbole, Εὐφημισμός.

6 §. E schematibus λέξεως pertinent huc Ἀσύνδετον, Ἀναφορὰ, Ἐπίζευξις, Κλίμαξ. At fugit verba similia, aliaque scitamenta, quæ magis ludentis sunt, quàm lædentis.

7 §. E schematibus διανοίας commendatur maximè Præteritio, Aposiopesis, Prosopopœia

pœia, Icon, Interrogatio, Ἀντίθετα; Ἐπανάστασις, *sive insultus orationis, ac denique* λόγος ἐσχηματισμένος, *sive oratio obliquè aliquem perstringens.*

8 §. *Fit ea multifariam. Nam interdum ambiguè loquimur, interdum mutamus personam; idque tum vituperando similem, tum laudando dissimilem.*

9 §. *Interdum quia de aliquo tutum dicere non est, universè dicimus, quid fieri soleat, aut debeat; aut interrogando amicè ingenuam elicimus confessionem.*

10 §. *Superest compositio. Ea, quod ad juncturam esse vocalibus hiulca, consonantibus aspera. Quod ad ordinem, in extrema periodi parte collocat, quod maximè asperum, indignúmque est. Quod ad periodum, usurpat imprimis* κῶλα κομματικὰ, *& periodos in fine adstrictas contortasq́.*

11 §. *Vitium gravitati oppositum dicitur* ἄχαρις, sive invenustum; *quod itidem consistit in rebus, verbis, compositione.*

12 §. *In rebus peccatur, si sint turpes, & obscenæ. In verbis si rebus non respondeant.*

Ut cùm Clitarchus ait, *Depascit quidem*

dem loco montana, involat autem in cavas quercus. De vespæ genere loquitur, tanquam de bove fero, aut apro Erymanthio.

13 §. *In compositione denique, si oratio sit similis divulsæ; si membra non sint colligata, sed similia fractis; si periodi sint longæ adeò, ut penè suffocent dicentem.*

Hactenus de characteribus, eorumque affectionibus; quibus claudimus doctrinam Elocutionis.

CAP. VIII.

De Pronunciatione generatim, deque voce particulatim.

1 §. Supereſt Pronunciatio *ſive actio: poſtrema quidem oratoriæ facultatis pars, ſi ordinem in tractando conſideres: ſed tanti illa momenti, ut primas, ſecundas, tertias ei tribuerit Demoſthenes.*

2 §. *Eſt verò Pronunciatio vocis geſtuſque pro rebus & verbis apta conformatio.*

3 §. *Ejus*

3 §. *Ejus quasi fundamentum est memoria, sive firma rerum verborumq; comprehensio. Nam nisi memoriter dicamus, multùm decedet de vi, & gratiâ pronunciationis: neq; auditores tantopere mirabuntur oratorem.*

Viris tamen principibus, item ægrotis, senibus, & qui se demum exercere incipiunt in arte oratoria, vitio verti nequit, si recitent è commentario.

4 §. *Memoriæ principium lumen adfert ordo: eoq; seu nostra, seu aliena ediscere volumus, ante omnia seriem orationis considerare oportet.*

Nempe unum meliùs obsérvamus, quàm multa. Quæ autē aptè cohærēt, quodammodo unum fiunt, quēadmodum ex pluribus annulis fit catena.

5 §. *Etiam memoria juvatur locorum imaginumq; doctrinâ. Loci se habent instar chartæ; imagines, instar scripturæ.*

Loco enim committitur imago, quæ nihil aliud est, quàm simulachrū rei, de qua

qua dicendum eſt. Loca ejuſmodi ſunt oſtium, feneſtra, caminus, lectica &c. vel hortus, fons, collis &c. Imago Cæſaris argumento erit, de Cæſare dicendum eſſe: ut equus, vel navis de equeſtri certamine, vel naumachia, agi debere. Sed & metaphorica admonent. Ut lupus, ſus, aſinus, ſignificabunt primùm de alicujus rapacitate, inde de immunditie, ac denique de obtuſo ingenio tractari oportere. Item ovis, turtur, ciconia, repræſentabunt mite ingenium, caſtitatem, pietatem erga parentes: atque ita in aliis.

6 §. *Sed omnis iſta doctrina, quam operosè multi perſequuntur, à nobis hoc loco præteribitur, eò quòd magnâ ſui parte memoriam magis obruat, quàm juvet: & qua parte eam juvat, ad diſtinctam artem pertineat, quæ* Μνημονευτικὴ * *vocatur.*

* Memorialis.

7 §. *Partes pronuntiationis ſunt duæ: una vocem formet, altera corporis motum.*

Illa aures, hæc oculos afficit, ac movet: ab illa pronunciationis, & hac actionis nomen

nomen impoſitum eſt.

8 §. *Præcepta harum partium vel generalia ſunt, quæ utramq; reſpiciunt: vel ſpecialia, quæ earum alteram tantùm ſpectant.*

9 §. *Prioris generis eſt præceptum iſthoc, ut ne ſtudiosè conſectemur actionis delicias.*

Alioqui verendum planè, ne idem nobis uſu veniat, quod equis Sybaritarum. Nam, ut mollis erat populus iſte, equos etiam ſuos ſaltare ad modulos docebat. Sed ea res peſſimè ceſſit. Nam cùm Marte eſſet decertandum adverſus Crotoniatas, equi laſcivis motibus ſe atque univerſum exercitum * perdiderunt. Philiſci † quoque exemplum ab hoc more nos revocare debet. Nam quia voce & geſtu μιξόθηλυς ¶ erat: ideo in tantum diſplicuit imperatori Antonino, ut neutiquam concedere illi vellet immunitatem, qua Rhetorum alii gauderunt. Etiam ad ignominiam Sexti Titii pertinet, quod tam ſolutus ac mollis fugere in agendo, ut ſaltationis genus ab eo Titii nomen * invenerit.

* Ariſtoteles lib. de Rep. Sybaritarum, & ex eo Athenæus lib. 12. & Ælianus lib 16. de Animal. lib. c. 23. item Suidas.

† Philoſtratus de vitis Sophiſt. lib. 2.

¶ Effeminatus.

* Cicero de claris Oratoribus.

10 §. *Nec*

10 §. *Nec propterea pars in totum negligi debet: ſed modus ſolùm requiritur. Nam ut affectatio artis adverſatur gravitati: ita ejus neglectus auſteram ac ruſticam reddit actionem.*

11 §. *Præcepta, quæ ad ſolam pertinent vocem, vel totam reſpiciunt orationem, vel partem duntaxat.*

12 §. *Priora ſunt vel de qualitate, vel de quantitate vocis.*

13 §. *Ratione qualitatis curandum, ut vox ſit clara, itemq; varia, cui pugnat μονοτονία: item ne ſit nimis præceps, ſed cum mora proferatur.*

14 §. *Ratione quantitatis videndum ut vox intendatur ac remittatur pro multitudine auditorum. Sed tamen nec adſcendat ad extremum, nec deſcendat. Nam vox ima ſi ſit, vim non habet: & in acutiſſimo clamore, ne rumpatur plurimum eſt.*

Et quod majus inſcitiæ fuerit argumentum, quàm clamore applauſum quærere velle? Quales verius *clamatores* dixeris, quam *oratores*. Cicero * eos laudis eſſe ſimiles dicebat. Nempe quia ut hi, ob imbecillitatem ſuam, ad equum confugiunt: ita iſti in voce Stentoreâ, tanquam in jumento, fiduciam omnem

* Plutarchus in Cicerone, & ex eo Photius in Bibliotheca. 245.

omnem apud imperitos reponunt. Atqui, ut bene olim dictum fuit, cognoscitur orator οὐκ ἐκ τῆς φωνῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς γνώμης †. Nec solùm hac parte peccant artis ignari; sed, ut nihil est undique perfectum, est cùm etiam exorbitent viri præstantes. Talis erat Q. Haterius, quem sufflaminandum esse, scitè dicebat Augustus *. Idcirco parêre solet liberto, qui vehementiùs currentem refrenaret.

† Non ex voce, sed ex mente.

* M. Seneca in epitome controv. præf. lib. 4.

15 §. *Præcepta, quæ partem tantùm orationis spectant, vel majorem ejus partem respiciunt, vel minorem.*

16 §. *Quod ad partes majores, in exordiis utimur voce submissiori, postea magis insurgit vox: ac in narratione quidem est plana apertaq; ; in contentione acrior, imprimis in argumentando; in epilogo excitata, quasi partâ victoriâ.*

17 §. *Quod ad partes minores, verba singularia pronuncianda sunt articulatè, & ἐμφατικὰ quidem ἐμφατικῶς: verba conjuncta, si numerus insit, cum quadam vocis modulatione sunt proferenda: res grandes dicendæ cum majestate quadam, atroces concitatè: suade-*

ſuadebimus voce gravi, laudabimus magnificâ, in ira utimur voce incitatâ, crebroq́; interruptâ, in miſeratione verò flectibili ac triſti.

CAP. IX.

De Corporis motu.

1 §. *Hactenus de voce, ſequitur corporis motus: de quo duplicia ſunt præcepta. Alia enim Ethica ſunt, & ad civilitatem morum pertinentia: alia Rhetorica, quæ non univerſam ſpectant Vitam ſed orationem ad perſuadendum idoneam.*

2 §. *Priora petenda ex Ethicis. Poſteriora partim reſpiciunt totum corpus, partim certam corporis partem.*

3 §. *Ad totum corpus pertinet ſtatus, qui erectus & celſus eſſe debet, ita tamen ut, ſi in corona ſit dicendum, adſit virilis in latera flexio.*

4 §. *Vultus, ad quem & frontis oculorumq́; conformatio pertinent, debet pro rerum*

natura

natura, esse lætus, tristis; blandus, minax; erectus, demissus.*

5 §. Cervice utendum rectâ, non tamen rigidâ.

6 §. Humeri non allevandi.

7 §. Brachia non projicienda, nisi in vehementi affectu: quod si quid uberiùs ac speciosiùs trectemus, brachio dextro exspaciamur in latus dextrum: sinistro brachio rariùs utimur; nec ferè nisi eatenus, ut quasi normalem angulum efficiamus.

8 §. Manus optimè à sinistro incipit latere, ac dextro deponitur.

9 §. Pectus ferire, aut femur, prope scenicum est.

10 §. Idem judicandum de suppulsione pedum; quia olim utebantur in contentionibus aut incipiendis: aut finiendis.

* Quod interdum tristitiæ est, ut apud Cic. in Cluent & Cæs. 1. de bell. Gall. interdum verecundiæ, ut Æn. 1. *Tum breviter Dido vultum demissa profatur.*

Atque hæc de gestu corporis sufficiat monuisse. Reliqua, quæ ad actionem pertinent, exercitationi relinquemus: ut cui plus hoc agendi artificium debeat, quàm præceptis. Vel cui ista non sufficiunt, cætera petat ex Cornificii lib. III. ad Herennium. Fabio lib. XI. cap. XIII. ubi copiosè de

de his agit: tum ex institutionibus nostris Oratoriis, quibus, ut alia multa, ita hanc etiam partem, plenius fumus persecuti.

FINIS PARTITIONUM ORATORIARUM.